

ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ
Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

ΥΠΟ
Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

(ΑΠΟΚΡΑΣΜΑ ΕΚ ΤΗΣ ΔΙΟΓΡΑΦΙΑΣ Α')

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Α. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1909

ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

ΥΠΟ

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ

Ὅμιλῶν πρό τινας περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτου¹⁾ καὶ ὑποστηρίζων τὴν γνώμην, ὅτι ἀληθεύσθη ἐκ τῶν δημῶδων ἀκριτικῶν ᾠσμάτων, παρατήρησα ὅτι ὡς ἐπιχείρημα σπουδαῖον ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου γνώμης τῶν ἰσχυριζομένων, ὅτι ἐκ τοῦ ἔπους ἀπερρέουσιν τὰ δημῶδη ᾠσματα, ἠδύνατο νὰ προσαχθῇ τὸ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ᾠσμα. Τὸ ᾠσμα τοῦτο ἀληθῶς ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι εἶναι ἀπόσπασμα τοῦ ἔπους· διότι πραγματενόμενον ἐν μόνον ἐπισόδιον τοῦ κύκλου τῶν ἀκριτικῶν ᾠσμάτων, περιλαμβάνει καὶ πολλὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ἄλλων ἐπεισοδίων· εἶναι τρόπον τινὰ ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ ἥρωος ἀφηγησις ἐμποιεῖ τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶναι μέρος μακροτέρας διηγήσεως. Προσέθετον δὲ ὅτι καὶ ἡ μεγάλη ὁμοιότης τῆς τε διατυπώσεως καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ᾠματος πρὸς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς διασκευῆς τοῦ ἔπους τοῦ Ἑσχωριαλλοῦ κώδικος φαίνεται ἐνισχύουσα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Διότι ἡ δημῶδης ποίησις δὲν προβαίνει πέρα τῆς ἐπεισοδιακῆς καὶ κατὰ μέρος αὐτοτελοῦς ἐπεξεργασίας τῆς ἐπικῆς ὕλης, ἡ δὲ συμπλοκὴ ἐπεισοδίων εἶναι τεκμηρίον ἐπιδράσεως τεχνικῆς ποιήσεως.

Ἄλλὰ παρατήρησα προσέτι, ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα ἐξ ἄλλων ἐμφανῶν καὶ ἀσφαλεστέρων τεκμηρίων πειθόμεθα, ὅτι ἡ δημῶδης ποίησις προηγήθη τοῦ τεχνικοῦ ἔπους καὶ ὅτι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ διασκευὴ τῶν ἀκριτικῶν ᾠσμάτων, ἔχουσα τὴν ἐπίφασιν ἀληθοῦς καὶ

¹⁾ Περὶ τοῦ ἔθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ἄθ. 1907 σ. 25.—Τὰ κατὰ τὴν πρωταναίαν Ν. Γ. Πολίτου, Ἄθ. 1907 σ. 25.

ἀπηκριβωμένης ιστορικῆς διηγήσεως· διὸ παρέλαβον ἐκ τῶν δημωδῶν παραδόσεων οἱ διασκευασταὶ μόνον ὅτι ἐνομίσθη ἔχον ιστορικὴν ὑπόστασιν, ἐξωβέλισαν δὲ πᾶν ὅτι ἐθεωρήθη φανταστικὸν καὶ ἀπίθανον, καὶ προσέθεσαν, ποικίλλοντας τὴν ιστορικὴν ἔκθεσιν, ἕτητορικά κοσμήματα καὶ ἠθικά διδάγματα καὶ ψυχοφελεῖς παραινήσεις. Ἀμφότερα δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα, τὸ διδακτικὸν καὶ τὸ ἕτητορικόν, εἶναι παντελῶς ἀλλότρια τῆς δημώδους ποιήσεως, ἐνῶ ὁ κυριώτατος χαρακτήρ τῶν ἐπικῶν ἄσμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἐπικράτησις ἐν αὐτοῖς τοῦ δραματικοῦ στοιχείου.

Ἐκ τοῦ ἐξῆς δὲ μάλιστα ἀποδεικνύεται ἡ προτεραιότης τῶν ἀκριτικῶν ἄσμάτων, ὅτι ἀφηγοῦνται ταῦτα καὶ ἐπεισόδια μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὸ ἔπος, ὧν τὰ πλεῖστα δὲν ἦσαν ἄγνωστα εἰς τοὺς διασκευαστὰς αὐτοῦ, ὡς συνάγεται ἐξ ὑποδηλώσεώς τινων τούτων ἐν διασκευαῖς τοῦ ἔπους καὶ ἐκ τῆς παραμορφώσεως ἄλλων ἔνεκα τῆς προσπαθείας πρὸς ἐξάλειψιν τῶν ἐν αὐτοῖς μυθικῶν στοιχείων καὶ παράστασιν ὡς πιθανῶν καὶ εὐλόγων καὶ ιστορικῶς ἀληθῶν τῶν πλασμάτων τῆς δημώδους φαντασίας. Ὅθεν τὰκριτικά ἄσματα, περιέχοντα ὕλην μὴ χρησιμοποιηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἔπους ἢ παραποιηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ, προῆλθον πάντως ἐξ ἄλλης πηγῆς. Ἄν ἡ προέλευσις αὐτῶν, ἄμεσος εἴτε ἕμμεσος, ἦτο ἐκ τῶν διασκευῶν τοῦ ἔπους, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρουσιάζωσι τι πλεόν αὐτοῦ, μᾶλλον δ' ἡ ὕλη αὐτῶν θὰ ἦτο ὀλιγωτέρα. Διότι παραλαμβάνει μὲν ὁ λαὸς ἐκ τῆς τεχνικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ τὰ παραλαμβάνόμενα ἀφομοιώνει πρὸς τὰ ἴδια διὰ παραλείψεως στίχων καὶ προσαρμογῆς τῶν ὑπολοίπων πρὸς τὰς ιδέας καὶ τὸ μουσικὸν συναίσθημα αὐτοῦ. Πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ παραδείγματα τῆς ἐπιδράσεως τῆς τεχνικῆς ποιήσεως εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν μαρτυροῦσι τοῦτο, καὶ οὐδὲν ἀπολύτως ἔχομεν παράδειγμα τοῦ ἐναντίου. Δὲν εἶναι εὐάριθμα τὰ τεχνικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα γενόμενα δημοτικά, ἐφάνησαν ἔχοντα καλλονὰς ποιητικὰς ἀδιαγνώστους ἐν τῇ προτέρᾳ μορφῇ αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἐπετεύχθη πάντοτε δι' ἀφαιρέσεως τοῦ περιττοῦ καὶ ἐκτρόπου, ἐξομαλίσεως τῆς λέξεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῆς εὐρυθμίας, ὅπου ἦτο ἐνδεεστέρα. Οὐδέποτε δὲ διὰ προσθηκῶν, εἰμὴ ἂν ἀνεπιγνώστως ἐλαμβάνοντο αὐταὶ ἐξ ἄλλων συγγενῶν δημοτικῶν ἄσμάτων.

Ὅθεν, ὡς καὶ ἐν τῷ μνημονευθέντι λόγῳ μου περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὑπέδειξα, ἡ ἐπιπλοκὴ τῶν ἐπεισοδίων ἐν τῷ δημῳδαί ἄσματι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ, δὲν εἶναι τεκμήριον ἐπιδράσεως τῆς τεχνικῆς ἐποποιίας εἰς τὴν δημώδη ποίησιν, ἀλλὰ δεικνύει μᾶλλον, ὅτι ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς ἐπικῆς ὕλης ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐχώρησε περαιτέρω τῶν ἄλλων λαῶν, ἐπιτυχῶν τὴν συνθεσιν πολλῶν ἐπεισοδίων εἰς ἐνιαῖον ποιητικὸν σύνολον· διότι αἱ συναφεῖς καὶ εἰς τὰ οὐσιώδη ὁμοειδεῖς δημῳδαίς παραδόσεις περὶ τοῦ Διγενῆ ἦσαν τόσον κοιναὶ καὶ πρόχειροι εἰς αὐτόν, ὥστε ὁ συμφυρμὸς πολλῶν ἄμα ἐκ τούτων οὐδεμίαν ἐπαρουσίαζε δυσχέρειαν.

Διὰ τῆς λεπτομερεστέρας ἐξετάσεως τῶν παραλλαγῶν τοῦ ἄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς παραβολῆς αὐτῶν πρὸς τὴν ἐν ταῖς διασκευαῖς τοῦ ἔπους διήγησιν τοῦ θανάτου, δύναται νὰ καταδειχθῇ σαφῶς ἡ σχέσις τοῦ ἔπους πρὸς τὴν δημώδη ποίησιν. Ἐκ δὲ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς σχέσεως ταύτης ὀδηγούμεθα εἰς τὴν ἐξακριβῶσιν τῶν πηγῶν τῶν διασκευῶν τοῦ ἔπους καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς συνθέσεως αὐτοῦ. Εὐτυχῶς αἱ γνωσταὶ παραλλαγαὶ τοῦ ἄσματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ εἶναι ἱκαναὶ τὸν ἀριθμὸν, καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν εὐκολύνει τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν. Εἰς 72 τὸν ἀριθμὸν ἀνέρχονται αἱ παραλλαγαί, ὅσας ἠδυνήθη νὰ συλλέξω, καὶ βεβαίως πᾶσαι αἱ φερόμεναι μέχρι τοῦδε παρὰ τῷ λαῷ δὲν περιορίζονται εἰς ταύτας μόνον¹⁾. Εἰς ταύτας συμπεριλαμβάνονται μὲν καὶ 14 ἄσματα, χαλαρῶς ἐν μιᾷ ἢ δύο παραλλαγαῖς αὐτῶν συνδεόμενα πρὸς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ καὶ τὰκριτικά καθόλου, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου δὲν συνυπελογίσθησαν αἱ πολυπληθεῖς παραλλαγαὶ τῶν ἄσμάτων περὶ τῆς πάλης λεβέντη ἢ βοσκοῦ καὶ τοῦ Χάρου, ἃν καὶ εἶναι κατάδηλος ἡ συνάφεια αὐτῶν πρὸς

¹⁾ Ὅτε ἐδημοσίευσεν τὸ πρῶτον τὰς παραλλαγὰς τοῦ ἄσματος περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (ἐν Δελτίῳ τῆς ἱστορ. ἐταιρείας 1885 τ. Β') συνεποσούντο αὐταὶ εἰς 17 μόνον, μετ' ὀλίγα δ' ἔτη ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν Ivan Schischmánov 43 ἐν ὄλφ παραλλαγαῖς, δημοσιευθείσας ἐν τῇ διεξοδικῇ μελέτῃ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἄσματος, τῇ καταχωρισθείσῃ ἐν τῷ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ἐπιμελείᾳ τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐκδιδομένῃ ἐν Σοφίᾳ περιοδικῇ συγγραμᾷ Sbornik za narodni oumotvorenia etc. (1896. 1898). Νῦν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν παραλλαγῶν ἃς ἔχω συλλέξῃ εἶναι ὑπερδιπλάσιος. Παραπλησία ἀναλογία παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλους κύκλους ἄσμάτων.

τὸ ἄσμα τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου, καθὼς καὶ αἱ ἀφηγούμεναι τὸν φόνον βασιλέως ὑπὸ τῆς συζύγου του, πλὴν μιᾶς, ἐν ἣ ὀητῶς ἀναφέρεται ὁ Διγενὴς ὡς ὁ φονευθεὶς. Τὰς παραλλαγὰς ταύτας δημοσιεύω ὧδε, κρίνων οὐχὶ ἀλυσιτελῆ καὶ τὴν ἀναδημοσίευσιν τῶν προεκκεδομένων, ὧν αἱ πλεῖσται εὐρίσκονται ἐν συλλογαῖς δυσπορίστοις.

Κατὰ τὰς διαφόρους διασκευὰς τοῦ ἔπους¹⁾ ὁ Διγενὴς Ἀκριτής, καθυποτάξας πάσας τὰς ἄκρας καὶ κατασχὼν πλείστας πόλεις καὶ χώρας ἀνταρτῶν, ἔκτισε παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην θαυμαστὸν τὸ κάλλος παλάτιον ἐν μέσῳ ἄλλους (Τρ. Ἀνδρ. Ὁξ. βιβλ. Η', Κρ. Ζ'). Τὸ ἄσος περιέβαλλε τεῖχος ὑψηλότατον κατοχυρωμένον (Τρ. στ. 2705-6. Ἀνδρ. 3907-8. Κρ. Ζ' 15). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ (Τρ. Ἀνδρ. Η' Θ', Ὁξ. Η', Κρ. Ζ'), ἤλθόν ποτε πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἑμελ φίλοι Σαρακηνοὶ ὀρθόδοξοι, συγγενεῖς ἐκ πατρὸς· τούτους ἐδεξιῶθη προφρόνως καὶ ἐξήρχετο μετ' αὐτῶν συχνάκις εἰς θήραν, πολλάκις δ' ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξη τὴν θηρευτικὴν δεινότητα αὐτοῦ καὶ ἀνδρείαν. Εἶτα δ' ἐξ ἀφορμῆς τιнос περιέπεσεν εἰς χαλεπώτατον νόσημα, καλέσας δὲ τὸν ἰατρὸν τοῦ στρατοῦ, καὶ καταμαθὼν ὅτι ἐγγίξει τὸ τέλος του, διέταξε πάντας νὰ ἐξέλ-

¹⁾ Τὰς διασκευὰς ταύτας δηλοῦμεν διὰ τῶν ἐξῆς βραχυγραφῶν:

Κρ. = Διασκευὴ τοῦ χειρογράφου τῆς Κρυπτοφέρρης (*Legrand*, *Les exploits de Basile Digenis Acritas*, épopée byzantine publiée d'après le ms. de Grotta-ferrata. Par. 1892).

Τρ. = Χειρόγραφον τῆς Τραπεζοῦντος. (*C. Sathas et E. Legrand*, *Les exploits de Digenis Acritas*, épopée byzantine du dixième siècle publiée pour la première fois d'après le manuscrit unique de Trébizonde. Par. 1875).

Ἀνδρ. = Χειρόγραφον τῆς Ἀνδρου (Βασίλειος Διγενὴς Ἀκριτής, ἐποποιία βυζαντινὴ τῆς 10ης ἑκατονταετηρίδος κατὰ τὸ ἐν Ἀνδρῶ ἀνευρεθὲν χειρόγραφον ὑπὸ Ἀντ. Μηλιαράκη. Ἐν Ἀθ. 1881).

Ἑσκ. = Χειρόγραφον τοῦ Ἑσχωριάλου. (*K. Krumbacher*, *Eine neue Handschrift des Digenis Acritas* ἐν *Sitzungsberichte der philos.- philol. u. der histor. Klasse d. Bayer. Academie d. Wissensch.* 1904 σ. 309 κς.).

Ὁξ. = Χειρόγραφον τοῦ Ὁξφορδ, διασκευὴ Ἰγνατίου Πετριτζῆ 1670 (*Sp. P. Lambros*, *Collection de Romans grecs en langue vulgaire et en vers*. Par. 1880 σ. 111 κέ).

θῶσι καὶ ἐκάλεσε τὴν σύζυγόν του, μεθ' ἧς συνωμίλησε κατ' ἰδίαν. Ὑπομνήσας δ' αὐτὴν τοὺς ἄθλους, οὓς ὑπὲρ αὐτῆς ὑπέστη καὶ λόγους παραμυθίας εἰπὼν πρὸς αὐτὴν καὶ περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς μεριμνῶν, παρώτρυνεν αὐτὴν νὰ νυμφευθῆ ἀνδρεῖον ἄγουρον, τολμηρὸν καὶ γενναῖον. Ἀλλ' ἦ πιστὴ σύζυγος, μετὰ θρήνων μὲν ἐδήλωσεν εἰς αὐτὸν ὅτι οὐδέποτε θὰ νυμφευθῆ ἄλλον ἄνδρα, ἐλθοῦσα δ' εἰς τὰ δώματά της ἐδεήθη ἐνθέρμως εἰς τὸν θεὸν νὰ σώσῃ τὸν σύζυγόν της. Ὅτε δ' ὑπέστρεψεν, ἰδοῦσα αὐτὸν ψυχορραγοῦντα καὶ μὴ φέρουσα τὴν ἄμετρον ὀδύνην, ἐξέπνευσεν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνδρός της.

Ταῦτα κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ χειρογράφου τῆς Κρυπτοφέρρης (βιβλ. Η'). Κατὰ δὲ τὰς ἄλλας¹⁾, ὁ Διγενὴς νοσήσας δεινотάτην νόσον, ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην καὶ ἐκάλεσε πολλοὺς ἐνδοξοτάτους ἰατρούς. Ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυσεν ἢ ἐπιστήμη αὐτῶν. «Εἰς δὲ τὴν τρίτην τὴν κακὴν, τὴν πολυπικραμένην ἡμέραν» (Ἀνδρ. 4387. Τρ. 3158) εἶδεν ὅτι ἐπέκειτο ὁ θάνατός του. «Ὁ θάνατος τὸν πολεμᾷ εἰς τὸ παλάτι μέσα» (Ἀνδρ. 4405) ὁ Ἀκριτής τὸν ἀναγνωρίζει καὶ θρηνεῖ τὴν ἀδυναμίαν, εἰς ἣν τὸν κατεδίκασεν ὁ ἐπερχόμενος θάνατος. Προστάξας δὲ νὰ ἐξέλθωσι πάντες οἱ ἰατροί, ἐκάλεσε πλησίον του τὴν σύζυγον ἢ συνομιλία τῶν συζύγων, ἢ προσευχὴ τῆς συζύγου, ὁ θάνατος ἀμφοτέρων, ἐκτίθενται ὁμοίως ὡς ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ χειρ. τῆς Κρ. (Ἀνδρ. 4416 - 4618. Τρ. 3161 - 3182. Ὁξ. 3025 - 3042).

Ἡ τοῦ Ἑσχωριάλου χειρογράφου διασκευὴ παραλλάσσει οὐσιωδῶς τῶν λοιπῶν. Ὁ Διγενὴς νοσῶν κατάκειται ἐπὶ πολυτελοῦς κλίνης,

καὶ ἐμπροσθεν τῶν γονάτων του κάθεται ἡ ποθητὴ του
καὶ τριγύρου του στέκουσιν τριακόσια παλληκάρια. . . .

Ἀνακαθίσας δ' ἐπὶ τῶν ἀγκῶνων, ἤρchiσε νὰ διηγῆται εἰς τὰ παλληκάρια του ἄθλους, τοὺς ὁποίους μόνος αὐτὸς ἄλλοτε ἐξετέλεσεν ὅτε οὐδένα εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ:

¹⁾ Τὸ χειρόγραφον τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι κολοβὸν καὶ τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ φθάνουσι μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς πρὸς τὴν σύζυγον διηγήσεως αὐτοῦ περὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἄθλων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ διασκευὴ εἶναι παρεμφερεστάτη πρὸς τὴν τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀνδρου, τὸ κενὸν ἀναπληροῦται ἐκ τούτου. Ἡ τοῦ Πετριτζῆ ἐν τῷ χειρ. τοῦ Ὁξφορδ ἐκθεσις τῶν κατὰ τὴν τελευταίην τοῦ Διγενῆ εἶναι ἐπιτομωτάτη.

Καὶ ἔμπηξε τοὺς ἀγκώνους του εἰς τὸ προσκέφαλόν του
καὶ τοὺς ἀγούρους του ἔλεγεν, οὕτως τοὺς παραγγέλλει
«Θυμᾶσθε, παλληκάρια μου, τῆς Ἀραβίας τοὺς κάμπους,
ὅτι ἦσαν κάμποι ἄνδρoι καὶ καύματα μεγάλα κλπ.

καὶ ἔξακολουθῶν οὕτω, κατὰ τρόπον μὴ ἀφιστάμενον τοῦ τῶν δημο-
τικῶν ἄσμάτων, τὴν ἀφήγησιν τῶν ἀνδραγαθημάτων του, ἐπάγεται
ψυχοφελεῖς ὑποθήκας καὶ παραγγέλματα περὶ τοῦ στρατιωτικοῦ βίου
αὐτῶν καὶ κληροδοτεῖ εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ ἓνα ἵππον καὶ ἀνὰ ἓν
σπαθίον καὶ ῥόπαλον καὶ θώρακας. Μετὰ ταῦτα εἶδεν ἄγγελον πυρός,
«καὶ ὡς τὸν εἶδ[εν] ὁ Διγενῆς ἐτρόμαξε μεγάλως | καὶ τὴν καλήν του
ἐφώνιαξεν νὰ ἰδῆ τὴν φαντασίαν». Εἰς τὴν καλήν του ὑπενθυμίζει
δσοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀγάπην αὐτῆς ἠγωνίσθη καὶ τὴν προτρέπει νὰ
δεηθῆ εἰς τὸν θεὸν νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν του. Μετὰ μακρὰν δὲ καὶ
ἀνιαρὰν ἀλλὰ ματαίαν δέησιν τῆς γυναικὸς ὑπὲρ τοῦ συζύγου, ψυχορ-
ραγεῖ ὁ Διγενῆς καὶ ἐκείνη στραφεῖσα καὶ ἰδοῦσα αὐτὸν λιποθυμεῖ καὶ
πεσοῦσα ἐπὶ τῆς γῆς ἐκπνέει.

Οἱ ἄθλοι, οὗς ἀφηγεῖται ὁ Διγενῆς κατὰ τὴν μετὰ τῆς συζύγου
ὀμιλίαν, εἶναι:

α') Ἡ ἀρπαγὴ τῆς συζύγου του καὶ ἡ μάχη πρὸς τὸν διώκοντα
στρατὸν τῶν γονέων τῆς. (Τρ. 3171 κέ. λείπει τὸ τέλος. Ἄνδρ. 4425-
4437. Κρ. Η' 69-80).

β') Ἡ δρακοντοκτονία τοῦ Βλαττολιβαδίου (Κρ. Η' 81-9. Ἄνδρ.
4438-4444).

γ') Ἡ λεοντοκτονία τοῦ Βλαττολιβαδίου (Κρ. Η' 90-5. Ἄνδρ.
4445-4452).

δ') Ἡ ἀποκρουσθεῖσα ἀπόπειρα τῆς ἀρπαγῆς τῆς συζύγου του
ὑπὸ τῶν ἀπελατῶν (Κρ. Η' 96-103).

ε') Ἡ κατανίκησις τῶν ἀπελατῶν καὶ τῆς Ἀμαζόνος Μαξιμοῦς
(Κρ. 106-120. Ἄνδρ. 4445-4452).

Πάντες οἱ ἄθλοι οὗτοι ἐκτίθενται πλατύτερον εἰς τὰ προηγούμενα
βιβλία τοῦ ἔπους.

Ἐν δὲ τῇ διασκευῇ τοῦ Ἑσχωριαλίου χειρογράφου προστίθενται
καὶ δύο ἄλλοι ἄθλοι, τοὺς ὁποίους τὸ πρῶτον ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ

Διγενῆ πρὸς τὰ παλληκάρια του μανθάνομεν. Οἱ ἐν τῇ διηγήσει ἐκείνῃ
ἀναφερόμενοι ἄθλοι εἶναι:

α') Κατανίκησις 300 ἐνόπλων Ἀραβιτῶν, περικυκλωσάντων αὐτὸν
εἰς τοὺς ἀνύδρους κάμπους τῆς Ἀραβίας (στ. 46-52).

β') Μάχη πρὸς λέοντας καὶ λεαίνας παρὰ τὸν πόρον τοῦ Εὐφρά-
του, φόνος λεαίνης, τροπὴ τῶν λεόντων (στ. 53-65).

γ') Μάχη πρὸς τοὺς ἀποπειραθέντας ν' ἀπαγάγωσι τὴν σύζυγόν
του ἀπελάτας (στ. 72-5).

δ') Μάχη πρὸς τὸν δράκοντα (τοῦ Βλαττολιβαδίου) (στ. 76-84).

Ἡ αὐτὴ περίπου οἰκονομία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν
τῶν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ δημοτικῶν ἄσμάτων. Τὴν ἐπικει-
μένην τελευταίαν αὐτοῦ σημαίνει ἡ πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ὁ ἑλληνικὸς
λαὸς τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν φαντάζεται ὡς πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον
ἢ τὸν ψυχοπομπὸν ἄγγελον, ἐξ οὗ καὶ αἱ λέξεις καὶ φράσεις *χαροπα-
λεύει, παλεύει μὲ τὸ Χάρο, εἶναι ἀπάνω ἔς τὸ χαροπάλεμα, ἀγγελομαχεῖ*
ἐπὶ τῶν ἐτοιμοθανάτων. Καὶ τοῦ Διγενῆ ἄρα ὁ θάνατος δὲν ἦτο δυ-
νατὸν ἄλλως νὰ ἐπέλθῃ, εἰμὴ μετὰ πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ἄλλ' ὁ
Διγενῆς δὲν εἶναι κοινὸς θνητὸς· δεινὸς συνάπτεται ἀγών, καὶ ὁ ἦρωας
καταβάλλει τὸν δαίμονα τοῦ θανάτου, μόλις δὲ διὰ δόλου κατορθῶνει
οὗτος ν' ἀναδειχθῆ ἐπὶ τέλους νικητῆς. Καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χά-
ρου κατακαίεται εἰς τὴν κλίνην, ἀναμένων τὸν θάνατον, περιστοιχίζουσι
δ' αὐτὸν τὰ παλληκάρια του, εἰς τὰ ὁποῖα ἀφηγεῖται ἀνδραγαθίας
αὐτοῦ. Πῶς ἐφόνευσε γιγάντειον Σαρακηνόν, φρουροῦντα τὸν πόρον
τοῦ Εὐφράτου (τῶν ἐπισυναπτομένων ἄσμάτων ἀρ. 1. 2), ἢ ἀράπην
(ἀρ. 5), ἢ τεράστιον δράκοντα (ἀρ. 1. 3. 9) ἢ ὄφεις δικεφάλους ἢ τρι-
κεφάλους (ἀρ. 9. 14. 15), δράκοντας (ἀρ. 2. 12), λέοντας (ἀρ. 2. 6. 8. 10.
11. 15), λύκους (ἀρ. 18), ἄρκτους (ἀρ. 6. 8. 10. 11. 14. 15), ἄρκτους πε-
ρωτὰς (ἀρ. 18), καὶ τὸ στοιχειωμένο ἀλάφι (ἀρ. 9-12. Εἶτα προσκαλεῖ τὴν
σύζυγόν του, καὶ ὅπως μὴ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ περιέλθῃ εἰς ἄλλον, τὴν
ἀποπνίγει εἰς τὰς ἀγκάλας του (ἀρ. 1. 22. 23. 32-34, πρβλ. ἀρ. 24-29).

Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ μάλιστα διαδεδομένος, ἡ δὲ στενὴ συνά-
φεια αὐτοῦ πρὸς τὰς τεχνικὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους ὑποδεικνύει ὅτι
εἶναι καὶ ὁ παλαιότατος. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι παραλλαγὰι φέρονται,
εὐεξήγητοι ἐκ τοῦ πλούτου τῶν περὶ τοῦ Διγενῆ δημοδῶν παραδό-

σεων καὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρως ὑπὸ τοῦ λαοῦ διαπλάσεως τῆς ἐπικῆς ὕλης. Τὰ ἐπισυναπτόμενα ἄσματα παρουσιάζουσι τὰς ἐπομένας παραλλαγὰς:

α') 'Ο ἥρωσ ἐξ ὄνειρου μανθάνει τὸν ἐπικείμενον θάνατόν του· ἐστιᾶ τούσ φίλους του καὶ διηγείται τὰς ἀνδραγαθίας του (ἀρ. 6, πρβλ. 7).

β') Μανθάνει τοῦτο παρὰ πτηνῶν· παραλαγαί τινες προσθέτουσιν ὅτι ἀπιστεῖ εἰς τὸ ἄκουσμα, θεωρῶν βέβαιον προμήνυμα τοῦ τέλους του μόνον τὴν ἀποτυχίαν ἐν κυνηγίῳ· ἀλλ' ὅτι ἐξεληθὼν εἰς κυνήγιον ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιτύχη θήραμα· καὶ ὅτι παλαίει μετὰ τοῦ Χάρου (ἀρ. 23 - 31. 35. 41). Πρβλ. τὰ ὑπὸ τῆς διασκευῆς τῆς Κρ. μνημονευόμενα κυνηγία τοῦ 'Ακρίτου πρὸ τοῦ θανάτου του.

γ') 'Ο Διγενῆς διὰ τοῦ θανάτου ἀποτίνει τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ, τοῦ φόνου τῆς στοιχειωμένης ἐλάφου (ἀρ. 10, πρβλ. 9. 11).

δ') 'Ο Χάρος ἐλλοχεύει πανταχοῦ τὸν Διγενῆ (ἀρ. 8. 42). Συναντᾷ αὐτὸν εἰς τὸ κυνήγιον (αρ. 7. 58).

ε') 'Ο Διγενῆς φοβεῖται ἰδὼν τὸν Χάρον ἢ τὸν ψυχοπομπὸν ἄγγελον· ἐννοεῖ ὅτι ἤγγισε τὸ τέλος του, παλαίει πρὸς τὸν Χάρον καὶ καταβάλλεται ὑπ' αὐτοῦ. (ἀρ. 6. 8 - 11. 13. 14. 17. 18).

ς') 'Η μήτηρ τοῦ Δ. θνήσκει πιούσα φάρμακον ἐκ λύπης, διότι εἶδεν αὐτὸν ἠττώμενον ἐν τῇ πάλῃ (ἀρ. 45).

ζ') 'Ακούσας παρὰ φίλων του ὁ Δ. ὅτι ἐπεφάνη ἄγνωστος ἥρωσ (εἶναι δ' οὗτος ὁ Χάρος), ἂν καὶ ἐπιθάνατος, προκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἀγῶνα καὶ ἠττᾶται (ἀρ. 20. 21).

η') Φίλοι τοῦ Δ. ἀνδρειωμένοι μαθόντες τὴν θανάσιμον νόσον του, πειρῶνται νὰ τὸν σώσωσι διὰ φαρμάκων (ἀρ. 19. 20).

θ') 'Ο Δ. κτίζει κάστρον ὅπως μὴ τὸν εὔρη ὁ Χάρος, ἀλλ' οὐδ' οὕτω τὸν ἀποφεύγει (ἀρ. 36. 37. 40).

ι') Οἱ ἀντρειωμένοι κτίζουν κάστρον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ Χάρου· ἀλλ' οὗτος ἐπιστὰς προκαλεῖ τὸν ἄριστον αὐτῶν εἰς ἀγῶνα καὶ νικᾷ (ἀρ. 46 - 54).

ια') 'Ο Δ. θνήσκει ἐκουσίως, ὀρούξας αὐτὸς τὸν τάφον του, καὶ παρασύρει εἰς τὸν τάφον καὶ τὴν σύζυγόν του (ἀρ. 33).

ιβ') Θνήσκων ὁ Δ. μεριμνᾷ περὶ τῆς τύχης τῆς οἰκογενείας του, εἰς ἣν καταλείπει ὑπέρογκον χρέος, ἐνῶ ἡ περιουσία του συνίσταται εἰς μίαν ἄμπελον. (ἀρ. 5. 60, πρβλ. 61-72).

ιγ') Τὸν Δ. ἀποκτείνει ἡ σύζυγός του βασιλόπαις τὴν πρώτην νύκτα τῶν γάμων. (ἀρ. 59).

ιδ') 'Ο θεὸς παραχωρεῖ εἰς τὸν Δ. παράτασιν τῆς ζωῆς, ἂν τις τῶν οἰκείων του δεχθῆ νὰ μερισθῆ μετ' αὐτοῦ τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του· ἀρνηθέντων τῶν γονέων του δέχεται μόνη ἡ σύζυγός του (ἀρ. 37 - 41)· εἰς τινὰς παραλλαγὰς ἀναφέρεται μόνη ἡ ἱκεσία τοῦ Δ. περὶ παρατάσεως τῆς ζωῆς (ἀρ. 31. 36. 37).

Οἱ διασκευασταὶ τοῦ ἔπους ἐγίνωσκον μὲν καὶ τινὰ τῶν ἐν ταῖς ἄλλαις παραλλαγαῖς στοιχείων, ὡς εἰκάζεται ἐκ πολλῶν τεκμηρίων, περὶ ὧν θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω ἐν τῇ λεπτομερεστέρῃ ἐξετάσει τῶν ἄσμάτων. 'Αλλὰ βάσιν τοῦ ἔργου τῶν εἶχον τᾶσματα τοῦ πρώτου τύπου. 'Εν τῇ ἐκθέσει τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ τὸ γενικὸν σχῆμα εἶναι τὸ αὐτό. Νόσος τοῦ ἥρωος, προσέλευσις τῶν φίλων του, ἀφήγησις τῶν ἀνδραγαθημάτων του εἰς τούτους ἢ εἰς τὴν σύζυγόν του, συνομιλία τοῦ Διγενῆ μετὰ τῆς συζύγου, θάνατος ἀμοφτέρων. 'Αλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν ἄσμάτων δυσκόλως προσηρμόζετο πρὸς τὸν καθόλου χαρακτῆρα τοῦ βυζαντινοῦ ἔπους, καὶ αἱ μυθικαὶ καὶ κακόδοξοι παραστάσεις, τὰ ἰσχυρὰ πάθη, στοχασμοὶ ἢ συναισθήματα ἐγκατοπτρίζοντα πιστῶς τὸν τραχὺν στρατιωτικὸν βίον, πᾶν καθόλου τὸ προσκροῦον εἰς τὴν κοινωνικὴν ἠθικὴν τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου καὶ ἀπεῖδον πρὸς τὰς ὀρθοδόξους χριστιανικὰς δοξασίας, ἔπρεπε νὰ τεθῆ ἐκποδὸν ἢ νὰ μεταβληθῆ οὕτως, ὥστε νὰ ἀποβάλλῃ καὶ χρῶμα καὶ δομικότητα. Οὔτε ὁ Χάρος, οὔτε τὰ φανταστικὰ θηρία, οὔτε ὁ ἀποπνιγμὸς τῆς συζύγου ὑπὸ τοῦ ὑμνουμένου ἥρωος, εἶχον θέσιν εἰς ποίημα ἐπιτηδεῖον ἱστορικὴν ἀκρίβειαν καὶ φιλαλήθειαν καὶ σκοποῦν τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀναγνώστου. Τὰ ἔκτροπα ταῦτα στοιχεῖα ἔδει ν' ἀποβάλλῃ μεταγγιζομένη εἰς τὸ τεχνικὸν ἔπος ἢ δημώδης ποίησις συναποβάλλουσα καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ κάλλους καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς. 'Αλλ' οὐδὲν ἤττον δὲν κατωρθοῦτο τοῦτο, χωρὶς ν' ἀπολειφθῶσιν ἕληνη ἐμφανῆ τῶν συστατικῶν αὐτῆς.

Τοιαῦτα δ' ἕληνη εἶναι εὐδιάγνωστα καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ, ἐν τῷ ἔπει. «'Ο θάνατος τὸν ἔγραψεν 'ς τὸν ἄδην νὰ ὑπάγῃ» ('Ανδρ. 4392) «ὁ θάνατος τὸν πολεμᾷ εἰς τὸ παλάτι μέσα»

(Ἄνδρ. 4407). Ὁ Ἀκρίτας τὸν ἀναγνωρίζει (αὐτ. 4405) καὶ δδύρεται. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χάρος ἀναφαίνεται ἐν τῇ αὐτῇ διασκευῇ. Ὁ Διγενῆς φαντάζεται ἑαυτὸν αἰχμάλωτόν του: «'ς τὸν Χάροντα νὰ μὲ κρατῇ καὶ δοῦλον νὰ μὲ ἔχη» (στ. 4511). Ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ Περίτση, ἂν καὶ ἐπιτομώτατα ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Διγενῆ, πολ- λάκις μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ Χάρου ἢ Χάροντα (Ὁξ. 2973-2974. 2977. 3029) καὶ σαφεῖς ὑπάρχουσιν ὑπαινιγμοὶ τῆς πρὸς αὐτὸν πά- λης (αὐτ.). Ἐν τῇ τῆς Κρυπτοφέρρης αἰτίου τοῦ θανάτου τοῦ Ἀκρίτου φέρονται οἱ τρεῖς ἀνθρωποκτόνοι, ὁ θάνατος, ὁ Χάρων καὶ ὁ ἄδης:

Ἄρα τίς τὸν ἀήτητον ἰσχύσει ὑποιάξει; ...

Χάρων ὁ τρισκατάρατος καὶ πάντας συναναίρων κτλ. (H' 267).

Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Διγενῆς διαλεγόμενος πρὸς τὴν σύζυγόν του, μόνον τὸν Χάροντα λέγει νικητὴν του:

Ὁ Χάρων δέ με ἐκ παντὸς τὸν ἀήτητον τρέπει. (H' 125).

Ὅμοίως καὶ ἐν τῇ Ἑσχωριαλίῳ διασκευῇ:

Ὁ Χάρος τρέπει ἐκ παντὸς τὸν μήποτε τραπέντα

ὁ Χάροντας χωρίζει με ἀπὸ σοῦ τῆς φιλάτης (στ. 131-22)¹⁾.

Τὸν δὲ ἀποπνιγμὸν τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτου ὑπ' αὐτοῦ τούτου οὐδεὶς βεβαίως ἀνέμενε νὰ ἴδῃ περιλαμβανόμενον εἰς τὸ ἔπος. Ἀφοῦ ὁ Γάλλος μεταφραστὴς τοῦ Σαίξπηρ Doucis ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μεταβάλῃ τὸ τέλος τοῦ Ὁθέλλου, ὅπως μὴ ταράξῃ σφοδρῶς τὰς εὐ- αισθητοὺς ψυχὰς τῶν θεατῶν ὁ ἄγχιος τῆς Δεσδεμόνας ἀποπνιγμὸς, πολλῶ μᾶλλον ἄτοπος καὶ ἀνάρμοστος θὰ ἐφαίνετο εἰς τοὺς δια- σκευαστὰς τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους τοιαύτη πρᾶξις τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἀν-

¹⁾ Ἐν τῇ κριτικωτάτῃ περὶ τοῦ Χάρου πραγματεῖα αὐτοῦ ὁ D. C. Hasse- ling (Charos, Leiden, 1897 σ. 23 κέ.) προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐκ τῶν εἰς τὸν Χάρον ἢ τὸν θάνατον ἀναφερομένων χωρίων τῶν διασκευῶν τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους συνάγεται ὅτι ἡ μορφή τοῦ Χάρου, ὡς τὸν παριστάνουσι τὰ ἑλληνικὰ δημοτικὰ ἄσματα, ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς παλαιότερους τοῦ 17^{ου} αἰῶνος Ἑλλη- νας ποιητὰς. Ἄλλ' ἂν οἱ διασκευασταὶ τοῦ ἔπους ἐγίνωσκον δημοτικὰ ἄσματα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἢ ὑπόθεσις αὕτη ἐξελέγχεται ἀβάσιμος.

δρείου Ἀκρίτου. Καὶ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποῖαν μνημο- νεύει ἡ παράδοσις, ἔκριναν εὐσχημότερον ν' ἀντικαταστήσωσι διὰ φιλοσόφου συνετῆς, ἀλλὰ καὶ ἀψυχολογήτου, συμβουλῆς τοῦ Διγενῆ πρὸς τὴν σύζυγόν του, νὰ ἔλθῃ εἰς δεῦτερον γάμον μετ' ἄλλου γεν- ναίου πολεμιστοῦ, ὅπως μὴ μείνῃ ἔρημος καὶ ἀπροστάτευτος.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐπίδρασις τῆς περὶ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ παραδόσεως ὑπεμφαίνεται ἐν ταῖς διασκευαῖς, οὐ μόνον εἰς τὸ πλάσμα τοῦ ταυτοχρόνου θανάτου ἀμφοτέρων, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διατύπωσιν τῶν πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα λόγων τοῦ Διγενῆ. Ἐν τῇ διασκευῇ τῆς Ἄνδρου παροτρύνει αὐτὴν νὰ ἰκετεύσῃ τὸν θεὸν ὅπως τὸν ἀφήσῃ ἐν ζωῇ, διότι γινώσκει, ὅτι οὐδένα ἄλλον θὰ δυνηθῇ νὰ εὕρῃ ἀνδρεῖον καὶ δυνατὸν ὡς αὐτόν. Ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἑσχωριαλοῦ σαφέ- στερον δηλώνει τὰ συναισθηματά του. Σοῦ ἀφίνω, τῇ λέγει πλοῦτον πολύν, ἔχεις καὶ νὰ φάγῃς καὶ νὰ πίῃς, καὶ νὰ ἔνδύσῃαι πολυτελεῶς. Μὴ σκεφθῆς περὶ δευτέρου γάμου

καὶ μηδέν' ἄλλον [ἐν]θυμηθῆς, ἄλλον νὰ περιλάβῃς (στ. 121).

ἀλλὰ πάλιν ἂν σκεφθῆς νὰ λάβῃς ἄλλον σύζυγον, φρόντισε νὰ ἐκλέ- ξῃς γενναῖον πολεμιστὴν, μὴ φοβούμενον τοὺς βαρεῖς πολέμους. Ἐμὲ δὲ νὰ μὴ λησμονήσῃς.

Τῶν συναπτομένων ἄσμάτων τὸ ὑπ' ἀρ. 1 εἶναι τὸ ἀριώτατον καὶ πληρέστατον, μετὰ πλείστης δ' ἀκριβείας ἐκδεδομένον¹⁾. Ὑπόθε- σιν ἔχει τὴν πάλιν τοῦ Χάρου καὶ τοῦ Διγενῆ, τὴν ἀφήγησιν τῶν ἄθλων τοῦ ὑπὸ τοῦ Διγενῆ κατακειμένου κληνῆρους εἰς τὰ παλληκά- ρια του καὶ τὸν φόνον τῆς συζύγου του ὑπὸ τοῦ ἐπιθανατίου Διγενῆ. Οἱ δ' ἄθλοι οὗς ἀφηγεῖται εἶναι ὁ φόνος δράκοντος τεραστίου καὶ ὁ φόνος πελωρίου Σαρακηνοῦ, φύλακος τοῦ Εὐφράτου.

Ὁ Χάρος ἐπιφαίνεται, ὡς φαντάζεται αὐτὸν ὁ ἑλληνικὸς λαός,

¹⁾ Δι' ἀστερίσκου, προτασσομένου τοῦ ἀριθμοῦ, δηλοῦνται τὰ ἄσματα, τῶν ὁποίων μετὰ πολλῆς προσοχῆς πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις ὡς γλωσσικῶν μνη- μείων, διότι κατὰ τὴν καταγραφὴν αὐτῶν φαίνεται μοι ὅτι δὲν κατεβλήθη ἡ προσήκουσα ἐπιμέλεια περὶ τὴν ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῆς λέξεως. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ὑπ' ἀρ. 2. 10—13. 18. 21. 22. 24—27. 29. 33. 36. 38. 47—49. 53. 55—57. 59—64. 66—72.

ἔφιππος¹⁾, μαῦρον ἵππον ἱππεύων, μελανείμων²⁾). (Οὕτω καὶ εἰς ἄλλα τῶν δημοσιευομένων ὧδε ἄσματων: ἀρ. 27. 16. 53). Ἔρχεται κατ' ἐντολήν τοῦ θεοῦ νὰ παραλάβῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Διγενῆ. Εὐρίσκει δ' αὐτὸν μετὰ πολλῶν φίλων του, εἰς πανήγυριν ὅπου παρεκάθηντο εἰς συμπόσιον. Οἱ εὐωχούμενοι προσκαλοῦσιν αὐτόν, κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ καθήσῃ εἰς τὴν τράπεζαν³⁾, ἀλλ' οὗτος ἀρνεῖται, δηλῶν εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλεύσεώς του. Ἐπακολουθεῖ πάλῃ τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου, νικῶντος δ' ἐκείνου ὁ Χάρος διὰ δόλου ὑπεκφεύγει, καὶ εἰς αἰτὸν μεταμορφωθείς ἀνέρχεται εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ ἀναφέρει εἰς τὸν θεόν, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλλῃ τὸν ἥρωα, ἔνεκα τῆς μεγάλης ἀνδρείας του. Ὁ θεὸς τῷ ὑποδεικνύει τὸν τρόπον καὶ ὁ Χάρος τέλος τὸν νικᾷ. Ἦττηθεις ὁ Διγενῆς, κατὰκειται εἰς τὴν κλίνην. Προσέρχονται τὰ παλληκάρια του⁴⁾ ἀλλὰ δὲν τολμῶσι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν οἶκόν του. Τέλος εἰσέρχεται ὁ θαρραλεώτερος καὶ ἀνακοινώνει εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιθυμίαν των τοῦ νὰ τὸν ἴδωσιν. Ὁ Διγενῆς τοὺς προσκαλεῖ νὰ εἰσέλθωσι, παραθέτει ἀργυρᾶν τράπεζαν, καὶ ὑπέικων εἰς παράκλησίν των, ἀφηγεῖται τοὺς δύο ἄθλους του.

Τὸν φόνον τοῦ δράκοντος ἔχει ὑπόθεσιν καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 3 ῥόδιον ἄσμα, εἰς τὴν αὐτὴν δὲ παράδοσιν πιθανῶς ἀναφέρεται καὶ τοῦ γορτυνικοῦ ἄσματος (ἀρ. 9) ὁ δικέφαλος κερασφόρος ὄφις, ὁ ἔχων ἱππέους πόδας καὶ ὀφθαλμούς ὡς τοῦ βοός. Κατὰ τὸν ἄθλον τοῦτον εἶχεν ὁ Διγενῆς μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν σύζυγόν του (στ. 50). Ἀλλὰ δὲν

¹⁾ Schmidt, Das Volksleben der Neugr. σ. 225 κε. Πολίτου, Νεοελλην. μυθολογ. σ. 257. Πρὸ πάντων D. C. Hesselring, Charos, Leiden 1897.

²⁾ Schmidt αὐτ. Πολίτης αὐτ. σ. 255. — Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐφαντάζοντο τὰς θεότητας τοῦ ἔθου μελαίνας ἢ μελανείμονας (βλ. Roscher, Lex. d. Myth. τ. II σ. 2566 κέ. 2575. Τοῦ αὐτοῦ d. von der Kynanthropie fragm. Mark. Sid. σ. 48-9) Περὶ ὁμοίων γερμανικῶν μεσαιωνικῶν παραστάσεων βλ. Pfeiffer's Germania τ. XII σ. 289.

³⁾ Οὕτω καὶ ἐν ἑτέρῳ κυπριακῷ τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου προσκαλεῖται ὁ Διγενῆς ἢ ὁ Φιλόπαππος νὰ μετάσῃ τοῦ γεύματος, καὶ ὁμοίως ἀρνεῖται (Σακελλαρίου, τὰ Κυπριακά τ. Β' σ. 15 ἀρ. 3).

⁴⁾ Τριακόσιοι δύο νομάτοι (στ. 35). Τριακόσια παλληκάρια κατὰ τὴν ἑτέραν κυπριακὴν παραλλαγὴν (στ. 50) καὶ κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Ἑσχωριαίου κώδικος (στ. 25). Τριακόσιοι ὀπλισμένοι καὶ τριακόσιοι ἄοπλοι, κατὰ τὴν ῥοδιανὴν παραλλαγὴν (ἀρ. 3).

πρέπει, νομίζω, ἐκ τούτου νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἔχει τι κοινὸν ἢ διήγησις πρὸς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ἔπους, τὴν σωτηρίαν τῆς γυναικὸς τοῦ ἥρωος ἐκ τοῦ δράκοντος εἰς τὸ Βλαττολιβάδι. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, τὸ μόνον ἐν τῷ ἔπει ἀναφέρον φανταστικὸν θηρίον, εἶναι πιθανῶς διασκευὴ τῆς παραδόσεως, τῆς ἐκτιθεμένης εἰς ἄλλα πολυάριθμα ἀκριτικά ἄσματα, ἀφηγούμενα τὴν σωτηρίαν τοῦ νεογάμου ἥρωος ὑπὸ τῆς γυναικὸς του, ἀποκτεινάσης ἢ ἐκφοβησάσης τὸν μέλλοντα νὰ καταφάγῃ αὐτὸν δράκοντα. Πρὸς ταῦτα ἴσως συνεδυσάσθῃ καὶ ἡ διήγησις ἀκριτικοῦ ἄσματος περὶ τραυματισμοῦ καὶ καθυποτάξεως δράκοντος ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, ὅτε ἐδίωκον αὐτὸν οἱ γονεῖς τῆς ἀπαχθείσης συζύγου του¹⁾).

Πρὸς τὸν φόνον τοῦ δράκοντος εἶναι συναφῆς καὶ ὁ δευτέρος ἄθλος. Ἔνεκα τοῦ δηλητηρίου τοῦ ὄφeos ἐδίψησεν ὁ ἵππος τοῦ Διγενῆ καὶ τὸν ἔφερον οὗτος νὰ τὸν ποτίσῃ εἰς τὸν ποταμὸν Εὐφράτην. Ἀλλ' ἐκεῖ ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ πελώριος Σαρακηνός, ὁ φυλάττων τὸν πόρον τοῦ ποταμοῦ. Ἀμυνόμενος ὁ ἥρωος ἐπάταξεν αὐτὸν ἰσχυρῶς διὰ τοῦ ῥοπάλου του, ἐκ δὲ τῆς καιρίας πληγῆς μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν. Τὸν αὐτὸν ἄθλον ἀφηγεῖται καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 2, μετὰ τινων δὲ παραλλαγῶν καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 5. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι εἶναι ὁ ἄθλος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρμούρη (δηλονότι τοῦ Ἑμίρου, τοῦ πατρὸς τοῦ Διγενῆ) ἐν μὲν τῷ μεσαιωνικῷ ἄσματι τοῦ κώδικος τῆς Πετροπούλεως, ὁ φύλαξ τοῦ Εὐφράτου εἶναι κοινός τις Σαρακηνός, οὐδὲν τὸ ἑξωτερικῶς τρομερὸν ἔχων, καὶ καὶ τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη

αφόνδυλον τὸν ἔδωσε καὶ ἐξεσαγώνιασέ τον,

ὅπως τὸν ἀναγκάσῃ νὰ δώσῃ πληροφορίας περὶ τῆς δυνάμεως τῶν παρὰ τὸν Εὐφράτην Σαρακηνῶν²⁾. Ἀλλ' ἐν ταῖς σημεριναῖς καρπαθιακαῖς παραλλαγαῖς τοῦ ἄσματος ἐξεικονίζεται ἐπίσης τερατώδης ὡς ὁ τῶν κυπριακῶν

Ἀπάνω ποῦ τοῖς πλάταις του τρι' ἀνεμομούλια λέθαν,

κι' ἀπάνω 'ς τοῖς κουτάλαις του τρι' ἀντρόνα κοιμοῦτο³⁾

¹⁾ Σακελλαρίου αὐτ. σ. 16 στ. 79.

²⁾ Γαβρ. Δεστούνη, Τοῦ Ἀρμούρη ἄσμα δημοτικὸν τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, Πετρούπ. 1877 σ. 56 κέ.

³⁾ Μανωλακάκη, Καρπαθιακά, Ἀθ. 1896 σ. 250. Ζωγράφιος ἀγών σ. 296 πρβλ. καὶ σ. 285.

Ἐν ἄλλῳ δὲ ἀκριτικῷ ἄσματι τῆς Τραπεζοῦντος τοιοῦτον Σαρακηνὸν συναντᾷ «'ς τοῦ ποταμοῦ τὰ κλώσματα» ὁ Ξάνθινος, πορευόμενος ὅπως λυτρώσῃ τὸν αἰχμάλωτον τῶν Σαρακηνῶν υἱὸν τοῦ Βασιλῆν (τὸν Βασιλείον Διγενῆν Ἀκρίτην). Ὁ Σαρακηνὸς οὗτος

*Εἶσ'εν καὶ 'ς τὸ κεφάλιν αἰ' ἐξηνταπέντε καστ'τρια,
ἐξηνταπέντε καστ'τρια σαν, σαρναταδὸ χωρία
ὀπίσω 'ς τὴν κοτύλαν αἰ' χαμελετίτσα κλώσκουν'
'ς τὸ ἔναν τὸ ῥωθοῦνιν αἰ' ἄλογον σταλισμένον,
καὶ 'ς τᾶλλο τὸ ῥωθοῦνιν αἰ' κόρη φυγαδιασμέντζια ¹⁾.*

Ἀντὶ δ' ὅμως τοῦ Σαρακηνοῦ αὐτοῦ ὁ Ξάνθινος περιγράφεται ἔχων τοσοῦτο τερατώδες μέγεθος ἐν ἐτέρῳ ἀνεκδότῳ ποντικῷ ἄσματι τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.—Ὁ κρότος τοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Σαρακηνοῦ ῥοπαλισμοῦ τοῦ Διγενῆ ἠκούσθη εἰς πόλιν ἀπέχουσαν πολλά μίλλια τοῦ τόπου τῆς μονομαχίας καὶ ἐξελήφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς κρότος καταιγίδος. Ἀλλὰ πολύπειρος γέρων, παρατυχὼν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ ῥηγός, τοῖς ἐξήγησεν ὅτι δὲν ἦτο προάγγελος θεομηνίας ὁ κρότος, ἀλλὰ προήρχετο ἐκ τοῦ ῥοπαλοῦ τοῦ Διγενῆ, διότι μόνος ὁ ἦρωσ οὗτος ἦτο ἱκανὸς τοιαύτας νὰ καταφέρῃ πληγὰς. Ὁ γέρων δ' ἐκεῖνος φέρει τὸ ὄνομα τοῦ γνωστοτάτου ἐκ τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους ἀρχηγοῦ τῶν ἀπελατῶν Φιλοπάππου, παραφθαρὲν ἐν μὲν τῇ πρώτῃ παραλλαγῇ εἰς Παλιοπαπποῦς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ εἰς Καριοπαπποῦς.

Τὸ τέλος τοῦ ἄσματος ἀναφέρεται εἰς τὸ χαρακτηριστικώτατον ἐπεισόδιον τοῦ ἀποπνιγμοῦ τῆς σύζυγου τοῦ ὑπὸ τοῦ θνήσκοντος ἠρωος. Ὁ Διγενὴς τὴν παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸν τάφον, ὅπως μὴ μετὰ τὸν θάνατόν του λάβῃ αὐτὴν ἄλλος. Ὁ Τριανταφυλλίδης ²⁾ λέγει ὅτι κατὰ τὰ δημοτικὰ ἄσματα, «ὁ Ἀκρίτας ἀνεγείρας πύργον καὶ ἀρπάζας εὐειδῆ νέαν, ἐκλείσθη ἐν αὐτῷ καὶ διέτρεχε τὴν ὑπαιθρον, τρόμον ἐμποῶν πανταχοῦ, ἀπέθανε δὲ ὑπὸ λοιμικῆς νόσου· καὶ ἵνα μὴ περιέλθῃ ἡ ἔρωμένη αὐτοῦ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, προσποιούμενος ὅτι θέλει περιπτύξῃ καὶ ἀποδώσῃ τὸν ἔσχατον ἀσπασμόν, ἔπνιξεν αὐτὴν

¹⁾ Γαβρ. Δεστούνη, Τοῦ Ξάνθινου ἄσμα δημοτικὸν Τραπεζοῦντος, Πετρούπ. 1881 σ. 24. 26.

²⁾ Οἱ φυγάδες σ. 47.

εἰς τὰς ἀγκάλας του». Ἀλλ' οὐδὲν ἄσμα ἐπάγεται εἰς μαρτυρίαν, οὐδὲν δὲ τῶν γνωστῶν ποντικῶν ἄσματων ἐκδέχεται τὸ ἐπεισόδιον κατὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν τύπον. Ὁ Διγενὴς προσποιεῖται ὅτι θέλει νὰ ἀσπασθῇ τὴν γυναῖκά του καὶ τὴν φονεύει εἰς τὰς ἀγκάλας του, κατὰ τὰς ὑπ' ἀρ. 22 καὶ 23 παραλλαγὰς (πρβλ. ἀρ. 25 καὶ 30), χωρὶς νὰ μνημονεύηται ὁ λόγος τῆς πράξεώς του· ὁ ἀκροατὴς θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἔπραξε τοῦτο ἐκ πόθου ὅπως μὴ χωρισθῇ τῆς καλῆς του, καὶ τὴν ἀφήσῃ ἔρημον καὶ ἀπροστάτευτον. Κατὰ τὴν ὑπ' ἀρ. 34 ποντικὴν παραλλαγὴν, αὐτὴ ἡ σύζυγος, ὡς ἡ ἀρχαία Εὐάδνη, ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀκοουθήσῃ αὐτὸν εἰς τὸν τάφον. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς (ἀρ. 23 [24] 26—29) ὅπως μὴ περιέλθωσιν εἰς ἄλλους συγκαταστρέφει μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τὸν ἵππον καὶ τὸ ῥόπαλον αὐτοῦ, ἢ τὸ ἄροτρον καὶ τοὺς ἄροτῆρας βόας. Κατὰ τὰς παραλλαγὰς 23 καὶ 24 ἀποφασίζει τὸν φόνον, μαθὼν παρὰ τῆς γυναικὸς του ὅτι οἱ γείτονες μελετῶσι μετὰ τὸν θάνατόν του ἄλλος νὰ πάρῃ τὸ ῥόπαλον, ἄλλος τὸν ἵππον καὶ ἄλλος τὴν γυναῖκά του. Ἀλλ' ἐν τῇ κυπριακῇ ταύτῃ παραλλαγῇ καὶ ἐν ἐτέρᾳ κρητικῇ (ἀρ. 32) ὁ Διγενὴς παρίσταται ἐν εὐλόγῳ ὀρμῇ ζηλοτυπίας τιμωρῶν τὴν σύζυγον, ἣτις ἀπροκαλύπτως τῷ ὁμολογεῖ, ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν του θὰ ὑπανδρευθῇ ἄλλον, ἐκεῖνον δὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀγαπᾷ, τὸν πρῶτον αὐτῆς ἄνδρα, ὀνομαζόμενον Γιάννην, κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν παραλλαγῶν, ὑπονοεῖται δὲ βεβαίως ὅτι ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τούτου τὴν εἶχεν ἀποσπᾶσθαι ὁ Διγενὴς, ἀπαγαγὼν ἄκουσαν. Τοῦτο δὲν εἶναι ἄγνωστον εἰς τὰ ἀκριτικά ἄσματα, διότι ἐν κυπριακὸν ἀφηγεῖται πῶς ὁ Διγενὴς ἀπήγαγε τὴν μέλλουσαν σύζυγόν του, ἣτις δὲν ἦτο νυμφευμένη, ἀλλ' ἠρραβωνισμένη (*χαρτωμένη*) μετὰ τὸν Γιάννην ¹⁾.—Ὁμοιον ἐπεισόδιον δὲν ἠδυνήθηεν ν' ἀνεύρω ἐν τῇ δημῳδαί ποιήσῃ ἄλλων λαῶν παρεμφερῆς δ' ὅμως εἶναι ἡ διήγησις ἰσπανικοῦ ἄσματος, ὅπερ μόνον ἐκ μιμήσεως αὐτοῦ γαλλικῆς γινώσκω ²⁾. Ὁ μαῦρος Τουζάνι, ἀγαπῶν τὴν περικαλλῆ Αὐγὴν τοῦ Βάργα, τὴν ἐπικαλουμένην μαργαρίτην τοῦ Τολέδου, προκαλεῖ εἰς μονομαχίαν τὸν εὐτυχῆ ἔραστήν ταύτης κόμιτα τοῦ Σαλδάνια. Οὗτος δὲ μεταβαίνει εἰς τὸν τόπον τῆς μονομαχίας, συνοδευ-

¹⁾ Σακελλάριος ἐνθ. ἀν. σ. 14.

²⁾ Ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν μικρῶν διηγημάτων τοῦ Prosper Merimée, τῇ συνεκτιδομένῃ μετὰ τῆς Κολόμβας.

μενος ὑπὸ τῆς ἀγαπητῆς του, καὶ διαπερᾶ διὰ δόρατος τὸν ἀντίπαλον Ὁ μαῦρος Τουζάνι ἐκτενεύει τὴν σπεύσασαν νὰ παραμυθῆσῃ αὐτὸν Αὐγὴν ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς πληγῆς του τὸν σίδηρον, ποῦ τὸν βασανίζει. Ἄλλ' ὅτε ἐκείνη ἀνύποπτος ἐπλησίασε, συναγαγὼν πάσας τὰς δυνάμεις του, ἐτραυματίσε διὰ τῆς σπάθης του τὸ ὄραϊον πρόσωπόν της.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 2 κυπριακὸν ἄσμα ἔχει ἐκτενεστέραν τὴν ἀφήγησιν τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου ἐν ἀρχῇ ἐξ ἄλλων δημοτικῶν ἄσμάτων οὐδὲν κοινὸν ἐχόντων πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, παραλαμβάνει τὴν παραγγελίαν πρὸς τὸν Χάρον τῆς μητρὸς του. Καὶ ἐν τούτῳ δ' ὁ Χάρος μεταμορφοῦται εἰς ἀετὸν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν πάλην, καὶ ὅπως διὰ τῶν δυνάμεων του ἀποσπάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ νικητοῦ ἥρωος ἐκ τῆς ἐδρας αὐτῆς. — Ἐν πλάτει ἀφηγεῖται ὁ Διγενὴς τὸν φόνον τοῦ Σαρακηνοῦ, εἶναι δὲ πληρότερον τὸ ἄσμα ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ τραύματος ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ ῥηγός. Τοῦναντίον δ' ὁ φόνος τοῦ δράκοντος παραλείπεται, καὶ συνοπτικώτατα μνημονεύονται φόνοι πολλῶν δρακόντων καὶ λεόντων, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς. Προστίθεται δ' εἰς τὸ ἄσμα ὅτι ὡς ἀκροθίνια ἐγέμισεν ἑννέα πήρας ἐκ τῶν ῥυγχῶν τῶν ὄφρων καὶ τῶν γλωσσῶν τῶν λεόντων, τοῦτο δ' ἀναφέρεται εἰς κοινότατον ἐπεισόδιον παραμυθίων, ὅπερ ἀνευρίσκεται καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς μύθους¹⁾. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (Γ' γ', 3) ὁ Πηλεὺς «ὦν ἔχειροῦτο θηρίων, τὰς γλώσσας τούτων ἐκτέμων ἐν ἐν πήρα ἐτίθει» οὕτω δ' ἐξήλεγξε τοὺς ἀντιποιηθέντας τὸν φόνον τῶν θηρίων ἐκείνων. Ὁμοίως εἶναι καὶ ὁ περὶ Ἀλκάθου μεγαρικὸς μῦθος. Οὗτος, κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Ἀπολλωνίου (Α 517) «περιπεσὼν λέοντι λυμαινομένῳ τὰ Μέγαρα (ἐφ' ὃν καὶ ἔτεροι ἦσαν ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μεγάρων) καταγωνίζεται τοῦτον· καὶ τὴν γλῶτταν αὐτοῦ εἰς πήραν θέμενος, ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τὰ Μέγαρα. Καὶ ἀπαγγελλόντων τῶν ἀπεσταλμένων ἐπὶ τὴν θήραν, ὅτι αὐτοὶ εἰσιν οἱ

¹⁾ Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου διαλαμβάνουσιν, ἀναφέροντες τὰ παράλληλα, οἱ ἐξῆς συγγραφεῖς: *Ipolvi* ἐν *Zeitschrift f. deutsche mythologie u. sittenkunde* τ. II σ. 165 κέ. 283 κέ. *Mannhardt*, *Wald- u. Feldkulte* τ. II σ. 52-9. *R. Köhler*, ἐν *Jahrb. f. roman. u. englische Lit.* τ. VII σ. 132-4. *Kleine Schriften* τ. I σ. 399. 430.

κατηγωνισμένοι τὸ θηρίον προσκομίσας τὴν πήραν ἤλεγξεν αὐτούς». Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν γλωσσῶν τῶν φονευθέντων θηρίων (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δρακόντων) ἐλέγχου τῶν ψευδῶς ἰσχυρισθέντων ὅτι αὐτοὶ ἐφόνευσαν ταῦτα εὐρίσκεται καὶ εἰς πολλὰ καὶ νεοελληνικὰ¹⁾ καὶ ἄλλων λαῶν παραμύθια²⁾. Πάντα δὲ ταῦτα ἀναφέρουσιν ὅτι οἱ ἥρωες ἀπέκοπτον τὰς γλώσσας τῶν θηρίων, ἅτινα ἀπέκτειναν, οὐδὲν δ' ἔχομεν παράδειγμα τῆς ἀποκοπῆς ῥυγχῶν ἢ κεφαλῶν, ὡς ἐν τῷ κυπριακῷ ἄσματι. Μόνον ἐν ἀρμενικῶν ἀναφέρει ἀποκοπὴν ὄτων, καὶ ἐν τρανσιλβανικῶν ἀποκοπὴν τῶν ποδῶν τῶν ὑπὸ τοῦ ἥρωος φονευθέντων θηρίων καὶ τῶν γλωσσῶν τῶν αὐτοχρόνως ὑπ' αὐτοῦ ἐπίσης φονευθέντων Οὐννων (γίγαντων)³⁾.

Τοῦ 3 ἄσματος ἡ ἀρχὴ ἐπαναλαμβάνεται μετὰ τινων παραλλαγῶν καὶ ἐν ἀρ. 4. 5. 8. 20. 21. 32. 42. 43 καὶ 44. Τὸ ἄσμα περιέχει τὴν ἀφήγησιν τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ κατὰ τὸν τύπον τῶν δύο προηγουμένων, καὶ διακόπτεται εἰς τὸ μέσον τῆς διηγήσεως τοῦ πρώτου ἄθλου, τῆς δρακοντοκτονίας, ἐν τῇ πρώτῃ κυπριακῇ παραλλαγῇ.

Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ 4 τηλιακοῦ ἄσματος, ὅπερ εἰς τὸν αὐτὸν ἐπίσης τύπον ὑπάγεται, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἰκάσωμεν εἰς τίνα ἄθλον ἀναφέρεται. Θὰ ἦτο δὲ τολμηρὸν ἐκ τῶν περὶ τῆς ἄμμου στίχων νὰ ὑποθέσωμεν συνάφειάν τινα τούτου πρὸς τὸν πρῶτον ἄθλον τοῦ Διγενῆ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἀραβίας, κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Ἑσχωριαλίου χειρογράφου.

¹⁾ *Buchon*, *La Grèce continentale et la Morée* σ. 278 (ἄνευ δηλώσεως τῆς προελεύσεως τοῦ παραμυθίου). *Hahn*, *Griech. u. alban. Märchen* ἀρ. 70 τ. II σ. 56. 295 (Σύρου καὶ παραλλαγὴ Τήνου). *Zwarg*, ἀγόν σ. 243. 256 (συμαϊκά). *Georgeakis et Pineau*, *Folk-lore de Lesbos* σ. 87 (λέσβιον). *La Calabria* 1895 σ. 36 (ἑλληνικὸν τῆς Ῥοκκαφόρτης τῆς Καλαβρίας).

²⁾ Εἰς τὰς μαρτυρίας, τὰς ὁποίας ἀναφέρουσιν οἱ ἐν σελ. 184 σημ. 1 μνημονεύομενοι συγγραφεῖς, πρόσθετος: *Revue des trad. populaires* 1894 σ. 172. 173. 1902 σ. 515-6 (γαλλικά). *Mélusine* τ. I σ. 64 (βεργανικόν). *Archivio per lo studio delle tradiz. popolari* τ. I σ. 57 (ιταλικόν). *Sämenen* *Basmene* *române* σ. 437 (βλαχικόν). *J. Milanowski*, *Volksmärchen aus Böhmen*, *Breslau* 1853 ἀρ. 4 (βοημικόν). *Zeitschrift d. Vereins f. Volkskunde* 1901 σ. 99 (ἑσθωνικόν). *Revue des trad. pop.* 1904 σ. 338. 339. 341 (ἀρμενικά).

³⁾ Τὸ ἀρμενικὸν ἐν *RTP.* 1904 σ. 341, τὸ δὲ τρανσιλβανικὸν ἐν *Haltrich*, *Siebenbürg. Märchen* ἀρ. 22 παρὰ *Mannhardt* ἐνθ. ἀν σ. 56-7.

Τὸ πέμπτον ἔξμα, ῥοδιακόν, ὅπερ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λαογραφικὴν ἑταιρείαν ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλους, ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ Ῥοδίου κ. Ἀνδρ. Μ. Δέσποτα, εἶναι συγγενέστατον πρὸς τὰς κυπριακὰς παραλλαγὰς. Αἱ ἀκριτικαὶ ἀναμνήσεις δ' ὅμως φαίνονται ἐξησθενημέναι ἐν αὐτῷ. Οὐ μόνον ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ὑποκαθίσταται εἰς τὸν Εὐφράτην καὶ Ἀράπης εἰς τὸν Σαρακηνόν, ἀλλὰ καὶ ὁ τρομερὸς Ἀκρίτης τοιαύτην ὑφίσταται μεταβολήν, ὥστε ἡ κυριωτάτη φροντίς αὐτοῦ θνήσκοντος εἶναι πῶς θὰ ἐξοφληθῇ τὸ χρέος, ὅπερ καταλείπει εἰς τὴν οἰκογένειάν του¹⁾. Τὰ τῆς μονομαχίας μὲ τὸν Ἀράπην ἐκτίθενται ὅπως περίπου ἐν ταῖς κυπριακαῖς παραλλαγαῖς. Τὸ αὐτὸ ἀμήχανον μέγεθος τοῦ γίγαντος, ὁ αὐτὸς ῥοπαλισμὸς τοῦ Διγενῆ, συνταράξας ἐπίσης καὶ τοὺς ἀπώτατα οἰκοῦντας, φοβηθέντας μὴ ἐπέλθῃ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου. Γέρος δὲ καὶ ἐν τῷ ἔξματι τούτῳ καθησυχάζει αὐτούς, ἐξηγῶν τί ἀληθῶς συμβαίνει. Τὸ ὄνομα τοῦ Φιλοπάππου ἐλησημονήθη παντελῶς, καὶ ὁ γέρος ἔμεινεν ἀνώνυμος. Ἡ μονομαχία δ' ὅμως δὲν ἔληξε, διότι τὴν πληγὴν τοῦ ῥοπαλοῦ τοῦ Διγενῆ σχεδὸν δὲν ἠσθάνθη ὁ Ἀράπης, καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἀποδύονται εἰς ἀγῶνα πάλης μακρὸν διαρκέσαντα, ὁ ἥρωας ἀποκαμῶν τὴν τετάρτην ἡμέραν κινδυνεύει νὰ καταβληθῇ, ὅτε φωνὴ ἐξ οὐρανῶν τὸν καθοδηγεῖ πῶς νὰ θανατώσῃ τὸν ἀντίπαλον²⁾. Εἶναι κατάδηλος ὁ συμφυρμὸς τῶν διηγήσεων περὶ τοῦ φόνου τοῦ Σαρακηνοῦ καὶ τῆς πάλης μὲ τὸν Χάρον. Καθὼς ἐπίσης καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς διηγήσεως, παρατηρεῖται ἄτεχνος συμφυρμὸς τοῦ ἔξματος περὶ τοῦ φόνου τοῦ Σαρακηνοῦ ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, καὶ τῶν μύθων περὶ δρακόντων ἐφόρων τῶν πηγῶν, κατακρατούντων τὰ ὕδατα, καὶ τοῦ φό-

¹⁾ Ἡ μεταβολὴ αὕτη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Διγενῆ ἐμφαίνεται μόνον εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔξματος μετὰ τοὺς στίχους 60-64, οἵτινες ἀποτελοῦσι καλλίστην κατακλείδα αὐτοῦ. Οὕτω δὲ τὸ ἐπεισόδιον τῶν χρεῶν καὶ τῆς ἀποτίσεως αὐτῶν διὰ τῆς ἐπιμελοῦς καὶ μεθοδικῆς καλλιουργίας τῆς ἀμπέλου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ὑπ' ἀριθ. 60-72 ἔξμάτων, φαίνεται χαλαρώτατα συνδεόμενον πρὸς τὸ ἄλλο ἔξμα, ἐλέγχεται ἀδέξιον παρέμβλημα καὶ πρέπει νὰ χωρισθῇ αὐτοῦ, ὡς παντελῶς ἀλλότριον τῶν ἀκριτικῶν ἔξμάτων.

²⁾ Φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ σώζει καὶ τὸν Κωσταντὴν μαχόμενον πρὸς τὸν τερατώδη κάβουραν, κατὰ τὸ ῥοδιακόν ἔξμα τὸ δημοσιευόμενον ἐν τῇ ἐπομένῃ πραγματείᾳ ὑπὸ Μ. Χαβιαρά. Καὶ εἰς τὸ ἔξμα τοῦ Ἀρμούρη (στ. 49 κέ.) ἀγγελικὴ φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ δεικνύει τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας εἰς τὸν ἥρωα.

νου αὐτῶν ὑπὸ ἡρώων λυτρούντων τὴν διψῶσαν γῶραν καὶ τὴν ἐκτεθειμένην εἰς βορρὰν τῷ δράκοντι βασιλοποῦλιν. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἔξματι ὁ Ἀράπης δὲν ἀπαιτεῖ μὲν τακτὸν φόρον ἀνθρωπίνου θύματος, ἀλλὰ ῥοφεῖ τὸ ὕδωρ, οἱ ἄνθρωποι διψῶσι, καὶ ὁ βασιλεὺς προκηρύσσει ὅτι θὰ δώσῃ εἰς τὸν δυνηθέντα νὰ φονεύσῃ τὸν Ἀράπην ὡς ἐπαθλὸν τὴν θυγατέρα του καὶ πλοῦτη πολλά. — Ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως ὁ Διγενὴς μνημονεύει συνοπτικῶς εἰς ἓνα στίχον (στ. 10) τοὺς φόνους ἄρκτων καὶ λεόντων, ἀφίνει δὲ νὰ ὑπονοηθῶσιν ἐν τοῖς ἐξῆς καὶ οἱ φόνου ὄφρων. Τοὺς ἄθλους τούτους ἀναφέρουσι καὶ ἄλλα ἔξματα. Φόνους λεόντων (ἀρ. 2. 6. 8. 10. 15), ἄρκτων (ἀρ. 6. 8. 10. 11. 14. 15. 18), δρακόντων (ἀρ. 2. 12), ὄφρων δικεφάλων, τρικεφάλων (ἀρ. 9. 14. 15). Φόνους λεόντων παρὰ τὸν πόρον τοῦ Εὐφράτου ἀναφέρει ἐν τῇ διηγῆσει τοῦ Διγενῆ καὶ ἡ τοῦ Ἐσχωριαλίου κώδικος διασκευὴ τοῦ ἔπους (σ. 334 στ. 53 κέ.). Ἄρκτους δὲ καὶ λέοντας ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐφόνευεν ὁ Διγενὴς κατὰ τὸ ἔπος (Κρ. Δ' 107 κέ. 161 κέ. Τρ. 902 κέ. 934 κέ. Ἀνδρ. 1412 κέ. 1471 κέ. Ὁξ. 1309 κέ. 1357 κέ.). Εἰς ἓνα δὲ στίχον τῆς διασκευῆς τῆς Τραπεζοῦντος (στ. 870) ἀναφέρονται συλλήβδην πάντα τὰ θηρία, τὰ ὅποια ἐκυνήγει ὁ Ἀκρίτης, πάρδοι, λέοντες, ἄρκτοι καὶ δράκοντες.

Ὡς τόπον τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ ἡ διασκευὴ τοῦ Ἐσχωριαλίου ἀναφέρει τῆς Ἀραβίας τοὺς κάμπους καὶ τοὺς δασεῖς καλαμῶνας παρὰ τὸν πόρον τοῦ Εὐφράτου. Τοὺς δασεῖς καλαμῶνας παρὰ τὸν Εὐφράτην ἀναφέρουσιν ἐπίσης καὶ τὰ προηγούμενα κυπριακὰ ἔξματα. Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 3 ῥοδιακῷ τὸν Εὐφράτην ἀντικατέστησεν ὁ Δαφνοπόταμος¹⁾ καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ὁ ποταμὸς Ἰορδάνης. Ἀντὶ δὲ τῶν ἐρημῶν τῆς Ἀραβίας ἀναφέρονται ἐν τούτῳ τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ καὶ τῆς Παρπαραῖας (Βαρβαρίας) τὰ μέρη. Καὶ τῆς μὲν Βαρβαρίας ἐν τούτῳ μόνον γίνεται μνεῖα. Τὰ δὲ βουνὰ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀναφέρουσι μὲν καὶ ἔξματα ἀλλότρια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου²⁾, ἀλλὰ προπάντων εἰς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ τόσον συχνὰ μνημονεύονται, ὥστε ἐνιαχοῦ ἔγιναν παροιμιώδη³⁾. Ἄξματά τινα ἔχουσιν

¹⁾ Δαφνοπόταμος ἀναφέρεται καὶ εἰς ἄλλα δημοτικὰ ἔξματα· πιθανῶς εἶναι τοῦτο ὄνομα κοινὸν ποταμίων, εἰς ὧν τὰς ὄχθας φύονται δάφναι.

²⁾ Ζωγρ. ἀγών σ. 74 ἀρ. 21.

³⁾ Πολίτου, Παροιμίαι τ. Γ' σ. 221 λ. βουνὸ 18.

ὡς τόπον τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ μόνα τὰ βουνὰ ταῦτα, τῶν ὁποίων τὰ πυκνὰ δάση δὲν τολμῶσι νὰ διέλθωσι διὰ τοὺς ἐν αὐτοῖς κινδύνους ὀλιγάριθμοι ὀμάδες, ἀλλὰ μόνον συνοδίαι ἐκατὸν καὶ ἐκατὸν πενήκοντα καλῶς ὀπλισμένων ἀνδρῶν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ τὰ ὅποια πολλάκις διέτρεξεν ὁ Διγενῆς καὶ εἰς σκοτεινὰς νύκτας ἀκόμη (ἀρ. 6. 7. 14. 18). Ἄλλα πλὴν τῶν βουνῶν τούτων ἀναφέρουσι καὶ ἄλλον τινὰ τόπον (5. 8. παραλλαγή τοῦ 9. 15. 16. 17), ἦτοι τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη (ἀρ. 8. 17), τῆς Ἀραπιάς τὰ μέρη (ἀρ. 15) καὶ τὰ λαγκαδία τῆς Σύρας ἢ Συρίας (ἀρ. 16). Εἰς ἄλλα παραλείπεται ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀναφέρονται ἄλλοι τόποι: τῆς Ἀραπιάς ὁ κάμπος (ἀρ. 10. 11), ὡς ἐν τῇ διασκευῇ τοῦ Ἐσχωριάλου, τῆς Ἀραπιάς τὰ ὄρη (ἀρ. 9), τῆς Ἀραπίνας τὰ βουνὰ (ἀρ. 11), τῆς Ἀη Μαρίνας τὰ βουνὰ (ἀρ. 12), τῆς Ἀλαμάνας τὰ βουνὰ (ἀρ. 10), τῆς Ἐριβοιάς οἱ κάμποι (ἀρ. 12), τῆς Γουργαριάς (Βουλγαρίας) οἱ λαγκαδιαῖς (ἀρ. 9) καὶ οἱ κάμποι (ἀρ. 9 παραλλαγή).

Ἐν τῇ ὑπ' ἀρ. 6 ἐκ Σωζοπόλεως παραλλαγῇ τὸν Χάρον ἀντικαθιστᾷ ἄγγελος ἐλθὼν νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Διγενῆ, ἐκ τῆς ἐπιφανείας δὲ ταύτης πρώτην τότε φορὰν ὁ ἦρωσ καταλαμβάνεται ὑπὸ συναισθηματος φόβου. Ἄγγελος ἀντὶ τοῦ Χάρου ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 22, ἐν δὲ τοῖς ὑπ' ἀρ. 8 καὶ 14 ὁ ἄγγελος ἐπιφαίνεται ὁμοῦ μετὰ τοῦ Χάρου. Αἱ δοξασαί περὶ ψυχοπομποῦ ἀγγέλου, ἀν καὶ ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὰς περὶ Χάρου, συνυπάρχουσιν οὐδὲν ἦττον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ τὸν αὐτὸν ψυχολογικὸν λόγον, δι' ὃν ὁ λαὸς πιστεύει ἐξ ἴσου καὶ τὰ πλάσματα περὶ τοῦ Κάτω κόσμου, τῆς κατοικίας τοῦ Χάρου καὶ τῶν νεκρῶν, καὶ τὰς ἐκλαϊκευθείσας χριστιανικὰς διδασκαλίας περὶ παραδείσου καὶ κολάσεως. Κατὰ τὴν διασκευὴν τοῦ Ἐσχωριάλου (σ. 336 στ. 103-4) ἄγγελος πυρὸς ἐπεφάνη ὅπως παραλάβῃ τὴν ψυχὴν τοῦ Διγενῆ,

καὶ ὡς τὸν εἶδε[ν] ὁ Διγενῆς ἐτρόμαξε μεγάλως.

Κατὰ δὲ τὴν τῆς Κρυπτοφέρρης (H' 196), χριστιανικώτερον ὁ Διγενῆς «τὴν ψυχὴν παρέδωκεν ἀγγέλοις τοῦ Κυρίου».

Ἦρωσ ἐν τῷ ἔσματι τούτῳ ἀντὶ τοῦ Διγενῆ φέρεται ὁ Κωνσταντής, ὡς συνηθέστατα συμβαίνει εἰς ἀκριτικά ἔσματα (βλ. εἰς τὰ συν-

απτόμενα ἔσματα ἀρ. 29. 34. 48). Τὰ κυριώτατα δὲ γεγονότα τοῦ βίου του συντελοῦνται ἐν ἡμέρᾳ Τρίτῃ.

Τρίτῃ γεννήθηκ' ὁ Κωσταντής καὶ Τρίτῃν ἐβαπτίσθη, καὶ Τρίτῃ εἶδε τὸνειρο ποῦ θελε νὰ πεθάνῃ.

Ἡ αὐτὴ ἡμέρα εἶναι καὶ τοῦ θανάτου του ἡ ἡμέρα, κατ' ἄλλα ἔσματα (ἀρ. 10. 13. 33. 59). Καὶ κατὰ τὸ ἔπος ὁ Διγενῆς ἀποθνήσκει τὴν τρίτην τὴν κακὴν, τὴν πολυπικραμένην (Ἄνδρ. 4387. Τρ. 3148). Τὸ διατὶ ὀρίζεται ὡς ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἡ Τρίτῃ, ἢ ὡς ἡμέρα καθ' ἣν εἶδεν οὗτος τὸ προμηνῦον τὸν θάνατόν του ὄνειρον, εἶναι εὐνόητον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ τρίτῃ τῆς ἐβδομάδος καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους καὶ νῦν παρ' ἡμῖν θεωρεῖται ἀποφράς¹⁾, ἡ δὲ τρίτῃ τοῦ μηνὸς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις²⁾ ὁ καθορισμὸς δ' ὅμως τῆς τρίτης καὶ ὡς ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ Διγενῆ λόγον ἴσως ἔχει τὰς ἀστρολογικὰς δοξασίας, καθ' ἃς μεγίστη ἦτο ἡ ἐπήρεια τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεως ἐπὶ τῶν μελλουσῶν τυχῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἦθους καὶ τῆς φυσικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου· τὴν δ' ἐπήρειαν ταύτην καθώριζεν ὁ κυριαρχῶν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πλανήτης, καὶ οἱ ἐφορευόντες κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας ἄγγελοι καὶ δαίμονες. Εἰς χειρόγραφον Ἰατροσοφικὸν τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀναγράφονται πλὴν ἄλλων τὰ ἑξῆς περὶ τῆς Τρίτης: «ὁ Ἄρης ὀρίζει τὴν Τρίτην. Ὁ γεννηθεὶς ἔσται μαυριδερός, κόκκινος, αἱματώδης, θυμώδης, κίτρινωπός· πάντα κλίνει εἰς τὸ κακόν· νὰ χαλᾷ, νὰ λαβώνῃ, νὰ μὴ λυπᾶται διὰ τὸ <κα>κόν... ὁ λόγος του θέλει νὰ γίνῃ πάντα, νὰ γίνῃται ἡ γνώμη του... εἶναι τολμηρὸς καὶ θέλει πάντα μὲ τὴν καρδίαν του· θέλει ἔσται καλορρῖζικὸς εἰς πόλεμον· πολὺ αἷμα θέλει χύσῃ καὶ θέλει λαβῶθῃ ἀτός του»³⁾.

Καὶ ἐν τῷ 7 ἔσματι ὡς ἐν τῷ 6, ὁ Διγενῆς φαίνεται ὅτι ἐξ ὄνειρου προεἶδε τὸν ἐπικείμενον θάνατον. Παρατηρεῖται δ' ἐν αὐτῷ συμφυρμὸς πρὸς τὸ γνωστότατον ἔσμα τοῦ Χάρου καὶ τῶν ψυχῶν. (Passow, ἀρ. 409). Πρβλ. καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 54.

¹⁾ Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, Διατὶ ἡ Τρίτῃ θεωρεῖται ἀποφράς ἡμέρα, ἐν Σκόκου, Ἐθν. ἡμερολ. 1897 σ. 342 κέ.

²⁾ W. Schmidt, Geburtstag im Altertum, Giessen 1908 σ. 109 κέ.

³⁾ Πολίτης, ἐνθ' ἀν. σ. 345.

Ὡς ψυχοπομποὶ παρουσιάζονται ἐν τῷ 8 ἄσματι, συμαϊκῶ, πλὴν τοῦ Χάρου, ὁ Λιδός (περὶ οὗ βλέπε τὴν εἰς τὸ κείμενον τοῦ ἄματος σημειώσιν) καὶ ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ. Ὁ ἀρχάγγελος οὗτος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ψυχοπομπός, κατὰ τὰς δημόδεις δοξασίας. Ἀναφέρεται μὲν συνήθως, ὡς παραλαμβάνων τὰς ψυχὰς τῶν πονηρῶν ὁ διάβολος, ἀλλὰ πάντοτε ἐννοεῖται ὅτι συμπαρίσταται καὶ ὁ ἄγγελος.¹⁾ Τὸ πλῆθος τῶν ψυχοπομπῶν δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς δημόδεις δοξασίας ἐν ἀκριτικῷ ἄσματι τῆς Καππαδοκίας:

*Ἐννὰ ἄγγελοι κατέβανε καὶ δώδεκα ἀρχαγγέλοι
κατέβαν καὶ ἰζακίστανε ἔς τοῦ Κωνσταντίνου τὰ σώμια.²⁾*

Θεολογικόν τι βιβλίον ἐν χειρογράφῳ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος διδάσκει, ὅτι ὅταν ἔλθῃ κελύσει τοῦ Θεοῦ ὁ καιρὸς νὰ χωρισθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, εὐρίσκειται ἐκεῖ ὁ ἄγγελος φύλαξ, ἔρχεται δὲ πρῶτος ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλοι τέσσαρες.³⁾ Ἅγιοι δ' ὅμως ψυχοπομποὶ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν· συμαϊκὰ τινα μοιρολόγια μόνον αἰτιῶνται τὸν ἅγιον Νικόλαον, ὅτι ἐπῆρε τὴν ψυχὴν τοῦ θρηνομένου νεκροῦ.⁴⁾ Εἰς παλαιοτάτην δὲ χριστιανικὴν παράδοσιν φαίνεται ὡς ψυχοπομπός καὶ ὁ ἅγιος Μερκούριος, κατ' ἐπίδρασιν ἴσως τῶν ἑλληνικῶν περὶ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ δοξασιῶν.⁵⁾ Ὅθεν ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ μνεῖα ἐν τῷ ἄσματι, τοῦ Διοῦ, εἴτε ὁ ἅγιος Νικόλαος εἶναι οὗτος, εἴτε ὁ ἅγιος Ἡλίας. Ἐν τῷ συμαϊκῷ ἄσματι ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ περιγράφεται φέρων τρία ξίφη, καὶ ἄλλα δὲ τινα δημοτικὰ ἄσματα ἀναφέρουσιν ἐπίσης τὰ τρία ξίφη αὐτοῦ, ὧν τὸ τρίτον εἶναι προωρισμένον διὰ τοὺς ἀδίκους (ἀρ. 17) καὶ ὄχι διὰ τοὺς ἀνδρειωμένους ὡς ἐν τῷ προκειμένῳ. Καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν θεολογικὸν κείμενον ὁμιλεῖ περὶ ξιφῶν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ: «μετὰ πυρίνων ξιφῶν». Ἡ παράστασις τοῦ ἀρχαγγέλου

¹⁾ Βλ. Πολίτου, Νεοελλην. μυθολ. σ. 311 κέ.

²⁾ Ἐκάθισαν εἰς τοῦ Κωνσταντίνου τοὺς ὤμους (Φαρασσοπούλου, τὰ Σύλλατα σ. 110).

³⁾ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις πρὸς τὸν Ἰάκωβον ἐν *Vassiliev*, Anecdota graecobyzantina σ. 317.

⁴⁾ Ὁ ἐν Κ/πόλει σύλλογος τ. ΙΘ' σ. 246.

⁵⁾ Μαλάλας Γ' σ. 333-4 Bonn.

γέλου ξιφηφόρου εἶναι γνωστοτάτη καὶ εἰς τὰς δημόδεις δοξασίας καὶ εἰς τὴν ἀγιογραφικὴν τέχνην¹⁾. Συνήθης δ' εἰς δημοτικὰ ἄσματα εἶναι ἡ μνεῖα τοῦ ἀγγέλου μὲ τὸ σπαθὶ τοῦ παίρνει τὴν ψυχὴν²⁾.

Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Χάρου γυμνοῦ ἐν τῷ ἄσματι τούτῳ (στ. 12) εἶναι εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον ἄγνωστος ἄλλοθεν.

Τὸ γορτυνιακὸν ὑπ' ἀρ. 9 ἄσμα πλὴν τῶν ἄλλων ἀθλῶν, περὶ ὧν διελάβομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐν οἷς καὶ ὁ φόνος δικεφάλου ὄφεως μὲ πόδας ἱππέιους, μνημονεῖται καὶ τὸν φόνον τοῦ στοιχειωμένου ἐλαφιῦ. περὶ οὗ καὶ τὰ ἐπόμενα ἄσματα 10 — 12. Τοῦτο εἶχε σταυρὸ εἰς τὰ κέρατα (ἀρ. 9. 10. 12), ἀστέρι εἰς τὸ μέτωπον (9. 10), φεγγάρι εἰς τὴν ῥάχιν (11. 12), μεταξὺ τῶν ὤμων τὴν Παναγίαν (10) καὶ εἰς τὸ στήθος χρυσοῦν σταυρόν. Τὸν θάνατόν του νομίζει ὁ Διγενῆς ὡς τιμωρίαν τῆς ἁμαρτίας, ὅτι ἐφόνευσεν τὴν ἔλαφον ταύτην (ἀρ. 10). Ὁ ἄθλος φαίνεται μὲν παρεμφερὴς πρὸς τὴν σύλληψιν τῆς Κερυνίτιδος ἐλάφου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους³⁾, ἀλλ' ὁ φόνος τῆς ἐλάφου καὶ ἡ τιμωρία τοῦ ἥρωος ὑπενθυμίζουσι μᾶλλον τὸν μῦθον περὶ τιμωρίας τοῦ Ἀγαμέμνονος διὰ τὸν φόνον τοῦ στικτοῦ κεράστου ἐλάφου ἐν τῷ ἄσσει τῆς Ἀρτέμιδος⁴⁾. Εἰς τὴν ἐν τῷ ἄσματι διήγησιν φαίνεται προσέτι καταφανῆς ἡ ἐπίδρασις τῆς χριστιανικῆς τῶν ἀρχαίων μυθικῶν στοιχείων διατυπώσεως ἐν τῷ συναξαρίῳ τοῦ*

¹⁾ Πολίτου, Νεοελλην. μυθολ. σ. 304 κέ.

²⁾ Οἷον ἐν τῇ Ἑρμῆα κόρης καὶ νέου στ. 64 (*Legrand*, Bibliothèque gr. vulgaire τ. II σ. 53). Ζωγράφ. ἀγ. σ. 102. — Ὑπὲρ τὴν θύραν ἔσωθεν τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς Δήμιος (παρὰ τὴν Γιάννισσαν τῶν Καλαμῶν) εἰκονίζονται δύο ἄγγελοι, ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ ἀναγινώσκειται καὶ τὸ ἐξῆς: «αὕτη γὰρ ἡ ἄσπασια τέμνει τοὺς ἀδικοῦντας». Ἡ εἰκὼν εἶναι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

³⁾ Πρὸς τὴν χρυσοκέρων ἐλαφον τοῦ ἀρχαίου μῦθου ἀντιστοιχοῦσι τὰ «χρυσοκέρατα λάφια» τῶν δημοτικῶν ἄσματων (Περὶ Ζωγράφ. ἀγών σ. 112 ἀρ. 150) καὶ παραμυθίων. Εἶναι δ' ὅμως κοινοὶ οἱ μῦθοι περὶ χρυσοκέρων ἐλάφων εἰς πολλοὺς λαούς.

⁴⁾ Σοφοκλ. Ἡλέκτρ. 573. Ἐν παρόδῳ εἰρήσθω, ὅτι σημερινὰ δοξασίαι τῶν ἐν Πόντῳ Ἑλλήνων ὑπομνηματίζουσιν ἄριστα τὸν ἀρχαῖον μῦθον. Διότι οὗτοι δοξάζουσιν, ὅτι ὁσάκις κυνηγὸς ἴδῃ που, ἢ ὑπὸ δένδρον ἢ ἐν σπηλαίῳ, ἔλαφον ἢ ἄλλο θῆραμα ἰστάμενον ἀδεῶς, ἂν καὶ βλέπῃ αὐτόν, ὀφείλει νὰ σεβασθῇ τὴν ζωὴν του. Διότι τὸ ζῆλον ἀμέλγει κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἡ Νύμφη (ἢ μάισσα), εἰς ἣν ἀνήκει. Ἄν δ' ἐξ ἀφροσύνης τολμήσῃ νὰ φονεύσῃ τὴν ἔλαφον, θ' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τῆς Νύμφης λεγούσης: «ἄμον τ' ἐσκότωσες τὸ ζῶ μ', ἀέτις νὰ ξεραίνεσαι κ' ἐσύ». (Κατ' ἀνακοίνωσιν Α. Παπαδοπούλου).

ἁγίου Εὐσταθίου τοῦ Πλακίδα. Κατὰ τὴν εἰς δημώδη γλῶσσαν παράφρασιν τοῦ Θεσσαλονικέως Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου, ὁ Εὐστάθιος, στρατηλάτης τοῦ αυτοκράτορος Τραϊανοῦ, κυνηγῶν ποτε μετὰ στρατιωτῶν του εἰς ἓνα λόγκον εἶδε ἔμπροσθέν του «μίαν ἔλαφον μεγάλην καὶ εἰς τὸ κορμὶν καὶ εἰς τὰ κέρατα». Διώκων αὐτὴν ἀπεμακρύνθη τῶν ἀκολουθῶν του, καὶ ἔφθασε μέχρι μιᾶς χαράδρας «καὶ ἡ μὲν ἔλαφος ἐπήδησε τὸ χάσμα ἐκεῖνο, τὸ δὲ ἄλογον τοῦ ἁγίου ἐπειδὴ πολὺς ἦτο ὁ τόπος, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸ πηδήσῃ» στοχάζοντας γοῦν ὁ ἅγιος τὸν τόπον νὰ ἰδῆ πόθεν βολεῖ νὰ ἀπεράσῃ, βλέπει καὶ εἶναι σταυρὸς φωτεινός, ἀνάμεσα τὰ δύο κέρατα τῆς ἐλάφου καὶ τοσοῦτον ἔλαμπεν, ὅτι ἐνίκαν τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου· εἰς δὲ τὸν σταυρὸν ἐκεῖνον ἦτον ἐσταυρωμένος ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ φωνὴ ἠκούσθη ἀπ' ἐκεῖθεν ὅπου ἔλεγεν, Ὁ Πλακίδα, διατὶ μὲ διώχνεις; Αὐτοῦ διὰ ἔσένα ἔφάνηκα εἰς ἐτοῦτο τὸ ζῶον, ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστὸς» κτλ.¹⁾ Τὴν αὐτὴν καὶ ὁ Δαμασκηνὸς πηγὴν φαίνεται ὅτι εἶχε καὶ J. de Voragine (ΙΓ' ἔκ.) διηγούμενος ἐν τῇ *Legenda aurea* κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ θαῦμα καὶ ὁμοίως περιγράφων τὴν ἔλαφον²⁾. Τὸ συναξάριον τῆς θαυμασίας ἐλάφου παρενεβλήθη καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους βίους τοῦ ἁγίου Οὐβέρτου, τοῦ προστάτου τῶν κυνηγῶν παρὰ τοῖς δυτικοῖς. Ἡ ἔλαφος ἐν αὐτῷ περιγράφεται ὡς μεῖζον τῶν κοινῶν καὶ ἔχουσα ἀναμέσον τῶν κεράτων εἰκόνα τοῦ ἐσταυρωμένου³⁾.

¹⁾ *Δαμασκηνὸς Στουδίτου*, τοῦ Θεσσαλονικέως, Βιβλίον ὀνομαζόμενον θησαυρός. Βενετ. 1570 φ. τ. iii (σ. 297).—Ἔκδ. Βενετ. 1848 σ. 206-7.

²⁾ Περὶ τῶν βίων τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου βλ. *Bollandi*, *Acta Sanctorum*, Septemb. τ. VI σ. 106 κέ. Ἡ περὶ τοῦ ἐλάφου διήγησις φαίνεται παλαιά. Ὁ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ζήσας Νικήτας ὁ Παφλαγών, ἐν τῷ Ἐγκωμίῳ εἰς τὸν ἅγιον Εὐστάθιον ἀναφέρει τὸ θαυμάσιον ζῶον, τὸν εὐμεγέθη ἔλαφον, τὸν ἔχοντα πρὸς τῇ κεφαλῇ τὴν τοῦ ἐσταυρωμένου μορφήν. (*Migne*, *Patrol. gr.* τ. 105 σ. 381). Τὸ ἀρχαιότερον μαρτύριον τοῦ ἁγίου περιγράφει οὕτω τὸ θαῦμα: «ἐπὶ μὲν τῶν κεράτων τοῦ ἐλάφου (δείκνυσιν) τὸν τύπον τοῦ τιμίου σταυροῦ ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου λάμποντα, μέσον δὲ τῶν κεράτων τὴν εἰκόνα τοῦ θεοφόρου σώματος κλπ.» (*Bollandi*, αὐτ. σ. 124. *Migne* ἐνθ' ἄν.).

³⁾ *Histoire abrégée de la vie de St. Hubert, prince du sang de France*, Paris 1678 σ. 24 παρὰ *Alfr. Maury*, *Essai sur les légendes pieuses du moyen-âge*, Par. 1843 σ. 172. Οἱ παλαιότεροι βίοι τοῦ ἁγίου δὲν μνημονεύουσι τὸ θαῦμα (*Rettberg*, *Kirchengeschichte* τ. I σ. 562 παρὰ *J. W. Wolf*, *Beiträge zur deutschen Mythologie*, Gött. 1852 τ. II σ. 112).

Παραπλήσιον θαῦμα ἀναγράφει ὁ ἑλληνικὸς βίος τοῦ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ζήσαντος ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμίρου· οὗτος θηρεύων ποτὲ εἶδε λευκὸν ἰέρακα φέροντα σταυρὸν, ἐδίωξε δ' αὐτὸν ἐπὶ πολὺ μέχρι οὗ ἀφῆκεν ὁ ὄρνις τὸν σταυρὸν νὰ καταπέσῃ· καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἔπεσεν ὁ σταυρὸς ἔκτισεν ἐκκλησίαν, τὸ παρὰ τὸ Ἐλβασάν ὀνομαστὸν μοναστήριον¹⁾. Ἐν ῥωμανικῷ δὲ παραμυθίῳ ἀναφέρεται ἔλαφος φέρουσα εἰς τὴν κεφαλὴν στέμμα ἐκ πολυτίμων λίθων, ἣν ἀπεκεφάλισεν ὁ ἦρωα τῇ ὀδηγίᾳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς²⁾. Ἐν ἐπεισοδίῳ δὲ τῆς Ἰνδικῆς Ῥαμαῦνάς δαίμων μεταμορφοῦται, ὅπως παραπλήρησιν τὸν ἦρωα Ῥάμαν, εἰς χρυσὴν ἀργυροποικίλον ἔλαφον, ἔχουσαν τέσσαρα μαργαρωμένα κέρατα³⁾.

Εὐστόχως ὁ *Alfr. Maury*⁴⁾, ὅστις καὶ ἄλλα ἐκ βίων ἄλλων ἁγίων (ὡς τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ τοῦ φιλοξένου, τοῦ ἁγίου Φαντίνου καὶ τοῦ ἁγίου Φήλικος) ἐπάγεται ὁμοία ἐπεισόδια ἐλάφων, ἐξηγεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς παραστάσεως τῆς σταυροφόρου ἐλάφου ὡς προερχομένην ἐκ τῆς συνταυτίσεως τῆς ἐλάφου πρὸς τὸν μονόκερον⁵⁾. Διότι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπίστευον, κατὰ τὰς μαρτυρίας πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὅτι τοῦ μονοκέρωτος τὰ κέρατα εἶχον τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ⁶⁾. Ἄλλοι δὲ τὴν ὑπὸ κυνηγοῦ διωκομένην χρυσόκερον ἔλαφον ὑπολαμβάνουσι μυθικὴν παράστασιν μετεωρολογικῶν φαινομένων⁷⁾.

¹⁾ *Hahn*, *Alban. Studien* τ. I σ. 83.

²⁾ *La Tradition*, Par. 1895 σ. 129-130. Πρβλ. *Säinemi*, *Basmale române* σ. 497. Τὸ στέμμα τῶν πολυτίμων λίθων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τοὺς πολυτίμους λίθους ἐν τῇ κεφαλῇ δρακόντων (βλ. *Πολίτου*, *Παραδόσεις* σ. 985 κέ.).

³⁾ *Râmâyana* III 40. 48. 49 = *De Gubernatis*, *Zoological Mythology*, London 1872 τ. II σ. 85. Ὁμοιότητος πρὸς τὸ συναξάριον τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου ἀνευρίσκει ἐν τῇ δωδεκάτῃ καλιᾷ *Jâtaka* ὁ *M. Gaster* (*The Nigredhama-ga-Jâtaka and the Life of St. Eustathius Placidus ἐν τῷ Journal of the Roy. Asiatic Society* 1894 σ. 335).

⁴⁾ *Maury*, ἐνθ' ἄν. σ. 173 κέ.

⁵⁾ Περὶ τῆς συναφείας τοῦ μονοκέρωτος καὶ τῆς ἐλάφου βλ. τὰς ἐμὰς *Παραδόσεις* σ. 988.

⁶⁾ Ἰουστίν. πρὸς Τρύφωνα σ. 275 *Jebbs*· ὁ *Maury* πλὴν τούτου φέρει καὶ μαρτυρίας τοῦ Τερτυλιανοῦ καὶ τοῦ Εἰρηναίου.

⁷⁾ *A. Kuhn*, *Der schuss des wilden jähgers auf den sonnenhirsch ἐν Höpfer*, *Zeitschrift f. deutsche philologie* 1869 τ. I σ. 89 κέ. (ὅπου συναγωγή πολλῶν ὁμοίων μύθων καὶ παραδόσεων). *F. L. W. Schwartz*, *Die poetischen Naturanschauungen der Griechen, Römer u. Deutschen*, Berlin

Τὸ ἔπος δὲν καθορίζει ὁπόσον χρόνον ἔζησεν ὁ Διγενής· ἐκ τῆς φράσεως «τὸ ἄνθος τῆς νεότητος, ἡ δόξα τῶν ἀνδρείων», (Κρ. Η' 290. Ἄνδρ. 4669) τοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ του θρήνου, οὐδὲν συνάγεται περὶ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, διότι ἡ φράσις εἶναι τροπικὴ, δηλοῦσα ἀπλῶς τὴν μεγάλην ὑπεροχὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ δημοτικὰ ἄσματα πλάττουσιν αὐτὸν θνήσκοντα εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν. Ἐν τῷ προκειμένῳ ἄσματι (στ. 27) ὑποτίθεται λέγων ὁ Δ. ὅτι πολλὰ ἔτη ἔζησεν, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ ἄσματι (ἄρ. 13) κατηγορηματικώτερον λέγεται ὀγδοηκοντούτης, καὶ ἐν ἄλλῳ (ἄρ. 10) ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον ἀναβιβάζονται εἰς 300 τὰ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Διγενῆ φονευθέντων θηρίων καταλέγεται καὶ δικέφαλος ὄφις. Ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 3 ἐξάιρεται τὸ μέγεθος ἰδίως τοῦ ἀναιρεθέντος ὄφεως· ἀλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ τὸ κύριον εἶναι ἡ τερατώδης τοῦ θηρίου μορφή. Ὁ δικέφαλος ὄφις εἶναι κερασφόρος, τετράπους, ἔχων πόδας ἵππου καὶ ὀφθαλμοὺς βοός· ὁ ἀτενίζων αὐτὸν ἐτυφλοῦτο. Τὰ κέρατά του ἦσαν ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ ¹⁾. Τὸ ἄσμα δὲν μνημονεῦει πτέρυγας αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 14 καὶ 15 ὀμιλοῦσι περὶ πτερωτῶν ὄφρων φονευθέντων ὑπὸ τοῦ Διγενῆ· φίδια δὲ μὲ φτερὰ κ' ὀχιαῖς μὲ δυὸ κεφάλια ἀναφέρουσι καὶ ἄλλα δημοτικὰ ἄσματα ²⁾· ὅτι καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχον ὅμοιαι δοξασίαι ἐμφαίνει ἡ λοιδορία «ἀσπίς καὶ ὄφις πετόμενος» ³⁾. Πτερωτὸς καὶ τετράπους, ὡς πράσινος φολιδωτὸς μεγαλόσαυρος, πτέρυγας ἔχων νυκτερίδος, εἰκονίζεται ὁ δράκων, ὃν ἀποκτείνει ὁ ἅγιος Γεώργιος· ὀνομάζεται δ' ὁ δράκων οὗτος λάμια τοῦ ἁγίου Γεωργίου ⁴⁾.

1879 τ. II σ. 176 κέ. Βλ. καὶ *Simrock*, Deutsche Mythologie 4tes ἐκδ. σ. 457 § 127.

¹⁾ Περὶ τῶν κερασφόρων ὄφρων κατὰ τὰς δημόδεις παραδόσεις βλ. τὰς ἐμὰς Παραδόσεις σ. 987 κέ.

²⁾ *Χασιώτου*, Συλλογὴ σ. 104 ἀρ. 22, σ. 180 ἀρ. 19, πρβλ. σ. 176 ἀρ. 9.

³⁾ *Λέων γραμματ.*, σ. 181 Bonn.

⁴⁾ Ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τοῦ Ἀθ. Σακελλαρίου ἐρμηνεύεται ἡ λ. δράκων οὕτω: «Δράκων, μυθικὸν θηρίον, ὡς ὁ νῦν τετράπους πτερωτὸς ὄφις, κοινῶς ἡ λάμια τοῦ ἁγίου Γεωργίου». Ἡ ἐρμηνεία εἶναι βεβαίως πλημμελεστάτη, μαρτυρεῖ δ' ὁμοῦς ὅτι κάπου τῆς Ἑλλάδος πιστεύουσιν ὅτι ὑπάρχει τετράπους πτερωτὸς ὄφις καλούμενος οὕτω· τὸ προστιθέμενον «κοινῶς» εἶναι ἀνακριβές. Τὸ στοιχεῖον Δ ἐν τῷ Λεξικῷ ἐκείνῳ συνέταξεν ὁ ἀπο-

Τὰ ἑλληνικὰ παραμῦθια ἀναφέρουσι καὶ δράκοντας (ἵπταμένους ¹⁾), οἱ δὲ δράκοι, οἱ ὁποῖοι ἐν αὐτοῖς εἶναι ἀνθρωπόμορφοι, ἔχουσιν ἵππους πτερωτούς ²⁾.— Τρικεφάλων δὲ ὄφρων συχὴ γίνεται μνεία εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα ³⁾· πολυκεφάλους δέ, συνήθως ἑπτακεφάλους, ἀναφέρουσι τὰ παραμῦθια ⁴⁾.

Οἱ τελευταῖοι στίχοι τοῦ ἄματος, ἐν οἷς ὁ Διγενής λέγει ὅτι πανταχοῦ εὕρισκει ἔλλοχεύοντα τὸν Χάρον καὶ ὅπου ὑπάγη τὸν συναντᾷ, ἐπαναλαμβάνόμενοι δι' ἄλλων λέξεων καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 24 (στ. 20-3), ὑπενθυμίζουσι τὸν στίχον τοῦ ἔπους (Ἄνδρ. 4393):

Τοὺς δρόμους τὸν ἀπέκοψε πλέον νὰ μὴν περάσῃ.

Τὰ ὑπ' ἀρ. 10 καὶ 13 ἄσματα ἀναφέρουσιν ὀνομαστί τοὺς τέσσαρας φίλους, οἵτινες κληθέντες ἦλθον πρὸς τὸν Διγενῆ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Δύο τῶν ὀνομάτων εἶναι γνωστὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἀκριτικῶν. Ὁ Μαυραλῆς ἢ Μαυραϊλῆς εἶναι ὁ ἀλλαχοῦ ὀνομαζόμενος

θανὸν ἀρχαιολόγος Δημητριάδης, Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἀναφέρεται εἰς θεσσαλικὴν δοξασίαν. «Λάμια» ἐν μακεδονικοῖς παραμυθίοις καλεῖται ὁ δράκων ὁ κωλύων τὴν πηγὴν ἐξ ἧς ὑδρεύεται ἡ πόλις· «ἓνα μεγάλο θεόρατο θηρίο μὲ νύχια ἀγκαθωτὰ καὶ δυὸ φτερὰ ποῦ ἔφταναν ἀπὸ δῶ κ' ὡς κεῖ κάτω 'ς τὸν κάμπο τὸ πᾶσα ἓνα» (*Abbott*, Macedonian Folklore, Cambridge 1903 σ. 344). Λάμια πτερωτὴ κατατρῶγει τοὺς φυλακίζομένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τινα πύργον, καὶ ταύτην φονεῦει ὁ ἦρωας Μακροκλιᾶνος, κατὰ τι παραμῦθιον τῆς Ἀδριανουπόλεως (Βύρων τ. Α' σ. 701, ὁ ἐκδότης ἐσφαλμένως ὀμιλεῖ περὶ παραδόσεως). Κατὰ τὰς βουλγαρικὰς δοξασίας ἡ Λάμια εἶναι τέρας κυνοκέφαλον τετράπουν, μὲ σῶμα φολιδωτὸν καὶ μακρὰν οὐράν, ἧς τὸ ἄκρον εἶναι κέρασ βουβάλου ἢ βοός (*Strauss*, Die Bulgaren σ. 163).

¹⁾ *Hahn* ἀρ. 114 (παραμῦθιον τοῦ Γυθείου).

²⁾ Αὐτ. τ. I σ. 76.

³⁾ Δελτίον ἱστορ. ἑταιρ. τ. Ε' σ. 332, 175 (Κύπρου). *Βλαστοῦ*, ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 59 (Κρήτης). *Ζωγρ.* ἀγῶν σ. 301 (Καρπάθου).

⁴⁾ Δωδεκακέφαλος ὄφις ἐν *Hahn*, ἀρ. 70. Ἐν ἀνεκδότῳ παραμυθίῳ τῆς Πάρου ἀναφέρεται καὶ ἀσπίδα «φτερωτὴ καὶ 'ς τὸ δρόμο γλήγορη σὰ σπίδα». Τὸ ὄνομα κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ ἀσπίδα (ἀσπίς) πρβλ. καὶ τὸ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ ὄνομα *Σπιθολιόντας* (ἀσπίς+λέων).— Οἱ balauri τῶν ῥωμανικῶν παραμυθίων εἶναι πολυκέφαλοι, ἔχοντες μέχρι δώδεκα κεφαλῶν (*Sălneni*, Basmele Române, βλ. τοὺς πίνακας ἐν λ. balauri). Ἐν ῥωμανικῷ παραμυθίῳ, δημοσιευθέντι ἐν μεταφράσει ἐν *Revue des trad. pop.* 1909 σ. 298 κέ. ὁ balauri εἶναι πτερωτός.

Μιραλῆς, Μιριολῆς, Ἐμιραλῆς, δηλονότι αὐτὸς ὁ Ἐμίρης τοῦ ἔπους· ὁ δὲ Τρεμαντάχειλος εἶναι ὁ Πετροτράχηλος τοῦ ἄσματος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου (στ. 13), τὸν ὁποῖον ἐπίσης «τρέμ' ἢ γῆ κι' ὁ κόσμος».

Ὁ ξυπόλητος καὶ λαμπροφορημένος, ὁ ἔχων τοῦ ἡλίου τὴν κόμην καὶ τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια, τοῦ 13 ἄσματος (πρβλ. καὶ 10. 11), εἶναι μὲν ὁ Χάρος, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων καταφαίνεται, ἀλλ' ἢ παραστασις αὐτοῦ πρότυπον ἔχει μᾶλλον τὰς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις εἰκόνας τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.

Ἡ διήγησις τῶν ἄθλων τοῦ Διγενῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 18 παρουσιάζεται ὑπὸ τύπον ἄλλον· ὁ νεκρὸς ἀγανακτήσας διηγεῖται τὰς ἀνδραγαθίας του πρὸς τὸν ἀσεβῶς πατήσαντα τὴν πλάκα τοῦ τάφου του· τὸν τύπον τοῦτον ἔχουσι καὶ τινὰ κλέφτικα ἄσματα¹⁾.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 20 ὁ στ. 25 προσετέθη ἐξ ἄλλου ἀκριτικοῦ ἄσματος, γνωστότατος ὢν, διότι μετέπεσεν εἰς παροιμίαν²⁾. Τοῦ δὲ στ. 25 προσφορωτέρα θέσις εἶναι μετὰ τὸν 9 στίχον. Ἐν τῷ ἐπομένῳ ἄσματι, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτό, συμπληρωθὲν, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τοῦ Ζαμπελίου, παρεμβάλλεται μετὰ τὸν στ. 22, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν 15 τοῦ προκειμένου.

Ὁ ἀντίπαλος τοῦ Διγενῆ διὰ τῆς ἀποκρίσεώς του εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Διγενῆ (στ. 21 τοῦ 21 ἄσματος), δεικνύει ὅτι εἶναι ὁ Χάρος, ὁ δυνατὸς κύριος καὶ τοῦ ἥρωος καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἐν τῷ 20 ἢ ἀπάντησις τοῦ Χάρου εἶναι παρεφθαρμένη.

Ἐν τῷ 23 ὁ Ἀκρίτας κτίζει κάστρον καὶ φυτεύει κῆπον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 24. 35. 36. 40. 41. Εἰς τὰ τελευταῖα βιβλία τοῦ ἔπους, ὡς ἀνωτέρω (σ. 172) ἐρρήθη, ἐπίσης ἀναφέρεται τὸ παλάτι, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Διγενῆς, καὶ ὁ κῆπος, καὶ τὸ περιβάλλον αὐτὸν ὄχυρον τεῖχος. Γίνεται ὁμοίως μνεῖα ἐν αὐτῷ καὶ μεγάλου ὑπερυψηλοῦ πύργου, φοβεροῦ, λίαν στερεωμένου. (Τρ. 2761 κέ. 2994-5. Ἄνδρ. 3963 κέ. 4230-1).

Τὴν σύζυγόν του προσφωνεῖ *Καλή, καλίτσα* (οὕτω καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς παραλλαγαῖς)³⁾. Ἐν τῇ διασκευῇ Ἑσκ. τοῦ ἔπους ὁμοίως ὁ

¹⁾ Passow, ἀρ. 168. 169.

²⁾ Βλ. τὰς ἐμὰς Παροιμίας τ. Β' σ. 247-8.

³⁾ Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ εἶναι συνήθης ἢ προσαγόρευσις καλῆ τοῦ ἀν-

Διγενῆς λέγει περὶ τῆς συζύγου του «τὴν καλὴν μου» (σ. 335 στ. 71. 109) καὶ προσφωνεῖ αὐτὴν *καλὴ ἢ καλὴ μου* (στ. 110. 114. 129).

Κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 25 (στ. 16) ὁ Ἀκρίτας ἐπονομάζει ἑαυτὸν ἀνίκητον, κατὰ δὲ τὸ ἔπος ἀήττητον (Κρ. Η' 267. 125). Ὅτι τὸ ἐπίθετον ἀνίκητος συνήπτετο ἔκπαλαι πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος, δυνάμεθα ἴσως νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῆς ὀνομασίας τοῦ πρὸς τὸν Διγενῆ ἀντιστοιχοῦντος καὶ μονομαχοῦντος ἐπίσης πρὸς τὸν θάνατον ἥρωος τῶν ῥωσικῶν ἄσμάτων καὶ παραμυθίων Ἀνίκα, σχηματισθείσης πιθανῶς ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιθέτου¹⁾.

Εἰς τὰς θρακικὰς, μακεδονικὰς καὶ πελοποννησιακὰς παραλλαγὰς τῶν περὶ τοῦ ἀποπνιγμοῦ τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ ἄσμάτων (ἀρ. 26—31) ὁ ἥρωος ὑπὸ διάφορα ὀνόματα εἰσάγεται ὡς γεωργός. Καὶ πλὴν τῆς συζύγου του σφάζει καὶ τοὺς ἀροτῆρας βόας καὶ καταστρέφει τὸ ἄροτρόν του, ὅπως μὴ περιέλθωσιν εἰς ἄλλον. Τὸν γεωργὸν Ἀκρίταν ἐπανευρίσκομεν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἀκριτικά ἄσματα τοῦ κύκλου τῆς ἀρπαγῆς τῆς συζύγου του Εὐδοκίας ὑπὸ τῶν ἀπελατῶν καὶ τοῦ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ Ἀκρίτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἐν ἐκείνοις τὰ πτηνὰ ἀγγέλλουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀρπαγὴν.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 27 παρατηρεῖται ἐν ἀρχῇ συμφυρμὸς τῶν ἄσμάτων τῆς ξενιτείας πρὸς τὸ ἀκριτικόν. Τὰ ὑπ' ἀρ. 28 καὶ 29 ἐξηγοῦσι πῶς τὰ πτηνὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ προείπωσιν εἰς τὸν ἥρωα τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἰπτάμενα εἰς τοὺς ἀέρας, συγκοινωνοῦσι πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀκούουσι τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποφασιζόμενα καὶ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν. Κατὰ τὰ προκειμένα δύο ἄσματα, βλέπουσι τὸν Θεὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ ἐγγράφοντα εἰς δέλτον τὰ ὀνόματα τῶν μελλόντων ν' ἀποθάνωσι τὴν ἐπιούσαν, τὸν δὲ Χάρον ἰστάμενον παρὰ τὸν θρόνον, ἕτοιμον νὰ παραλάβῃ τὸν κατάλογον καὶ ἐκτελέσῃ τὰς θείας ἀποφάσεις. Κοινῶς ὁ λαὸς πιστεύει ὅτι ἡ Μοῖρα γράφει τῶν ἀνθρώπων τὰς τύχας. Ἀλλ' ἢ Μοῖρα ταυτίζεται πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ, διότι ὁ θεὸς εἶναι ὁ ὀρίζων τὰς τύχας τῶν ἀν-

δρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα, συνηθεστέρᾳ δὲ ἢ τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα *καλέ, καλέ μου*.

¹⁾ Rambaud, La Russie épique σ. 427-8. Russische Revue 1875 σ. 558 κέ. Revue des trad. popul. 1893 σ. 69.

θρώπων. Οὕτω καὶ εἰς τὰ ἄσματα 37—40 ὁ θεὸς παραχωρεῖ παρά-
τασιν τῆς ζωῆς τοῦ Ἀκρίτου. Παρεμφερῆ πρὸς τὴν παράστασιν τῶν
προκειμένων δημοτικῶν ἄσμάτων εἶναι τὰ ὄραματα, ἅτινα ἀφηγοῦν-
ται βυζαντινοὶ συγγραφεῖς περὶ ἐπιφανείας γέροντος λευκογενείου, ὑπο-
δηλοῦντος τὸν ἐπικείμενον θάνατον ἁμαρτωλοῦ βασιλέως δι' ἀπαλεί-
ψεως ἐτῶν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κώδικος, ὃν ἐβάσταζον¹⁾.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 30 μανιάτικον ἄσμα τὸ ὄνομα τοῦ Ἀκρίτου
ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ τοῦ Μαυροειδῆ, ὅπερ εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξ
ἄλλων ἀκριτικῶν ἄσμάτων²⁾.

Τοῦ 31 ἄσματος φέρονται καὶ ἄλλαι παραλλαγαί, ἔχουσαι τὸν
αὐτὸν πρῶτον στίχον, καὶ περὶ τοῦ γεωργοῦντος Γιάννη διαλαμβά-
νουσαι, ἀλλὰ κατὰ τᾶλλα οὐδὲν ἔχουσαι κοινὸν πρὸς τὰκριτικά³⁾.

Ὁ θρῆνος τῆς φονευθείσης συζύγου τοῦ Διγενῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 32,
περὶ τῆς κακῆς τύχης τῶν ἐτέρων δύο ἀδελφῶν τῆς, ὧν ἡ μὲν ἐκάη,
ἡ δ' ἐπνίγη εἰς πηγάδιον, ὁμοιάζει πρὸς τὸν τῆς ἐντειχισθείσης εἰς τὰ
θεμέλια τῆς γεφύρας ἐν τῷ κοινοτάτῳ ἄσματι, οὗ κυριωτάτη παραλ-
λαγὴ εἶναι ἡ περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς γεφύρας τῆς Ἄρτης. Ἡ δὲ
ποιητικωτάτη κληροδοσία τῶν χαρίτων τῆς μελλοθανάτου εἰς τὴν
πέρδικα καὶ τὴν τρυγόνα, εἰς τᾶνθη τῆς ῥοδοδάφνης καὶ εἰς τὸν
σχοῖνον, σκοπὸν ἔχουσα νὰ παραστήσῃ τὴν καλλονὴν αὐτῆς, καὶ νὰ
δειξῇ ὅτι πολλάκις τὸ κάλλος φέρει τὸν ὄλεθρον, ἀντιστοιχεῖ πρὸς
τὴν κληροδοσίαν τῆς ἀνδρείας τοῦ Διγενῆ εἰς τοὺς συντρόφους του
(ἀρ. 7)⁴⁾.

Ἐν τῷ δυστυχῶς ἀτελεῖ ὑπ' ἀριθμὸν 33 ἄσματι συμφύρονται δύο
κλάδοι ἀκριτικῶν ἄσμάτων, ὁ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ καὶ ὁ τῆς
μνηστείας αὐτοῦ. Αἱ τοῦ κλάδου τῆς μνηστείας πολυπληθεῖς παραλ-
λαγαί, περὶ ὧν προσεχῶς θὰ διαλάβωμεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, δὲν
ἔχουσι τὸν αὐτὸν ἥρωα. Ἐν ἄλλαις μὲν ὁ Διγενῆς εἶναι ὁ ἔραστής,

¹⁾ *Λέων γραμματ.* σ. 120 Βονν. Ἰωάννου Μόσχου, Λειμὼν 38 τ. 87 μέρ. 3
σ. 2888-9 Migne.

²⁾ *Τριανταφυλλίδου*, οἱ φυγάδες σ. 171. Βλ. καὶ κατωτέρω (σ. 199).

³⁾ *Χασιώτου* σ. 130 ἀρ. 64. Ἀραβαντινοῦ σ. 213.

⁴⁾ Ἡ κληροδοσία καὶ ἐν ἄλλῳ ἄσματι κρητικῷ (*Jeannarakí*, ἀρ. 178
στ. 26-7).

οὗ ἀποκρούεται ἡ περὶ τοῦ γάμου πρότασις¹⁾, ἐν ἄλλαις ὁ Γιάννης
ἢ ὁ Γιαννακὸς (παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Διγενῆ), ἢ ὁ συν-
ταυτιζόμενος ἐνίοτε πρὸς τὸν Διγενῆν Μαυροουδῆς²⁾ ἐν ἄλλαις ὁ Κω-
σταντής, καὶ ἐν ταῖς πλείσταις ὁ Χαρτζανῆς (=Χαρσιανίτης), οὗ τὸ
ὄνομα φέρεται ὑπὸ διαφόρους τύπους· εἰς τῶν τύπων τούτων εἶναι
καὶ τὸ Γαρζανῆς, τὸ ὁποῖον παραδόξως ἅπαξ μνημονεύεται καὶ
ἐν τῷ προκειμένῳ ἄσματι (στ. 9), ἐκ μνημονικοῦ λάθους ἴσως τοῦ
καταγράφαντος τὸ ἄσμα, συγχύσαντος δύο παραλλαγὰς. Ἐν ταῖς
ἄλλαις παραλλαγαῖς, ὁ ἥρωας ἀντὶ κοινῆς προξενητρίας, ὡς ἐν τῷ
προκειμένῳ, πέμπει πρεσβείαν προξενητῶν ἐπισήμων, «τρακόσιους
ἄρχοντες καὶ μητροπολιτᾶδες»³⁾ ἢ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν ἀκριτικῶν
ἄσμάτων πολεμιστὰς, τὸν Χιλιόπαπποῦ (=Φιλόπαππον), τὸν Πέτρο-
τράχηλον, τὸν Φωκᾶν, τὸν Νικηφόρον. Τὴν ἐρωμένην ἐλκύει εἰς τὴν
οἰκίαν του, κατὰ τὰς πλείστας παραλλαγὰς, διὰ μαγγανειῶν, ἃς ἐδί-
δαξαν αὐτὸν μάγισσαι, μήτηρ καὶ θυγάτηρ, ἀλλὰ κατὰ τὸ προκείμενον
ἄσμα τὴν ἐλκύει διὰ τῆς μουσικῆς, ἐπόμενος ἐπίσης εἰς τὰς ὁδηγίας
τῶν μαγισσῶν. Καὶ ἐν τῇ κυπριακῇ παρὰ Σακελλαρίῳ παραλλαγῇ ὁ
Διγενῆς παίζων «βιολᾶριν» σαγηνεύει τὴν κόρην, καθὼς καὶ εἰς τὸ
ἔπος παίζει κιθάραν ὑπὸ τὰ παράθυρα τῆς Εὐδοκίας, μετὰ τὴν ἀρνη-
σιν τῶν γονέων τῆς νὰ τὴν δώσωσιν εἰς αὐτὸν εἰς γάμον (Κρ. Δ. 397.
436. Τρ. 1241. Ἄνθρ. 1830. 1866 κέ. Ὁξ. 1731. 1761). — Ἡ δίωξις
τοῦ ἀπαγαγόντος τὴν κόρην Διγενῆ ὑπὸ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων
αὐτῆς, ἦν καὶ τὸ ἔπος ἐν πλάτει ἀφηγεῖται, ἀναφέρεται μόνον ἐν τῇ
πρώτῃ κυπριακῇ παραλλαγῇ. Ἐν πολλαῖς δὲ παραλλαγαῖς θνήσκει ἡ
κόρη καὶ αὐτοκτονεῖ ὁ ἐρώμενος· ὀλίγοι μόνον προσθέτουσιν ὅτι θά-
πτονται εἰς κοινὸν τάφον καὶ ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν φύονται δένδρα,
τὰ ὁποῖα φιλοῦσιν ἄλληλα διὰ τῶν ὑπὸ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου σαλευ-
μένων κλάδων των⁴⁾. Δένδρα δ' ἐκ τοῦ τάφου ἔραστῶν φυόμενα ἀνα-
φέρονται συχνότατα εἰς πάμπολλα δημοτικὰ ἄσματα καὶ εἰς ἄσματα

¹⁾ *Σακελλαρίου*, τὰ Κυπριακὰ τ. Β' σ. 14-16. *Σάββα Ἰωαννίδου*, Ἱστορία καὶ
στατιστικὴ Τραπεζοῦντος σ. 275-6 (Διονίης).

²⁾ *Σακελλαρ.*, σ. 153-6.

³⁾ *Νεοελλ. ἀνάλ.* Α' σ. 342.

⁴⁾ *Σακελλαρίου*, σ. 156. Ἀραβαντινοῦ σ. 266. *B. Schmidt*, Griechische
Märchen usw. σ. 202.

καὶ παραδόσεις ἄλλων λαῶν.— Τὰ ἐν στ. 2 κέ. τοῦ προκειμένου ἄσματος περὶ τοῦ ἀτιθάσου ἡμιόνου τοῦ Διγενῆ ἀναφέρονται καὶ ἐν θηραϊκῇ παραλλαγῇ τῶν περὶ τῆς μνηστείας ἄσμάτων εἰς τὸν ἥρωα, ὅστις ἐν ταύτῃ καλεῖται Κωσταντάκης ὁ μικρὸς καὶ «ἡμικροκαβαλίκεψε ἀμέρωτο μουλάρι»¹⁾.

Ὅπως χωριστὴν τάξιν μεταξὺ τῶν ἄσμάτων περὶ τῆς μνηστείας τοῦ Διγενῆ κατέχει ἡ ἀθηναϊκὴ παραλλαγὴ, ἣν ἐδημοσίευσεν ὁ Καμπούρογλος²⁾. Μετὰ τοὺς τυπικοὺς στίχους περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Διγενῆ τὴν ἡμέραν Τρίτην (βλ. σ. 189) καὶ περὶ τοῦ ἵππου του, ἀφηγείται τὸ ἄσμα, ὅτι μετέβη οὗτος εἰς τοῦ Φιλοπαπποῦ ὄπως τὸν ἀποστείλῃ προξενητὴν. Ἄλλ' ἢ πρὸς γάμον πρότασις τοῦ Διγενῆ ἀπερρίφθη. Ἡ ὑπαγορεύσασα τὴν παραλαγὴν Ἀθηναία πρεσβυτίς δὲν ἐνθυμεῖτο τὸ τέλος, συνεπλήρωνε δ' αὐτὴν διὰ διηγέσεως ὅτι «ὁ Φιλόπαππος ἐπανῆλθεν ἀπρακτος καὶ κομιστὴς κακῆς περὶ ἀποποιήσεως ἀγγελίας πρὸς τὸν Διγενῆ, ὅστις ὠργίσθη σφόδρα καὶ ἐπικολούθησε δεινὴ ἔρις καὶ μονομαχία ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῶν Μουσῶν (Φιλοπάππου) ἐν Ἀθήναις. Πρὸ τῆς συγκρούσεώς των ὄρουσαν λάκκον, εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ὁποίου συνεπλάκησαν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ κατέπεσαν ἀμφοτέρω, κατὰ τὴν διηγουμένην, ζῶντες, συνεπέα κοινῆς ἀποφάσεως αὐτῶν βλέπόντων ὅτι ἡ μονομαχία εἰς οὐδὲν κατέληγεν ἀποτέλεσμα. Τὴν στιγμήν, καθ' ἣν κατέπιπτον ἐντὸς τοῦ λάκκου, ἐβόησεν ὁ Φιλοπαππὸς:

*Πετούμενα, πετούμενα,
τῆς γῆς τὰ κατοικούμενα!*

καὶ αὐθωρεῖ ἐκ πάντων τῶν σημείων τοῦ ὀρίζοντος συνήχθησαν ἀπειροπληθῆ πτηνά, ἅτινα τοὺς ἐμοιολόγησαν. Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέθεσαν ἐπὶ τοῦ χαινόντος λάκκου πλάκα ἀπλήν, ἐπιγράψαντες Φιλοπαπποῦς καὶ Διγενῆς, κατόπιν ὁμως ἀνηγέρθη τὸ γνωστὸν μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου. Τόσον δὲ ἡ διηγουμένη, προσθέτει ὁ Καμπούρογλος, εἶναι βεβαία περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀκριβείας τοῦ πράγματος, ὥστε δύναται νὰ δείξῃ τίς ἐκ τῶν ἀναγεγλυμμένων ἐπὶ τοῦ μνημείου

¹⁾ Παρνασσός τ. Δ' σ. 485.

²⁾ Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τ. Α' σ. 398 κέ.

εἶναι ὁ Διγενῆς». Ἡ συμπλήρωσις αὕτη φαίνεται ὅτι οὐδεμίαν συνάφειαν ἔχει πρὸς τὸ ἄσμα, ἄλλως δὲ κατάδηλον γίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῶν δύο στίχων, οὓς ἐπιφωνεῖ ὁ Φιλοπαπποῦς, ἀποτελουμένων ἐξ ἰαμβικῶν διποδιῶν, ἐνῶ τὸ ἄσμα εἶναι συντεθειμένον εἰς πολιτικούς στίχους. Ἡ διηγουμένη θὰ διετῆρει ἴσως ἀμυδρὰν ἀνάμνησιν ἐκ τοῦ ἄσματος περὶ ὀρυζέως λάκκου ὑπὸ τοῦ Διγενῆ, εἰς ὃν ἐτάφη μετὰ τῆς γυναικὸς του, καὶ συνέχευε ταῦτα πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς ἀθηναϊκῆς παραλλαγῆς τοῦ ἄσματος μνημονεύομενον Φιλοπαπποῦν καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάππου, ἣτις εἶναι νεωτάτη. Διότι ἀδύνατον ἦτο νὰ γεννηθῆ δημοδῆς παράδοσις περὶ Φιλοπαπποῦ, συνδεομένη πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ μουσείου ἀρχαῖον μνημεῖον, ἀφοῦ ἠγνοεῖτο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε περιέγραψαν τοῦτο ὁ Stuart καὶ ὁ Revett, ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Φιλόπαππον, καὶ ἐλέγετο ὑπὸ τῶν λογιωτέρων κατοίκων «κουτὶ τοῦ Τραϊανοῦ» καὶ ὑπὸ τῶν ξένων περιηγητῶν πύλη τοῦ Τραϊανοῦ (arc de Trajan).

Ὁ ἀποθνήσκων ἐν τῷ 34 ἄσματι εἶναι ὁ συχνότατα εἰς τὰκριτικά ἄσματα μνημονεύομενος, πολλάκις δὲ πρὸς τὸν Διγενῆν συγγεόμενος Κωσταντής, ὃν ἡ σύζυγος ἐκοῦσα ἀκολουθεῖ εἰς τὸν τάφον. Τὴν ἀρχὴν ἔχει ὁμοίαν πρὸς κλέφτικα ἄσματα¹⁾.

Ἐν τοῖς ὑπ' ἀρ. 36 καὶ 37 παραλλαγαῖς τῆς Συνασοῦ τῆς Καπαδοκίας, ὁ Ἀκρίτης ἐνῶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κάστρου, ὅπερ ἔκτισεν ἴν' ἀποφύγῃ τὸν Χάρον, ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἀσφαλῆ, εἶδεν αἴφνης ἐπιστάντα τὸν Χάρον, ἔτοιμον νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴν του. Ἡ σύζυγός του παρακαλεῖ τὸν Χάρον νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνδρός της. Ὁ Χάρος καμφθεὶς εἰς τὰς ἰκεσίας της τῷ παραχωρεῖ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Ἐκείνη δὲ παρανόησασα, καὶ ὑπολαβοῦσα ὅτι τεσσαράκοντα ἐτῶν ζωὴν ἐπὶ πλέον ἐχορήγησεν, ἐξεπλάγη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν ἐλθόντα νομίσασα δὲ ὅτι δὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του, παροτρύνει τὸν Ἀκρίτην νὰ τὸν πολεμήσῃ. Ὁ Χάρος ἠτιᾶται, ἀλλ' ὡς καὶ εἰς τὰλλα ἄσματα τὰ ἔχοντα τὸ ἐπεισόδιον τῆς πάλης μετὰ τοῦ Χάρου, κατισχύει εἰς τὸ τέλος. Ὁ Ἀκρίτης συρόμενος ὑπὸ τοῦ Χάρου ἀπὸ τῆς κόμης εἰς τὸν Κάτω κόσμον παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ τὸν ὀδηγήσῃ λαμβάνων ἀπὸ τῆς χειρὸς, ἢ νὰ τῷ δείξῃ ἀπλῶς τὴν σκηνὴν του, εἰς ἣν ὑπόσχεται νὰ

¹⁾ Περὶ βλ. Passow ἀρ. 146. 147.

μεταβῆ ἔκουσίως. Ἄλλ' ὁ Χάρος ἀρνείται ἢ σκηνή του εἶναι τοσοῦτο φοβερά, ὥστε οὐδ' ὁ ἀνδρειότατος εἶναι ἱκανὸς ν' ἀτενίσῃ αὐτὴν χωρὶς τρόμον. Τὴν σκηνὴν ταύτην τοῦ Χάρου γινώσκουμεν καὶ ἐξ ἄλλων δημοτικῶν ἄσμάτων, μάλιστα μοιρολογίων, ἅτινα περιγράφουσι τὴν δεινὴν καὶ φοικώδη ὄψιν αὐτῆς ¹⁾. — Ἐκ τοῦ πρώτου ἄσματος τῆς Σινασοῦ λείπει ἢ παρόρμησις τοῦ Ἀκρίτου εἰς καταπολέμησιν τοῦ Χάρου, ἢ πάλῃ καὶ ἡ νίκη τοῦ Διγενῆ προστίθενται δ' ἐν ἐπιλόγῳ, ὡς λόγοι τοῦ Χάρου, ψυχωφελεῖς χριστιανικαὶ διδασκαλαὶ περὶ κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως.

Εἰς τὰ καπλαδοκικὰ ταῦτα ἄσματα ἡ σύζυγος τοῦ Ἀκρίτου παρακαλεῖ τὸν Χάρον, ὡς εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους τὸν θεόν, νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴν τοῦ ἥρωος. Καὶ ἡ δέησις εἰσακούεται, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐπομένους παραλλαγὰς, ἃν καὶ ὁ Χάρος εἶναι ἀδυσώπητος, καὶ εἰς τὰλλα ἄσματα τὰ ἐκ τῶν ἀκριτικῶν ἀπορρέοντα καὶ ἔχοντα ὑπόθεσιν τὴν πάλῃν αὐτοῦ πρὸς λεβέντην ἢ βοσκὸν παρίσταται ἀποκρούων πᾶσαν ἰκεσίαν περὶ παρατάσεως τῆς ζωῆς. Εἰς δὲ τὰ ἠρωικά ἄσματα, ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν, ὁ Ἀνίκια ζητεῖ χάριν, προσφέρει εἰς τὸν Θάνατον πρὸς ἐξαγορὰν τῆς ζωῆς του θησαυροῦς, ἰκετεύει νὰ τῷ παραχωρηθῇ προθεσμία ἐνὸς ἔτους, εἴτα ἐνὸς μηνός, μιᾶς ἡμέρας. Ἄλλ' ὁ Θάνατος εἶναι ἀκαμπτος, οὐδὲ στιγμὴν δὲ ζωῆς τῷ παραχωρεῖ, ἀλλὰ διὰ πρίονος ἀοράτου ἀποκόπτει τὰ ὀστᾶ καὶ τὰς φλέβας αὐτοῦ ²⁾.

Ὁ ἥρωας εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 31 Γορτυνιακὸν ἄσμα τῆς ἐπισυναπομένης συλλογῆς παρακαλεῖ τὸ ἐκ τῶν παλατιῶν τοῦ Χάρου ἐλθὸν πτηνόν, τὸ ἀναγγεῖλαν εἰς αὐτὸν τὸν ἐπικείμενον θάνατόν του, ὅπως ἐξεύρη τρόπον τινὰ πρὸς διαγραφὴν τοῦ ὀνόματός του ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν μελλοθανάτων. Ἄλλὰ τὸ πτηνὸν τῷ ἀποκρίνεται, ὅτι «ὁ Χάρος δὲν παίρνει μίλημα». Ἐν τοῖς ποντικοῖς δ' ὅμως ὑπ' ἀρ. 38-41, ὁ θεὸς ὑπεῖκων εἰς τὰς δεήσεις τοῦ προστάτου τῶν ἀνδρειωμένων ἁγίου Γεωργίου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀκρίτης (ἢ ὁ Γιάννης) ἐπεμψε νὰ μεσιτεύσῃ παρ' αὐτῷ, παραχωρεῖ παρτάσιν τῆς ζωῆς τοῦ Ἀκρίτου, ἂν δεχθῇ τις τῶν συγγενῶν νὰ δώσῃ ἐκὼν αὐτῷ τὰ ἡμίση τῶν μα-

¹⁾ Βλ. τὴν ἐμὴν Νεοελλ. Μυθολογ. σ. 334 κέ.

²⁾ Βλ. *Rimbaud* ἐνθ' ἀν. *Revue des tradit. popul.* 1893 σ. 69.

κρῶν ἐτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι προωρισμένον νὰ ζήσῃ. Ἄλλ' οὔτε ὁ πατήρ, οὔτε ἡ μήτηρ συναινοῦσιν ν' ἀφαιρεθῶσιν ἔτη ἐκ τῆς ζωῆς αὐτῶν χάριν τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ, καὶ μόνη ἡ σύζυγος μετὰ προθυμίας ἀποδέχεται τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθέντα ὄρον. Οὕτω παρεισάγεται εἰς τὰκριτικὰ ἄσματα ὁ ἀρχαῖος μῦθος τῆς φιλάνδρου Ἀλκήστιδος, οὗ διαφαίνεται ἴσως ἡ ἐπίδρασις καὶ εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους, ὅπου ἡ σύζυγος τοῦ Διγενῆ, μετὰ τὴν ματαίαν εἰς τὸν θεὸν δέησιν περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνδρός της, θνήσκει παρὰ τὴν κλίνην αὐτοῦ ἐκπνέοντος.

Εἰς τὸ κρητικὸν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἄσμα ἀρ. 42 εἶναι καταφανεστάτη ἡ ἐπίδρασις τῶν κρητικῶν παραδόσεων. Ὁ γενναῖος Ἀκρίτης, ὡς παρετήρησα εἰς τὰς Παραδόσεις μου (σ. 751) προσέλαβεν ἐν Κρήτῃ τὰς διαστάσεις Τιτάνος, σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλέον τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὸ ἄσμα τοῦτο, ὡς εἰς τὰς παραδόσεις ¹⁾, ὁ Διγενῆς διασκελίζει ὄρη, δισκεύει μὲ δγκώδεις λίθους, ἀνασπᾷ βράχους, νικᾷ εἰς τὸν δρόμον ἐλάφους καὶ αἰγάγρους. Ὁ Χάρος δὲν τολμᾷ νὰ παλαίσῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πληγώνει ἐξ ἐνέδρας.

Κατὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 43. 44 ἄσματα, ὁ Διγενῆς ψυχορραγῶν, λέγει λόγια ἀντρειωμένα, ὅπως ἀκούσας ταῦτα ὁ Χάρος τὸν φοβηθῆ καὶ τοῦ χαρίσῃ τὴν ζωὴν. Οἱ κομπαστικοὶ λόγοι τοῦ Διγενῆ ἐπαναλαμβάνονται καὶ ἐν ἔρωτικῳ κρητικῳ ἄσματι ²⁾.

Ὁ Χάρος συναντᾷ τὸν Διγενῆν ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 45 κρητικῳ ἄσματι καὶ παλαίει πρὸς αὐτὸν εἰς πανηγύρι, ὡς ἐν τοῖς κυπριακοῖς (ἀρ. 1. 2). Ἀδυνατῶν δὲ νὰ τὸν καταβάλῃ ἄλλως τὸν ἀνατρέπει διὰ παλαιστικοῦ τεχνάσματος. Εἰς τὸ ἄσμα τοῦτο μόνον προστίθεται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς τοῦ Διγενῆ ἐκ τῆς λύπης διὰ τὴν ἦτταν τοῦ υἱοῦ της.

Τὰ ἄσματα 46-54 παρουσιάζουσι νέον τύπον τῆς πάλῃς πρὸς τὸν Χάρον. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀνδρειωμένοι πάντες κτίζουσιν, ὡς ὁ Ἀκρίτας εἰς προηγούμενα ἄσματα, κάστρον διὰ νὰ διαφύγῃσι τὸν Χάρον. Ἄλλ' ὁ Χάρος ἐπιφαίνεται φοβερός ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἀπειλεῖ νὰ πάρῃ

¹⁾ Τὰς κρητικὰς παραδόσεις βλ. ἐν *Πολίτου*, Παραδόσ. σ. 63-4 (ἀρ. 120-1), 69 (ἀρ. 121). Κρητικῷ Λαῶ 1909 σ. 12 κέ.

²⁾ *Jeanparraki*, Ἄσματα κρητικὰ σ. 150 ἀρ. 159.

τὸν καλύτερόν των. Ὁ Χάρος, ὡς λέγει ἡ ὑπὸ τοῦ Πετρίτση διασκευῆ τοῦ ἔπους, ἡ ὁποία νομίζεις ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὰ ἄσματα ταῦτα,

εἶναι πλιὸ ἀνδρειωμένος,

κ' εἰς τοὺς ἀνδρείους ἔρχεται πολλὰ ἀγριωμένος (στ. 3031-2).

καὶ ἀλλαχοῦ:

Ἵ τὸ Χάρο δμπερὸς ἡ ἀνδρεία τίποτις δὲν ἀξίζει,

τοὺς ἀνδρειωμένους τίποτις ὁ Χάρος δὲν τοὺς χεγγίζει. . .

οὐδὲ ποσῶς δὲν μᾶς φελᾷ δόξα οὐδὲ ἀνδρεία (στ. 2973 κέ.).

Κατὰ μίμησιν τῶν ἀκριτικῶν τούτων ἄσμάτων καὶ ἄλλα δημοτικά, μάλιστα μοιρολόγια, ὑποδεικνύουσι τὴν ἀνάγκην ὁμοίας ἀμύνης τοῦ Χάρου. Πρὸς ἀποφυγὴν αὐτοῦ κτίζουσι μαρμαρόκαστρο ¹⁾ ἢ σπίτια ψηλά ²⁾.— Εἰς τὴν πρόκλησιν τοῦ Χάρου ἀποκρίνεται ὁ κορυφαῖος τῶν ἀνδρειωμένων, ὁ ὑποκαθιστῶν τὸν Διγενῆ εἰς πολλὰ ἀκριτικά ἄσματα ὑγιὸς τῆς χήρας (ἀρ. 46. 47. 49. 51. 52) ἢ Γιάννης (ἀρ. 47) ἢ Κωσταντῆς (ἀρ. 48), καὶ ἀποδύεται εἰς τὸν ἀγῶνα, ὅστις παραδόξως δὲν εἶναι ἀγὼν πάλης ἀλλ' ἄλματος, πλὴν τοῦ ἀρ. 52, ἐν ᾧ γίνεται ἡ τυπικὴ πάλη, καὶ τοῦ ἀρ. 48, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἄλμα ἐπακολουθεῖ πάλη.— Ἐν τῷ χιακῷ ὑπ' ἀρ. 49 ὁ ἀγὼν γίνεται «εἰς τοὺς ἀνήλιους τόπους», καὶ ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἀνδρειωμένου εἶναι ἀντὶ τοῦ Χάρου ὁ Δράκος ³⁾· εἰς τὸν ἠττηθέντα δ' ἀντίπαλον χαρίζει οὗτος τὴν ζωὴν.— Κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 53 ὁ Χάρος ἄνευ ἀγῶνος παίρνει ὅλους τοὺς ἀνδρειωμένους· ἐνοκῆπτει καταιγίς, τὸ κάστρον τῶν ἀνδρειωμένων ἐξαφανίζεται, αὐτοὶ δὲ θνήσκουσιν.— Ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἀρ. 54 ὁ Χάρος ἐπιφαίνεται μετὰ τῆς συνοδίας τῶν νεκρῶν, ὡς ἐν ἀρ. 7 καὶ 16.

Τὰ ὑπ' ἀρ. 55-58 παρέχουσιν ἀφήγησιν τῆς πάλης πρὸς τὸν Χάρον κατὰ τὸ πρότυπον τῶν περὶ Διγενῆ. Κατ' οὐδὲν δ' ἄλλο διαφέρουσι τῶν πολυπληθῶν περὶ πάλης ἀνωνύμου ἀνδρειωμένου καὶ τοῦ Χάρου, ἅτινα δὲν περιελάβομεν ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, εἰμὴ ὅτι

¹⁾ *I. Βλαχογιάννη*, Προπύλαια σ. 70.

²⁾ Παράρτημα Φόρμιγγος μουσικόν, Ἔτος Γ' τεύχος Γ' σ. 43.

³⁾ Ἐν ἀρ. 20. 21 ὁ ἀντίπαλος τοῦ Διγενῆ ἐπιφαίνεται «'ς τοῦ Δράκου τοῦ λιβάδι», δὲν ἀναφέρεται δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

δὲν χαρακτηρίζουσι τὸν ἀντίπαλον τοῦ Χάρου ὡς λεβέντην ἢ βοσκόν. Τὰ τρία τούτων ἔχουσι καὶ περιέργον προοίμιον περὶ ἀναθέσεως τῶν ὄπλων τοῦ πεθαμένου εἰς τριόδους, ὅπως χαιρετίζωσι ταῦτα οἱ διαβάται, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἔθος τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν παρὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τοῦ χαιρετισμοῦ ὑπὸ τῶν παροδιτῶν ¹⁾ Τοῦ προοιμίου τούτου παραλλαγαὶ εἶναι δημοτικὰ ἄσματα περὶ τῆς προσηκούσης τύχης τῶν ὄπλων τῶν ἀνδρείων μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ²⁾.

Ὅπως διάφορος τῶν προεκτεθειῶν εἶναι ἡ ἀφήγησις τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 59 ἄσματι. Ὁ ἦρωσ θνήσκει ὄχι καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου, ἀλλὰ δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου των. Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχουσι καὶ ἄλλα δημοτικὰ ἄσματα, ἀλλ' ὁ φονευθεὶς βασιλεὺς ὀνομάζεται ἐν αὐτοῖς Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρα ³⁾. Ὁ Σάθας παρατηρεῖ ⁴⁾ περὶ τῆς κρητικῆς παραλλαγῆς τοῦ ἄσματος τούτου, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ «présente une analogie si frappante avec le fait raconté par Plutarque (vie d' Alexandre XII) sur Timoclée la Thebaine, qu' on pourra considerer la chanson crétoise comme un souvenir très ancien». Ἀπορον φαίνεται πῶς ἠδυνήθη ὁ Σάθας νὰ δίδῃ ὁμοιότητα καὶ μάλιστα ἐναργεστάτην τοῦ ἄσματος πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἱστορούμενον γεγονός. Ἐν τῷ κρητικῷ ἄσματι ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ἀποκρουσθείσης τῆς προτάσεως τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ μιᾶς βασιλοπούλας, πολιορκεῖ τὴν πόλιν τοῦ πατρὸς τῆς καὶ ἀποκόπτει τὸ ὕδωρ. Ἡ βασιλοπούλα θέλουσα νὰ σώσῃ τὴν πᾶ-

¹⁾ Βλ. *J. H. Holwerda Jr.*, die attischen Gräber der Blüthezeit σ. 11 κέ.

²⁾ *Passow* ἀρ. 125. *Jeannarakí* ἀρ. 183.

³⁾ *Jeannarakí* ἀρ. 240 σ. 178-9. *Καμπούρογλου*, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων τ. Α' σ. 307. Ἐν ἑτέρῃ ἀθηναϊκῇ παραλλαγῇ ἐν σ. 306 τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως εἶναι Ἐριγγας. Τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος εὐρίσκειται εἰς τινὰ ἀκριτικά ἄσματα (βλ. καὶ ἀρ. 48). «ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδροπολίτης» (*Σακελλάρ.* τ. Β' σ. 12). Ἄξιον ἰδίας μνεσίας εἶναι ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τοῦ ἄσματος περὶ τοῦ φόνου αὐτοῦ λέγεται ἐν ἀνεκδότῳ κρητικῇ παραλλαγῇ βασιλεὺς τῆς Φλάνδρας· καὶ ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ παραλλαγῇ παρὰ *Καμπούρογλου* σ. 306 ἡ σκηνὴ ὑπόκειται «μέσα 'ς τὴ Φιλάντρα». (Flandria, Φλαμμανδία).

⁴⁾ Μνημεῖα ἑλληνικῆς ἱστορίας τ. IV σ. LXVI.

σχουσαν πόλιν, παρακαλεῖ τὸν πατέρα νὰ τῇ ἐπιτρέψῃ νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ βασιλεὺς συναινεῖ, ὑποσχόμενος ἂν ἐπανεέλθῃ «μὲ τὴν τιμὴν τῆς» νὰ παραιτηθῇ τῆς βασιλείας ὑπὲρ αὐτῆς. Ἐκείνη δὲ μεταβαίνει εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν φονεύει εἰς τὴν κλίνην του τὴν νύκτα, παραλαβοῦσα δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπανερχεται εἰς τοῦ πατρός της, ἀλλὰ φονεύεται καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν της. Ἡ δὲ ἱστορία Τιμοκλείας τῆς Θηβαίας ἔχει οὕτω. Κατὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Θηβῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπόσπασμα Θρακῶν ἐδήλωσε τὴν οἰκίαν τῆς Τιμοκλείας, ὃ δ' ἀρχηγὸς αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐβίασε καὶ κατήσχυνε ταύτην, τὴν ἐξήτασε ἂν ἔχη που κεκρυμμένον χρυσίον ἢ ἀργύριον. Ἐκείνη ὡμολόγησεν ὅτι ἔχει, ἀγαθοῦσα δ' αὐτὸν μόνον εἰς τὸν κῆτον καὶ δεῖξασα φρέαρ, εἶπεν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἔρριψε κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως τὰ πολυτιμότερα τῶν πραγμάτων της. Ὅτε δ' ὁ Θραξ ἔκυψε διὰ νὰ ἴδῃ, ὠθήσασα ἔκ τῶν ὄπισθεν τὸν ἐκρήμνισεν εἰς τὸ φρέαρ καὶ ἐπεμβαλοῦσα λίθους τὸν ἀπέκτεινεν. Προσθέτει δ' ὁ Πλούταρχος, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος πρὸς ὃν ἀπήγαγον τὴν γυναῖκα δεδεμένην οἱ Θραξες, τὴν ἀφήκεν ἔλευθέραν, μετὰ τῶν τέκνων της, θαυμάσας καὶ τὴν πράξιν καὶ τὴν συμπεριφορὰν αὐτῆς.

Εἶναι κατάδηλον ὅτι τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἔχει πλειοτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ ἄσματος ἐκτιθέμενον φόνον τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἀφ' ὅσων θὰ εἶχον πᾶσαι αἱ διηγήσεις φόνων ἀνδρῶν ὑπὸ γυναικῶν ὑβρισθεισῶν ὑπ' αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδέ τινες τῶν διηγήσεων τούτων, αἵτινες φαίνονται παρουσιάζουσαι ἐπιφάνειαν ὁμοιότητος χαρακτηριστικῶν τινῶν λεπτομερειῶν, ὡς ἡ τῆς Ἰουδαίῃ, ἢ ἐν τοῖς *Nibelungen*, ἢ τῆς Θήβης, τῆς φονευσάσης ἐν τῇ συζυγικῇ κλίνῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, τύραννον τῶν Φεραίων, ὅστις μάλιστα ὠνομάζετο Ἀλέξανδρος, τὸν μόνον ἢ πρῶτον ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς ἀπολεσθέντα τύραννον, ὡς παρατηρεῖ ὁ Πλούταρχος¹⁾ οὐδὲ αἱ διηγήσεις αὗται δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συναφεῖς πρὸς τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο ἄσμα.

Τὰ λοιπὰ ἄσματα (ἀρ. 60-72) ὡς ἐσημειώθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σ. 186), μόνον διὰ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ 5 ἄσματος συναπτόμενα πρὸς τὸν Διγενῆν, εἶναι ἀλλότρια τῶν ἀκριτικῶν. Οὐδὲν ἦττον καὶ τὸ

¹⁾ Πλούταρχ. Πελοπίδ. 35. Διόδωρ. ΙΓ' 14, 1. Ξενοφ. Γ' δ' 35.

ὑπ' ἀρ. 60 ἔχει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρονίκου, τὸ γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν διασκευῶν τοῦ ἔπους καὶ ἐκ τῶν ἀκριτικῶν ἄσματων, καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὀνομάζει Ἀρετὴν, ὅπερ ὄνομα ἐπίσης ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις εἰς τὰ ἀκριτικά ἄσματα. Τὸ ἄσμα εἶναι ἀνάμεικτον μετὰ πολλῶν ἀλλοτριῶν στοιχείων, σκοπὸν δ' ἔχει κυρίως τὴν ποιητικὴν διατύπωσιν γεωργικοῦ παραγγέλματος· ὅτι ἡ ἄμπελος πλουσίως ἀνταμείβει τὸν ἰδιοκτήτην ἂν συντόμως καὶ μεθοδικῶς καλλιεργηθῇ· τὸ σκάψιμον αὐτῆς ἀπαιτεῖ δρόμην, τὸ κλάδευμα ἐμπειρίαν καὶ τὸ βλαστολόγημα προσοχὴν καὶ ἀβρότητα, διὰ τοῦτο ἡ μὲν πρώτη ἐργασία πρέπει ν' ἀνατίθεται εἰς ἀκμαίους νεανίας, ἡ δευτέρα εἰς γέροντας καὶ ἡ τρίτη εἰς κοράσια¹⁾.

ΑΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

1

Τὸ τραοῦν τοῦ Διενῆ.

Κύπρου

(Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Σίμου Μενάρδου ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀκρίτα 1904 τ. Α' σ. 297-300, καὶ ἐν τῇ Ἀληθείᾳ, ἔφημ. Λεμεσοῦ τῆς 26 Νοεμβρ. 1904, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ ποιητῆρος Γιαννῆ Ἀβράμη ἐκ Κώμης τοῦ Γιαλοῦ).

- Ὁ Χάρος μαῦρα φόρησεν, μαῦρα καβαλλιτσεύκει,
μαῦρα σκλαβούνικα φορεῖ νὰ πᾶ ἔς τὸ παναῦρον.
Σ τὴν νάκρην τοῦ παναῦροκοῦ ἠῦρεν τοὺς ἀροκόπους,
ἔς τὴν μέσην τοῦ παναῦροκοῦ ἠῦρεν τοὺς τρῶν τσ' αἰ πίνουν.
5 «Καλῶς ἦρτεν ὁ Χάροντας νὰ φᾶ, νὰ πκῆ μιτὰ μας,
νὰ φᾶ ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὄφτον περτίτσ' ἰν,
νὰ πκῆ γλυκόποτον κρασίν, ποῦ πίννουφ φουμισμένοι,
ποῦ πίννουσιν οἱ ἄρρωστοι τσ' αἰ βρέθουνται γιαμμένοι.
—Ἐν ἦρτα γιῶ, ὁ Χάροντας, νὰ φᾶ, νὰ πκιῶ μιτὰ σας,
10 νὰ φᾶ ἄγριν τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὄφτον περτίτσ' ἰν,
μὴ γλυκόποτον κρασίν, ποῦ πίννουφ φουμισμένοι,
μόνον ἦρτα ὁ Χάροντας τὸν κάλλισ σας νὰ πάρω.
—Τσ' αἰ πκοιός ἐνι ὁ κάλλιος μας, ἀποῦρτες γιὰ νὰ πάρης;

¹⁾ Τὸ γεωργικὸν τοῦτο παράγγελμα συνοψίζεται καὶ εἰς δημόδη παροιμίαν (ἐν τῷ ἀνεκδότῳ μέρει τῆς ἐμῆς συλλογῆς λ. κλαδεύω 2).

- Τσ'εῖνος ὁ χοντροδάκτυλος, τσ'εῖνος ὁ ναρκοδόντας,
15 τσ'εῖνον τὸ παλληκάριο σας, πῶνι 'ς τὸ παναθύριν».
Ποῦ τὸν γρηκᾶ ὁ Διενῆς ἀρκώθην τσ' εἰθυμώθην.
«Γιὰ μὲν τὸ λέεις, Χάροντα, γιὰ μὲν τὸ συντυχάνεις».
Σ'ερκαῖς, σ'ερκαῖς ἐπκιάσασιν καὶ 'ς τὴν παλιώστραν πάσιν.
20 Τσ'αἰ τσ'εἰ νι ποῦ παλιώννασιν τρεῖς νύκτες, τρεῖς ἡμέραις.
Τσ'εἰ πῶπκιαννεν ὁ Χάροντας τὰ γαίματα πιτοῦσαν,
τσ'εἰ πῶπκιαννεν ὁ Διενῆς τὰ κόκκαλα ἐλυοῦσαν.
Τσ'εἰ πῶνοςεν ὁ Χάροντας, πῶς ἔννα τον νιστήση,
ἐπολογήθην τσ' εἶπεν του τοῦ Διενῆ τσ'αἰ λέει.
«Τσ'αἰ χάμνα, χάμνα, Διενῆ, γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦμεν».
25 Τσ' εἰχάμνισεν ὁ Διενῆς γιὰ νὰ μεταπκιαστοῦσιν.
Χρουσὸς ἀτὸς ἐγίνηκεν, 'ς τοὺς οὐρανοὺς τσ' ἐξέην,
τσ' ἀνοιξεν ταῖς ἀλάταις του τσ'αἰ τὸθ θεὸδ δοξάζει.
«Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦσαι 'ς τὰ ψηλωμένα.
Καμμιά βουλή ἐγ γένεται μὲ δίχως σου ἐσένα.
30 Ἀνδρειωρκαῖς ποῦ τῶδωσες καὶ πῶς νὰ σοῦ τὸφ φέρω;
— Τσ'αἰ πκιάσε, πκιάσε, Χάροντα, τσ'αἰ τούτην τῆθ θεότην
τοῦ Διενῆ τὴν ἔπαρε τσ' ἔρκεται τᾶπισώσ σου».
Τσ'αἰ πκιάννει, πκιάνν' ὁ Χάροντας τσ'αἰ τσ'εῖνην τῆθ θεότην,
Τοῦ Διενῆ τὴν ἔδειξεν, τσ'αἰ ππέφτει 'ς τὸ κρεβάτιν.
- 35 Ἀππεξωθκιόν του στέκονται τρακόσοι δκυὸ νομάτοι,
θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸδ δοῦν τσ'αἰ κόμα κροφοοῦνται.
τσ' ἕναν κοντόν, κοντούτσικον, καὶ χαμηλοβρακάτον
στέκεται, νεπουγκώννεται, καὶ μπαίνειν τσ' ἀρωτᾶ τον.
«Ἀππεξωθκιὸς σου στέκονται τρακόσοι δκυὸ νομάτοι,
40 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σὲ δοῦν τσ'αἰ κόμα κροφοοῦνται.
— Πέ τους νὰ μποῦσιν νὰ μὲ δοῦν, πέ τους νὰ μὲφ φοοῦνται».
Στήννει τους τὰβλαν ἀρκυρήν, ποτῆριν τσ'αἰ τσ'ερνᾶ τους.
«Τρῶτε καὶ πίννετ', ἄρκοντες, τσ' ἐγὼ νὰ σᾶς ξηοῦμαι.
— Τσ'αἰ πέσ μας πέ μας, Διενῆ, πὰ 'ς ταῖς παλληκαρκαῖς σου,
45 πάνω 'ς ταῖς παιδικωσύναις σου, τσ'αἰ ταῖς ἀντρειωρκαῖς σου.
- Πάνω 'ς ταῖς παιδικωσύναις μου καὶ ταῖς παλληκαρκαῖς μου
ἦτον τᾶγκάθθιν πιθαμῆ καὶ τὸ τριόλιν δόλιν (;).
Κάτω 'ς ταῖς νάκραις τῶν νακρῶν, 'ς τὸν ἀρκοκαλαμιῶναν,
τσ'εἰ μέσα ἐν ποῦ γύριζα τσ'αἰ νύχταν τσ'αἰ ἡμέραν.
50 Εἶχα τσ'αἰ τὴν καλίτσάμ μου πίσω μου πὰ 'ς τὸμ μαῦρον,
τσ' ἐφέγγαν μου τὰ κάλλη της τὴν νύχταν νὰ γυριζῶ.

- Τσ'αἰ πὰ 'ς τὰ γλυκοξίφωτα, ποῦ πᾶ νὰ ξημερώση,
στοῖαστήκασιν τᾶμμάδκια μου τσ' ἕναν μεγάλοφ φίιν
ἐξῆντα τσ'ύκλους ἔκαμνεν, βδομηνταδκυὸ καμάραις,
55 τσ' ἀκόμα δκυὸ τσ'υκλίσματα τὸν Ἐλενον νὰ φάη.
Μὲ τοῦ θεοῦ τῆθ δύναμιν, μὲ τοῦ θεοῦ τῆθ χάριν,
μπαίννω τσ'αἰ σαῖτεῦκω τον 'ς τὴμ μεσατσ' ἦν καμάραν.
Ποῦ τὸ φαρμάτσ'ιν τοῦ φιδκιοῦ ἐδίψασεν ὁ μαῦρος
τσ'αἰ 'ς τὸν Ἀφρίτην ποταμὸν πάω νὰ τὸν ποτίσω.
60 πὰ τσ' ἠῦρα τὸς Σαρατσ' ἦνόν, τσ' ἔβλεπεν τὸν Ἀφρίτην.
Σὰν τὸ βουνὸν ἐκάθετον, σὰν τ' ὄρος ἐκοιμάτου.
καὶ πάνω 'ς τὴρ ὄραουλλαν του στοῦλος λαὸν ἐβούραν,
πάνω 'ς τὴν τσ'εφαλοῦλλαν του περτισ'ια κακκαρίζαν
καὶ μέσα 'ς τὰ δρουθούνια του ἀππάρκα ξισταβλίζαν.
65 Τσ'αἰ ποῦ τὸν εἶδεδ Διενῆς γοιὸν νὰ τὸν κροφοήθην.
τσ'αἰ στέκει, δκιαλοῖζεται πῶς νὰ τὸς σ'αιρετήση.
Ἄτε ἄς τὸς σ'αιρετήσωμεν γοιὸν πρέπει, γοιὸν ταιρκαῖζει.
— Καὶ γειά σου, γειά, Σαρατσ' ἦνέ, γλεπάτουρε τοῦ τόπου.
νάκκον νερόν σ' ἔρκαστηκα τὸν μαῦρον νὰ ποτίσω.—
70 Τοῦτος νερόν ἐξήτησεν, τσ'εῖνος σπαθὶν ἑταύραν.
Ὁ Διενῆς ὁ γλήρορος ἄρπαξεν τὸ θραβτίν του,
τσ'αἰ μιὰ ξυλιὰν τοῦ ξύλωσεν, τσ'αἰ μιὰ ξυλιὰν τοῦ βκάλλεν.
τσακκίζει τ' ὄχτῶ κόκκαλους, κ' ἐξηνταδκυὸ παῖταις,
τσ' ἄλλους δκυὸ μονοκόκκαλους, τσ'εῖνη 'ν' ἡ ἀρωσσι'ιά του.
75 Ἐῆην τὸ νάχος τῆς θραβικῆς ἐξηνταπέντε μίλια,
Ἄρκοντες ἐν πῶτρώασιν μέσ' 'ς τοῦ θῆδος τὰ σπιδκία,
καὶ τὴν ξυλιὰν ἀκούσασιν τσ' οὔλλοι μπρουμουττιστήκαν.
— Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζιρ δρίβκει,
γιὰ θέλησεν ὁ πλάστης μου τὸν κόσμον του νὰ χάση!—
80 Ννάσιν τσ'αἰ τὸν Παλιοπαπποῦν ποῦ τσ'ειαχαμαὶ καὶ θάσσει.
— Τρῶτε καὶ πίννετ' ἄρκοντες, τίποτες μὲφ φοᾶστε,
τσ' ἔνι ξυλιὰ τοῦ Διενῆ, τσ' ἀλί του ποῦ τὴν ἔφαν,
τσ'αἰ ποῦ τὴν ἔφαν τσ' ἔξησεν, καλλιὸν του παλληκάριν».
Ννάσου τσ'αἰ τὸς Σαρατσ' ἦνόν, τσ' ἔρκετον κοντζυστώντα,
85 τσ'αἰ ποῦ ταῖς ποκοντζύστραις του ἔστο'ειοῦνταν τὰ παλάδκια.
Τσ' ἕναν κοντόν κοντούτσικον τσ'αἰ χαμηλοβρακάτον
στέκεται, νεπουγκώννεται, τσ'αἰ μπαίνειν τσ' ἀρωτᾶ τον.
— Τσ'αἰ πέ μας, πέ, Σαρατσ' ἦνέ, εἶντα 'ν' ἡ ἀρωσσι'ιά σου; —
— Σαράντα χρόνους ἔβλεπα τὸγ γέρημον Ἀφρίτην.
90 μήτε πουλλὶν ἐδκιαλλάσεν, μήτ' ἀνθρωπος ἐπέραν.
τσ' ἕνας νερό μῶζήτησεν, τσ' ἐγὼ σπαθὶν ἑταύρου.

τσαῖνος ἀποῦ τον γλήορος ἀρπαξεν τὸ θραβτίν του,
τσαῖ μιὰ ξυλιάν μου ἔδωσεν, τσαῖ μιὰ ξυλιάν μου βκάλλεν,
τσακκίξει μου δκυδὸ κόκκαλα τσαῖ δεκοχτῶ παῖταις,
95 τσαῖ ἄλλους δκυδὸ μονοκόκκαλους, τούτη 'ν' ἡ ἀρωστοῖά μου.
Σηκοῦτε τὴν κουτάλα μου, νὰ δῆτε τὴρ θραβκιάν μου.—
Σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του, νὰ δοῦσιν τὴρ θραβκιάν του,
σηκῶσαν τὴν κουτάλαν του, τσαῖ ἔφάνην τὸ φλαντζίν του,
τσαῖ ποῦ τὸν πόνον τὸν πολλὺν ἐξέην ἡ ψυχὴ του.—»

100 Τσαῖ πολοῶτ' ὁ Διενῆς τῆς κάλης του τσαῖ λέει.
«Ἐλα ᾧδε, καλίτσα μου, νὰ ποσ'αιρειστοῦμεν.
Τὸν Γιάννην ἔσου μὲν παρης, τσαῖ ἔπαρ' τὸν Κωσταντίνον.
—Ὁ Γιάννης ἀντρας μου ἦτον, πάλε τὸν Γιάννην παίρνω.
—Ἐλα ᾧδε, καλίτσα μου, νὰ ποσ'αιρειστοῦμεν,
105 θέλεις τὸν Γιάννην ἔπαρε, θέλεις τὸν Κωσταντίνον».
Ἐπῆεν τσαῖ ἡ καλίτσα του νὰ ποσ'αιρειστοῦσιν,
'ς τὰγκάλια του τὴν ἔσφιξεν τσαῖ ἐξέην ἡ ψυχὴ τους.

110 Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦσαι 'ς τὰ ψηλωμένα,
ὀποῦ γινώστοῖς τὰ κρυφὰ τσαῖ τὰ φανερωμένα,
ποπίσω πᾶν τὰ ζωντανά, τσαῖ δμπρὸς τὰ ποθαμμένα.
Ζωὴν τσαῖ χρόνους νὰ χουσιν ὅσοι τσαῖ ἂν τ' ἀγρηκοῦσιν,
τσαῖ ἂν ἔν ἡ χνώμη τους καλή, πρέπει νὰ μᾶς τσαῖροῦσιν.

ΣΗΜ. Ὁ ἐκδότης, πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου προπάντων, διώρθωσε τὸ κείμενον εἰς τοὺς ἐξῆς στίχους, ἀντὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ποιητῆρ ἀπαγγελθέντων, ἐν στ. 10. Μῆ τε νὰ φάω, στ. 11 μὲ νὰ πιῶ γλ., στ. 54 τσαῖ κλαις, στ. 60 ἐπῆα, στ. 105 τέρσα—τέρσα (δηλ. τὸ τουρκ. στέρσα), στ. 106 γιὰ νά, στ. 107 του—της, στ. 110 Πῶς ὀμπρὸς πᾶν τὰ ζ., Μετὰ τὸν στ. 112, ὡς σημειώνει ὁ ἐκδότης, ὁ ποιητῆρ, χάριν τῶν ἀκροατῶν ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλας εὐχάς: «Σίλιους χρόνους νὰ σ'αῖρουνται, σίλιους χρόνους νὰ ζοῦσι, | σίλιους λίρες βενετικαῖς, θεέ μου, νὰ κρατοῦσιν. | 'Σ τὸν ἄη Τάφον τοῦ Χριστοῦ (ῖς τὸν Ἀη Γιώργη τὸν Κοντὸν) νὰ πᾶ νὰ προστ'ουνοῦσιν».

Στ. 6. ἄργιν τὸ ἐκλεκτότερον μέρος τοῦ κρέατος τοῦ λαγοῦ.—14 ναρκοδόνας=ἀραιόδότης, ὁ ἔχων ἀραιοὺς ὀδόντας. Κατὰ τὰς φυσιογνωμικὰς δοξασίας τοῦ λαοῦ, αἵτινες εἶναι ἀρχαιόταται, οἱ ἀραιό-

δοντες εἶναι βραχυθύσιοι. (Βλ. τὰς ἐμὰς Παραμυθίας τ. Δ' σ. 508). — 16 ἀρκώθην=ἀργιῶθην. — 18 σερκαῖς=χερικαῖς. — 19 τσαῖ τι=ἐκεῖ εἶναι. — 22 πῶνοσεν=ποῦ ἐνόησε. — 24 χάμνα=χαλάρωσε. χαμνίζω=χαλαρώνω (χρῦνος). — 26 ἐξέην=ἐξέβην. — 27 ἀλάταις=πέρυγες· (ιταλ. alata=πετερύγισμα). — 31 θεότην ἀγνοῶ ἔν ἡ λέξις ἔχει τὴν ἐννοίαν εἰκόνας ἢ ἄλλου θεοῦ πράγματος, ὅπερ ὁ Χάρος μεταχειρίζεται ὡς γοργόνειον. 35 ἀππεξωθκιδὸν=ἐξώθεν. — 36 προφοοῦνται=ἀκροφοοῦνται, κάπως φοβοῦνται. — 38 νεπουγκῶννεται=ἀνακομβῶννεται. — 43 ξηοῦμαι=ἐξηγοῦμαι. — 45 παιδικιωσύναις=νεανιεύματα. — 47 ἀγκάθιν=ἀγκάθι. Ἐν τῇ περιφερείᾳ, ὅθεν τὸ ἔσμα, προφέρεται: μᾶλλον ἀγκάτιν (κατ' ἀνακοίνωσιν Χρ. Παντελίδου). τὸ τριόλιν δόλιν τὸ τριόλιν (τὸ ἀρχαῖον τρίβολος) εἶδος ἀκάνθης· τὴν λ. δόλιν ἀγνοῶ. ἐκ τῶν συμπερζζομένων φαίνεται ὅτι σημαίνει ἀφρονίαν ἐν ἄλλῳ ἀνεκδότῳ κυπριακῷ ἀκριτικῷ ἔσματι «τὸ τριόλιν βίος» ἐν τῷ ῥοδιακῷ ἀρ. 3 στ. 9 «τὸ τριόλι πῆχη». — 48 νάκραις=ἀκραῖς, ἀρκοκαλαμῶναν=ἄργιον καλαμῶνα. — 52 γλυκοξύφωτα=τὰ γλυκοχαράματα. — 53 σισιαστήκασιν=ἐσκιαχτήκαν, ἐσκιασθήσαν, ἐφοβήθησαν. Ἐλενον=Ἐλληνα. Ἐκ τοῦ ἀπλοῦ λ καὶ τῆς προφορᾶς τοῦ η τῆς δευτέρας συλλαβῆς ὡς ε, καὶ τῆς καταλήξεως εἰς ος, ὁ Μενάρδος εὐστοχώτατα εἶκασεν (ἐν Ἀκρίτῳ τ. Α' σ. 297) ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι ἐπίσακτον ἐκ τοῦ ποντικῆς ἰδιώματος. Οἱ Κύπριοι τοὺς ἀρχαίους τάφους λέγουσιν ἑλληνικά καὶ τὸν γίγαντα Ἐλληναν. — 62 σισύλλος λαὸν ἐβούρα=σκύλος ἐδίωκε λαγόν. — 64 ἀπάρακα=ἰππάρια. ξισταβλίξαν=ἐσταβλίζοντο. — 65 γοιδὸν (οἶον)=ὡς — 68 γλεπάτουρε=βλεπάτορα, φύλαξ. — 69 νάκκον=ὀλίγον. ἐρκάστηκα=ἐζήτησα. — 70 ἐταύραν=ἐτραυά, εἶλε. — 75 ξέην τὸ νάχος=ἐξέβην ὁ ἦχος. — 77 μπρομουτιστήκαν=ἔπεσαν μπρούμυτα, πρηνεῖς. — 78 χαλάζιο ῥίβκει ὁ αὐτὸς Χρ. Παντελίδης μ' ἐβεβλίωσεν ὅτι ἐν Κώμῃ προφέρουσι μᾶλλον χαλάζιν ῥίβκει. — 80 ννάσιν καὶ ννάσου=νά σου, ἰδού. τσαῖαχαμαί=ἐκεῖ κάτω. ῥάσσει=διαθαίνει. — 83 Καὶ ὅστις ἠδυνήθη νὰ ἐπιζήση μετὰ τοιαύτην πληγὴν εἶναι ἀνδρείοτερος αὐτοῦ. — 84 ἔρκετον κοντζιστῶντα=ἤρχετο γογγύζων. — 85 καὶ ἀπὸ τοὺς γογγυσμοὺς αὐτοῦ ἐσειόντο τὰ παλάτια. — 90 ἐδικιάλλασεν=διέβαλε. — 94 παῖταις=παγίδες πλευρά. — 96 κουτάλα=πλάτες (κοτύλη). — 98 φλαντζίν=πνεύμων.

* 2

Τὸ τραοῦν τοῦ Διενῆ καὶ τοῦ Χάρου.

Κύπρου

(Γ. Λουκάς ἐν Χρυσσαλλίδι 1865 τ. Γ' σ. 597-9, ἐν Νεολόγῳ ἐφ. Κ/πόλεως ἀρ. 1432 Γ. Λουκά φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις, Ἀθ. 1874 σ. 34-7. Ἀθ. Α. Σακελλαρίου, Τὰ κυπριακά. Ἀθ. 1868 τ. Γ' σ. 46-9. Β' ἐκδ. 1891 τ. Β' σ. 26-9. *Legrand*. Recueil de chansons popul. gr. Par 1874 σ. 190-4 ἀρ. 88.— Ῥωσικὴ μετάφρ. παρὰ Δεστούνη, Raziskanija o gretscheskich bogatirskich bilinach, Πετρούπολις 1883. σ. 35 κέ.— Ἐν Sbornik = Συλλογῇ τοῦ γλωσσικοῦ ἑωσικοῦ καὶ γραμματολογικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρ. Ἀκαδημίας τ. 34 τευχ. 1), Γαλλικὴ μετάφρασις ἐν *Sathas et Legrand*, Les exploits de Digénis Akritas, 1875 σ. LX-LXII).

- Ὁ Χάρος μαυροφόρησε, μαῦρα καβαλλικεύει,
 χρυσὸν σπαθὴν ἐξώστηκε καὶ πᾶ' ἔς τὸ παναῦρον,
 γιὰ νὰ βρῆ καὶ τὴν μάνναν του, γιὰ νὰ τοῦ παραγγεῖλῃ.
 5 «Γιέ μου, μὲν παίρνης ὄμορφαις, μὲν παίρνης ταῖς γριάδες,
 μὲν παίρνης τὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ κλαῖσιν οἱ μαννάδες».
 Κι' ἀπελοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ της.
 «Ἄν ἐν παίρνω ταῖς ὄμορφαις, ἂν ἐν παίρνω γριάδες,
 ἂν ἐν παίρνω μικρὰ παιδιὰ, τί Χάροντας λοῦμαι;»
 10 Φτερνιστηρῶν τοῦ μαύρου του, πᾶν' εἰς βουνὸν ἐβραίνει.
 Δικλᾶ ποκεῖ, δικλᾶ ποδά, θωρεῖ ἕναν περιβόλιν,
 κ' ἐκ' ἦσαν ἄρκοντες πολλοὶ τραπεζοκαθισμένοι.
 Κι' ἀπολοῦνται ἄρκοντες, στέκουσιν καὶ λαλοῦν του.
 «Καλῶς ἦρτεν ὁ Χάροντας, νὰ φᾶ νὰ πῆ μιτὰ μας,
 15 νὰ φᾶ ἄγρη τοῦ λαοῦ, νὰ φᾶ ὄφτιν περδίκιν,
 νὰ φᾶ ἄρκοκεράμυον, ποῦ τρῶν ἀντρεικωμένοι,
 νὰ πῆ γλυκόποτον κρασίν, ποῦ πίνουν φουμισμένοι,
 ἀποῦ τὸ πίνουν ἄρρωστοι καὶ βρέθονται γιαμένοι».
 Κι' ἀπολοῦται Χάροντας, στέκεται καὶ λαλεῖ τους.
 20 «Ἐν ἦρτα γιῶ ὁ Χάροντας, νὰ φᾶ' νὰ πῶ μιτὰ σας,
 παρᾶρτα γιῶ ὁ Χάροντας τὸν κάλλιον σας νὰ πάρω».
 Κι' ἀπολοῦνται ἄρκοντες στέκουσιν καὶ λαλοῦν του.
 «Καὶ πέ μας, πέ μας, Χάροντα, ποιὸς ἐνὶ ὁ καλὸς μας;»
 «Κι' ἀπολοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
 25 «Ἐνὶ καὶ μακροδάκτυλος, ἐνὶ κὶ' ἀναρκοδόοντας».
 Ποῦ τ' ἄκουσεν ὁ Διενῆς ἀρκώθην καὶ θυμώθην.
 Κλῶτισον τῶν τάβλων ἔδωκεν, κλῶτισον καὶ τῶν τσαέρων,
 καὶ τὰ κανατοσκούτελλα πετᾶ τα τοῦ ἀέρα.

- Κι' ἀπολοήθη Διενῆς τοῦ Χάροντα καὶ λέει.
 30 «Κι' ἂν μὲ νικήσης, Χάροντα, ἐβραλε τὴν ψυχὴν μου,
 κὶ' ἂν σε νικήσω, Χάροντα, χάρισ' μου τὴν ζωὴν μου».
 Χεριαῖς χεριαῖς ἐπιάσασιν κ' ἐπῆγαν ἔς τὴν παναίστραν.
 Κι' ἀπολοήθη Χάροντας καὶ λέει καὶ λαλεῖ του.
 «Κι' ἀλαβροσιάσ' με, Διενῆ, γιὰ νὰ σὲ ἀλαβροσιάσω».
 35 Κι' ἀλαβροσιάν' ὁ Διενῆς, καὶ σφικτοπιάν' ὁ Χάρος.
 Κεῖ ποῦ πιαννεν ὁ Χάροντας τὰ γαίματα πιτοῦσαν,
 κεῖ ποῦ πιαννεν ὁ Διενῆς τὰ κόκκαλα ἔλυοῦσαν.
 Κ' ἐδῶκαν καὶ παλιώννασιν τρεῖς νύκτες, τρεῖς ἡμέραις.
 Ὅσα τὰ τρία τὰ μερόνυκτα ὁ Διενῆς νικᾷ τον.
 40 Κι' ἄνοιξεν ταῖς ἀγκάλαις του καὶ τὸν Θεὸν δοξάζει.
 «Δοξάζω σε, καλὲ θεέ, ποῦ σαι ἔς τὰ ψηλωμένα,
 κὶ' ἀποῦ γινώσκεις τὰ κρυφὰ καὶ τὰ φανερωμένα.
 Τὸ πλάσμαν ἀποῦ μοῦ πεψες ἐβγήκ' ἀντρειωμένον».
 Ἦρτε φωνὴ ποῦ τὸν θεὸν κὶ' ἀπὸ τοὺς Ἀρχαγγέλους.
 45 «Καὶ δὲν σὲ πεμψα, Χάροντα, παλιώματα νὰ κάμνης,
 παρὰ στειλὰ σε, Χάροντα, ψυχαῖς γιὰ νὰ μοῦ βγάλῃς».
 Χρυσὸς ἀτὸς ἐγίνηκε πάνω ἔς τὴν κεφαλὴν του,
 κ' ἔσκαπτεν μὲ τὸ νύχιν του νὰ βγάλῃ τὴν ψυχὴν του.
- Κι' ὁ Διενῆς ψυχομαχεῖ σὲ σιδερά παλάτια,
 σὲ σιδερά παπλώματα, σὲ σιδερά κρεβάτια.
 50 Π' ἀπέξω τριγυρίζουν τὸν τριακόσια παλληκάρια
 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸν δοῦν κὶ' ἀκόμ' ἀκροφοοῦνται.
 Κ' ἕνας κοντὸς κοντούτσικος καὶ χαμηλοβρακάτος,
 τὸ σχιάθι ἔς τὴν μασχάλην του μπαίνει καὶ χαιρετᾷ τον.
 «Καὶ γειά σου, γειά σου, Διενῆ, ἀρχαῖς ἀρχαῖς π' ἀγάπας,
 55 Εἰς ταῖς ὄσκαῖς τοῦ φεγγαριοῦ ἐδιάλεγες κ' ἐπάτας.
 Π' ἀπέξω τριγυρίζουν σε τριακόσια παλληκάρια
 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ σὲ δοῦν, κὶ' ἀκόμ' ἀκροφοοῦνται».
 Κι' ἀπελοήθη ὁ Διενῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους
 «Πέ τους νὰ μποῦσιν νὰ μὲ δοῦν, τίποτες μὲ φοοῦνται».
 60 Καὶ ἔσσω του ἐμπέησαν καὶ γλυκοχαιρετοῦν τον.
 Κι' ὁ Διενῆς ἐπρόσταξε ψωμῖν γιὰ νὰ τοὺς βάλουν.
 Κι' ἀπολοῦνται κ' εἶπαν του καὶ λέουν καὶ λαλοῦν του.
 «Κ' ἐμεῖς ἐδῶ δὲν ἦρταμεν νὰ φάμεν γιὰ νὰ πιοῦμεν
 ἦρταμεν νὰ βρωτήσωμεν πάνω ἔς παλιούς πολέμους».
 65 Κι' ἀπολοήθη ὁ Διενῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
 «Ἔσεῖς πὺ κεῖ τρῶτε ψωμῖν, κ' ἐγὼ πο δὰ ξηοῦμαι».

- «Κάτω ἔς τὰς ἄκρας τῶν ἀγρῶν, ἔς τὸν ἀγροκαλαμιῶνα
ἐννιά βουργίαις ἐγέμωσα οὐλον μούτταις καὶ γλώσσαις,
κ' οἱ μούτταις ἐν τοὺς δράκοντες, κ' οἱ γλώσσαις ἐν τοὺς λιόντες.»
- 70 Ποῦ τὸ φαρμάκιν τὸ πολὺν διψῶ ἐγὼ κ' ὁ μαῦρος.
Στέκομαι διαλογίζομαι γιὰ ποῦ θὰ τὸν ποτίσω.
Εἰς τὸν Ἀβράτην ποταμὸν τρέχω νὰ τὸν ποτίσω.
Εἰς τὸν Ἀβράτην ποταμὸν Σαρακηνὸς καὶ βλέπει.
Στέκομαι, διαλογίζομαι πῶς νὰ τὸν χαιρετήσω·
- 75 καὶ ἂν τοῦ πῶ τριανταφυλλιά, τριανταφυλλιά χει ἀγκάθια,
καὶ ἂν τοῦ πῶ γαροφαλιά, γαροφαλιά χει κόμπους,
καὶ ἂν τοῦ πῶ βεργόλεγον, φοοῦμαι μὲν λυῖση,
καὶ ἂς τὸν χαιρετήσωμεν σγοιὰν πρέπει, σγοιὰν ἀξίζει.
- Ὡρα καλή, Σαρακηνέ, φῶς τοὺς ἀντρειωμένους.—
- 80 Κεῖνος καλοχαιρέτα τον, τοῦτος ξυλιαῖς τ' ἀκτύπα.
Κι' ἀπολογήθη Διενῆς καὶ λέει καὶ λαλεῖ του·
— Καὶ βρὲ μωρὲ Σαρακηνέ, ἐν νὰ σοῦ ἀκτυπήσω.—
Καὶ μιὰ ξυλιά τοῦ χάλασεν πὸ πάνω ἔς τὸ κεφάλι.
Ἐν ἦτον πέτρα νὰ ῥαῖ, γιοφύρι νὰ χαλάσῃ,
- 85 ἐν ἦτον παλιοκάστελλον νάρη πὸ πάνω κάτω.
Κεῖ μέσα ἔς τὰ δροθούνια του φόραδοι ἐσταλίζαν·
ποκάτω ἔς τὰς μασχάλαις του περδίκια κακουρίζαν,
καὶ πάνω ἔς τὴν ῥαχοῦλαν του ζευγαλατιά καὶ κάμουνν,
κ' ἐκράτει ἡ πατοῦνα του ἐννιά μοδιῶν χωράφια.
- 90 Μιὰ χώρα ἦταν κεῖ κοντά. . . .
— Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζει ῥήχνηι,
κάπου θεὸς ἐθέλησε τὴν χώραν μας νὰ κλύσῃ.—
Κ' εἶχεν ἕναν καριοπαλποῦν ποῦ τοὺς παλιοὺς ἀνθρώπους.
— Μηδὲ στράφτει, μηδὲ βροντᾶ, μηδὲ χαλάζει ῥήχνηι,
μηδὲ θεὸς ἐθέλησε τὴν χώραν γιὰ νὰ κλύσῃ,
παρὰ ξυλιὰν τοῦ Διενῆ, χαρὰ ἔς τὸν ποῦ τὴν ἔφα.—
Κ' ἡ ὥρα ἐν ἐτέλειωσεν, ἡ ὥρα ποῦ τὸ λέω,
καὶ νὰ σου τὸν Σαρακηνὸν ἔς τὸν κάμπον γεμωσμένον.
Μέσα ἔς τὴν χώραν μπέηκεν καὶ γλυκοχαιρετᾶ τους,
- 100 κι' ἀπολοῖθην ὕστερα καὶ λέει καὶ λαλεῖ τους.
— Ἐλάτε οὐλ' οἱ ἄρχοντες νὰ δῆτε τὸν γιαρὰν μου,
ἕνα σκυλὶν, κακὸ σκυλὶν ἦρτεν κ' ἐσκότωσέ με.—
Μαζεύτησαν οἱ ἄρχοντες νὰ δοῦσιν τὸν γιαρὰν του.
Κ' ἐννιά παῖδαις ἔκοψε καὶ τρεῖς πισωκεντήταις.
- 105 Ψηλώσασιν τὸ χέριν του νὰ δοῦσιν τὸν γιαρὰν του,
καὶ βλέπει τὸν Σαρακηνὸν χαμαὶ μαλλιά κουβάρη».

ΣΗΜ. Ἐν τῇ μετὰχρησῇ τοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου Λουκᾶ δὲν ἐτηρήθησαν πιστῶς οἱ διαλεκτικοὶ τύποι, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ἀγνοῶν τὸ κυπριακὸν ἰδίωμα δύναται νὰ πεισθῇ διὰ προχείρου παρεμβολῆς τῶν ὁμοίων στίχων πρὸς τοὺς τῆς προηγουμένης, ἣν μετὰ πάσης ἀκριθείας ἐξέδωκεν ὁ Μενάρδος. Ὁ Legrand ἀποκατέστησε τινὰς τῶν κυπριακῶν τύπων. Ἡ τοῦ Σακελλαρίου ἐκδοσις εἶναι ἀπλή ἀνατύπωσις τοῦ ἐν τῇ Χρυσσαλλίδι κειμένου τοῦ Λουκᾶ, αἱ δὲ διορθώσεις μερικῶν λέξεων παρουσιάζουσι τύπους ὄχι κυπριακοὺς, ὡς παρερῆρσεν ὁ Μενάρδος (Ἀκριτ. σελ. 296)· διὸ ἐκρίναμεν περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν τυχῆτας. Ἀφήσαντες σχεδὸν ἀμετάλλακτον τὸ παρὰ Legrand κείμενον, ἀπὸ δὲ τοῦ 42 στίχου τὸ τοῦ Λουκᾶ, σημειοῦμεν ὧδε μόνον μικρὰς τινὰς διαφορὰς τῶν ἐκδόσεων τοῦ Λουκᾶ, ἐν τῇ Χρυσσαλλίδι (X) καὶ ἐν ταῖς Φιλολογικαῖς ἐπισκέψεσιν (Φ).— Στ. 1 καβαλλικεύει (XΦ). Στ. 2 χρυσὸ (XΦ) παναῦρι (X) παναγῦρι (Φ). Στ. 3 μάναν (XΦ). 4 μὴν—μὴν (XΦ) 5 μὴν καὶ κλαίουσι οἱ μανάδες (XΦ). 5 Ἐλλείπει ἐν Φ.—Καὶ λέ(γ)ει τῆς ὁ Χάροντας: (X). 7 δὲν—δὲν (XΦ). 8 ἐν—λογοῦμαι (XΦ). 9 φτερνιστηρικὰ (L) φτερνιστηριὰν (X) φτερνιστηρηὰν (Φ). πάνω ἔς βουνὸν ἐβγαίνει (XΦ). 10 ποδῶ—θ. νὰ περιβόλι (ΦX). 11 ἄρχοντες (XΦ). 12 ἄρχοντες 13 πιῆ (ΦL) μετὰ μας (XΦ) 14 ἄγριν (L) περδίκια (X). περδίκιν (Φ). 15 ἀγροκεράμιδον—ἀντρειωμένοι (XΦ). 16 πίνουσι (XΦ). 17 πίνουσι (XΦ). 19 Δὲν (XΦ) γὼ (X) μαζὶ σας (X) μετὰ σας (Φ). 21 ἄρχοντες (XΦ). 25 ἀρκώθη καὶ θυμώθη (XL) 26 κλωτσιὰν—κλωτσιὰν (L) 27 κανατοσκουτέλα (XΦ) π. τα ἔς τὸν ἀέρα (L) 29 ἐβγαλε (XΦ) 30 ψυχὴν μου (X). 33 Δ. νὰ σ' ἀ. (XΦ) 35 πῶπιανεν (XΦ). πετοῦσαν (L) 36 πῶπιανεν (XΦ) 37 παλιώννασι (L) 41 κι' ὀποῦ (L) 42 ὁ στίχος οὗτος καὶ ἡ συνέχεια τοῦ ἔσματος ἐλείπουσιν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ L.—ἐβγῆκε (X) 55 Σταῖς ὁ. (X) 66 Σεῖς (X) 67 ἄκραις (ἢ ἀκριαῖς) (X). 71 δ. ποῦ θὰ τότε π. (X). 72 Λεῖπει ὁ στ. ἐκ Φ. 75-77 κι' ἂν (X) 78 κι' ἄς (X). 80 Κεῖνος—κεῖνος (X) 83 χάλασε ἐπάνω (X) 84 καὶ ἐν ἦτον (X). 86 Καὶ μέσα (X) 87 καὶ κάμνει (Φ) 92 θῆς 97 δὲν ἐτ. (X) 100 ἀπολοῖθην (X) 103 Μαζεύθησαν—γιαρᾶ (X) 105 γιαρὰ του (X).

Στ. 10 δικλᾶ=κυττάζει, στρέφει τὸ βλέμμα. 15 ἀροκεράμιον=ἀγριοκρόμμυον, ἀσφόδελος. 26 τσαέρων=ἐδρῶν (ἀρχ. γαλ. chaere,

chchiere=chaire). 28. 29. ἀλαβροπιάννω=ἀλαφροπιάνω, συνώνυμον τοῦ χαμνίζω τοῦ προηγουμένου ἄσματος. 53 σχιάθι=σκιάδιον, πῖλος. 68 βούργιαι=δερματίναις πήρας. (λατιν. bulga). μούτταις=μύταις, ῥύγχη ἢ κεφαλὰς. 92 κλύση=πνίξη (κλύζω). 101 γιαράν=πληγὴν (λ. τουρκ.) 104 πισωκεντήτας. Ἄγνωῶ τι ἀκριβῶς σημαίνει ἐνταῦθα ἢ λ. πιθκνῶς μέλος τι τοῦ σώματος. Πισωκεντήτης λέγεται τὸ δεύτερον κέντημα ὑφάσματος.

3

Ῥόδου

Βλ. τοῦτο ἐν τῇ ἐπομένῃ διατριβῇ «Ῥοδιακά μνημεῖα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου» ὑπὸ Μιχ. Δ. Χαβιαρεῶ.

4

Τήλου

Ἀπόσπασμα ἄσματος ἐν τῇ αὐτῇ διατριβῇ.

5

Ῥόδου

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ἀνδρέου Μ. Δέσποτα).

- Ἄσματος ψυχομαχεῖ κ' ἢ γῆς ἀνατρομάσσει,
κ' ἢ πλάκα τὸν νανατριχᾶ πῶς θὲ νὰ τὸ σκεπάσῃ.
Ἄσος ἄρκοντες τὰκούσασιν ἐπῆσαν νὰ τὸ δοῦσι,
μαντήλια θλιβερὰ βαστοῦν τὰ δάκρυα νὰ σφογγοῦσι.
5 Ποῦ ὄξω τριυρῖζουσιν καὶ μέσα δὲν ἐμπαίνου.
Ἄσος Διενῆς ὡς τὸ κουσεν ἐφώναξέν τους μέσα·
«Καλὸ 'ς τους καὶ τοῖς ἄρκοντες, ποῦρτσασιν νὰ μὲ δοῦσι».
Πιάνει σκαμνιά καθίζει τους, ποτήρια καὶ κερνᾶ τους.
Ἄσος Διενῆς ἐρκίνηξεν παλληκαριαῖς διηᾶται·
10 «Δώδεκ' ἄρκούδια σκότωσα καὶ δεκαννιά λιοντάρια.
Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τῆς Παρπαριαῖς τὰ μέρη,
κανέννας δὲν τὰ γύρισε μέσα τὸ μεσημέρι,
κ' ἐβῶ Διενῆς τὰ πέρασα μέσα τὸ μεσανύχτι.
'Σ τὸν Νεουρτάνην ποταμὸν 'ς τῶ δρακοντῶν τῇ λίμνῃ

- 15 ἐπῆα κι' ἐξεπόζεψα νὰ πιῶ ἐβῶ κι' ὁ μαῦρος,
νὰ ξεκολλήσ' ἢ γλῶσσά μου νὰ φύῃ τὸ φαρμάκι,
ἀποῦ με πιτυρήσασιν οἱ ὄχεντραῖς κ' οἱ ὄφκιοι.
Ἄσος ποταμὸς ἐστέρεψεν ἢ λίμνη ἐξεράθηθη,
γιατί 'ς τῇ μάνναν τοῦ νεροῦ ἦταν ἓνας ἀράτης
20 κ' εἶχεν τὸ στόμαν τ' ἀνοιχτὸν καὶ τὸ νερὸν ἐρροῦφα.
Καὶ μέσα 'ς τὰ βουφούνια τοῦ βόδια γε σταλισμένα,
εἶχε φωνὴ σὰν τῇ βροντῆν κ' οἱ κάμπ' ἐντιλαοῦσα,
κ' ἐβάσταν κ' ἢ πατοῦνα του ἐννιά μοδιῶ χωράφια.
25 Ἄσος χώρα ποῦ ταν κεῖ κοντὰ ἐκάνη ποῦ τῇ δίψα,
τὰ πράματα ψοφούσασιν, οἱ ἀθρῶποι ἐπλαντοῦσα.
Ἄσος βασιλιάς διαλάλησεν ὅτις τὸν ἐσκοτώσῃ
θὲ νὰ τὸ δώκῃ χάρισμαν τρεῖς χώραις νὰ τοῖς ῥίξῃ,
τῇ Βενετιά μὲ τὸ φλουρί, τῇ Χιῶ μὲ τὸ λοῦρι,
30 τῇ Πόλῃν τῇν ἐξακουστῇ μὲ οὔλλα τὰ καλά της.
Ἄσος ἔδιεν καὶ τῇν κόρην του, τὸ πρῶτόν του καμάρι,
ποῦ δὲν ἐστάθη σὰν αὐτῇ 'ς τὸν κόσμον καμιὰ ἄλλη.
Κανεῖς καὶ δὲν εὐρίσκονταν, κανεῖς κ' ἐν ἐποκόττα
νὰ πᾶ ἄ σκοτώσῃ τὸ θεριό, γιὰ νὰ γλυτώσ' ὁ κόσμος.
35 Πᾶω καρσίν του στέκουμαι καὶ διπλοχαιρετῶ το·
«Ὡρα καλὴ 'ς τὰ πολεμᾶς, κανκὶν τῶν ἀντρειωμένω.
— Καλὸν κανίσκι μ' ἔστειλαν, ποιὸς μὲ τὸ κανισκεύκει;
— Περίδρομο σ' ἔστειλάσιν καὶ σφάχτην καὶ δρολῆκι».
Νοίει τὸ στοματάκιν του, βαθύ τα σὰν πηᾶδι,
40 νὰ μὲ βουφήξ' ἐγύρεψεν ἐμέναν καὶ τὸ μαῦρο.
Τὸ ματσουκκάκι μ' ἔπιασα, καὶ ματσουκκιὰν τὸ δίω.
Ἄσος γῆς ἐτανανίστηκεν καὶ τὰ βουνὰ χαλοῦσα,
κ' ἐκεῖνος ὁ κακόμοιρος χαπάρι δὲν ἐπῆρε.
Ἄσος κόσμος ἐσυγκλύστηκεν, κ' ὄξω 'ς τοὺς κάμπους τρέχει.
45 Γέρος ἐπιλοήθηκεν τοῦτον τὸ λόο λέει·
«Ἐν εἰ βροντῇ καὶ χαλασμός, ἐν εἰν' ἀστροπελέκι,
Μὲ ματσουκιά τοῦ Διενῆ, κ' ὠλί 'ς τον ποῦ τῇ φάη».
«Μπαλαίνουμε, στραβάραπε, κ' ὅτις τὸν ἄλλο ῥήξῃ
νὰ παίρῃν τὸ κεφάλιν του 'ς τὸ βασιλιὰν κανίσκι».
50 Τὸ μπαλαισίμιν πιάσαμεν εἰς τῆς Σουριᾶς τὸν κάμπο.
Ἄσος ἀράτης ὅπου ἔπιανεν τὰ γαίματα τοιλοῦσα·
κ' ὁ Διενῆς κεῖ ποῦ πιανεν τὰ κόκκαλα ἐθριοῦσα.
Τρεῖς μέραις ἐμπαλαίναμεν τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτες.
'Σ τοῖς τέσσερις παίρτισα κ' ἕδρος μ' ἐπερεχύστη.

- 55 Φωνήρτεν ποὺ τοῖς οὐρανοῦς, ποὺ ἀρκαγγέλου στόμα.
 «Ἐσ' ἔχεις διμισκὶ σπαθὶν κι' ὀρκυϊόμπηχον κοντάρι,
 Κοντάρειψέ το τὸ σκυλλίν, πριχοῦ σὲ θανατώση».
 Τρεῖς κονταριαῖς τὸν ἔδωκα καὶ κάτω τὸ ξαπλώνω,
 τὸ κεφαλάκιν τ' ἔκοψα ἔς τοῦ βασιλιᾶ τὸ παίρω.
 60 Κανεῖς δὲν ἦτα σὰν κ' ἔμην εἰς τῆς ἀντρείας τῆ χάρη,
 ἔς τὸ μπάλαιμα, ἔς τὸ τρέξιμο, ἔς τὸ πῆδος, ἔς τὸ κοντάρι.
 Καὶ τώρα τὸν κακόμοιρον ὁ Χάρος θά με πάρη.
 Πιάνω τον καὶ δὲν πιάνεται, χτυπῶ το δὲ χτυπιέται,
 τρέχω, πηδῶ, πάω ἄλλου, παντοῦ τὸ βρίσκω μπρὸς μου.
 65 Ποῦ θὰ πεθάνω ἔ χολιῶ, χολιῶ μ' αὐτά, ποῦ φίνω.
 Ποῦ φίνω δυὸ ἀρφανά παιδιὰ, ἄουρον καὶ κορίτσι.
 Καὶ φίνω καὶ λλιάκι χριὸς χίλιας χιλιάδες ἄσπρα,
 καὶ φίνω καὶ λλιάκι βιδὸς χίλι' ἀρκατῶν ἀμπέλι».

- 70 Ὁ Διενῆς ἐπέθανεν καὶ πάσιν νὰ τὸ χώσου,
 πάσιν κι' οἱ χριοφελέταις του τ' ἀμπέλιν νὰ πουλήσου,
 πάσιν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ τὸ ποχαιρετήσου.
 Μπαίνουν ἔς τὴ μέσην κλαῖσιν το, ἔς τὴν ἀκριαν ναστενάζου
 «Ἄχ! ἀμπελάκι μας χρουσόν, τοῦ κόσμου ζουλεμένο,
 τώρα π' ἄ σὲ πουλήσουσιν ἑμεῖς τί ἄ γενοῦμε;»
 75 Τότες τ' ἀμπέλιν τ' ἄλαλον ἀπιλογιὰν τοῖς δίδει
 «Ἄς με κλαδέψου γέροντες, μὲ σκάψου παλληκάρια,
 κι' ἄς μὲ καρπολογήσουσιν τ' ἀπάρθυνα κορίτσια,
 τότες τὰ τριανταδυὸ βουτσιὰ κρασι θὰ τὰ γιμώσω
 κι' ἀποὺ τὰ ποτσαμπούρια μου τὸ χριὸς θὲ νὰ τὸ δώκω».

ΣΗΜ. Στ. 1. «Τοῦ ῥοδίου τούτου Ἡρακλέους σώζεται καὶ χορὸς
 ιδιόρρυθμος, κατὰ τὸν ὅποιον ἐκλέγοντες ἕνα ἀρχηγόν, ὃν ὀνομάζουσιν
 Διενῆν, χορεύουσιν αὐτὸν τὴν πρωτὴν τῆς δευτέρας ἡμέρας τῶν γάμων
 τραγωδοῦντες:

Διενή μου, πάσα πάσα,
 οἷλλοι ἔς τὸ χορὸ ἐπίασα

πρὸς δὲ καὶ Συνοικία ἢ μάλλον Παναγιὰ τοῦ Διενῆ, καὶ
 Πατήματα τοῦ Διενῆ, ἔχνη ποδὸς ἐπὶ βράχου εὐρισκομένου οὐ
 μακρὰν τῶν προστείων εἰς θέσιν καλουμένην «τοῦ Δράκου τὸ νερό».
 Ἐκ τοῦ βράχου τούτου μυθολογεῖται, ὅτι ἀναγνωρίσας ὁ Διενῆς τὸν

ἀδελφόν του διαθκίνοντα ἐκεῖθεν ἐπὶ πλοίου ἐξετόξευσεν». (Α. Μ.
 Δέσποτα). Περὶ τῶν παραδόσεων τούτων γίνεται ἐκτενέστερος λόγος
 ἐν τῇ ἐπομένῃ διατριβῇ.— 2. Παραλλαγή τοῦ στίχου τούτου:

κ' ἢ πέτρα τρομαλίζεται πῶς θὲ νὰ τὸν σκεπάση. (Α. Μ. Δ.).

Νατριῶ καὶ νατριχιάζω (ἐκ τοῦ ἀνάτριχος). Ἐν Πελοποννήσῳ
 καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ ῥ. ἀνατριχιάζω σημαίνει φρίσσω, ἐν
 Ῥόδῳ δὲ κατὰ σημείωσιν τοῦ συλλέκτου Α. Μ. Δέσποτα: «ἐξ ἀπο-
 στροφῆς ἢ βδελυγμοῦ ὀρθοῦνται αἱ τρίχες μου. Ἄπαντ' καὶ ὁ παθ.
 παρακείμενος τῆς μετοχῆς νατριχιασμένος, σημαίων τὸν ἐμπνέοντα ἀπο-
 στροφῆν καὶ βδελυγμόν, καὶ ἐπίρρ. ἀνάτριχα=κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύ-
 θυνσιν τῶν τριχῶν». — 14. Νεουρτάνης ὁ ποταμὸς Ἰορδάνης (Α. Μ. Δ.)
 15 ἐξεπόξεσα, τὸ ἀλλαχοῦ ξεπέξεσα, ἀφίππευσα.— 17. Μ' ἐδηλητη-
 ρίσαν αἱ ἔχιδναι καὶ οἱ ὄφεις. «Πιστεύει ὁ ῥόδιος λαὸς ὅτι οἱ ὄφεις πι-
 τηροῦσιν ἢ τοι ρίπτουσι μακρὰν τὸ δηλητήριο» (Α. Μ. Δ.). Τὸ ῥῆμα πι-
 θανῶς εἶναι τὸ ἀρχαῖον πιτυλίζω, κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ λ εἰς ρ ἐκ συνεκδρο-
 μῆς ἴσως πρὸς τὰ πιτυριάζω, πιτυρίδα κττ. Ἄλλοι νεοελληνικοὶ τύποι
 τοῦ πιτυλίζω εἶναι τὸ κοινότατον πιτουλίζω (ῥαίνω διὰ ῥυπαίνοντος ὑγροῦ
 ἢ πηλοῦ), κυπρ. πιτσουκλίζω ἢ πιτσουκλῶ ἢ πιτσουκλιάζω, ὅθεν καὶ πι-
 τούκλα (Σακελλαρίου, Κυπριακὰ τ. Β' σ. 736-7), ἐν Κύθῳ δὲ πιτου-
 λήθρα (Βάλληνα, Πάρεργα σ. 10.) τὸ καλάμινον ὄργανον δι' οὗ οἱ
 παῖδες ἐκσφενδονῶσιν ὕδωρ· σπανιώτερος εἶναι ὁ τύπος πιτουλῶ.
 Ἐνιαχοῦ πιτυλιὰ ἢ ῥνις (Θῆρα: Πεταλᾶ, Ἰδιωτικὸν σ. 127. Χίος:
 Πασπάτη, Χικκ. Γλωσσάριον σ. 219).— 26. τὰ πράματα=τὰ κτήνη.
 (Α. Μ. Δ.). ἐπλαντοῦσα=ἔσκαζαν, ἔθνησκον ἐκ δίψης. Ὁ τύπος πλαντῶ
 εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ (Γ, 1949), ὅπου καὶ τὸ σύνθετον
 ποθοπλανταμένος (Α 741) καὶ ἐν δημῳδῇ κρητικῷ ἄσματι (Jeannara-
 kakis, Ἄσματα κρητικὰ σ. 54, 26) Ἐπίσης ἐν Χίῳ (Πασπάτη,
 Χιακὸν γλωσσάριον σ. 293). Κοινότερος δ' ὅμως εἶναι ὁ τύπος πλαν-
 τάζω· οἷον ἐν Πελοποννήσῳ φρ. «πλάνταξα ἀπὸ τῆ δίμα, ἀπὸ τοῖς
 φωναῖς» «πλάνταξε τὸ παιδί ἀπὸ τὰ κλάματα» ἐν κατάρρα: ἀνὰ σκάσης,
 νὰ πλαντάξῃς!» ἐν Σινασῶ τῆς Καππαδοκίας (Ἀρχελάου Σινασ.
 σ. 262). Βλ. Κοραῆ Ἄτακτ. τ. Β' σ. 302-3. — 29. λοᾶριν=θη-
 σαυρόν. (Α. Μ. Δ.). Βλ. Πολίτου Παραδ. Β' σ. 1003.— 33. ἐποκότητα=

ἐτόλμα (Α. Μ. Δ.). Τὸ ῥῆμα κοινὸν καὶ ἀλλάχου (κοιτῶ, κοιτάου, ἀποκοιτῶ).— 34. Νὰ πὰ ἄ=νὰ ὑπάγη νὰ (Α. Μ. Δ.).— 36. κανκιν=καύχημα (Α. Μ. Δ.).—36. δρολῆκι=ὑδροκλήκη. «Λέγεται καὶ κατάρρα νὰ τρέξη τὸ δρολῆκιν ποῦ τὰ χεῖλη του». (Α. Μ. Δ.). Πρβλ. τὸ τοῦ Πτωχοπροδρόμου (Γ, 286 σ. 62 Legrand):

ἀντὶς φωμὶν τὸν δρόληκον, ἀντὶς φαγὶν τὸν σφάχητην

καὶ (στ. 436 σ. 68 Legrand): «Συγχάρισε τὸν δρόληκον» καὶ κατὰ διάφορον γραφὴν (Δ, 436 σ. 91 Legrand. Πρβλ. Κοραῆ Ἔτακτ. Α' σ. 293): «Συγχώρησον τὸ ὑδροκλήλον». Ἔτεραι δύο ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ λέξεις ἐπίσης εἶναι κατάρρα. *Περίδρομος ὁ κωλικόπικος* (περίδρομος νὰ σὲ κόψη! ἢ φάγε τὸν περίδρομο! ἢ ἀπλῶς *Περίδρομος!* εἰς ἀδηφάγους. καὶ φρ. *ἔφαγε τὸν περίδρομο*). *Σφάχτης ὁ ὀξὺς ρευματικὸς πόνος*. Ὅθεν καὶ ἡ ἔννοια τοῦ στίχου τοῦ Πτωχοπροδρόμου εἶναι, ὅτι ὁσάκις ζητεῖ φωμὶν τοῦ ἀποκρίνονται διὰ τῆς κατάρρας *Δρόληκος!* ὁσάκις δὲ φαγὶν διὰ τοῦ *Σφάχτης!*—44. Ὁ Α. Μ. Δ. γράφων ἐσυγκλήστηκεν ἐρμηνεύει: «Συνεκλήθη. Λέγεται καὶ θὰ συγκλήσω τὸν κόσμον μὲ τοῖς φωναῖς μου=συγκαλέσω καὶ συνεκάλεσα κλπ». Ἄλλ' ἀναμφισβητήτως τὸ ῥῆμα εἶναι τὸ ἀρχαῖον συγκλύζομαι, ἢ δὲ φρ. εἶναι παροιμιώδης, σημαίνουσα μεγάλην καταστροφὴν. Εἶναι δὲ κοινοτάτη ἡ φράσις μετὰ συνωνύμων τοῦ συγκλύζομαι ἐν παροιμίαις ἀπὸ τῶν μέσων χρόνων. «Ὁ κόσμος ἐποντίζετο καὶ ἡ ἐμὴ γυνὴ ἐβρυλλίζετο». (Πολίτου, Παροιμ. (ἀνέκδοτον μέρος) λ. κόσμος 32. Πρβλ. καὶ ἀρ. 20) Ἐν σημεριναῖς ὁ κ. ποντίζετο (αὐτ. ἀρ. 47) ἐποντίζετο (ἀρ. 33) ἐποντίζετο (ἀρ. 31) ἐχινίζετο (ἀρ. 35) ἐχαλιώτανε (ἀρ. 34) ἐκαγιώτανε (ἀρ. 30) καίγετο (ἀρ. 36) συντελεύεται (ἀριθ. 49) συντελεύονταν (αὐτ. τ. Β' σ. 53 ἀρ. 12) «Ἡ γῆ καταποντίζεται» (αὐτ. τ. Γ' σ. 629 ἀριθ. 8).— 47. Ὁ Α. Μ. Δ. γράφει *ὄλοισιον* καὶ ἐξηγεῖ «ὄλοιτο ἄν». Ἀλλὰ τὸ ὄλι τοῦτο εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ σχελιαστικοῦ ἐπιφωνήματος ἄλι (=ἀλίμονο), ὅπερ ὡς παρετήρησα ἄλλοτε (Παροιμ. τ. Α' σ. 503-4) εἶναι ἡ ὑστάτη κραυγὴ τοῦ Ἰησοῦ «Ἡλί Ἡλί» μὲ προτεταγμένον τὸ ἐπιφώνημα ἄ! συνηθέστατα ἢ τὸ ὦ! ἢ τὸ οὔ. (Ἐν μεσαιωνικοῖς κειμένιοις ἀηλί, οὐηλ!)— 48. *μπαλαίνουμε* = παλαίωμεν. Καὶ κατωτέρω *μπαλαισίμην* ἢ *πάλη*.— 50. *Σουριᾶς* = Συρίας. Ὑπάρχει καὶ ἄσμα τῆς Σουριᾶς τὸ

κάστρο καὶ ὄχι τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρο, ὡς τινες λέγουσιν. (Α. Μ. Δ.). Πρβλ. τὰς ἐμὰς Παραδόσεις σ. 718. 719. 720.— 51. *τσιλλοῦσα* = ἀνεπήδων. (Α. Μ. Δ.). Ἐκ τοῦ ἀρχαίου τιλάω.— 52. *ἐθριοῦσαν* = ἐθραύοντο (Α. Μ. Δ.).— 54. *παίρησα* = ἀπέκμα. Α. τουρκ.— 68. *ἀγκατῶν* = ἐργατῶν (Α. Μ. Δ.)— 70. *χραιοφελέταις* = οἱ δανεισταὶ (Α. Μ. Δ.)— 74. ἄ=θλ. (Α. Μ. Δ.)— 77 τ' *ἀπάρθενα κορίτσια* = αὐτῶ λέγονται ἐν Ῥόδῳ αἱ παρθένοι. Τὸ α ἂν δὲν εἶναι πλεοναστικόν, ἕπως εἶναι εἰς πλείστας ῥοδιασ λέξεις, ὡς ἀπλάτανος. ἀγαλάστρα, ἀροδάφνη (ῥοδοδάφνη) κ. ἄ. εἶναι ἐκ τοῦ ἀειπάρθενος. Λέγονται προσέτι καὶ ἀπάρθενα νερά ὑπὸ τῶν σπογγαλιευτῶν μέρη, τῶν ὁποίων οἱ σπόγγοι ἤδη τὸ πρῶτον ἀλιεύονται καὶ ἐν παραμυθίῳ τῆς ἀπάρθενης τὸ βοννί καὶ τῆς ἀπάρθενης τὸ κομματί πικμύγεθος τηλεβόλον ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως, ὅπερ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν». (Α. Μ. Δ.)— 78. *ποτσαμπούρια* «Οὐ μόνον βοτρυδία, ἀλλὰ καὶ τσαμπούρια λέγονται οἱ βότρες. Βωτριδία λέγονται προσέτι καὶ τὰ ἰδρωτήρια». (Α. Μ. Δ.). *Ποτσαμπούρια* ὡς ἐκ τῶν συμφραζομένων καταφαίνεται εἶναι αἱ ἐπιφυλλίδες. Ἐν Χίῳ ἀπότσαμπα (Πασπάτη, Γλωσσάριον σ. 89). Ἀλλάχου ἀπότσαμπα, τσαμπουρίδη, τσαμπάκι, τσάμπουρο, τσάγγουρο, καμπαρός. (βλ. Πολίτου Παροιμ. τ. Α' σ. 458).

6

Σωξοπόλεως.

Θὰ δημοσιευθῇ ἐν ἐπομένῳ τεύχει τῆς *Λαογραφίας*, περιλαμβανόμενον ἐν συλλογῇ σωξοπολιτικῶν ἄσμάτων τοῦ Κ. Δ. Παπαϊωάννου.

7

Πελοποννήσου.

(Μ. Δελέκου, Ἐπιδόρπιον. Ἀθ. 1888 σ. 189) (Μοιρολόγι).

Ἄτος του τό εἶδ' ὁ Διγενῆς ποῦ ἠθελε νὰ πεθάνη.
Μαῖδ' ἔρωγε, μαῖδ' ἔπινε, μαῖδὲ γλυκοκοιμάτο,
μονὲ περισυριάναγε σὲ μαρμαρένιο ἄλωνι.
Τὸ γάριβα του παζάρουε καὶ τὴν ἀντριά του δίνει.

5 «Σύρε, ἀντριά μου, ἔς τὸ καλὸ, ἔς τοὺς ἄλλους ἀντρειωμένους.
Πολὺ σὲ χάρηκα κ' ἐγώ, πεζὸς καὶ καβελλάρης.

- Τῆς Ἀλεξάντρας τὸ βουνό, τὸ δασοφυτρωμένο,
 κανεὶς δὲν τὸ ἀνέβαινε, κανεὶς δὲν τ' ἀνεβαίνει.
 Ἐγὼ δ' μαῦρος τ' ἀνέβηκα τῆ νύχτα 'ς τὸ σκοτάδι
 10 μὲ τετραπίθαιμο σπαθί, μὲ πέντ' ὀργυιαῖς τουφέκι.
 Μὰ κεῖ μ' ἐγέλασ' ἡ αὐγή, τᾶστροι καὶ τὸ φεγγάρι,
 κ' ἔγυρα ν' ἀποκοιμηθῶ, λίγον ὕπνο νὰ πάρω.
 Βλέπω τὸ Χάρο κ' ἔρχεται 'ς τοὺς κάμπους καρβελάρης.
 Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαῦρό 'ν' καὶ τᾶλογό του,
 15 μαῦρα λελούδια πέφτουνε τριγύρω 'ς τὸ πλευρό του.
 Φέρνει τοὺς ἄρχοντας μπροστὰ καὶ τοὺς φτωχοὺς ὀπίσω,
 κ' εὐτοῦνα τὰ μικρὰ παιδιὰ 'ς τὴ σέλλα κρεμασμένα
 κ' ἓνα μικρὸ ἄπ' τὰ μικρὰ τοῦ Χάρου κουβεντιάζει.
 —Χάρε, δὲν πάμ' ἀπὸ χωριά, κ' ἀπὸ κρύαις βρυσούλαις,
 20 νὰ φάν οἱ ἄρχοντες ψωμί καὶ οἱ φτωχοὶ νεράκι,
 κ' εὐτοῦνα τὰ μικρὰ παιδιὰ νὰ παίζουσι λιγουλάκι,
 νὰ παίζουσι τὸ χρυσόμηλο, νὰ λησιμονοῦν τοῖς μάνναις;» —

ΣΗΜ. Ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης (Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, Ἀθ. 1881 σ. 14) παραθέτει κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Δελέκου ἐκ τῆς ἀνεκδότου τότε συλλογῆς του τοὺς στίχ. 14-17 ἐκ τοῦ ἄσματος τούτου, καὶ προσέτι τοὺς ἐπομένους 8 στίχους, ἀποτελοῦντας τὸ τέλος τοῦ ἄσματος, οἵτινες δὲν φαίνονται γνήσιοι δημοτικοί, ἄλλως δὲ καὶ δὲν περιελήφθησαν ἐν τῇ μετέπειτα ἐκδοθείσῃ συλλογῇ:

Ὁ Χάρος εἰς τὸ Διγενῆ ὀπώφρασε πεζεύει
 κ' ὁ Διγενῆς πετάχθηκε σὰν τᾶγριο λοντάρι,
 καὶ πιάσθησαν καὶ πάλευαν, καὶ πιάνον καὶ παλεύουν,
 ἐκεῖ 'ς τὰ γάργαρα νερά, 'ς τὰ δροσερὰ λιβάδια.
 Ὀλημερὶς ἐπάλεψαν καὶ οἱ δυὸ σὰν παλληκάρια,
 μάιδε ὁ ἓνας ἔπεφτε, μάιδε ὁ ἄλλος πέφτει.
 Ὁ ἥλιος ἐβασίλευσε καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη,
 κ' ὁ Διγενῆς δὲν φάνη πλιά 'ς τὸν κόσμον καρβελάρης.

8

Σύμψ.

(Δ. Χαβιαρᾶς ἐν Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς, Πετρούπολεως, 1905 τ. XII σ. 499).

Ὁ Διγενῆς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆς τὸν ἐτρομάσσει,
 κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχᾶ πῶς θὲ νὰ τὸν ναπάψη.

- Οἱ ἄρχοντες τὸ μάθανε καὶ πᾶ νὰ τὸν ἐδοῦσι.
 Σύρνει θροινιά, καθίτζει τους, γλυκὸν κρασὶν κερνᾷ τους.
 5 «Γιὰ φάτε, πιῆτε, ἄρχοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς δηροῦμαι.
 Ποιὸς εἶναι ποῦ τὰ γύρισε τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη,
 τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ ὄραν τὸ μεσημέρι;
 Ἐγὼ μουν ποῦ τὰ γύρισα τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη,
 10 τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνὰ ὄραν τὸ μεσημέρι.
 Σαράντ' ἀρκούδια σκότωσα καὶ δεκοχτὼ λεοντάρια.
 Ποττέ μου δὲν ἐδεΐλιασα ὡσὰν αὐτὴν τὴν ὄραν,
 ποῦ δα τὸχ Χάρον ἐγδυμνὸ, τὸλ Λιὸν ἀρματωμένο,
 τὸμ Μιχαῆλ ἀρκάγγελο τριά σπαθιά τζωσμένο.
 15 τὸ ἓνα ναι γιὰ τοὺς φτωχοὺς, τᾶλλο γιὰ τοὺς ἀρκόντους,
 τὸ τρίτον τὸ φαρμακερὸ γιὰ μᾶς τοὺς ἀντρειωμένους.

ΣΗΜ. Στ. 17. Τὸ Λιὸς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐν χρήσει ὡς ὑποκοριστικὸν τοῦ Ἐμμανουὴλ (Μανώλης-Μανωλίδης-Λιός), ἐνταῦθα πιθανῶς ἐνοεῖται ὁ προφήτης Ἡλίας, ἐν καὶ ἡ παράστασις τούτου ὡς ψυχοπομποῦ εἶναι ἄγνωστος ἄλλαθεν, ἢ ὁ ἅγιος Νικόλαος, ὅστις παίρνει τὴν ψυχὴν, κατὰ τὰ σωμαϊκὰ μοιρολόγια, τὰ ὁποῖα ἐμνημονεύσμεν ἀνωτέρω (σ. 190).

9.

Ἀτσιόλου τοῦ δήμου Γόρτυνος τῆς Ἀρκαδίας.

(Παναθήναια 1905 τ. ΙΑ' σ. 34 [Τραγοῦδι τῆς τάβλας]).

- Φίλοι, καλῶς ὠρίσατε, φίλοι κ' ἀγαπημένοι.
 Συγάσατε, καθήσατε, γιὰ νὰ σᾶς μολοῦσῶ
 τῆς θάλασσης τὸν ταρασμὸ καὶ τῆς στεριάς τὰ πάδια,
 τῆς Γουργαριάς τοῖς λαγκαδιαῖς, τῆς Ἀραπιάς τὰ ὄρη,
 5 ποῦ κεῖ συδὺδ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουσι,
 παρὰ πενήντα κ' ἑκατό, καὶ πάλι φοβισμένοι.
 Κ' ἐγὼ πῶς τὰ τριγύρισα τοῖς νύχτες μοναχὸς μου,
 μὲ τετραπήχινο σπαθί καὶ μὲ βαρὺ κοντάρι!
 Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνὰ καὶ καταράχια,
 10 νυχταῖς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχταῖς χωρὶς φεγγάρι,
 κ' ἦθρα τὰ φίδια πλεχταριά καὶ τοῖς ὀχλαῖς πλεμέναις.
 Ἐῆντα λοντάρια σκότωσα καὶ τετρακόσιους δράκους.
 Σὰν ἓνα φίδ' δικέφαλο, φίδι μὲ δυὸ κεφάλια,

15 ποτές μου δὲ φαντάστηκα πῶς θά γε ν' ἀπαντήσω.
 Εἶχε τὰ πόδια ἀλοϊνά, καὶ μάτια σὰν τὸ βόιδι,
 κ' εἶχε καὶ κάτι κέρατα πὸ μάλαμα καθάριο,
 σὰν ἔκανες γιὰ νὰ τὰ ἰδῆς τὰ μάτια σου χυνόνταν.
 Καὶ πῶς ἐγὼ τὸ τήραξα πῶς τό βανα σημάδι!
 Πέντε κοντάρια τοῦ δῶκα καὶ μιὰ σπαθιὰ 'ς τὴ μέση,
 20 μάλιστα τὸ βόλι τὸ κολλᾶ, μάλιστα σπαθὶ τὸ παίρνει,
 καὶ μόνο μετὰ τὸ δαμασκι τὸ τρύπησα μαχαίρι.
 (φ') τὰ σουριχτά, (φ') τὰ χουγιαχτά τὰ δέντρα μαραθῆκαν,
 κ' ὅσοι κάμποι τ' ἀκούσανε, οὔλοιοι 'ς τὰ γνάντιο βγῆκαν.
 Κ' ἐπέτυχα κ' ἐσκότισα τὸ στοιχειωμένο λάφι,
 25 ποῦ γε σταυρὸ 'ς τὰ κέρατα, 'ς τὸ κούτελό τ' ἀστέρι.
 Καὶ τόσα χρόνια ποῦ ζῆσα δῶ 'ς τὸν ἀπάνου κόσμο,
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Καὶ τώρα νὰ ὁ Χάρωντας, οὔλο χωσιαῖς μου κάνει.
 Ἄν ἀνεβῶ πά 'ς τὰ βουνά, κ' ἐκεῖνος ἀνεβαίνει,
 30 κ' ἂν ῥοβολήσω τὰ βουνά, κ' ἐκεῖνος ῥοβολοῦμαι,
 κ' ἂν πέσω ν' ἀποκοιμηθῶ, γυρεύει νὰ μ' ἀρπάξῃ.

ΣΗΜ. Στ. 3-4. Ἄλλως: Τῆς θ. τὸν τ. τῆς Γουργαριᾶς τοὺς κάμ-
 πους, | τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά τὰ πολυφοβισμένα.—Στ. 21. Ὁ στί-
 χος ὡς ἔχει, δὲν φαίνεται γνήσιος, συνθεθεμένος ὢν παρὰ τοὺς στι-
 χουργικούς κανόνας τῶν δημοτικῶν ἔσμάτων.—Στ. 23. Ὁ στίχος εἶναι
 ἀκατανόητος ἕως γραπτέον: κ' ὅσοι 'ς τοὺς κάμπους τ' ἀκούσαν οὔλοιοι
 'ς τὰ γνάντια βγῆκαν.

* 10

Ἐθβοίας

(Νέα Πανδώρα 1854 τ. Δ' σ. 621-2. — Passow σ. 393-4 ἀρ. 516 μετὰ παρα-
 λαγῆς ἐξ Εὐβοίας δοθείσης ὑπὸ Βενθύλου [ἔσφαλαμένως παρὰ Passow γράφεται
 Βρουθύλλος]. Th. Kind, Anthologie d. neuogr. Volkslieder, Pr. 1861 σ. 62
 [μετὰ γερμαν. ἐμμέτρου μεταφράσεως]. Ῥωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεσποῦνη ἔνθ.
 ἀν. σ. 29 κέ. ἀρ. 6).

5 Τρίτη γεννήθ' ὁ Διγενῆς καὶ τρίτη θὰ πεθάνῃ.
 Πιάνει, καλεῖ τοὺς φίλους του κ' ὄλους τὲς ἀντρειωμένους
 νᾶρθ' ὁ Μηνᾶς κ' ὁ Μαυραλῆς, νᾶρθῃ κ' ὁ γιὸς τοῦ Δράκου,
 νᾶρθῃ κ' ὁ Τρεμαντάχειλος, ποῦ τρέμ' ἡ γῆ κ' ὁ κόσμος.
 Ἐπῆγαν καὶ τὸν ἠῦρανε στὸν κάμπου ξαπλωμένο.

«Ποῦ σουν ἐσύ, βρὲ Διγενῆ, καὶ θέλεις νὰ πεθάνῃς;
 —Φάτε καὶ πιέτε, φίλοι μου, κ' ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι»
 Ὅστις Ἀλαμάνας τὸ βουνό, ὅστις Ἀραπιᾶς τὸν κάμπο,
 ἐκεῖ ποῦ πέντε δὲν περνοῦν καὶ δέκα δὲ διαβαίνουν,
 10 περῶν πενήντα κ' ἑκατὸ καὶ νὰ 'ν' κ' ἀρματωμένοι.
 Κ' ἐγὼ μαῦρος ἀπέρασα πεζὸς κ' ἀρματωμένος.
 Τριακόσι' ἀρκοῦδια σκότωσα κ' ἐξηνταδὺδὸ λεοντάρια·
 Ἐπέτυχα κ' ἐβάρεσα τὸ στοιχειωμένο ἐλάφι,
 ποῦ γε σταυρὸ 'στὰ κέρατα κ' ἀστέρι 'στὸ κεφάλι,
 15 κ' ἀνάμεσα 'στὰ δίπλατα εἶχε τὴν Παναγία.
 Αὐτὸ τὸ κριμα μ' ἔσωσε καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
 Τριακόσους χρόνους ἔζησα δῶ 'στὸν ἀπάνου κόσμο·
 Κανένα δὲν φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τῶρ εἶδ' ἓνα ξεσκάλιστο πεζὸ κ' ἀρματωμένο,
 20 πῶχει τοῦ ῥίσιου τὰ πλουριά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια,
 Τὸν εἶδανε τὰ μάτια μου κ' ἐλάβωσ' ἡ καρδιά μου.
 Κεῖνο τὸ κριμα μ' ἔσωσε καὶ θέλω νὰ πεθάνω».—

ΣΗΜ. Στ. 1 θ' ἀποθάνῃ Β. 2. Τοὺς ἀν. Ρ. 3. Μαυρουδῆς Β. 3. 4.
 Νάλλθ' ὁ—νᾶλλθῃ κ' Π. 5. Ὑπῆγαν Β. 6. μπρὲ Διγ. Ρ. Τί ἔχεις
 σὺ βρὲ Δ. Β. 7. ἀφηγοῦμαι Β. ἀφηγιῶμαι Ρ. 9. Ἐκεῖ εἰς—εἰς
 δέκα Β. πέρουν—δὲν δ. Ρ. 10. ἂν εἶν' Β. 12. λιοντάρια Ρ. 13.
 στ. λάφι Ρ. 14. πῶχει Π. 16. 22. μέλλω Β. 17. Τριακόσιους
 Ρ. ἐδῶ Π. 19 καὶ τώρα εἶδα ἓνα ζ. πεζὸν κ' ἀρματωμένον Π.
 ἀνδρειωμένο Β. ποῦ γε Ρ.

Στ. 15 ἀνάμεσα 'ς τὰ δίπλατα=μεταξὺ τῶν δύο ὠμοπλατῶν.
 16. 22 τὸ κριμα μ' ἔσωσε=ἡ ἀμαρτία μετὰ κατέφθασε, ταύτην τὴν
 ἀμαρτίαν ἀποτίνω. 20 ῥίσιος, ὁ λύγξ (Felis lynx L.). Ἡ λ. σλαβικῆ.

* 11

(Τριαντ. Μπάρτα, Ἀναμνήσεις φιλοπάτριδος. ἐν Παρισ. 1861, σ. 141).

5 Ὅστις Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Ἀραπιᾶς τὸν κάμπο,
 ἐκεῖ οἱ πέντε δὲν περνοῦν, κ' οἱ τρεῖς δὲ συντυχαίνουν,
 κ' ἐγὼ μαῦρος ἀπέρασα, πεζὸς κ' ἀρματωμένος·
 σαράντ' ἀρκοῦδαις βάρεσα κ' ἐξήντα λαφομούσχι,
 κ' ἐπέτυχα κ' ἐβάρεσα τὸ πρῶτο λαφομούσχι.

ποῦ χε κουμπιά 'στὰ κέρατα, φεγγάρι 'στὰ καπούλια,
κι' ἀνάμεσα 'στὰ στήθη του, σταυρὸ μαλαματένιο.

- Ποτὲ δὲν ἐφοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀνδρειωμένους,
κ' ἐκ' εἶδ' ἓνα ξεκάλιστο, ἓνα λαμπροφεγγίτη,
10 ποῦ χε τοῦ Χάρου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
κρατοῦσε κ' εἰς τὸ χέρι του σπαθὶ ξεγυμνωμένο.
«Σύρε λεβέντη, φώναζε, γιὰ σύρε 'στὸ καλὸ σου,
τὴ λεβεντία σου θάμασα καὶ τὴν παλληκαριά σου».

ΣΗΜ. Στ. 1 κάμπον Μπ. 2. δὲν σ. Μπ. 6 κουμπιά Μπ. (Ἴσως ἐννοεῖ κοσμήματα ἐκ μαργαριτῶν ἢ τιμίων λίθων). 7 μαλαγματένιο Μπ. 13 τὴν λ. σου θαύμασα Μπ.

* 12

Κουρέντων Ἠπειροῦ.

(Γ. Χρ. Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον δημ. ἁσμάτων, Ἀθ. 1866 σ. 208 ἀρ. 31. — Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημ. ἁσμάτων 1880 σ. 273 ἀρ. 453. — Ῥωσ. μετάφρ. παρὰ Δεστούνη σ. 30-1).

Ἐκεί ποῦ πέντε δὲν πατοῦν καὶ δέκα δὲ διαβαίνουν,
ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι' ἀρματωμένος
μὲ τετριμίδαις 'ς τὸ σπαθὶ καὶ φούνταις 'ς τὸ ντουφέκι.

- 5 Ἐξήντα δράκους σκότωσα κ' ἐξήντα λαβωμένους,
μούν' πέτυχα κ' ἓνα στοιχειὸ σὲ μιὰ ψηλὴ ἄχαῦλα,
ποῦ χε σταυρὸ 'ς τὰ κέρατα, φεγγάρι 'ς τὰ καπούλια·
Σειέται καὶ σειόνται τὰ βουνά, σειέται καὶ σειόνται οἱ κάμποι,
ταράζει τὰ ποδάρια του, τὰ δέντρα ξερριζώνει,
10 στριγγιὰ φωνὴν ἐφώναξε, βουγγᾶν βουνὰ καὶ ῥάχαις·
«Ἐδῶ ποῦ πέντε δὲν πατοῦν καὶ δέκα δὲ διαβαίνουν,
τί χάλευες μονάχος σου πεζὸς κι' ἀρματωμένος;»

ΣΗΜ. Στ. 2 πατᾶν — δὲν δ. Α. 6 μόν' πέτυχα Α. 7 εἶχε
X. 8 σειοῦνται-σειοῦνται X. 10 βουγγᾶν Α. 11 πατᾶν Α.

Στ. 1. Ἐριβοιάς. Τὸ ὄνομα εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλ' ἀμφίβολον ἂν ἔχει
τι κοινὸν πρὸς τὰς οὕτω καλουμένας πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς
Βιθυνίας. — 4 τετριμίδαις. Ἄγνωστός μοι ἡ σημασία τῆς λέξεως. Ἐν
τῷ ὑπ' ἀρ. 14 ἀντὶ τούτου κεῖται ἀμὲ τετραπίθαμο σπαθὶ » ἐν δὲ

τῷ 15 « τετραπήχινο σπ. ». 10 στριγγιὰ φωνὴ ἢ ὄξετα καὶ διάτορος.
καὶ ῥῆμα στριγγίζω (Κοραῆ, Ἄτακτα Α' σ. 184). Ἐπὶ τῆς φωνῆς
τοῦ νυκτοβίου πτηνοῦ στριγγός (λατ. striga).

* 13

(Ἐλλαμίον, Ἀμάραντος ἀρ. 26. — Passow σ. 306 ἀρ. 430. — Th. Kind, An-
thologie neugr. Volkslieder, Lpz. 1861 σ. 66 [μετὰ γερμ. μεταφρ.]. Ῥωσικὴ
μετάφρ. παρὰ Δεστούνη σ. 50-1).

Τρίτ' ἐγεννήθ' ὁ Διγενής, τρίτη θὲ νὰ πεθάνη·
Στέλνει, φέρνει τοὺς φίλους του, ὅλους τοὺς ἀντρειωμένους
Νᾶρθ' ὁ Μηγᾶς, ὁ Μαυραίλης κι' αὐτὸς ὁ γιὸς τοῦ Δράκου.
Κ' ἐπῆγαν καὶ τὸν ἠῦρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο·

- 5 Βογγάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογγάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
«Σὰν τί νὰ σ' ἠῦρε Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης;»

— Ὅγδόντα χρόνους ἔζησα εἰς τὸν ἀπάνω κόσμο,
κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπ' τοὺς ἀντρειωμένους,
τῶρ' εἶδα νὰ ξεπόλυτο καὶ λαμπροφορημένο·

- 10 φορεῖ τοῦ ἡλίου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
μὲ κρᾶζει νὰ παλέψωμε 'στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια·
κι' ὅποιος νικήσ' ἀπὸ τοὺς δυὸ, νὰ παίρῃ τὴ ψυχὴ του. —
Κ' ἐπῆγαν κ' ἐπαλέψανε 'στὰ μαρμαρένι' ἀλώνια·
15 κι' ὅτε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμ' αὐλάκι κάνει·
κι' ὅτε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει. . .

14

Βουρβούρων Κυνουρίας.

(Παναθήναια 1905 τ. ΙΑ' σ. 35) (Μοιρολόγι).

Ἐκεί τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τὰ δασοφυτεμένα,
κανεὶς δὲν τὰ περπάτησε, δὲν τὰ χει περασμένα.
Κ' ἐγὼ ὁ μαῦρος Διγενής τὰ χω συργανισμένα,
μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργυιαῖς κοντάρι.

- 5 Δώδεκα ἀρκούδια σκότωσα, τὰ πέντε μερωμένα,
τέσσερα φίδια μὲ φτερά, πίσω καλλιγωμένα.
Κ' ἐκεῖ δὲν ἐφοβήθηκα σὰν τούτῃνη τὴν ὥρα,
ποῦ εἶδα τὸ Χάρο ζωντανό, τὸ Χάρο καβαλλάρη,
ποῦ εἶδα τὸν ἀρχιστράτηγο μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι.

15

Λάστας Γορτυνίας.

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ν. Λάσκαρη 1889. — Ν. Λάσκαρη, ἡ Λάστα, ἐν Πύργῳ 1908 σ. 347) (τῆς τάβλας).

«Καλῶς ὠρίστε, φίλοι μου, φίλοι μ' ἀγαπημένοι.
Γιὰ κάτσατε, σιγήσετε, νὰ σᾶς τὰ μολογήσω.
Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, τῆς Ἀραπιᾶς τὰ μέρη,
πῶκεϊ συδυὸ δὲν περπατοῦν, συντριεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
5 ἀπὸ πενήντα κ' ἑκατό, κ' ἀπὸ κατὸν πενήντα,
κ' ἐγὼ μικρὸς τὰ πέρασα, τῆ νύχτα μὲ σκοτάδι,
μὲ τετραπῆχινο σπαθί, μὲ πέντ' ὀργυριαῖς ντουφέκι.
Δώδεκα ἀρκούδια σκότωσα, καὶ δώδεκα λοντάρια,
καὶ πέντε φίδια μὲ φτερά, τὰ πέντε στοιχειωμένα.

16

Μαρμαριοῦ Ἀκράτας.

(παρὰ Ν. Βραχνοῦ καθηγητοῦ).

Ἐ τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, ἔς τῆς Σύρας τὰ λαγκάδια,
ποῦ κεῖ συδυὸ δὲν περπατοῦν καὶ πέντε δὲν κοιμῶνται,
παρὰ πενήντα κ' ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν.
5 Κ' ἐγὼ ὁ μαῦρος τὰ πέρασα τῆ νύχτα μὲ φεγγάρι
καὶ τὴν αὐγὴ μὲ τὸ δροσιὸ ποῦ θελὰ διασελλέψω.
Κ' ἐκεῖ τὸ Χάρο ἀπάντησα ἔς τ' ἄλλογο καρβαλλάρη.
Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαυρὸ 'ν' καὶ τ' ἄλλογό του,
μαῦρά 'ν' καὶ τὰ ζαγάρια του, ποῦ περβατοῦν κοντὰ του.
Φέρνει τοὺς νιοὺς ἀπ' τὰ μαλλιά, τοὺς γέρους ἀπ' τὰ γένεια,
10 καὶ τὰ μικρούλια τὰ παιδιὰ ἔς τὴ σέλλα κρεμασμένα.
Πᾶν κ' οἱ μαννάδες τους κοντὰ, κοντὰ περικαλιῶντας·
«Δὸς μᾶς τα, Χάρε, τὰ παιδιὰ, νευτοῦνα τὰ μαξούμια».

17

Καρπάθου.

(C. Wescher, Δωρικὸν ψήφισμα Καρπάθου, μετάφρ. Μανωλακάκη Ἀθ. 1878 σ. 80.—Μανωλακάκη, Καρπαθιακά. Ἀθ. 1896 σ. 234 ἀρ. 27).

Ὁ Ἴενῆς ψυχομαχεῖ, κ' οὐλος ὁ κόσμος κλαίει.
Κ' οἱ ἄρκοντες τὸ κούσασι κ' ὑπᾶ νὰ τὸν ἰούσι

Στρώνει τὴν τάβλα νὰ εὔτοῦ, πᾶσα λογιῶν τραπέζι·
«Τρῶτε καὶ πίνετε, ἄρκοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς φηοῦμαι.
5 Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ οὐνιά, τοῦ Μισιριοῦ τὰ ὄρη,
ἐγὼ μαι ποῦ τὰ ἔρισα τὰ κάστροι ἔρου ἔρου.
Ποτὲ δὲ ἐφοήθηκα ὡς ἐτούτη τὴν ὥραν,
ποῦ ἄ τὸ Χάροντα γδυμνὸν μὲ τρά σπαθιά ζωσμένο·
τό να βαστᾶ γιὰ τοῖς φτωχοῦς, καὶ τᾶλλο γιὰ τοῖς πλούσιους,
10 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ γιὰ τοῖς κριματισμένους.

ΣΗΜ. Παράλλαγαί τῆς πρώτης ἐκδόσεως. Στ. 1. Ὁ Γισνῆς. 2. Κ' ἐκούσα το κ' οἱ ἄρκοντες κ' ὑπᾶν νὰ τὸν εἰούσι. α" Ὁρα καλή σου, Γισνῆ.—Καλὸ ἔς τοὺς ἄρκοντες μου». 3. Στρ. τους τ. νὰ γευτοῦ, νὰ φάσι καὶ νὰ πιούσι.—5. οὐνά, τῆς Μπαρμπαριαῖς τὰ ὄρη.—6. ἔρισα ὄρα τοῦ μεσονύκτου. 7. Δὲν ἐφοήθηκα ποτὲ σὰ τουτηδὲ τὴν ὄρα. 8. π' εἶδα—γυμνὸ—σπαθιά. 9. Τό να εἶν' γιὰ τοῖς ἄρκοντες καὶ—
10—γιὰ μᾶς τοὺς ἀνδρειωμένους.

Στ. 3 νὰ εὔτοῦ—νὰ γευτοῦν 5. οὐνιά—βουνά. 8 ποῦ ἄ—ποῦ δα, εἶδα.

* 18

Δακνοβικίων Μακεδονίας.

(Γουσιου, Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, Ἀθ. 1901 σ. 104-5 ἀρ. 162).
(Μοιρολόγι).

Ἐψὲς προψὲς ἀπέρασα ἀπ' ἕνα παλιοκλήσι·
Βρίσκω σαράντα μνήματα, ὅλα μὲ τὴν ἀράδα,
καὶ ἕνα μνήμα ξέχωρα, ξεχωριστὰ πὸ τᾶλλα.
Δὲν τό δα καὶ τὸ πάτησα πάνω ἔς τὴν κεφαλή του.
5 Κι' ὁ νιὸς ποῦ μέσα φώναξε, βαριά ἀναστενάζει.
«Πιοὺς εἶναι ποῦ μ' ἐπάτησε πάνω ἔς τὴν κεφαλή μου;
κ' ἐγὼ μαν νιὸς κ' ἐλεύτερος, κ' ἐγὼ μαν παλληκάρη.
Τῆς Ἀλεξάντρας τὰ βουνά, μαῦρα καὶ βουρκαωμένα,
κανεῖς καὶ δὲν τὰ πέρασε, δὲν τὰ χει περασμένα.
10 Ἐγὼ ὁ νιὸς τὰ πέρασα, τὰ χω περπατημένα.
Μέρα δὲν τὰ περπάτησα, νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι,
Μὲ δεκοχτὸ πθαμῶν σπαθί, μὲ δεκαννιά τουφέκι.
Σκοτώνω ἀρκούδια μὲ φτερά, λύκους λυσοδεμένους,
σκοτώνω φίδια μὲ φτερά, ποῦ τρῶν τοὺς ἀντρειωμένους.
15 Καὶ τόσα ἀπὸ σταύρωσα κανένα δὲ φοβῆθηκα.

Μὰ σταύρωσα τὸ Χάροντα μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι,
ἀπ' τὰ μαλλιά μὲ ἄρπαξε, κ' ἐπῆρε τὴν ψυχὴ μου».

ΣΗΜ. Στ. 4 'ς τὴ κ. 7 ἐλεύθερος. 12 δεκαννέζ.

Στ. 15 σταύρωσα=δισταύρωσα, συνιγνηθήην.

19

Κυνουρίας.

(Παναθήναια 1905 τ. ΙΑ' σ. 38 — Παρὰ καλογήρου τῆς μονῆς τῆς Ἑλωνας).
(Τῆς τάβλας).

5 Βουνὰ τοῦ Ἀσπροπόταμου, μὲ τὰ πολλὰ τὰ χιόνια!
Χιόνια μου, νὰ μὴ λειώσετε, ὡς ποῦ νάρθουνε τᾶλλα,
τ' εἶν' ἄρρωστος ὁ Διγενῆς, βαριά γιὰ νὰ πεθάνῃ.
Καὶ τό μαθαν τρεῖς φίλοι του κ' οἱ τρεῖς καλοὶ του φίλοι,
τοῦ φέρουν τὸν ἀντίψυχο γιὰ νὰ μὴ βγῆ ἡ ψυχὴ του.

20

Ὁρους Κερκύρας.

(Ἀντ. Μανούσου, Τραγούδια ἔθνικὰ, Κέρκυρα. 1850 τ. Β' σ. 86-7).

Ψυχομαχάει ὁ Διγενῆς κ' ἡ γῆς ἀνατρομάζει.
Τὸ μάθανε τρεῖς φίλοι του, τρεῖς ἀγαπητικοὶ του,
ὁ ἕνας τοῦ παίρνει κρύο νερό, κ' ὁ ἄλλος ἀφράτο μόσκο,
κ' ὁ τρίτος τὸν ἀντίψυχο νὰ μὴν ψυχομαχήσῃ.
5 Ὅσ τὴν τάβλαν ὅπου ἐστρώσανε, νὰ κάστου νὰ γευτοῦνε
ἀθιβολὴ δὲν εἶχανε κ' ἀθιβολὴν εὐρῆκαν.
«Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἦμαστε κ' οἱ τρεῖς καλαντρειωμένοι,
μὰ σὰν τὸν ἄντρα ποῦ εἶδα χτὲς 'ς τοῦ Δράκου τὸ λιβάδι,
σὰ δυὸ βουνὰ ἦτα οἱ πλάταις του, σὰν κάστρο ἢ κεφαλὴ του!»
10 Ὡς τ' ἄκουσεν ὁ Διγενῆς ἀντρειεύτη κ' ἐσηκώθη.
Ντύνεται τσάρκους δώδεκα καὶ καραντάναις δέκα,
καὶ χάλκινο ποκάμισο, καὶ σιδερένια σκούφια.
Ἐπῆγε καὶ τὸν ἠῦρηκε τσοῦ κάμπους π' ἐκυνήγα.
«Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ κυνηγᾷ 'ς τὰφέντη μου τσοῦ κάμπους;
15 — Ἀφέντης σου καὶ σένανε, ἀφέντης μου κ' ἐμένα.
— Βάρει μου γιὰ νὰ σὲ βαρῶ, κροῦε με νὰ σὲ κροῦῶ».

Μιὰ κονταριά τοῦ βάρησε ἀνάμεσα 'ς ταῖς πλάταις,
τὸ στόμα τ' αἶμα γιόμησε, τᾶχειλι του φαρκάκι,
κ' ὄλος ὁ κόσμος ἄτρεχε νὰ ἰδῆ τὸ λαβωμένο.
20 Ποιὸς ἦτανε ποῦ σκότωσε αὐτὸ τὸν ἀντρειωμένο,
τοῦ Λίμνης τὸν πρᾶματευτὴ τοῦ Λικουρσιᾶς τὸν ἄντρα,
ὅπ' ἔκανε τὰ ψυχικὰ καὶ ταῖς ἐλεημοσύναις,
ταῖς ὀρφαναῖς ἐπάντρεψε, τσοῖ χήραις λεημονιώτουν,
καὶ τῶν φτωχῶν ἐδάνειζε κ' ἀπίσω δὲν τὰ παίρνει.

25 «Βολεῖ σου ὁ τόπος, Διγενῆ, καὶ φαίνεσαι ἀνδρειωμένος» . . .
Σὰν ἀστραπὴ τὸ βλέμμα του καὶ σὰ βροντὴ ἡ φωνὴ του.

ΣΗΜ. Στ. 2. κ' ἄλλος Μαν. 21 πρᾶγματευτὴ Μαν. 25 ἀνδρει-
μένος Μαν.

Στ. 11 τσάρκους. Ἀγνοῶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως τσάρκος εἶναι
ὁ θώραξ (ἰταλ. graso) ἀλλ' ἐν τῷ ἔξοματι τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ
ὁ θώραξ λέγεται χάλκινο ποκάμισο, ὡς τὸ κράνος σιδερένια σκούφια
ἢ σιδερένιο πόσι. 21 Αἱ τοπωνυμῖαι ἐτέθησαν αὐθαίρετως ἢ Λίμνη
εἶναι κοινοτάτη τοπωνυμία, ἄδηλον δ' εἰς τίνα ἀναφέρεται τὸ ἔξομα ἢ
δὲ Λικουρσιᾶ εἶναι ἢ ἀπέναντι τῆς Κερκύρας ὑπὲρ τοὺς Ἁγίους Σα-
ράντα τῆς Ἠπείρου.

* 21

(Ζαμπέλ. Ἄσμ. δημ. Κέρκ. 1852 σ. 700, 135.— Passow, Carmina popular.
σ. 371-2 ἀφ. 491.— Th. Kind, Anthologie neugr. Volkslieder, Lpz. 1861 σ.
102-104 [μετὰ γερμ. μεταφρ.].—Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη. Βενετ. 1873
τ. Β' σ. μη'-μδ'.— Βύρων 1874 τ. Α' σ. 702.— Α. Θέρου, Δημοτ. τραγούδια
1909 σ. 99.— Ῥωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεστούνη, σ. 25 κέ).

Ψυχομαχάει ὁ Διγενῆς κ' ἡ γῆς ἀνατρομάζει.
Τὸ μάθανε τρεῖς φίλοι του, τρεῖς μπιστευμένοι φίλοι
κ' ὁ νὰς τοῦ φέρνει κρύο νερό, ὁ ἄλλος ἀφράτο μόσκο,
ὁ τρίτος τὸν ἀντίψυχο νὰ μὴ ψυχομαχήσῃ.
5 Ὅσ τὴν τάβλα, ποῦ καθοῦντανε, καὶ ποῦ ψομὶ ἐτρῶγαν,
ἀθιβολὴ δὲν εἶχανε κ' ἀθιβολὴν εὐρῆκαν
«Τρεῖς ἀντρειωμέν' εἰμάστενε, κ' οἱ τρεῖς καλαντρειωμένοι,
μὰ σὰν τὸν ἄντρα ποῦ δα χτὲς 'ς τοῦ Δράκου τὸ λιβάδι,
(χαρὰ 'ς τον ποῦ τὸν ἔσπειρε, κ' ὅποῦ τὸν κοιλοπόννα)
10 σὰ βράχος εἶν' οἱ πλάταις του, σὰν κάστρο ἢ κεφαλὴ του,

- καὶ τὰ πλατιά τὰ στήθια του, τοῖχος χορταριασμένος».
 Σὰν κάπως τ' ἄκουσ' ὁ νεκρὸς καὶ βαριαναστενάζει.
 «Φέρτε μου δῶ κρασί νὰ πιῶ, φέρτε μ' ψωμί νὰ φάω,
 καὶ σύ, γραμματικόπουλε, κατέβασ' τὸ σπαθί μου
 15 καὶ τὸ βαριὸ κοντάρι μου, ν' ἀναστηθῆ ἡ καρδιά μου».
 Κάνει τὰ χέρια βασταριό, ἀντρειεύθη κι' ἀσηκώθη·
 ντύνεται τσάρκους δώδεκα καὶ δεκαπέντε δίπλαις,
 καὶ χάλκινο πουκάμισο καὶ σιδερένιο πόσι.
 Κ' ἐπῆγε καὶ τὸν ἤρρηκε 'ς τὸν κάμπο ποῦ κυνήγα·
 20 «Ποῖς εἶσαι σὺ ποῦ κυνηγᾷς 'ς τοῦ Δράκου τὸ λιβάδι;
 — Ἀφέντης σου καὶ κύρης σου, κι' ἀφέντης τ' ἀφεντός σου.
 — Βάρει μου σὺ νὰ σοῦ βαρῶ, κροῦε μου νὰ σέ κρούω».
 Σὰν ἀστραπὴ τὸ μάτι του καὶ σὰ βροντὴ ἡ φωνή του.
 Μιὰ πρώτη τοῦ κατέβασε, μιὰ δεύτερη τοῦ δίνει.
 25 Τὸ στόμα τ' αἶμα γιόμισε, τὸν ξάπλωσε τοῦ μάκρου
 κι' ὄλος ὁ κόσμος ἔτρεξε νὰ ἰδῆ τὸ λαβωμένο.
 «Χαρά 'ς τον τὸν κοιτάμενο, τὸ μισαπεθαμένο,
 Χαράς καὶ τέτοιονε γιατρὸ ποῦ νεκροθεραπεύει».

ΣΗΜ. Στ. 17 τσάρκους P. 19 τὴν εὐρ. P. 21 Ἄ. μου—ἀφεντός
 μου P. 22 Βαρει P. 25 στ. αἶμα P. 26 δγῆ P.

* 22

(Legrand, Recueil de chansons popul. gr. σ. 196 ἀρ. 90. Περὶ. Sathas
 et Legrand, Les exploits de Digénis. Par. 1875 σ. LXIII [γαλλ. μετάφρ.]—
 Ῥωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεσποῦνη σ. 53).

- Ψυχομαεὶ ὁ Διγενῆς 'ς τὸ σιδερὸ κρεβάτι,
 τὸν τριγυρίζουν οἱ γιατροὶ μὲ τὰ χαρτιά 'ς τὸ χέρι.
 Σηκώνει τὸ κεφάλιν του καὶ κράζει τὴν καλὴν του.
 «Κάθου κοντά μου, λυγερή, κάθου κοντά μου, κόρη.
 5 Ὅσον τὸν κόσμον τοῦτον ἔζησα χρόνους τριαντατρία
 καὶ τώρα ἦλθ' ὁ ἄγγελος νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴν μου.
 Σφίγγει τὰ χέρια της τὰ δυό, χίλια φιλιὰ τῆς δίδει,
 καὶ μέσα 'ς ταῖς ἀγκάλαις του σφικτὰ σφικτὰ τὴν πνίγει.

ΣΗΜ. Περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ἄσματος ὁ Legrand δηλοῖ ἐν
 τῇ ἐκδόσει τοῦ ἔπους ὅτι ἀνεκοινώθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῶν
 μαθηματικῶν Ἀντ. Φατσέα. Οὗτος κατήγετο ἐκ Κυθήρων, ἐδίδαξε
 δὲ ἐν τοῖς γυμνασίοις Τριπόλεως καὶ Νεαυπλίου.

23

Κερασούντος

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς I. Βαλαβάνη).

- Ἀκρίτες κάστρον ἔχτιζεν τριγύλω 'ς σὰ θασία.
 Ἀπάν' τοῦ κόσμου τὰ φυτὰ ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύει,
 ἀπάν' τοῦ κόσμου τὰ πουλιὰ ἐκεῖ πάγ'νε φωλεύει.
 Ἄτὰ κιλιάδων κ' ἔλεγαν «Πάντα θὰ ζῆ ὁ Ἀκρίτης.
 5 «Ἀφσῆτεν τὰ πουλόπα μου ἄς κιλαιδοῦν καὶ ἄς σ'αίρουν·
 ἄτὰ μικρὰ πουλόπα εἶν' 'κ' ἐξέρ'ν νὰ κιλαιδοῦνε»
 Ὅταν τερῆ τὸ πέραγκαν ὁ Χάρον κατιβαίνει.
 «Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Χάρε μου, καὶ πᾶς συγχαίρεμένα;
 — Ἐρθα νὰ παίρω τὴμ ψυχὴσ' σ', καὶ πάγω χαρεμένα.
 10 — Χάρε μ', γιὰ 'λ' ἄς παλεύουμε 'ς τὸ χάλκινον τάλωνιν.
 Ἄν ἔν καὶ τὸ νικᾷς μ' ἐσύ, ἔπαρ' τὴ ψσ'ήμ μ' καὶ δέβα,
 ἄν ἔν καὶ τὸ νικεῖσαι, θὰ παίρω καὶ τὸμ μαῦρος σ'».
 Ἐξέβαν καὶ ἐπάλεψαν, ἐνίκησεν ὁ Χάρον.
 «Ν' ἀηλι ἐμέν, καὶ βαί ἐμέν, ἐνίκησέ μ' ὁ Χάρον.
 15 Φέρτεμ με τὴμ φιλίντραμ μου, φέρτε με τὰ σιλιάχα μ',
 φέρτεμ με τὸ τοποῦζιμ μου, ντὸ ἔν ἐξῆντ' ὀκάδες,
 καὶ τᾶλλο τὸ τοποῦζιμ μου, ντὸ ἔν ἐξηνταπέντε».
 Φέρον' ἄτον τὴμ φιλίντραν ἄτ', φέρον' ἄτον τὰ σιλιάχ' ἄτ',
 Φέρον' ἄτον τὸ τοποῦζιν ἄτ', ντὸ ἔν ἐξῆντ' ὀκάδες,
 20 καὶ τᾶλλο τὸ τοποῦζιν ἄτ', ντὸ ἔν ἐξηνταπέντε.
 Ἀχπάσ'κεταν ὁ Ἀκρίτης μου νὰ πάγη κυνηγεῦη.
 Ὅσον μεσοστράτ' 'κ' ἐπρόφθασεν, 'ς σὸ μεσοστράτ' 'κ' ἐπῆγεν,
 ἐπόνεσεν ἡ κεφαλιά 'τ' τεράζει ν ἡ καρδιά τ',
 καὶ συντρομάζ'ν τὰ γόνατὰ τ', καὶ 'κ' ἐπορεῖ νὰ πάγη.
 25 Ὅσον Ἀκρίτες ὀπίσ' κλώσ'κεται καὶ πυκναναστενάζει.
 «Ν' ἀηλι ἐμέν τὸν ἄκλερον, ἐγὼ πῶς θ' ἀποθάνω.
 Ἄς σ'αίρουντάνε τὰ θασία, ἄς σ'αίρουν τὰ θερία.
 Ἄς ἔστεκα ψηλὰ θασία, ψηλὰ περχαρομύτια,
 νὰ ποῖνα τ' ὄρεα κ' ἔκλαιγαν, τ' ὀρμένια μοιρολόγναν.
 30 Δέβα, καλίτσα μ', στρώσομ με θανατικὸν κρεβάτιν,
 θέκον καὶ 'ς τὸ κεφάλιμ μου καὶ παρχαρί' τσ'ιτσ'ίκια».
 Διαβαίν' ἡ κάλια τ' στρώνει ἄτον τουσέκια καὶ γεργάνια,
 καὶ θέκ' καὶ 'ς τὸ κεφάλιν ἄτ' καὶ παρχαρί' τσ'ιτσ'ίκια.
 «Καλή, ἀδὰ ντὸ ἔστρωσες ἀχάντια καὶ τριβόλια;...»

- 35 —'Ακοῦσ', ἀκοῦσ', ν' Ἀκρίτα μου, ντὸ λέγ'ν οἱ γειτονᾶδες;
Γιάννες λέει, παίρω τᾶλογον, καὶ Γεῶρις τὸ τοποῦζιν ἄτ',
κι' ὁ γέρον ὁ σαπόγερον λέγει, παίρω τὴν κάλ'ν ἄτ!
—Γιάννεν 'κὶ πράττει τᾶλογόμ μ' καὶ Γεῶριν τὸ τοποῦζιμ μ',
τὸ γέρον τὸσ σαπόγερον 'κὶ πράττ' τὲμόν ἢ κάλιη».
- 40 Καὶ τὸ τοποῦζιν ἄτ' ἔκαψεν καὶ τᾶλογον σκοτώνει.
«Κόρ', ἔλα φτειᾶμε ἀσπασμόν καὶ τς ἀποχωρισίας».
Κλίσσεται κά' νὰ προσκυνᾷ τ' Ἀκρίτα τὴν καρδίαν.
'Ατὸς τὴν κόρην ἔγλυσεν τὴν θαυμαστὴν τὴν κόρην.
Οἱ δίσσ' μίαν ἐπέθαναν, οἱ δίσσ' μίαν ἐθάφαν.

ΣΗΜ. Στ. 5 Ἀφσῆτεν=ἄφετε. πουλόπα, ὑποκορ. τοῦ πουλίν.
6 'κ ἐξέρν=οὐκ ἐξέρουν. ἀγνοῦν. 10 γιά 'λ'=γιά ἔλα. 11 ψσ'ή μ'
=ψυχὴν μου, δέβα=διάβηθι. 15 φιλίντρα ὄπλον, ὁποῖον ἀκριδῶς
ἀγνοῶ· ἴσως τὸ τόξον. σιλιάχιν (ἀραβ. τουρκ. σιλᾶχ=ὄπλον) τὸ κοι-
νῶς σιλάχι (ζώνη δερματίνη χρησιμεύουσα ὡς ὀπλοθήκη). 16 τοποῦζιν
=ρόπαλον (τουρκ. τοπούζ). 21 ἀχπάσ'κεταν (ῥῆμ ἀχπάνω) ἀχπά-
σκουμαι=κινῶ, ὀρμῶμαι εἰς ὀδοιπορίαν. κυνήγιον κττ. 25 κλώσ'κεται
=στρέφεται, γυρίζει. 26 ἄκλερον (ἄκληρον) μτφ. ἄθλιον, τάλανα.
28 περχαρομύτια=ἄκραι ὄροπεδίων. 29 νὰ ποῖνα=νὰ ἐποιοῦν. ὀρ-
μένια=δάση (τουρκ. ορμάν) κοινῶς ζουμάνια. 31 θέκον=θές. παρ-
χαρὶ τ'οῖσικία=ἄνθη ἐκ τοῦ ὄροπεδίου. τσιτσέκ (ἄνθος) λ. τουρκ.
32 τουσέκια=ὑπόστρωμα, λ. τουρκ. γεργάνια=ἐφαπλώματα, λ. τουρκ.
γιαρκάν. 34 Δυσφορῶν ὁ Ἀκρίτης νομίζει ὅτι ἡ στρωμνὴ του εἶναι
ὄχι ἐξ ἀνθέων ὡς παρήγγειλεν, ἀλλ' ἐξ ἀκανθῶν καὶ τριβόλων.
39 τὸν γέρον σαπόγερον Β

*24

Πόντου.

(Π. Τριανταφυλλίδου, οἱ Φυγάδες, ἐν Ἀθ. 1870 σ. 49-50.—Σάβ. Ἰωαννίδου, ὁ
Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτης σ. 34-5.—Legrand, Recueil de chansons pop.
gr. 1874 σ. 194. 196.—Ῥωσικὴ μετάφρασις παρὰ Δεστούνη, σ. 55 κέ.).

'Ακρίτας κάστρον ἔκτιζεν κι' Ἀκρίτας περιβόλιν
'ς ἕναν δμάλ', 'ς ἕναν λιβάδ', 'ς ἕναν πιδέξιον τόπον.
'Όσα τοῦ κόσμου τὰ φυτά, ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύει,
κι' ὅσα τοῦ κόσμου τὰ μπελιά, ἐκεῖ φέρ' κι' ἀμπελώνει,

- 5 κι' ὅσα τοῦ κόσμου τὰ νερά, ἐκεῖ φέρ' κι' αὐλακώνει,
κι' ὅσα τοῦ κόσμου τὰ πουλιά, ἐκεῖ πάει καὶ φωλεύουν.
Πάντα κελάιδναν κ' ἔλεγαν, Πάντα νὰ ζῆ Ἀκρίτας.
Κ' ἕναν πουρνόν, πουρνίτζικον καὶ κερεκὴν ἡμέραν,
ἄτὰ κελάιδναν κ' ἔλεγαν, «Αὔρ' ἀποθάν' Ἀκρίτας».
- 10 «'Ακοῦσ', ἀκοῦσ', Ἀκρίτα μου κι' ἄξιό μου παλληκάριν,
ἀκοῦσ' ντὸ λέγνε τὰ πουλιά, ἀκοῦσ' ντὸ κελαιδοῦνε;
—'Ατὰ μικρὰ πουλόπα εἶν', 'κ ἐξέρ' νὰ κελαιδοῦνε.
Φέρε με τὴν σαίττα μου, ντὸ σύρ' ἐξηνταπέντε,
καὶ τ' ὄλον τὸ μικρότερον ντὸ σύρ' πενηνταπέντε»
- 15 ἄς πάγω καὶ νὰ κυνηγῶ καὶ 'ς τὰ κυνηγοτόπια,
κι' ἂν εὔρισκω νὰ κυνηγῶ ἐγὼ 'κὶ θ' ἀποθάνω,
κι' ἂν 'κ εὔρισκω νὰ κυνηγῶ, ἐγὼ θέν' ἀποθάνω».
Κυνήγεσεν, κυνήγεσεν, πουθὲν κινήγιον 'κ ἠῦρεν.
'Ο Χάρον τὸν ἐπέντεσεν ἅπᾶν 'ς τὸ σταυροδρομίν.
- 20 «Χάρε, ντὸ ἔχεις μετ' ἐμέν, κι' οὔπαν πάγ' ἀκλουθᾶς με,
κι' ἂν κάθωμαι συγκαίθεσαι, κι' ἂν περπατ' ἀκλουθᾶς με,
κι' ἂν κεῖμαι ν' ἀποκοιμηθῶ, γίνεσαι μαξιλλάριν;
'Ἐλα, Χάρ', ἄς παλεύωμεν 'ς τὸ χάλκινον τ' ἄλῶνιν.
Χάρε, καὶ ἂν νικᾶς με σύ, νὰ παίρς καὶ τὴν ψυχὴν μου,
25 Χάρε, καὶ ἂν νικῶ σ' ἐγὼ, νὰ χαίρωμαι τὸν κόσμον».
'Ἐπάλεψεν, ἐπάλεψεν, κι' ὁ Χάρον 'κ ἐνικέθεν.
- «Ἐμπα, καλὴ, καὶ στρῶσο με θανατικὸν κρεβᾶτι,
βάλε ἀνθιὰ παπλώματα καὶ μουσκομαξιλλάρια,
κ' ἔβγα καὶ τέρ', νὰί κάλη μου, ντὸ λέγνε οἱ γειτόνοι.
- 30 —'Ενας θὰ παίρ' τὸν μάϊδο σου καὶ τὴν παλληκαρότες,
κι' ὁ γέρον ὁ σαπόγερον λέγει θὰ παίρ' τὴν κάλη σ'».

*25

Τραπεζοῦντος.

(Σάβ. Ἰωαννίδου, Ἱστορία Τραπεζοῦντος, Κ/πόλ. 1870 σ. 282-3.—Τοῦ αὐτοῦ,
ὁ Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτης. Κ/πόλ. 1887 σ. 35-36).

- 'Ακοῦσ', ἀκοῦσ', Ἀκρίτα μου, ντὸ λέγνε τὰ πουλόπα;
Πάντα κελάιδναν καὶ λεγαν' Πολλὰ θὰ ζῆ (ὁ) Ἀκρίτας,
καὶ ἄτῶρα κελαιδοῦν καὶ λέγν'. Θένα' ἀποθάν' (ὁ) Ἀκρίτας.
'Ακοῦγ' ἄτο (καὶ ὁ) Ἀκρίτας χαμογελᾷ καὶ λέγει.
5 «'Ατὰ μικρὰ καὶ παλαλὰ νὰ κελαιδοῦν 'κ ἐξέρνε.

Ἀφῆστε ἀτὰ τὰ μωρά, ἄς κελαιδοῦν καὶ χαίρουν,
καὶ φέρετε μ' τὴν σαίττα μου, ντὸ σὺρ' τρακόσ'α πήχαις,
φέρετε τὰ κυνηγόσκυλά μ', τὰ ἄλυσσοδεμένα,
καὶ γὼ ἄς πάω 'ς σὸ κυνῆι καὶ 'ς σὰ κυνηγιότοπια,
10 καὶ ἄν 'κ ἔν πουλὶν νὰ κυνηγῶ, ἀλήθεα θ' ἀποθάνω».

Ἀκριτάς πάει 'ς σὸ κυνῆι καὶ 'ς σὰ κυνηγιότοπια
καὶ οὐδὲ μικρὸν νὰ κυνηγᾷ πουθὲν πουλόπον εὗρεν.
ὁτότες ἄς σὴ λύπην ἀτ' ἐγύρσεν, καὶ εἶχεν κ' ἔρτεν.

«Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναὶ Χάρε μου, καὶ εἶσαι χαρεμένος;
15 — Ἐγὼ 'ς ἐσέναν ἔρχομαι καὶ εἶμαι χαρεμένος.
— Ἐμὲν Ἀκριτά λέγνε με, ἀνίκητον Ἀκριτά.
— Γιὰ σοὺς, γιὰ σοὺς, Ἀκριτά μου, βαρέα μὴ καυκάσαι,
ἐμὲ 'ς ἐσὲν ποιὸς ἔστειλεν, ἀπ' ἐσὲν παλληκάρ' ἐν.
— Καὶ ἄρ' ἔλα ἄς παλεύουμε 'ς σὸ χάλκεον τ' ἄλωνιν,
20 καὶ ἄν ἔν καὶ τὸ νικᾷς μ' ἐσύ, ἔπαρ' τὴν ψ'ήμ μ' καὶ δέβα,
καὶ ἄν ἔν καὶ τὸ νικᾷ σ' ἐγὼ, θὰ παίρω καὶ τὸν μαῦρος σ'».
Ἐξέβαν καὶ ἐπάλεψαν καὶ νίκησεν ὁ Χάρον.
«Χάρε μ', ἔπαρ' ἀσημικά, μαλάματ' ὄσα θέλῃς,
ἄν θέλῃς καὶ τὸ ἄλογό μ', ντὸ 'κ ἔχ' ὁ βασιλέας,
25 ἔπαρεν τὴν σαίτταμ μου, ντὸ σὺρ' τρακόσ'α πήχαις,
ἔπαρ' τὰ κυνηγόσκυλα μ', ἔπαρεν εἶντ' ἄν θέλῃς.
— Ἐμὲν 'ς ἐσὲν ποιὸς ἔστειλεν δοῖκα 'κ ἐθυμέθεν,
μόνον ἐμέναν εἶπε με, τὴμ ψ'ήν ἀτ' ἔπαρ' κ' ἔλα.
— Ἀλλ' ἐμεν τὸν ἄκλερον, ἐγὼ θὲ ν' ἀποθάνω.
Ἄς χαίρουν τ' ἄψηλά θρασυῖα καὶ τὰ παρχαρομύτια!
Ἐμπα, καλή μ', καὶ στρωσον με, θανατικὸν κρεβάτιν,
θέκον ἴα 'ς σὸ κεφάλι μου καὶ παρχαριοῦ λουλούδια».
Ἐῆβεν ἡ κάλη καὶ στρωσεν ἄνθα καὶ μανουσάκια.

*26

Καρυῶν τῆς ἐπαρχίας Καβακλή τῆς Ἀνατ. Ρούμελης.

(Δουλοδοπούλου, Ἀνέκδοτος συλλογή, Ἐν Βάρῃ 1903 σ. 46-7 ἀρ. 31).

Καὶ σεῖς μικρὸν μὲ βλέπετε, μικρὸν καὶ μὲ θαρρεῖτε.
Δώδεκα χρόνια γύρισα νὰ βρῶ καλὴ γεναιίκα,
καὶ πὸ τὰ τρία κ' ὕστερα βρῆκα καλὴ γεναιίκα.
Καὶ ἄλλα τρία γύρισα νὰ βρῶ καλὸ ζευγάρι,

5 καὶ ἀπὸ τὰ τρία κ' ὕστερα ἡῦρα καλὸ ζευγάρι.
Κάμνει ἀλέτρι πὸ καρυά, ζυγὸν τσιμισιρένιο,
καὶ πάγαινε νὰ κάμη 'ς ἀκάμωτο χωράφι.
Βγάνουν οἱ σπάθαις κόκκαλα καὶ τὸ ὑνὶ κεφάλια.
Παγαίνει πουλὶ καὶ κόνεψε δεξιὰ μεριά 'ς τὴ ζεύγλα
10 καὶ δὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, σὰν οὔλα τὰ πουλάκια,
μόνον λαλοῦσε κ' ἔλεγε σὰν ἀνθρώπου λαλίτσα.
«Κάμνεις, Γιάννη μ', χαίρεσαι, ὀργώνεις καμαρώνεις,
κι' αὐτὸ ποῦ κάμνεις, Γιάννη μου, 'π' αὐτὸ σὺ δὲ θὰ φάγῃς.
— Ποῦ ξέρεις σὺ, πουλοῦδι μου, πὸ ταῦτο δὲ θὰ φάγω;
15 — Ἐφῆς τὴ νύχτα διάβαινα, νύχτα πὸ τὰ μνημόρια,
κι' ἄκουσα πῶς χωράτευαν κι' ἀνάφεραν καὶ σένα.
— Κι' ἄν εἶναι ἔτσ', πουλοῦδι μου,—
νὰ σφάξω τὴ γεναιίκα μου, ἄλλος νὰ μὴ τὴν πάρῃ,
κι' ἄν εἶναι ἔτσ', πουλοῦδι μου, νὰ σφάξω τὰ παιδιὰ μου,
20 νὰ σφάξω τὰ λειτροῦκι μου, ἄλλος νὰ μὴ ὀργώσῃ,
νὰ κάψω τὸ ζυγοῦτσκο μου, ἄλλος νὰ μὴ τὸ ζέψῃ».

ΣΗΜ. Στ. 3. 18 γυναίκα. Στ. 21 καὶ τὸ ζ. 6 τσιμισιρένιο =
πύξινον ἐκ τοῦ τουρκ. τσιμισ'ιρ=πύξος. 7 Ὁ χέρσος ἀγρός, ὃν ἀροτριᾷ
ὁ Γιάννης εἶναι παλαιὸν νεκροταφεῖον. 8 σπάθη = μέρος τοῦ ἀρότρου
ἐκ σκληροῦ ξύλου (γαλλ. couite, ἢ μᾶλλον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ
étançon τοῦ νέου εὐρωπαϊκοῦ ἀρότρου. Βλ. Π. Γενναδίου, τὸ νέον κυ-
πριακὸν ἄροτρον, ἐν Λευκωσίᾳ 1899 σ. 6).— Ὁ χωλὸς 7 στίχος ἀντι-
στοιχεῖ πρὸς τὸν πλήρη 20 τοῦ ἐπομένου ἄσματος.

*27

Αὐτόθεν.

(Δουλοδοπούλου, αὐτ. σ. 47-8 ἀρ. 32).

Κοίτεται ὁ ξένος, κοίτεται βαριά γιὰ νὰ πεθάνῃ.
Δὲν ἔχει μάννα νὰ τὸν κλαίῃ, δερρὴ νὰ τὸν λυπειάται,
μόν' ἔχει τρεῖς γειτόνισσαις καὶ τρεῖς γειτονοπούλαις.
Ἡ μιὰ τὸν πάει κρυὸ νερό, κ' ἡ ἄλλη ἀφρίντο μῆλο,
5 ἡ τρίτ' ἡ πλιὸ μικρότερη κλήμα μὲ τὸ σταφύλι.
«Σήκω, νέε μ', νὰ πιῆς νερό, νὰ φᾶς ἀφρίντο μῆλο,
κι' ἀπὸ τὸ δροσοστάφυλο ῥῶγα γιὰ νὰ τσιμπήσῃς.
— Ἐγὼ σᾶς λέγω δὲν μπορῶ καὶ σεῖς μὲ λέτε σήκω.

- 10 Δεχθῆτε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρετε τὴ φυλλάδα μου καὶ τὰργυρὸ κονδύλι,
καὶ φέρετε τὸν πνευματικὸ νὰ μὲ ξεμολογήση,
γιὰ νὰ σᾶς πῶ τὰ πάθια μου, τὰ ντέρτια ποῦ περάσαν.
Τὰ πάθια γὼ ποῦ ἔπαθα κανεὶς νὰ μὴν τὰ πάθῃ,
οὐδὲ Ῥωμιός, οὐδὲ Τοῦρκος, οὐδὲ караβοκύρης,
15 οὐδὲ τὸ ψάρι ᾗς τὸ γιολό, οὐδὲ τὸ φίδ' ᾗς τὰγκάθι.
Τρία χρόνια ἔτρεξα νὰ βρῶ καλὴ γυναῖκα,
καὶ ἄλλα τρία ἔτρεξα νὰ βρῶ καλὸ ζευγάρι,
καὶ ἄλλα τρία ἔτρεξα νὰ βρῶ ζυγὸ κι' ἀλέτρι.
Βοῆκα ζυγὸ ἀπ' ἀργιαλιά, κι' ἀλέτρι τσιμισιρένιο».
20 Καὶ πάει ὁ Γιάννης ᾗς τὸ χωράφ', πάει γιὰ νὰ ὀργώσῃ.
Ἡ σπάθῃ βγάνει κόκκαλα καὶ τὸ ὑνὶ κεφάλια.
Καὶ πάει πουλί καὶ κόνεψε δεξιὰ μεριά ᾗς τὴ ζεύγλα,
κι' οὐδὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, σὰν οὐλα τὰ πουλάκια,
μόνον λαλοῦσε κ' ἔλεγε μ' ἀνθρωπινῆ λαλίτσα.
25 «Στέκα, Γιάννη, καὶ μὴ κάμνης, στέκα καὶ μὴ ὀργώνης.
Ἐμπὲς ἀργὰ ἐπέρασα τὴν ἄκρα ᾗς τ' ἅγιο δῆμο,
ἄκουσα πῶς χωράτευαν κι' ἀνάβαλαν καὶ σένα.
Τὸ Γιάννη νὰ τὸν πάρουμε μαζί μὲ τς πεθαμένους.
—Τί ᾗν' τὸ κακὸ ποῦ ἔπαθα πάλι ἐγὼ ὁ καιμένος;
30 Θὰ κάψω τὸ σπίτι μου, κανεὶς νὰ μὴ τὸ πάρῃ,
θὰ κάψω τὸ ἀλέτρι μου, κανεὶς νὰ μὴ ὀργώσῃ,
θὰ σφάξω τὸ ζευγάρι μου, ἄλλος νὰ μὴ τὸ ζεύξῃ».

ΣΗΜ Στ. 1. Κόιτ. ξ. κ. β. Σὰν ἀπεθάνει. Διῶρθωσα τὸν στίχον ἐξ ἄλλων δημοτικῶν ἄσμάτων. 4 ἢ ἄλλ'. 5 τρίτη πλειό. 6 Σ. νέε μ' νὰ φᾶς, νὰ πιᾶς ν. νὰ φᾶς ἀ. 11 πνευματικὸ. 16 Ἐν τῇ προηγουμένῃ παραλλαγῇ ὁ ἀριθμὸς χάριν τοῦ μέτρου διωρθώθη εἰς τρισύλλαβον ἐν τῷ 2 στίχῳ, ἀν καὶ δὲν συνεφώνει πρὸς τὸν ἐν τῷ τρίτῳ. Ἴσως ἀντι τοῦ ἔτρεξα πρέπει νὰ τεθῆ ἐτριγύρισα. 26 ἄγιο δῆμο = ἄγιον βῆμα τῆς ἐκκλησίας. 29 ἐγὼ καυμένος

28

Μακεδονίας.

(Ἔστι 1889 τ. ΚΖ' σ. 323).

Σὰν κίνησιν ἢ Μῆτρεις μας νὰ πάῃ νὰ ζευγαρίσῃ,
παίρνει νἀλέτρι ποῦ μηλιά, ζυγὸν μαλαματένιο,

- κι γκάτσανον, ἀποῦ λαλεῖ, τριανταφυλλιᾶς κλωνάρι,
κι βόδια λαμπροκέρατα ᾗς ἓνα στρουφὸ χωράφι.
5 Σπέρνει σιτάρια δώδικο, κριθάρια δικαπέντι,
κι βρόμις δικατέσιρα, μὰ δὲν θὰ τὰ θιρίσῃ.
Πουλοῦδι πάησι κ' ἔκατσι ᾗς τὰπιγυρισματά του,
τασὰ λαλοῦσι κ' ἤλιγι, σὰν ἀνθρουπους τὸν λέγει.
«Σπέρνεις, Μῆτρι μ', κι χαιρίσι, μὰ δὲ θὰ τὰ θιρίσῃς.
10 —Τὰ ποῦ τὸ ξέρς, πουλοῦδι μου, πῶς δὲ θὰ τὰ θιρίσῃς;
—ν ἰψὲ μεῖνα ᾗς τὸν οὐρανό, μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλοι.
Γλέπου τὸν Κύριο ᾗς τὸ θρονί, τὸ Χάρο ᾗς τὸ πουδάρι,
ἀχώρια γράφαν τς ζωντανοί, κι' ἀχώρια τς πιθαμένοι,
κι σένα, Μῆτρι μ', σ' ἔγραψαν μὲ τοὺς ἀπιθαμένοι.
15 —Τὰ νὰ ξίρα, πουλοῦδι μου, νιγὼ πῶς θὰ πιθάνου,
νὰ σφάξου τὰ βουδούδια μου. ἄλλους νὰ μὴν τὰ ζέψῃ
νὰ σφάξου τὴν καλοῦδα μου, ἄλλους νὰ μὴν τὴν πάρῃ».

*29

Δακκοβικίων Μακεδονίας.

(Γουσίου, τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, Ἀθ. 1901 σ. 98-9 ἀρ. 152)
(Μοιρολόγι).

- Σὰν κίνησε ὁ Κωσταντῆς νὰ πάῃ νὰ ζευγαρίσῃ,
παίρνει ἀλέτρι ποῦ μηλιά, ζυγὸ μαλαματένιο,
τὸν κάτσιανον ἀπὸ λαλεῖ, τριανταφυλλιᾶς κλωνάρι,
καὶ βόδια λαμπροκέρατα, καὶ ζεύλις ἀσημένις.
5 Σπέρνει σιτάρια δώδεκα, κριθάρια δεκαπέντε,
καὶ τότες πῆγε κ' ἔκατσε γιὰ νὰ προγοιματίσῃ.
Πουλοῦδι πῆγε κ' ἔκατσε πάνω ᾗς τὰπογυρίσμα,
καὶ δὲ λαλοῦσε σὰν πουλί, σὰ μαῦρο χελιδόνι,
μόνον λαλοῦσ' ἀνθρωπινά, πικρὰ φαρμακωμένα.
10 «Σπέρνεις, Κώστα μ', καὶ χαιρέσαι, σπέρνεις καὶ καμαρώνεις,
καὶ νὰ ξερες, βρὲ Κώστα μου, πῶς δὲ θὰ τὸ θερίσῃς!
—Πὸ ποῦ τὸ ξέρς, πουλοῦδι μου, πῶς δὲ θὰ τὸ θερίσω;
—Ἐχτὲς ἤμαν ᾗς τὸν Κύριο καὶ τώρα ποῦ κεῖ ἦρτα,
εἶδα τὸν Κύριο ᾗς τὸ θρονί, τὸ Χάρο ᾗς τὸ ποδάρι
15 ἀχώρια γράφουν ζωντανούς, κι' ἀχώρια πεθαμένους,
καὶ σένα Κώστα, σ' ἔγραψαν μαζί μὲ τς πεθαμένους.
—Νὰ ξέρω γὼ, πουλοῦδι μου, πῶς δὲ θὰ τὰ θερίσω,
θὰ κόψω τὴ γυναῖκα μου, ἄλλος νὰ μὴ τὴν πάρῃ,
θὰ κόψω τὰ βοδάκια μου ἄλλος νὰ μὴ τὰ ζέψῃ».

30

Μάνης.

(Παρνασσός 1893 τ. 17' σ. 952-3).

- Τὸ βλέπεις κείνο τὸ βουνὸ τὸ πέρι καὶ τὸ κείθε;
 Ὅσον τὴν ἀποσκιαδερῆ μεριὰ ὁ Μαυροειδῆς ἐσπέρνει.
 Μά εἰν' τὸ ζευγάρι του καλὸ, ζυγὸς μαλαματένιος,
 εἶν' καὶ τὰ λοῦρα τοῦ ζυγοῦ χρυσᾶ, μαλαματένια.
 5 Πουλάκι ἐπῆγε κ' ἔκατσε 'ς τοῦ Μαυροειδῆ τᾶσκιάδι.
 Δὲν ἐκελάιδει σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χελιδόνι,
 μόν' ἐκελάιδει κ' ἔλεγε μ' ἀνθρωπινῆ μιλίτσα.
 «Ἄιντε, καιμῆνε Μαυροειδῆ, κι' ἂν σπέρνης δὲ θερίζεις.
 — Πουλάκι μου, ποῦ τ' ἄκουσες; . . .
 10 — Ἐχθρὸς προχθρὸς ἐδιάβαινα μὲ δυὸ μὲ τρεῖς ἀγγέλους,
 καὶ γράφαν καὶ τὸ Μαυροειδῆ μὲ τοὺς ἀποθαμένους».
 Κ' ἐκεῖ τὰ βόιδα σκότωσε καὶ τὸ ζυγὸ τσακίζει.
 Πηγαίνει 'ς τὸ σπιτάκι του, τῆς γυναικὸς του λέει:
 «Γυναίκα, στρῶσε πάπλωμα, στρῶσε παχιὸ στρωμένο,
 15 καὶ χάε γιὰ τὸν πνευματικὸ νὰ μὲ ξεμολογήσῃ».
 Κι' ὅσο νὰ πάη, κι' ὅσο νὰ ῥθῆ, ὁ Μαυροειδῆς πεθαίνει.

ΣΗΜ. 15 πνευματικό, Παρν.— χάε=ὑπαγε.

31

Λάστας τῆς Γορτυνίας.

(Παρά Ν. Λάσκαρη.—Ν. Λάσκαρη, Ἡ Λάστα, ἐν Πύργῳ 1908 σ. 299).
 (τῆς τάβλας).

- Ἀφίνει ὁ Γιάννης τὴν κλεισιά καὶ πιάνει τὸ ζευγάρι·
 πὸ τὴν αὐγὴ ὡς τὸ δειλινὸ σπέρνει πέντε κουβέλια.
 Μά χε τὰ βόιδι' ἀπὸ στοιχειά, τάλέτρια σιδερένια.
 Πουλάκι ἐδιάη κ' ἔκατσε 'ς τοῦ λιάρου τὰ καπούλια.
 5 Δὲν ἐκιλάιδα σὰν πουλί, οὔτε σὰ χελιδόνι,
 παρὰ κιλάιδει κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη λαλίτσα.
 «Εὐτοῦ ποῦ σπέρνεις, Γιάννη μου, σπέρνεις καὶ δὲ θερίζεις.
 — Καὶ ποῦ τὸ ξέρεις βρὲ πουλί, ποῦ σπέρνω, δὲ θερίζω;
 — Ἐπὲς προπὲς, πῶπέρναγα 'ς τοῦ Χάρου τὰ παλάτια,
 10 ἄκουγα πῶς σ' ἐγράφανε, μὲ τοὺς ἀποθαμένους.

- Δὲν εἶναι τρόπος, βρὲ πουλί, νὰ πᾶς νὰ μὲ ξεγράψης.
 — Χάρος δὲν παίρνει μίλημα, δὲν παίρνει καὶ κουβέντα,
 μοῦ παίρνει ἀνθρωπιναῖς ψυχαῖς καὶ πάει 'ς τὸν κάτω κόσμον».

ΣΗΜ. Στ. 9 καὶ ἄλλως: «πῶδιάθβαινα». — Ὁ πρῶτος στίχος μετέ-
 πεσεν εἰς παροιμίαν (Πολίτου, Παροιμίαι τ. Α' σ. 677 λ. ἀφίνω 6α).
 Στ. 4 λιάρου, τοῦ λευκοῦ βοός. (βλ. περὶ τῆς λ. αὐτ. τ. Γ' σ. 133-4).

31β

Παραλλαγή Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας.

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Χαρ. Μελετοπούλου, καὶ ἐξ ἐτέρας Κ. Κασσιμάτη)

- Ὁ Γιάννης ἀρχισπόριζε 'ς ἓνα πλατὺ χωράφι·
 μά εἶχε τὰ βόιδα ἀπὸ τὴ Χιό, τάλέτρια σιδερένια,
 καὶ τὴ φουκέντρα ποῦ κεντάει ἀπ' ἄγριο κυπαρίσσι.
 Πουλάκι πῆγε κ' ἔκατσε 'ς τοῦ μαύρου τὰ καπούλια.
 5 Δὲν ἐκιλάιδει σὰν πουλί, μαὶδὲ σὰ χελιδόνι,
 παρὰ ἐκιλάιδει κ' ἔλεγε ἀνθρώπινη κουβέντα.
 «Ἐσὺ τὰ σπέρνεις, Γιάννη μου, κι' ἄλλος θὰ τὰ θερίσῃ.
 — Βρὲ ποῦ τὸ ξέρεις, ῥὲ πουλί, π' ἄλλος θὰ τὰ θερίσῃ;
 — Ἐπὲς προπὲς ποῦ πέρναγα 'ς τοῦ Χάρου τὰ σαράγια,
 10 ἄκουσα καὶ σὲ γράψανε μὲ τοὺς ἀποθαμένους.
 — Δὲν εἶναι τρόπος, ῥὲ πουλί, νὰ πᾶς νὰ μὲ ξεγράψης;
 — Ἐκεῖ, Γιάννη μ', ποῦ γράφονται, μάτα δὲν ξαναγράφουν».

ΣΗΜ. Διαφοραὶ τῆς δευτέρας παραλλαγῆς. Στ. 1. Ὁ Χρῆστος
 ἐκαμάτευε 'ς ἓνα 2 ἀπὸ στοιχειό, τάλέτρι σιδερένιο. 4 Π. ἐβγήκε κ'
 ἔ. 'ς τοῦ μ. τὸ καπούλι. 5 δὲν ἐκιλάιδα. 6 π. κιλάιδα. 7 Ἐάκρισ'
 το, Χρῆστο, ξάκρισ' το, κι' ἄ. 8 Τὸ ποῦ τὸ ξ. 9 Ἐ. βραδιοῦ π.
 10 κι' ἄ. καὶ σὲ γράφανε 11 νὰ πᾶς νὰ μὲ ξεγράψης, νὰ σοῦ χρυσώσω
 τὰ φτερά, νὰ σ' τὰ περιχρυσώσω; 12 Ἐκεῖ ποῦ γράφουν, ὁ ἄμμοιρος,
 γράφουν καὶ δὲν ξεγράφουν.

Κρήτης.

(Κρητικός Λαός 1909 σ. 15).

- Ὁ Διγενῆς ψυχομαχεῖ κι' ἡ γῆ τονε τρομάσει,
 κι' ἡ πλάκα του ἀνατριχιᾶ, ποῦ θά τονε σκεπάσει.
 Καὶ τσῆ καλῆς του φώνιαξε νὰ πᾶ τὴν ἐρωτήξῃ.
 «Ἄν ἀποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρῃς;
 5 — Ἄν ἀποθάνῃς, Διγενή, τὰ μαῦρα θὲ νὰ βάλῃω,
 νὰ τρώῃ σένα ἡ μαύρη γῆ κι' ἐμὲ τὰ μαῦρα ροῦχα».
 Μὰ κείνος δὲ τσῆ πίστεψε, πάλι ξαναρωτᾶ την:
 «Ἄν ἀποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρῃς;
 — Ἄν ἀποθάνῃς, Διγενή, τὰ μαῦρα θὰ φορέσω,
 10 νὰ τρώῃ σένα ἡ μαύρη γῆ κι' ἐμὲ τὰ μαῦρα ροῦχα».
 Μὰ πάλι δὲν τς ἐπίστεψε καὶ τρεῖς ξαναρωτᾶ τη:
 «Ἄν ἀποθάνω, βρὲ καλή, ποιὸν ἄντρα θὲ νὰ πάρῃς;
 — Ἄν ἀποθάνῃς Διγενή, τὸν ἄρχο θὲ νὰ πάρω,
 15 ὁποῦ 'ν' ἡ πρώτη μου χαρά, τὸ πρώτο μου καμάρι».
 Ποῦ τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε τρεῖς γύρους καὶ τσῆ κάνει.
 «Ἄφισ με, σκύλε Διγενή, νὰ πᾶ ἓνα τραγοῦδι.
 Τρεῖς ἀδερφίδες ἤμεσταν κι' οἱ τρεῖς ἀδικοπήγαν,
 ἡ μιὰ ἐπῆγ' ἀπὸ φωτιά κι' ἡ γι' ἄλλη ἀπὸ πηγιάδι,
 20 κι' ἐγὼ τὸ κακορρίζικο 'ς τοῦ Διγενῆ τὰ χέρια!
 Ἐπαρε πέρδικα πλουμί, καὶ σὺ τρυγόνα πάσο,
 καὶ σὺ τὸ σφακολούλουδο πάρε τὴν κοκκινάδα,
 καὶ σὺ βρουλιά, κομποβρουλιά, ἔπαρε τὰ μαλλιά μου,
 νὰ μὴν τὰ πάρῃ θηλυκὸ νὰ χῆ τὰ βάσανά μου».

ΣΗΜ. Στ. 15 ἄρπαζε ΚΑ. — Στ. 20 πάσο (ιταλ. passo) τὸ βῆμα, τὸ βάδισμα. 21 σφακολούλουδο τὸ ἐρυθρὸν ἄνθος τῆς ῥοδοδάφνης (perium oleander L.), ἣτις ἀλλαχοῦ καλουμένη *πικροδάφνη*, *ῥοδοδάφνη* ἢ *φυλλάδα*, ἐν Κρήτῃ ὀνομάζεται *σφάκα* (ἐκ τοῦ ἀρχ. ἑλλ. *φάσκος). 22 βρουλιά ὁ σχοῖνος (juncus acutus L.).

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς).

Τρίτην ἐσπάρθη ὁ Διγενῆς, καὶ τρίτην ἐγεννήθη,
 τρίτην ἐκαβαλλίκεψε τὰπαίδευτο μουλάρι,

- καὶ τό μαθε νὰ περπατῆ, καὶ τό μαθε νὰ δρέμῃ,
 καὶ τό μαθε νὰ δέχεται τοὺς ἄγριους πολέμους.
 5 Βασιλοπούλα ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὸ παλάτι.
 Προξεντειά τῆς ἔστειλε γυναῖκα νὰ τὴν πάρῃ.

Πρὸς τὴν προξενήτριαν, κρούουσαν τὴν αὔλειον, ὁ βασιλεὺς λέγει:

Ἄν εἶναι φίλος νὰ διαβῆ, ἂν εἶν' ὀχρθὸς νὰ σκάσῃ,
 καὶ ἂν εἶναι καὶ γιὰ προξεντειά, νὰ πῆ καὶ νὰ περάσῃ.

Ἡ προξενήτρια ἀπήντησεν, ὅτι ἦλθε νὰ εἰπῆ καὶ νὰ σταθῆ, καὶ ὄχι νὰ περάσῃ. Ἐρωτήσαντος δὲ τὸ ὄνομα, εἶπεν ἐκείνη τὸ τοῦ Διγενῆ, καὶ τοὺς ἐπαίνους. Πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς:

- Δὲ θέλω γὰρ τὸν Γαρζανῆ. . .
 10 'ς τὴν ὄξω πόρτα μάνδαλο, 'ς τὴν μεσιανὴ κοράκι,
 'ς τὴν ὄξω 'ς τὴν παραόξω θυμάρη τῆς αὐλῆς μου.

Τότε ὁ Διγενῆς καταφυγὼν εἰς μάγισσαν ἔμαθε τὸ βιολί, διὰ τοῦ ὁποίου κατάρφερε τὴν βασιλοπούλα ξυπόλυτη νὰ πάῃ 'ς τὴν πόρτα του τὴ νύχτα. Ἀκούσασα δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Δ. κρουομένην τὴν θύραν καὶ ὅτι ἡ κρούουσα ἦν ἡ βασιλόπαις, ἐξετόξευσε πικρὰν εἰρωνεῖαν ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ βασιλέως, εἰπόντος εἰς τὴν προξενήτριαν, ὅτι:

Ὅταν ξυπνοῦν οἱ ἄρχοντες, τότε κοιμᾶται κείνη,
 κι' ὅταν λαλοῦν οἱ πέρδικες, τότε ξυπνάει ἐκείνη.
 Καὶ τώρα τὸ βραδὺ βραδὺ τσουρτσούρκαις τσουρτσουρίζουν;

Τὴν ἐπιούσαν ἐκίνησε φουσαῖτο ὁ βασιλεὺς κατὰ τοῦ Διγενῆ, ὅστις πρῶτον ἠρώτησε τὴν βασιλοπούλαν τίνας εἶναι οἱ ἐρχόμενοι· αὕτη δὲ ἀπήντησεν, ὅτι οἱ μὲν μελανεῖμονες εἶναι οἱ γονεῖς τῆς· οἱ δὲ γαλαζία φοροῦντες τὰδέρφια κι' ἀξαδέρφια τῆς, οἱ δὲ λευχεῖμονες ἦσαν ὁ στρατός. Τότε ἐρρήχθη ὁ Διγενῆς ξιφῆρης καὶ:

- 15 'ς τὸ ἔμπα χίλιους ἔσφαξε, 'ς τὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες,
 καὶ εἰς τὸ ξαναγύρισμα ἔσφαξε πεντακόσιους.

Εὔρε δὲ τὰ πεθερικά, οἵτινες τῷ εἶπον, ὅτι ἀδίκως ὠργίσθη, καθόσον ἐκεῖνοι τοῦ ἔφεραν προικιά. (Ἄλλ' ἐκεῖνος καὶ τούτους ἐφόνευσε;)

Εἶτα σκάψας μόνος, εἰσῆλθεν εἰς λάκκον, προσκαλέσας δὲ καὶ τὴν βασιλοπούλαν, ὅπως τὴν φιλήσῃ τὸ τελευταῖον, ἔσυρεν ἄνω τοῦ λάκκου μεγάλην πλάκκα. βράχον, καὶ οὕτω συναπέθανεν αὐτῇ, ἣτις πύχθη τὴν ὠραιότητά της νὰ τὴν πάρουν μόνον ἢ πικροδάφνη καὶ οἱ πέρδικες. Μετεμορφώθησαν δὲ ὁ μὲν Διγενῆς εἰς κάλαμον, ἡ δὲ ἐρωμένη του εἰς δάφνην.

Πᾶσα Λαμπρὴ καὶ Κυριακὴ καὶ πίσσημον ἡμέρα,

ἔσκυβεν ὁ κάλαμος κ' ἐφίλειγε τὴ δάφνη, καὶ πάλι ἔσκυβε ἡ δάφνη κ' ἐφίλειγε τὸν κάλαμο. Βασιλοπούλα δὲ βλέπουσα ταῦτα ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἀνακτόρων ἔκραξε:

Γιὰ ἰδῆς τα τὰ μαργιόλικα καὶ τὰ μαργιολεμένα,
καὶ ζωντανὰ ἀγαπιώτουςαν καὶ τώρα πεθαμένα.

ΣΗΜ. Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐστάλη πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν Νεοελληνικῶν ἀναλέκτων ἐπιτροπείαν τοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ. Εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ φύλλου χάρτου ἡμι-κλάστου· εἰς τὴν ἀριστερὰν στήλην τούτου εἶναι γεγραμμένοι οἱ πρῶτοι πέντε στίχοι· διὰ γυναικείας χειρὸς (ἄλλης παρὰ τὴν γράψασαν τὸ ὑπ' ἀρ. 59 ἄσμα). Εἰς δὲ τὴν δεξιὰν ἐπαναλαμβάνονται οἱ στίχοι οὗτοι διωρθωμένοι, ἔπεται δὲ τὸ λοιπὸν ἄσμα, οὗ μὴ ἐνθυμούμενος πολλοὺς στίχους ὁ καταγράψας, συνεπλήρωσε τὰ κενὰ διὰ περιλήψεων. Τῶν διορθώσεων τῶν πρώτων πέντε στίχων παρεδέχθημεν τὴν τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου, ἀνθ' οὗ ἡ πρώτη γράψασα εἶχε: Τρίτην ἐστάθη ἐν τῇ γενῆς· ἐπροτιμήσαμεν δὲ ν' ἀφήσωμεν ἀμετάβλητον καὶ τὸν ἀσυνήθη τύπον ἐν τέλει τοῦ 3ου στίχου «νὰ δρέμῃ» ὅπερ ὁ δεῦτερος συλλογεὺς μετέβαλεν εἰς τὸ «νὰ τρέχῃ». Αἱ ἄλλαι διορθώσεις ἢ παραλλαγαὶ εἶναι αἱ ἐξῆς: Στ. 1 Τρίτη-Τρίτη. 2 καὶ τρίτη καθ. 5 Βασιλοπούλ' ἀγάπησε.— Ἡ ἐν στ. 10 λ. κοράκι ἔχει τὴν εἰδικὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ὁμοίως καὶ ἡ ἀρχαία κόραξ.— Ἡ εὐχὴ τῆς συζύγου τοῦ Διγενῆ, κληροδοτοῦσης τὴν καλλονὴν αὐτῆς εἰς τὴν πικροδάφνην καὶ τὰς πέρδικας, συμπληροῦται ἐκ τῆς προηγουμένης παραλλαγῆς (στ. 20-3).

34

Κερασούντος.

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς I. Βαλαβάνη).

Σεράντα δράκ', σεράντα δράκ', σεράντα παλληκάρια,
ἐχπάστανε νὰ πάγουνε, νὰ πᾶν 'ς σὴγ ξενιτεῖαν.
"Ὅρκον βαρὺν ἐπήρανε νὰ μὴ ἀφουν τ' ἕναν τᾶλλο,
ἂν κάποιος καὶ ἀρρωστᾷ οἱ ἄλλοι νὰ μὴ ἀφίνε.
5 'Σ σὸ μεσοστράτ' κ' ἐπρόφθασαν, 'ς σὸ μεσοστράτ' κ' ἐπήγαν,
ἐρρώστησεν ὁ Κωσταντῆς ἀπᾶν' 'ς σὸ σταυροδρόμιν.
"Κλάψομ με, μάννα μ', κλάψομ με, ἐγὼ θε' ν' ἀποθάνω.
"Ἄν ἀποθάνω, θάψτε με 'ς ἕναν ψηλὸν ἄσ'ϊόπον,
κ' ἂν ἀμπερνᾷ ὁ κύρης μου, ἄς βάλῃ τὸ καντῆλιν,
10 κ' ἂν ἀμπερνᾷ ἡ μάννα μου, ἄς βάλῃ τὸ ἐλάδιν,
κ' ἂν ἀμπερνᾷ κ' ὁ ἀδελφὸμ μ', ἄς βάλῃ τὸ φωλάριν,
κ' ἂν ἀμπερνᾷ κ' ἡ ἀδελφή μ', ἄς ἄφτῃ τὸ καντῆλιν,
κ' ἂν ἀμπερνᾷ κ' ἡ κάλη μου ἄς τὸ γεμίξῃ δάκρυα».
"Ἀπλῶννε τὸ μαντῆλιν ἄτ' καὶ στρώνν ἀπᾶν' 'ς σὸν δρόμον,
15 καὶ λύννε τὸ ζωνάριν ἄτ' καὶ θέκνε 'ς σὸ κεφάλ'ν ἄτ',
καὶ χῶννε τὸ μιστράχιν ἄτ', καὶ δένν' ἐκεῖ τὸμ μαῦρον,
καὶ παῖρνε τὸ σπαθίν ἄτου ἄς τὸ χρυσὸν θεκάριν,
καὶ κόφτουνε τὸν τάφον ἄτ' ἀπᾶν' 'ς σὸ σταυροδρόμιν·
φυτεύνν ἀπᾶν' 'ς σὸν τάφον ἄτ' ἕναν μηλιάς φυτάκιν,
20 ἀπᾶν' 'ς τὸ λάσ'ιν τὸ κλαδίν, ἀπᾶν' κανδήλ' κρεμάννε.
"Ἐρτε κ' ὁ κύρης ἄτ' νὰ διαβαίν', νὰ βάλ' ἐκεῖ ἐλάδιν,
ἔρτε κ' ἡ μάννα τ' νὰ διαβαίν', νὰ βάλ' ἐκεῖνε δάκρυα,
ἔρτε κ' ἡ κάλια τ' νὰ διαβαίν', κλαιμένη καὶ φλιμμένη.
«Γιὰ σοῦκ', γιὰ σοῦκ', νὰ ἔταιρέ μ', κ' ἔπαρ' κ' ἔμην ἐντάμαν».

ΣΗΜ. Στ. 2 ἐχπάστανε νὰ π.—ἠβουλήθησαν, ὥρμησαν νὰ ὑπάγουν. 7-13. Οἱ στίχοι οὗτοι παρενετέθησαν ἐξ ἑτέρου ἄσματος, ὡς εἰκάξει· ὁ Βαλαβάνης, οὐχὶ πιθανῶς. 16 μιστράχιν=λόγχη (λ. τουρκ.).

35

Πόντου.

(Εὐξείνιος Πόντος 1880 τ. Α' σ. 351-2).

Ἀκρίτες κάστρον ἔχτιζεν, Ἀκρίτες περιβόλιν,
'ς ἕναν ὁμάλ' 'ς ἕναν λιβάδ', 'ς ἕναν πιδέξιον τόπον,

- τ' δλόγερα τάφρον ἔκοφτεν, 'ς τὴν μέσην στέν' τὸν κάστρον.
 5 Ὄλια τὰ ὄρημ' τὰ νερὰ ἐκεῖ ἀυλακιάζ' καὶ φέρειν,
 ὄλια τοῦ κόσμου τὰ δειντρά ἐκεῖ φέρ' καὶ φυτεύειν,
 ὄλια τοῦ κάμπημ' τὰ πουλιά ἐκεῖ φέρ' καὶ φωλιάζειν.
 Ἡ κάλη του ἐγρήκανεν ἄς τοῦ πουλι τὰς γλώσσας.
 «Ἀκοῦσ', ἀκοῦσ', ν' Ἀκρίτα μου, ντὸ λέγνε τὰ πουλόπα;
 πάντα κιλαίδιναν κ' ἔλεγαν «πάντα θὰ ζῆ Ἀκρίτες»,
 10 Ἀτώρα κιλαιδοῦν καὶ λέγν «θὲ ν' ἀποθάν' Ἀκρίτες».
 — Ἀφῆστε τὰ πουλόπα μο, ἄς κιλαιδοῦν καὶ σ' αἶρουν,
 ἀτὰ μωρὰ καὶ παλαλά, νὰ κιλαιδοῦν κ' ἔξερνε.
 Φέριε με καὶ τὸ μαῦρο μου, ἄς πάγω 'ς τὸ κυνήγιν,
 ἂν εὐρήκω καὶ κυνηγῶ, ἐγὼ κ' ἦ ἀποθάνω,
 15 κ' ἂν κ' εὐρήκω νὰ κυνηγῶ, ἐγὼ θὲ ν' ἀποθάνω».
 Τὰ ὄρηα ἐλογύρισε, τοὺς κάμπους ἐδιακλώστεν,
 τοὺς λόγγους ἐδιαπάτεσε, πουθὲν κυνήγιν κ' εὗρεν.
 Ἀβρὸς λαγὸς ἐβόσκειτον 'ς πράσινον λιβαδόπον
 τουξουλαγεύ', τὰ λαγγώνικ' ἀτ', ἀργοποροῦν. κ' ἰπάγγε,
 20 ῥαβδοκοπᾶ τὸ μαῦρον του, ἐκεῖ πᾶγ κατιβαίνειν.
 Τὸν Χάρον καὶ ν ἐπέντεσε, καὶ πολλὰ χαρεμένον.
 «Ποῦ πᾶς, ποῦ πᾶς, ναι Χάρε μο, καὶ πᾶς καὶ χαρεμένος;
 Ὅσ τῆσὲν ἔρχομαι, ν' Ἀκρίτα μο, ἔρχομαι καὶ χαρεμένα.
 — Ἐγὼ καὶ σὺ ἄς παλεύωμεν 'ς τὸ χάλκινον τ' ἀλώνιν.
 25 Χάρε μ', κ' ἂν νικᾶς με σύ, χάρος νὰ ἔν τὸ ψιόπο μ',
 Χάρε μ', κ' ἂν νικῶ σε γώ, χάρισ' με καὶ τὸ ψιόπο μ',».
 Ὅσ τὸ πρῶτον καὶ τὸ πάλεμαν, Ἀκρίτες ἐνικέθεν,
 'ς τὸ δεῦτερον τὸ πάλεμαν, ὁ Χάρον ἐσκοτῶθεν.

ΣΗΜ. Ὁ ἐκδότης σημειώνει ὅτι ἐληγμόνησεν πρὸ χρόνων τὸ τέλος τοῦ ἔματος τούτου, ὕπερ ἀδόμενον κατὰ τοὺς γάμους, ἐνθυμεῖτο ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας καὶ ὅτι ἡ ἔννοια εἶναι ὅτι ὁ Ἀκρίτης θάψας τὸν Χάρον, μετὰ πολλὰ ἔτη ἐκ περιεργείας κινούμενος ἀνέσκαψε τὸν τάφον ἐκ τῆς δυσωδίας δὲ τοῦ πτώματος κτυπηθείς, ἀπέθανεν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι μᾶλλον ἡ ἐξήγησις τοῦ τέλους τοῦ ἔματος ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ οὐχὶ αὐτὸ τὸ ἔσμα. Πάντως δὲ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι δὲν ἔχουσιν ὀρθῶς, καὶ πρέπει νὰ διορθωθῶσι, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς ἄλλας παραλλαγὰς «Ὅσ τὸ πρῶτον — ὁ Χάρον ἐνικέθεν, 'ς τὸ δεῦτερον τὸ πάλεμαν ὁ Ἀκρίτες ἐσκοτῶθεν» — Στ. 22 πᾶς Χ. ΕΠ. 25. 26. ψιόπον ὑποκοριστικὸν τοῦ ψυχῆ (καὶ κατὰ συγκοπὴν ψή)

*36

Συνασοῦ.

(Ἀρχελάου. Ἡ Συνασός. Ἀθ. 1899 σ. 159-160).

- Ἀκρίτης κάστρον ἔχτισε, Χάρος νὰ μὴν τὸν εὔρη,
 διπλοῦν τριπλοῦν τὸ ἔχτισε σιδερογκαρφωμένο.
 Ἐγύρισε καὶ ἐτράνησεν, Χάρος τὸν παραστέκνει.
 Φώναξεν ἡ καλίτζα του κ' εἶπεν τοῦτα τὰ λόγια.
 5 «Καλῶς ἦριτε, ἦν Χάρε μου, ἔλα ἄς φάμ' κ' ἄς πιούμε.
 — Ἐγὼ διὰ φαγεῖ δὲν ἦριτα, καὶ διὰ πιετὸν δὲν ἦριτα,
 ἦριτα διὰ τὸν Ἀκρίτη σου, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ του.
 — Χάρε μου, πᾶρ' πέντε μ' παιδιὰ, κ' ἄφες με τὸν Ἀκρίτη,
 κ' Ἀκρίτης μου παιδί ἐνι, κ' ἄλλα παιδιὰ θὰ κάμη.
 10 — Ἐγὼ διὰ τὸν Ἀκρίτη σου πέντε ψυχαῖς δὲν παίρω.
 Ἄς εἶν' κ' αὐτὸς γιὰ χάρισμα ἄλλαις σεράντα μέραις».
 Κ' ἡ κόρ' ἐπαραγρήκησε ἄλλους σεράντα χρόνους.
 «Μητέρα, ἔλ' ἄς φάμ' κ' ἄς πιούμ', ἔλα νὰ ξεφαντώσωμ',
 κ' ὁ Χάρος μᾶς ἐχάρισε ἄλλα σεράντα χρόνους».
 15 Σώθαν τὰ σεραντάμερα καὶ οἱ σεράντα ὥραις.
 Χάρος τὸν παραστάθηκε νὰ πάρη τὴν ψυχὴ του.
 «Χάρε μου, ποῦ ν' ὁ λόγος σου, ποῦ ναι ἡ συντυχία σου;
 — Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος μου, κ' ἡ συντυχία μ' αὐτῆ ναι».
 Ὅσοῦ νὰ σώσ' τὸ λόγο του, νὰ σώσ' τὴν συντυχία του,
 20 ἀπ' τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασε 'ς τὰ μάγμαρα τὸν βάζει.
 — Χάρε μ', ἄφες μ' ἄς τὰ μαλλιά καὶ πιάσ' με ἄς τὸ χέρι,
 ἢ δεῖξε με τὴν τέντα σου μονάχος μ' ἄς πηγαίνω.
 — Ἄν σὲ δεῖξω τὴν τέντα μου πολὺ θενὰ τρομάξης.
 Ὅλο τριγύρω πράσινα κ' ἡ μέση του βαμμένη.
 25 Κόμμα ψωμί κ' ἂν ἔδωκες, παραδείσο θὰ λάβης,
 κόμμα παρᾶ κ' ἂν ἔδωκες, χρυσὴ λαμπάδα μπρὸς σου,
 κόμμα ῥοῦχο κ' ἂν ἔδωκες, προστά σου θ' νὰ τὸ φέρουν,
 κ' αὐτὰ ἂν δὲν τὰ ἔκανες, 'ς τοῖς πίσσαις, 'ς τὰ χατράνια».

ΣΗΜ. Στ. 25-27. Κόμμα (κόπτω) τὸ κοινῶς κομμάτι. 28 χατράνια κοιν. κατράμια, ἐνιαχοῦ κατράνια (τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἰταλ. catrame, τὸ δὲ κατράνι ἢ χατράνι ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ κατράν, ὅθεν καὶ ἡ ἰταλ λέξις).

37

Συνασσῦ.

(P. de Lagarde, Neugriechisches aus Klein-Asien. Göttingen 1886 σ. 26=Abhandl. d. kgl. Gesellsch. d. Wissensch. zu Göttingen).

- Σίδηρον κάστρον ἔχτισα κ' ἐγὼ γιὰ τὸν Ἀκρίτη,
Χάρος νὰ μὴν τὸν εὔρη.—
Τὸν ἔκλωσε καὶ τράνησε, Χάρος τὸν παρεστάθη.
«Καλῶς ἦλθες, ἄγη Χάρε μου, νὰ φάμεν καὶ νὰ πιοῦμεν.
5 — Ἐγὼ γιὰ φαγεῖ δὲν ἦρτα, καὶ γιὰ πιοτὸ δὲν ἦρτα,
ἐγὼ γιὰ τὸν Ἀκρίτη ἦρτα, νὰ πάρω τὴν ψυχὴν του.
— Χάρε μου, πᾶρ' τὰ πέντε μου παιδιὰ, κ' ἄφες με τὸν Ἀκρίτη.
Ἀκρίτης μουσ παιδὶν ἔνι, καὶ ἄλλα παιδιὰ νὰ κάμη.
— Κ' ἐγὼ γιὰ τὸν Ἀκρίτη σου πέντε ψυχαῖς δὲν παίρνω.
10 Ἄς εἶν' Ἀκρίτης σου τὸ σὸν ἄλλα σαράντα μέραις».
Κ' ἐκείνη παρεγρήκησεν ἄλλα σαράντα χρόνους.
«Γιὰ φά, γιὰ πιέ, Ἀκρίτη μου, γιὰ βγάλε καὶ παιγνίδια.
Ὁ Χάρος μᾶς ἐχάρισεν ἄλλα σαράντα χρόνους».
Τὸν ἔκλωσε καὶ τράνησε, Χάρος τὸν παρεστάθη.
15 «Χάρε, πῶνι ὁ λόγος σου, πῶνι ἢ συντυχιά σου;
— Κ' ὁ λόγος μου ἐτοῦτο νι, κ' ἡ συντυχιά μου ἀτό νι.
— Ἄς πάρη Ἀκρίτης τὸ σπαθί, καὶ σύ, Χάρε, τὸ κοντάρι,
ἐβγαῖτ' ἐκεῖ ἔς σὸ πόλεμο, ἔς ἓνα πλατὺ λιβάδι».
Νοῦτον ὁ Χάρος φρόνιμος καὶ κάλλιο παιδευμένος.
20 Ἐπιασε Χάρος τὸ σπαθί, τζακίσθην τὸ σπαθί του,
πιάσε κ' ἀπὸ κονταριοῦ, τζακίσθην τὸ κοντάρι.
Ἄς τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασε, ἔς τὰ μάρμαρα τὸν κρούει.
«Χάρ', ἄφες μ' ἄς τὰ μαλλιά, καὶ πιάσ' μ' ἄς τὸ χέρι.
Γιὰ δεῖξε με τὴν τέντα σου, καὶ μοναχὸ μ' ἄς πάγω.
25 — Ἄν σὲ δεῖξω τὴν τέντα μου, πολὺ θενὰ τρομάξης.
ὡς κλώθει ὀλοπράσινα, καὶ μέσα ῥοχιασμένα,
ὡς κλώθουν τὰ τεντώματα, παλληκαριοῦ βραχιόνια».

ΣΗΜ. Στ. 2. Ἴσως δύναται νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 36: Διπλοῦν τριπλοῦν τὸ ἔχτισα, Χάρος... 3. Κλώθω = γυρίζω, ζητῶ. Τρανῶ, βλέπω. Στ. 5. Ἴσως: Ἐγὼ δὲν ἦρτα γιὰ φ. 12 βγ. παιγν. L. 13 χάρισεν. L. 15 πῶνι=ποῦ ἔνι. 16 ἐτοῦτο νι=ἐτοῦτο ἔνι, εἶναι. 19 Νοῦτον=νῆτον, ἦτον. — Ἡ συνομιλοῦσα ἐν ἀρχῇ μετὰ τοῦ Χάρου ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ σύζυγος καὶ ὄχι ἡ μήτηρ τοῦ Ἀκρίτου, ὡς ὑπέλαθεν ὁ ἐκδότης.

38

Πόντου.

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς I. Βαλαβάνη)

- Ἀπὸ θεοῦ λαλιά ἐρθεν «ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη».
«Ἀ-Γιώργ', Ἀ-Γιώρ' ἐγλήγορέ μ', Ἀ-Γιώρ' ἀνδρειωμένε μ',
ἔς τὸν οὐρανὸν θὲ νὰ προφτάντς, τὸγ Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια».
Ἦ τὸν οὐρανὸν ἐπρόφτασεν, τὸν θεὸν ἐπαρακάλνεν.
5 «Ἀ-Γιώρ', γιατί εἶσαι μωρός; μωρὰν δουλείαν τὸ κάμεις;
Τὰ χρόνια τ' ἐτελείωσαν, ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη.
Ἄμε καὶ πὲ τὸγ κύρην ἀτ', θὰ ζῆ κ' ἄλλο ὁ Γιάννης».
«Καὶ ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ καλά, χρόνον πάλιν 'κὶ δοίγω».
«Ἀ-Γιώρ', Ἀ-Γιώρ' ἐγλήγορέ μ', Ἀ-Γιώρ' ἀνδρειωμένε μ',
10 ἔς τὸν οὐρανὸν θὲ νὰ προφτάντς, τὸν Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια».
Ἦ τὸν οὐρανὸν ἐπρόφτασεν, τὸν θεὸν ἐπαρακάλνεν.
«Ἀ-Γιώρ', γιατί εἶσαι μωρός; μωρὰν δουλείαν τὸ κάμεις;
Τὰ χρόνια τ' ἐτελείωσαν, ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη.
Ἄμε καὶ πὲ τὴμ μάνναν ἀτ', θὰ ζῆ τριάντα χρόνια.
15 Ἦ ἐμὸς ἂν ἔν καὶ δοῖ ἄτον, θὰ ζῆ κ' ἄλλο ὁ Γιάννης».
«Καὶ ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ καλά χρόνον πάλιν 'κὶ δοίγω».
«Ἀ-Γιώρ', Ἀ-Γιώρ' ἐγλήγορέ μ', Ἀ-Γιώρ' ἀνδρειωμένε μ',
ἔς τὸν οὐρανὸν θὲ νὰ προφτάντς, τὸγ Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια».
Ἦ τὸν οὐρανὸν ἐπρόφτασεν, τὸν θεὸν ἐπαρακάλνεν.
20 «Ἀ-Γιώρ', γιατί εἶσαι μωρός; μωρὰν δουλείαν τὸ κάμεις;
Τὰ χρόνια τ' ἐτελείωσαν, ὁ Γιάννης θ' ἀποθάνη.
Ἄμε καὶ πὲ τὴν κάλην ἀτ', θὰ ζῆ σεράντα χρόνια,
τ' ἐμὸς ἂν ἔν καὶ δοῖ ἄτον, θὰ ζῆ κ' ἄλλο ὁ Γιάννης».
«Καὶ τὰ σεράντα δοίγ' ἀτόν, κ' ἄλλα σεράντα τόσα».

ΣΗΜ. Στ. 7. Τὸ ἔσμα ἀτελές· ὁ Θεὸς παραχωρεῖ εἰς τὸν Γιάννην τὰ ἡμίση ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ πατρὸς του, ἂν οὗτος δεχθῇ νὰ τῷ τὰ δώση· ἀλλ' ὁ πατὴρ ἀρνεῖται, ὡς καὶ ἡ μήτηρ ὕστερον. Τὰ ἐλλείποντα συμπληροῦνται ἐκ τῶν ἐπομένων παραλλαγῶν.— 8 δοίγω=δίδω. 15 Ἄν εἶναι (ἂν τύχη) καὶ δώση εἰς αὐτὸν τὰ μισά.

* 39

Πόντου.

(Π Τριανταφυλλίδου, αἱ φρυγάδες σ. 174-5. — Ἀνέκδοτος συλλογὴ Ι. Βαλαβάνη).

- Ὁ Γιάννης ὁ μονόγιαννης, κ' ὁ μοναχὸν ὁ Γιάννης,
ὁ Γιάννης ἐτοιμάσκαται νὰ φτάγ' χαρὰν καὶ γάμους.
Χάρος 'ς σὴμ πόρταν ἔστεκεν, κ' ἀτόναν φοβερίζει.
«Χάρε μ', κ' ἀπόθεν ἔρχεσαι, καὶ πᾶς συγχαρομένος;
5 — Ἐρῆθ' νὰ παίρω τὴμ ψυχὴ σ', καὶ πάγω χαρομένα.
— Χάρε μ', ἔλ' ἄς παλεύουμε 'ς σὸ χάλκενον τ' ἀλῶνιν,
ἂν ἔν καὶ τὸ νικᾷς μ' ἐσύ, ἔπαρ' τὴμ ψ'σ'ήμ μ' καὶ δέβα,
ἂν ἔν καὶ τὸ νικεῖσαι, θὰ φτάγω γὼ τὸν γάμον.
— Ἐμὲν ἀδὰ ποῦ ἔστειλεν πᾶς κ' εἶπεν φὰ καὶ πία,
10 πᾶς κ' εἶπεν, ἔβγα πάλεψον 'ς σὸ χάλκενον τ' ἀλῶνιν;
'Ἐμὲν ἀδὰ ποῦ ἔστειλεν, ψυχὴν ἔπαρ' καὶ ἔλα».
— Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, Θεοῦ παρακαλίαν,
ἔχῳ καιρὸν νὰ σ'αῖρουμαι, μουράτια νὰ πλερώνω,
ἔμὲν ζωὴν γιὰ χάριξον, ἄς φτάγω γὼ τὸν γάμον.
15 — Ἐμὲν ἀδὰ ποῦ ἔστειλεν πᾶς κ' εἶπεν φὰ καὶ πία,
πᾶς κ' εἶπεν καθ' κὰ πέρμεσον, πότε θὰ φτάς τὸν γάμο σ',
ἔμὲν π' ἔστειλεν εἶπε με, ψυχὴν ἔπαρ' καὶ ἔλα.
— Ἄγ Γιώρι μ', πρόφτα 'ς τὸ Θεόν, τὸν Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια».
'Ἄγ Γιώρς εὐθὺς ἐπρόφτασεν 'ς τὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
20 παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια.
«Ἄγτ' ἄμε πὲ τὸν κύρην ἀτ', θὰ ζῆ τριάντα χρόνια,
ἄς δῆ τ' ἐμὸς τὸν Γιάννην ἀτ', κ' ἄς πάγ' νὰ στεφανοῦται.
— Κέρδε μ', ἀφέντη μ', κέρδε με, ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με.
— Υἱέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε;
30 — Δός μ' ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ πολλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
— Ἐγ' ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ πολλά ἡμέραν κ' δανεῖζω.
— Παρακαλῶ σ', ἄγ Γιώρη μου, Θεοῦ παρακαλίαν,
'Ἄγ Γιώρη μ', πρόφτα 'ς τὸ Θεόν, τὸν Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια.
Εἶπα το καὶ τὸν κύρην μου, ἔμὲν χρόνια 'κ' ἐδῶκεν».
35 Ἄγ Γιώρς ὀπίσ' ἐγύρισεν, 'ς τὰ ἐπουράν' ἐξέβεν,
παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια.
«Ἄμὲ νὰ λὲς τὴν μάνναν ἀτ', θὰ ζῆ τριάντα χρόνια,
ἄς δῆ τ' ἐμὸς τὸν Γιάννην ἀτς, ἄς πάγ' νὰ στεφανοῦται.
— Κέρδε με, μάννα μ', κέρδε με, ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με.

- 40 — Υἱέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε;
— Δός μ' ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ πολλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
— Ἐγ' ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ πολλά τριχάριν κ' δανεῖζω.
— Παρακαλῶ σ', ἄγ Γιώρη μου, Θεοῦ παρακαλίαν,
ἄγ Γιώρη μ', πρόφτα 'ς τὸν Θεόν, τὸν Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια.
45 εἶπα το γὼ τὴν μάννα μου, ἀτὲ χρόνια 'κ' ἐδῶκεν».
'Ἄγ Γιώρς ὀπίσ' ἐγύρισεν, 'ς τὰ ἐπουράν' ἐξέβεν.
παρακαλεῖ τὸν ποιητὴν, τὸν Γιάννην κ' ἄλλα χρόνια.
«Ἄμὲτε πὲ τὴν κάλην ἀτ', θὰ ζῆ τριάντα χρόνια,
ἄς δῆ ἄτον τ' ἐμὸς νὰ ζῆ, νὰ πάγ' νὰ στεφανοῦται.
50 — Κέρδε με, κάλη μ', κέρδε με, κ' ὁ Χάρον μὴ κερδαίν' με,
δὸς ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ καλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
— Τ' ἐμὰ τὰ χρόνια τὰ καλά, ἔμὲν κ' ἔσεν κανίνταν».
Ὁ Γιάννης κάμει τὴν χαράν, ὁ Γιάννης κάμν' τὸν γάμον.

ΣΗΜ. Στ. 1 ὁ μοναχὸν ὁ Γ. Τ. 2 κάμει ὁ Γιάννης τὴν χαράν, κάμ' ὁ Γιάννης τὸν γάμον. Β. 3 'ς τὴν π. ἐ. κ' ἀτόναν. Τ. 4 κ' ἄ. ἔρχεσαι, πῶς εἶσαι χαρομένος; Τ. 5 τὴν ψυχὴ σ' νὰ π. Τ. 6 παλεύω-μεν 'ς τὸ χάλκενον Τ. 7. 8. Χάρε μ', καὶ ἂν νικᾷς μ' ἐσύ, νὰ παίρῃς τὴν ψυχὴν μου. Τ. Χάρε μ', καὶ ἂν νικῶ σ' ἐγὼ νὰ φτ. γὼ τὸν γάμο μ'. Τ. θὰ κάμω γὼ Β. 10 ἄμε π. 'ς τὸ χ. Τ. 11. Ἐμὲν π' ἔστειλεν εἶπε με ψ. Τ. 12 παρακαλίαν Τ. 13 ἐγὼ κ. νὰ χαίρωμαι—πληρώνω. Τ. 14 χάρισον—τὸν γάμο μ'. Τ. ἄς κάμω Β. — Τὴν παραλλαγὴν τῆς συλλογῆς Βαλαβάνη ἀπὸ τοῦ 15 στίχου βλ. ἀμέσως κατωτέρω.

Στ. 8 = "Ἄν θὰ νικηθῆς, θὰ τελέσω ἐγὼ τὸν γάμον. 9 = Ὁ ἀποστείλας με ἐδῶ μήπως εἶπε φάγε καὶ πῖε; 15 καθ' κὰ πέρμεσον = κάθου κάτω περιμένει. 21 ἄγτ' ἄμε = ἔγε, πήγαινε. 22 στεφανοῦται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ νυμφεύομαι (στεφανώνουμαι). 42 τριχάριν ὑποκορ. τοῦ τρίχα, οὐδ' ἐλάχιστόν τι. 52 κανίνταν = ἱκανοῦνται, εἶναι ἱκανά (ἀρκετά).

40

Πόντου.

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ι. Βαλαβάνη).

- 15 Χάρος ὀπίσ' ἐγύρισεν, 'ς τὰ ἐπουράνια ἐξέβεν,
παρακαλεῖ τὸμ ποιητὴν ἀτὸν χρόνια νὰ δοίγη.

- «Ἄτε ἄμε πὲ τὸν κύρην ἀτ', θὰ ζῆ τρακόσια χρόνια,
 ἄς δοῖ ἀτόναν τὰ ἐμσά, κι' ἄς πάγη στεφανώνη».
 «Κέρδα μ', ἀφέντη, κέρδα με, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με
 20 — Ὑγέ μ', πῶς νὰ κερδαίνω σε, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' σε;
 — Δός μ' ἄς τὰ χρόνια σ' τὰ καλά, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
 — Γὼ ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ καλά ἡμέραν 'κὶ χαρίζω».
 «Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, θεοῦ παρακαλίαν.
 Εἶπα το γὼ τὸν κύρημ μου, ἐμὲν χρόνια 'κ ἐδῶκεν.
 25 Ἐμὲν ζωὴν γιὰ χάρισον, ἄς κάμω γὼ τὸν γάμον».
 Χάρος ὀπίσ' ἐγύρισεν, 'ς τὰ ἐπουράνια ξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸν ποιητήν, ἀτόν χρόνια νὰ δοίγη.
 «Ἄτῃ ἄμε πὲ τῆμ μάνναν ἀτ' θὰ ζῆ διακόσια χρόνια,
 ἄς δοῖ τ' ἐμσά τὸν γιόκαν ἀτς, κι' ἄς πάγη στεφανώνη».
 30 «Γὼ ἄς τὰ χρόνια μ' τὰ καλά τριχάριν 'κὶ χαρίζω».
 «Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, θεοῦ παρακαλίαν.
 Εἶπα το γὼ τῆμ μάνναμ μου, ἐμὲν χρόνια 'κ ἐδῶκεν».
 Χάρος ὀπίσ' ἐγύρισεν, 'ς τὰ ἐπουράνια ξέβεν,
 παρακαλεῖ τὸν ποιητήν, ἀτόν χρόνια νὰ δοίγη.
 35 «Ἄμε καὶ πὲ τῆμ κάλην ἀτ', θὰ ζῆ διακόσια χρόνια,
 ἄς δοῖ ἀτόναν τὰ ἐμσά κι' ἄς πάγη στεφανοῦται».
 «Κέρδα με, κάλη μ', κέρδα με, Χάρος νὰ μὴ κερδαίν' με.
 — Τῆμὰ τὰ χρόνια τὰ καλά ἐμὲν κ' ἐσὲν κανίνταν».
 Ὁ Γιάννης κάμει τῆμ χαράν, ὁ Γιάννης κάμ' τὸν γάμον.

ΣΗΜ. Στ. 1-14 Βλ. τὴν προηγουμένην παραλλαγὴν.

41

Πόντου.

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ι. Βαλαβάνη).

- Ἀκρίτας κάστρον ἔχτισεν, κάστρον θεμελιωμένον.
 Ὁ Ἀκρίτας ὄνταν ἔλαμνεν 'ς τὸ μέγα τὸ χωράφιν,
 πάντα κελάιδναν τὰ πουλιὰ «νὰ σὰν ἐμᾶς» ἐλέγναν,
 «νὰ σὰν ἐμᾶς καὶ πάλ' ἐμᾶς, πάντα ἂν ζῆ ὁ Ἀκρίτης».
 5 Κ' ἕναν ποιρνὶν ποιρνίτσικον καὶ Κερεκὴν ἡμέραν
 κελάιδισαν καὶ εἶπαν «θὲ ν' ἀποθάνῃ ὁ Ἀκρίτας»
 «Ἐβγα, Χάρε, ἄς πολεμοῦμ' 'ς σὸ χάλκινον τ' ἀλώνιν,
 καὶ ἂν νικᾶς με, Χάροντα, νὰ πάρης τῆμ ψυχὴμ μου,
 κ' ἐγ' ἂν νικῶ σε, Χάροντα, νὰ ἔχω τὴν ζωὴμ μου».

- 10 Ἐσὸ δεύτερον ἐνίκησεν, 'ς σὸ τρίτον ἐνίκηθεν.
 «Ἐμπα καὶ μάννα στρῶσομ με θανατικὸν κρεβάτιν,
 θανατικὸν κι' ἀσήκωτον, σεκωμονὴν ντὸ 'κ ἐσ' εἰ».
 Ἐμπαίν' ἐκεῖνε στρώνει ἀτόν πομπάκια καὶ μετάξια.
 Ἐρθεν Ἀ-Γιώρτζ ὁ ἐγλήγορον, κ' ἡ κυρὰ Παναγία,
 15 ποῦ εἶχαν δώδεκα φτερά, κ' ἐπῆραν πέντε κι' ἄλλο.
 «Ὅποιος θέλ' κ' ἀγαπᾷ τοναν ἄς δοῖ τον ἄς σὰ χρόνια τ'».
 Ἐμπαίν' τῆμ μάνναν ἀτ' ῥωτᾷ, ἐμπαίν' καλορωτᾷ τεν.
 «Κέρδα με, μάννα μ', κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.
 — Ὑγέ μ', καὶ πῶς κερδαίνω σε, νὰ μὴ κερδαίν' τὸ ὁ Χάρον;
 20 Ὑγέ μ', δέβα 'ς σὸν κύρησ σου κι' ἄς δοῖ σε ἄς σὰ χρόνια τ'.
 — Κέρδα με, κύρημ μ' κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.
 — Ὑγέ μ', δέβα 'ς σὴν ἀδελφήσ σ', κι' ἄς δοῖ σε ἄς σὰ χρόνια τς.
 — Κέρδα μ', ἀδελφή, κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.
 — Ἄμ', ἀδελφέ, 'ς τῆμ κάλησ σου, κι' ἄς δοῖ σε ἄς σὰ χρόνια τς.
 25 — Κέρδα με, κάλη μ', κέρδα με, νὰ μὴ κερδαίν' μ' ὁ Χάρον.
 — Τ' ἐμσά καὶ τὰ καλύτερα, ἤλιε μ', τῆσά ἄς εἶναι».

ΣΗΜ. Στ. 2 ἔλαμνεν λάμνω (ἐλαύνω) καλλιερῶ. 5 ποιρνὶν—πουρνόν, πρῶϊαν 15 «ἐννοεῖ τοὺς ἀγγέλους» (Βαλαβάνης). 26 τῆσά—σά, ἰδικάσου.

42

Κρήτης.

(Jeannarakis, ἄσματα κρητικά. Lpz. 1876 σ. 104 ἀρ. 93.—Μηλιαράκη, Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας. Ἀθ. 1881 σ. 16.—Ὁ Κρητικὸς λαὸς 1909 σ. 15).

- Ὁ Διγενῆς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει.
 Βροντᾷ κι' ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σειέτ' ὁ ἀπάνω κόσμος,
 κι' ὁ κάτω κόσμος ἀνοίξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
 κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
 5 πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν αἰτὸ τῆ γῆς τὸν ἀντρειωμένο
 Σπίτι δὲν τὸν ἐσκεπάζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
 τὰ ὄρη ἐδιασκελίζε, βουνοῦ κορφαῖς ἐπῆδα,
 χαράκι' ἀμαδολόγανε καὶ ῥιζιμιὰ ξεκούνει.
 Ἐστὸ βίτσιμά πιανε πουλιὰ, 'ς τὸ πέταμα γεράκια,
 10 Ἐστὸ γλάκιο κ' εἰς τὸ πήδημα τὰ λάφια καὶ τὰ γρόμια.
 Ζηλεύγει ὁ Χάρος μὲ χωσιά, μακρὰ τότε βιγλίζει,
 κ' ἐλάβρωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴ ψυχὴ του πῆρε.

ΣΗΜ. Παρὰ Γιάνναρη δημοσιεύεται ἀπόσπασμα μόνον τοῦ ἔσμα-
τος, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν στ. 1. 2. 4 καὶ ἐκ τοῦ πρώτου ἡμιστι-
χίου τοῦ 5. Παρὰ δὲ Μηλικράκη μόνον οἱ στ. 1. 4. — Στ. 1 ψυχο-
μαχῆ Μ. 2 καὶ τρέμ' ὁ οὐ. J. σείετ' ἄ. ΚΛ. 5 σκ. τέθοιο νιό J.

Στ. 8 χαράκι (χάραξ, ἀρχ.) ὀγκώδης λίθος, βράχος. — ἀμυδολόγανε
ἔπαιζεν ὡς ἀμάδας = δίσκον (περὶ τῆς λ. ἀμάδες βλ. Κοραῆ, ἙΑκκτα
τ. Α' σ. 286). — ῥιζιμιά (ἐνν. λιθάκια), «ῥιζιμικαὶ πέτραι» παρὰ Κων-
σταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (Πρὸβλ. Στ. Κουμανούδη, Συναγωγὴ λέξ.
ἀθησαυρίστων σ. 308). 9 βίτσιμα. Ὁ ἐκδότης ἐν ΚΛ. ἐρμηνεύει τὴν
λ «τίναγμα τοῦ σώματος». Πιθανῶς δὲν εἶναι ἄσχετος ἡ λ. πρὸς τὴν
κοινοτάτην βίτσι (ἐκ τοῦ βλαχικοῦ viřã), ἐξ ἧς καὶ τὸ σύνηθες ἐν Κρήτῃ
βιτσιζω (μαστιγῶ ἵππον) καὶ ἐκ τούτου βίτσισμα, σημαῖνον καὶ βραχὺν
δρόμον, ὅσον δηλ. διατρέχει ὁ ἵππος, κεντριζόμενος ὑπὸ τῆς βίτσας.
10. Γλάκιο (ῥ. γλακῶ ἐκ τοῦ ἐκλακῶ, ἀρχ. λακῆω, ληκῆω, ἐν Πελο-
ποννήσῳ κοινῶς λακῶ ἀόρ. ἐλάκησα) τρέξιμον, ἀγὼν δρόμου. — ἀγρίμι
ἀγρίμι ἢ ἀγρία αἰξ τοῦ Ἀριστοτέλους, capra aegagrus Gmel, chè-
vre Bezoar. — 11 Χωσιὰ (χωσις) ἐνέδρα — βυγλιζω (καὶ ἀλλαχοῦ
βυγλάω, λατ. vigilare) βλέπω, κατοπτεῖω.

43

Πελοποννήσου.

(Μ. Λεϊκού, Ἐπιδόρπιον. Ἀθ. 1888 σ. 188-9). (Μοιρολόγι).

Ἐφῆς ἐπέρνουν ποταμὸ καὶ διάβαινα γεφύρι,
κι' ἄκουσα σὰ ναστεναγμὸ καὶ σὰ μουρμουρισιῶνα.
Τί νὰ ἦτουν ὁ ναστεναγμὸς καὶ ὁ μουρμουρισιῶνας;
Ὁ Διγενῆς ψυχομαχεῖ καὶ ἡ γῆ τότε τρομάζει,
5 καὶ ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ,
γιατὶ κ' ἐκεῖ ποῦ κάθεται λόγι' ἀντρειωμένα λέγει.
«Νὰ χεν ἡ γῆ πατήματα κι' ὁ οὐρανὸς κερκέλια,
νὰ πάτουν τὰ πατήματα νὰ πιάσω τὰ κερκέλια,
νὰ δώσω σείσιμα τοῦρανοῦ καὶ τίναγμα τοῦ ἄδη,
10 γὰ νὰ τ' ἀκούσ' ὁ Χάροντας, ποῦ λέει νὰ μὲ πάρῃ,
νὰ μοῦ χαρίσῃ τὴ ζωὴ, ἢ φίλο νὰ μὲ κἀνῃ».

ΣΗΜ. Στ. 2 μουρμουρισιῶνας = ψιθυρισμός, γογγυσμός (ῥ. μουρμου-
ρίζω). — 7 κερκέλλια = κρικούς, κρικέλιον τῶν βυζαντινῶν, ἐκ τοῦ λατ.
circellus.

44

(Α. Ο. Δ. Ο. [Ἀπ' ὄλα δι' ὄλους σύγγ. περιόδ.] Ἐν Ἀθ. 1907 Δ' σ. 60).

Ὁ Διγενῆς ψυχομαχεῖ κ' ἡ γῆ τότε τρομάσσει,
κ' ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾶ πῶς θὰ τότε σκεπάσῃ.
Μὰ μέσα τοῦ ζαλάδες του παραμιλεῖ καὶ λέει.
«Νὰ χεν ἡ γῆς πατήματα κι' ὁ οὐρανὸς κερκέλια,
5 νὰ πάτουν τὰ πατήματα, νὰ πιανα τὰ κερκέλια,
ν' ἀνέβαινα 'ς τὸν οὐρανὸ νὰ διπλωθῶ νὰ κάτσω,
νὰ δώσω σείση τοῦρανοῦ. . . »

45

Κρήτης.

(Α. Jeannarakí, Ἔσματα κρητικά. Lpz. 1876 σ. 214 ἀρ. 276. — Κρητικὸς
λαὸς 1909 σ. 15. — ῥωσικὴ μετάφρ. παρὰ Δεστούνη σ. 47).

Πάντα 'ς τοῦ τρεῖς τοῦ Νοεμβριοῦ 'ς τς εἰκοσιτρεῖς τ' Ἀπρίλη,
πανηγυράκι γίνεται 'στ' Ἀη Γιωργιοῦ τὴ χάρη.
Κ' ἡ κόρη ποῦ χε τὴ γιορτὴ κι' ἀποῦ τὸν ἔλουτροῦγα,
μὴδ' ἔτρωε, μὴδ' ἔπινε, μὴδὲ κ' ἔχαροκόπα.
5 Σφάζει τρακόσια πρόβια καὶ πεντακόσια γίδια,
ἐννιά χωριά ἐκάλεσε, χιλιάδες παλληκάρια.
«Τρῶτε καὶ πίνετε, παιδιὰ, κ' ἔχετε καὶ τὴν ἔγνοια,
μὴν ἔρθ' ὁ Χάρος κ' εὔρη μας καὶ μᾶσε διαγουμίση,
καὶ πάρῃ ἄντρες γιὰ σπαθὶ καὶ νιούς γιὰ τὸ δοξάρι».
10 Κι' ὄντεν τὸ λόγο κ' ἤλεγε, ὁ Χάροντας προβαίνει.
«Ποιὸς ἔχει μπράτσια σίδερα, καὶ πόδια ἀτσαλένια,
νὰ πάμε ν' ἀπαλέψωμε 'ς τὸ σιδερένιο ἄλῶνι»;
Μὰ ποιὸς μιλεῖ τοῦ Χάροντα καὶ ποιὸς τὸν ἀπαλεύγει!
Ὁ Διγενῆς, τοῖ χήρας γιὸς ἐβγήκε 'στ' ἀντροκάλιο.
15 «Ἐγὼ χω χέρια σιδερά, καὶ πόδια ἀτσαλένια,
καὶ ἄς πάμε ν' ἀπαλέψωμε 'ς τὸ σιδερένιο ἄλῶνι».
Καὶ πάνε κι' ἀπαλεύγανε ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βραδύ,
ποῦ τὸ ταχὺ ὡς τὸ βραδύ, ὡς τᾶλλο μεσημέρι.
Κ' ἡ μάνναν του τοῦ Διγενῆ 'στ' ἄλῶνι ἀπόξω στέκει.
20 Τριῶ λογιῶ κρασί βαστᾶ, τριῶ λογιῶ φαρμάκι,
κι' ἄνε νικήσ' ὁ Διγενῆς κρασί νὰ τὸν κερᾶσῃ,
πάλι καὶ δέ, νὰ πιῇ εὐτὴ νὰ πείσῃ ν' ἀποθάνῃ.
Κ' οἱ δυὸ σφιχταγκαλιάζονται καὶ μπρατσοδεμαθιοῦσι,
τραφαπαλεύγουν σὰν θεργιὰ κι' ἄγρι' ἀγκομαχοῦσι,

- 25 τρίζουν οἱ πάτοι τ' ἄλωνιοῦ καὶ πέφτουν οἱ τραλίκοι,
 δυὸ μέραις ἀπαλεύγανε κι' οὐδένας πέφτει χάμαι.
 Κι' ὁ Χάροντας μ' ἐπιβουλιά βουλήθη νὰ νικήσῃ
 βάνει του πόδα ξαφνικὰ καὶ μιὰ τανιά τοῦ παίζει,
 παραζυγίζ' ὁ Διγενῆς καὶ πέφτει ξαπλωμένος,
 30 κ' ἡ δόλια ἢ μαννοῦλαν του κατάπιε τὸ φαρμάκι.

ΣΗΜ. Στ. 3 χεν ἑορτῆ — ἐλειτούργα ΚΛ. 6 καὶ ἄλλως: ἐ. χιλιάδες κάλεσε, τρακόσια π. J. 8 νὰ μᾶς βρῆ νὰ J. 9 νιούς γιὰ τὸ μαχαίρι J. 12 σιδερὸν J. 10 κι' ὄντε τὸν λόγον ἤλεγεν, ὁ Χ. ἐφάνη ΚΛ. 11 σιδερά ΚΛ. Τὸ τέλος τοῦ στίχου καὶ ἄλλως: κουτάλαις ἀτσάλениαις J. 12 σιδερὸν J. 13 Κι' ἄλλος καὶ δὲν τοῦ μίλησε, δὲν τοῦ πε πῶς θὰ πάῃ J. 14 κ' ὁ Δ. J. Δ. χήρας ὑγιὸς ΚΛ. 15 μπράτσα σ. J. σιδερά ΚΛ. 16 νὰ πάμε ν' ἀ. — σιδερὸν ἀ. J. 17 ἐπαλεύγανε ΚΛ. ἀπ' τὸ τ. J. 18 Λεῖπει ὁ στίχος παρὰ J. 19 μάνα του ΚΛ. Δ. στέκει 'ς τὴ μιάν του μπάντα J. 22 πχῆ αὐτῆ ΚΛ. εὐτῆ ντελόγκος τὸ φαρμάκι J. 23-26 Κ' οἱ δυὸ σφιχταπαλεύανε, κ' οἱ δυὸ ἀγκομαχοῦσαν, | οἱ πάτοι καὶ οἱ γύροι του τοῦ ἄλωνιοῦ ἐτρίζαν. | Πολὺν καιρὸ παλεύγανε κανεῖς των δὲν ἐνίκα J. 27 Χ. μὲ μπαμπεσιὰ J. 28-29 Βάνει πόδα τοῦ Διγενῆ καὶ κάτω τότε βάνει J. — 30 μαννοῦλα του ΚΛ. ἤπιεν το τὸ φ. J.

Στ. 8 διαγομίζω (διακομίζω, Πρὸβλ. Κοραῆν, Ἴσοκράτ. τ. Β' σ. 62) συλῶ, διαρπάζω. 16 ἀντροκάλιο (τὸ ῥ. ἀντροκαλῶ = ἄνδρα καλῶ) πρόκλησις εἰς ἀγῶνα. 22 πάλι καὶ δὲ = ἂν δὲ πάλιν δὲν νικήσῃ. 23 μπρατσοδεμαθιοῦσι (μπράτσο = βραχίων, ἰταλ. braccio + δεματιῶ, δεματιάζω) συμπλέκουσι τοὺς βραχίονας. 24 τραφαπαλεύγουν (τραυῶ + ἀπαλεύγω). — ἀγκομαχοῦσι (ὀγκοῦμαι + μάχομαι) ἀσθμαίνουσι. 25 τραλίκοι (ἴσως ἐκ τοῦ ἰταλ. traliccio) ὁ κύκλος τῶν καθέτων πλακῶν περὶ τὸ ἄλώνιον. 28 βάνει πόδα = ὑποσκελίζει. Τανιά (ἢ ἐνέργεια τοῦ ταυῦειν), ἐπίσης παλαιστικὸν σόφισμα. — 29 παραζυγίζει = χάνει τὴν ἰσορροπίαν.

46

Σκάλας καὶ Ζερβάτων τῆς Κεφαλληνίας.

(B. Schmidt, Griech. Märchen, Sagen u. Volkslieder, Lpz. 1877 σ. 162 ἀρ. 20. Θέρου, Δημ. τραγούδια 1909 σ. 75).

Χριστέ, καὶ ποῦ νὰ βρῖσκονται τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι;
 Οὐδὲ σὲ γιόμα βρῖσκονται, οὐδὲ σὲ πανηγύρι,

- οὐδὲ καὶ σὲ καμνιά χαρά, ποῦ νὰ 'ν' οἱ ἀντρειωμένοι;
 Κάτου 'ς τὰ Γεροσόλυμα πύργον ἐθεμελιῶναν,
 5 πύργον ἐθεμελιῶνανε. νὰ μὴν τοὺς εὔρη ὁ Χάρος.
 Κι' ὁ Χάρος κάπου τᾶκουσε, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
 Ἐπῆγε καὶ τοὺς ἤσρηκε 'ς τὸ γιόμα ποῦ γευόνταν.
 «Καλὸ 'ς τὰ παλληκάρια μου, καλῶς τὰ πολεμάτε.
 — Καλὸ 'ς τονε τὸ Χάροντα, κάθησε νὰ γευτοῦμε,
 10 νὰ φῆς τᾶπάκια τοῦ λαγοῦ, στηθάρι ἀπὸ περδίκι,
 νὰ πιῆς καὶ τριπαλιὸ κρασί, ποῦ πίνουν οἱ ἀντρειωμένοι.
 — Δὲ θέλω ἐγὼ τὸ γιόμα σας, ἦδὲ τὸ λειδινὸ σας,
 παρ' ἤρθα γιὰ τὸν κάλλιο σας, γιὰ τὸν καλύτερό σας». Κανεῖς δὲν ἀποκρίθηκε ἀπ' ὅσοι κι' ἂν γευόνταν,
 15 παρὰ τῆς χήρας τὸ παιδί, ποῦ ἦταν πῆλι' ἀντρειωμένο.
 «Χάρο, ἄς παρασαρτάρουμε, κ' ὅποιος προλάβῃ ἄς πάρῃ».
 Σαρταίν' τῆς χήρας τὸ παιδί, πάει σαράντα πάσσα.
 Σαρταίνει ὁ Πρικοχάροντας καὶ πάει σαρανταπέντε.
 «Χάρο, ἄς ματασαρτάρουμε, κ' ὅποιος προλάβῃ ἄς πάρῃ».
 20 Σαρταίν' τῆς χήρας τὸ παιδί καὶ πάει πενήντα πάσσα,
 σαρταίνει ὁ Πρικοχάροντας καὶ πάει πενηνταπέντε.
 Κι' ὄχ τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασε καὶ τότε κωλοσέρνει.
 «Ἄσε με, Χάρε, ἀφ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε μ' ἀφ' τὰ χέρια».

ΣΗΜ. Οἱ πρῶτοι πέντε στίχοι εὐρίσκονται ἐν μόνῃ τῇ ἐκ τοῦ χωρίου Σκάλας παραλλαγῇ. — Στ. 8 οὐδὲ καὶ τὸ κρασί σας (παραλλαγῇ Σκάλας). 13. 18 Ἀντὶ πάσσα λέγουσιν ἄλλοι μίλλια. — Πολλὰς διαφορὰς παρουσιάζει τὸ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Θέρου κείμενον ἀλλὰ δὲν ἔκριναν ἀναγκαῖον νὰ σημειώσω ταύτας, διότι δὲν προέρχονται ἐκ παραλλαγῆς ἄλλης, γενόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, μὴ περιορισθέντος εἰς ἀπλήν ἀνατύπωσιν τοῦ παρὰ Schmidt κειμένου.

* 47

Ἐπιτηνήσου.

(Tommaso, Canti popolari, Venez. 1842 τ. IV σ. 306. Passow σ. 304-5 ἀρ. 428. Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνικὴ μυθολογία, Ἀθ. 1874 σ. 275-6. Ζωγράφου ἀγῶν 1891 σ. 132 ἀρ. 214).

Τρεῖς ἀντρειωμένοι ἐλέγασιν πῶς Χάρο δὲν φοβοῦνται.
 Κι' ὁ Χάρος κάπου τ' ἄκουσε, κάτι πουλι τοῦ τό πε.

- Καὶ νά σου τον κ' ἐπρόβαλε τοῦ κάμπους καβαλλάρης,
 σάν ἀστραπή 'ν' τὸ βλέμμα του, σάν τὴ φωτιά ἢ βαφή του,
 5 σάν δυὸ βουνά 'ν' οἱ νῶμοι του, σάν κάστρο ἢ κεφαλή του.
 Κ' ἐπῆε καὶ τοὺς ἤρρηκε 'ς τὴν τάβλα τοῦ ἐγευόντα.
 «Καλῶς σὰς ἤρρηκ', ἄρχοντες, καλῶς τὰ γιοματάτε.
 —Καλό 'ς τον τὸν κῦρ Χάροντα.
 Κάτσε, Χάρο, γιὰ νὰ γευτῆς κάτσε νὰ γιοματίσης,
 10 νὰ φᾶς τσαπλάν' ἀπὸ λαγούς, στηθάμ' ἀπὸ περδίκια,
 νὰ πιῆς τριῶ χρονῶν κρασί, ποῦ πίνουν ἀντρειωμένοι.
 —Δὲν ἦρτα ἐγὼ γιὰ νὰ γευτῶ, οὐδὲ νὰ γιοματίσω,
 μὸν ἦρτα γιὰ τὸν κάλλιο σας, τοῦ Χάρο δὲ φοβᾶστε».
 Κανεὶς καὶ δὲν τοῦ μίλησε κανεὶς δὲν τ' ἀπεκρίθη,
 15 παρὰ μιανῆς χήρας ὑγιός, ποῦ τὸν ἐλέγαν Γιάννη·
 «Χάρ', ἄς παρασαρτάρουμε, Χάρ', ἄς παραδιαβοῦμε
 'ς τὰ μαρμαρένια ἀλώνια μας».
 Σαρταίν' ὁ νιός, ὁ νιούτσικος βγαίνει σαράντα πῆχες,
 σαρταίνει κι' ὁ κῦρ Χάροντας, βγαίνει σαράντα πέντε.
 20 Κι' ὄχ τὰ μαλλιά τὸν ἄρπαξε, 'στ' ἄλογο τόνε δίχτει.
 «Ἄσε με, Χάρ', ὄχ τὰ μαλλιά καὶ πιάσε μ' ὄχ τὸ χέρι,
 κ' ἄσε με σ' ὄρη σὲ βουνὸ καὶ δῆξε μου ἀσκέρι,
 κι' ἂν δὲν πετάξω σάν πουλί, νὰ φύγω σάν πετροίτης,
 κόψε μου τὸ κεφαλι μου 'ς τὴν τέντα σου πουκάτου.
 25 —Μωρὲ ἂν δγῆς τὴν τέντα μου, ὄλος ἀνατρομάζεις»

ΣΗΜ. Στ. 1 λέγανε Ρ. Ζ. 5 ὦμοι Ρ. 6 ἐπῆγε Ρ. γευόνταν Ρ.
 8. Κ. 'ς τον τὸν κ. Χ. καλό 'ς τὸ παλληκάρι. Ζ. 13. Τὸ κάλλη Τ.
 τὰ κάλλη Ρ. Ζ. 15 παρὰ μιὰς χ. ὁ ὑγιός Ζ. 17 ἄς πάμε νὰ παλέ-
 ψουμε σὲ μαρμαρένιο ἀλώνι. Ζ. 18 νεούτζικος Τ. σ. ὁ Γιάννης μιὰ
 φορὰ, βγ. σαράντ' ἀντίμια Ζ. 20 κι' ἀπ' 'ς τὸ ἄ. τὸν ῥ. Ζ. 21 Λεῖπει
 Ζ. 22 Ἄφσε με 'ς ὄρη, σὲ βουνά, καὶ ῥῆξε με ἀσκέρι Ζ. 24 ἀποκάτω
 Ζ. 25 Λεῖπει Ζ.

* 48

Χίου.

(Κανελλόγη, Χιακὰ ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890 σ. 46).

Ὁ Κωσταντῆς κι' Ἀλέξαντρος, κι' ὁ Ἀλεξαντρειωμένος,
 σίδερο πύργο χτίσανε νὰ μὴ τοὺς εὔρ' ὁ Χάρος.

- Τσαὶ τσεῖ ποῦ τὸν ἐχτίζανε ἐκάτσανε νὰ φάνε.
 Βλέπουν τὸ Χάρο τσ' ἦρογετο 'ς ἄλογο καβαλλάρη.
 5 «Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῆς, κάτσε νὰ ξεφαντώσης.
 —'Εγὼ δὲν ἦρτα γιὰ φαγεῖ, μηδὲ νὰ ξεφαντώσω,
 μὸν' ἦρτα γιὰ τὸν Κωσταντή, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ του.
 —'Ελα, παρασαρτάρουμε, τσ' ὄγοις νισήσ' ἄς πάρη».
 Παρασαρτᾷ ὁ Χάροντας, πάει σαράντα σκέλια.
 10 Παρασαρτᾷ ὁ Κωσταντῆς, πάει σαρανταπέντε.
 «'Ελ' ἂ παρασαλέψωμεν, τσ' ὄγοις νισήσ' ἄς πάρη».
 Παρασαλεύγ' ὁ Κωσταντῆς, δίχτει τὸ Χάρο κάτω.
 Ὁ Χάρος ἦτο πονηρὸς τσ' ἀφ' τὰ μαλλιά τὸν πιάνει.
 «Ἄφισ με, Χάρ', ἀφ' τὰ μαλλιά, τσαὶ πιάσ' με ἀφ' τὸ χέρι,
 15 τσαὶ δεῖξε μου τὸ μέρος σου νὰ πάγω μοναχός μου.
 — Νὰ δῆς ἐμὸν τὸ μέρος μου, τρομάρα θὰ σὲ πιάση,
 ποῦ 'ν' ἀπὸ μέσα σκοτεινὸ τσ' ἀπόξω ὀρανιασμένο·
 μὲ τῶν ἀντρῶν τοῖς τσεφαλαῖς τό χω ἐγὼ χτισμένο,
 μὲ τῶν κοπέλλων τὰ μαλλιά τὸ ἔχω σκεπασμένο».

ΣΗΜ. Παρὰλλαγὴν τοῦ ἄσματος ἐξ Ἰακρίας ὑπέβαλεν εἰς τὸν
 Ζωγράφειον ἀγῶνα τοῦ φιλοσοφικοῦ συλλόγου Κων)πόλεως ὁ Ι. Που-
 λάκης, περίληψιν δ' αὐτοῦ περιέχει ἡ ἐκθεσις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπείας
 (Ὁ ἐν ΚΠ. ἐλλ. φιλ. σύλλ. τ. ΙΘ' σ. 138).

* 49

Χίου.

(Κανελλόγη Χιακὰ Ἀνάλεκτα, Ἀθ. 1890 σ. 41)

- Συνάζουνταν, μαζώνουνταν ὄλοι οἱ ἀντρειωμένοι,
 νὰ χτίσουν τοῖχο νὰ χωστοῦν, ὁ Δράκος μὴ τοὺς εἴρη.
 Ἄπο μακριὰ τοὺς ἀπαντᾷ, τσ' ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέγει
 «Ποιὸς ἔχει σίδερο σπαθί, σίδερο βρακοζῶνι,
 5 ποιὸς ἔχει στήθος μάρμαρον, τὸ Δράκο νὰ παλαίση;»
 Βγαίνει τῆς χήρας τὸ παιδί γιὰ πλεόν ἀντρειωμένο.
 «'Εγὼ χω σίδερο σπαθί, σίδερο βρακοζῶνι,
 ἔχω τσαὶ στήθος μάρμαρον, τὸ Δράκο νὰ παλαίσω.
 —'Ελα νὰ πὰ πηδήσωμε εἰς τοὺς ἀνήλιους τόπους».
 Πηδᾷ τῆς χήρας τὸ παιδί τσαὶ πὰ ἐξῆντα μίλλια,
 10 Ἐπῆδησε τσ' ὁ Δράκος μας τσαὶ πὰ ἐξηνταπέντε.
 «Σοῦ τὴ χαρίζω τὴ ζωή, νὰ σαι ξετροπιασμένος».

50

Χίον (Μάρμαρο καὶ Μεστά).

(Hub. Pernot, Rapport sur une mission scientifique en Turquie, 1903 σ. 153 μετὰ τῆς μελωδίας).

Κάτω ἔς τὸν ἅγιο Σίδερο, ἔς τὸν ἅγιο Κωσταντῖνο
μαζεύγονται, σωριάζονται τοῦ κόσμου γοὶ ἀντρωμένοι,
νά στήσουν πύργου σίδηρον, νά μπου νά φυλαχοῦνε.
Ἄφ' τ' ὄρους παίρνουν τοῦ νερό, κι' ἀφ' τὸν Μουριάν τοῦ κῶμα,
5 κι' ἀφ' τὴν Κωσταντινούπουλη παίρνουν τοῦ κεραμίδι.

ΣΗΜ. Οἱ στ. 3-5 ἐκ τοῦ χωρίου Μεστά. Ὁ β' στίχος ἐν τῇ
παραλλαγῇ ταύτῃ ἔχει ὧδε: Μουνιάζονται, σσναάονται τοῦ κ.

51

Πόντου.

(I. Βαλαβάνη, συλλογὴ ἀνέκδοτος. — Εὐξείνιος πόντος, περιόδ. Τραπεζοῦν-
τος 1880 τ. Α' σ. 255—6).

Χριστέ μου, τί γενήκασι τοῦ κόσμου οἱ ἀντρωμένοι;
Μουδὲ ἔς τὴν Πόλιν φαίνονται, μουδὲ ἔς τὸ Περαντσίαν,
μουδὲ ἔς τὴν Ἀνδριανούπολιν, ἔς τὸ μέγαν Σαλονίκιν!
Ἐκεῖνοι πέραν πέρασαν, ἔς τῆς ἐρημιᾶς τὰ μέρη,
5 νά χτίσουν σιδερινὸν κάστρον, νά μὴ τοὺς βροῖ ὁ Χάρον.
Ἐχτισαν κ' ἐθεμέλιωσαν καὶ πόρταις δὲν ἀφήκαν.
Ἐκάτσανε ἔς τὸ φά' ἔς τὸ πιε καὶ ἔς τὴν ξεφαντωσίαν.
Ὅλ' τρώγουνε καὶ πίνουνε κι' ὄλοι συχνοκερνοῦνε
Σ' ἔρας ὑγιὸς δὲν τρώει, δὲν πίν' καὶ δὲν συχνοκερνοῦται
10 «Γιατὶ κ'ι τῶς, σ' ἔρας ὑγιέ, καὶ δὲν συχνοκερνοῦται;
— Πῶς νά τρώω, πῶς νά πίνω, πῶς νά συχνοκερνοῦμαι;
θωρεῖς τὸν Χάρον κ' ἔρσεται ἔς τὸ γαῖμαν φουρκωμένος;»
Κόμαν ὁ λόγος ἔστεκεν κ' ἡ συντεχιά κρατοῦσεν,
ἀπ' τὰ μαλλιά τὸν ἔπιασεν καὶ ἔσσει ἄτον καὶ πάγει.
15 «Ἄφες με, Χάρ', ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε μ' ἀπ' τὸ σ' ἔριν,
καὶ δεῖξε με τῆσ στράτας σου, καὶ δέβ' ἄς περπατοῦμε.
— Θωρεῖς ἐκεῖνο τὸ βουινὸν καὶ τᾶλλο τάντιβουίνιν,
καὶ τᾶλλο τάντιπέραστον, ποῦ ἔν ψηλὸν καὶ μέγαν;
ἐκεῖ ἔνι ἡ τένδα μου, ἐκεῖ καὶ τὸ μεκιάνι μ'.

20 Ἐκεῖ τῆς τένδας τὰ σκοινιά τῶν κορασιῶν τὰ τσάμιας,
ἐκεῖ τῆς τέντας τὰ ξυλιά παλληκαριῶν βρασ'ιόνας».

ΣΗΜ. Ὁ Βαλαβάνης, ὅστις εἶναι καὶ ὁ δημοσιεύσας τὸ ἔργον ἐν
τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, παρατηρεῖ, ὅτι τοῦτο φαίνεται ἐπίσκατον, διότι
ἄλλοτρια τοῦ ποντικῆς ιδιώματος εἶναι πλὴν ἄλλων καὶ τὸ δὲν καὶ τὸ
γενήκασι. — Ἡ ἀνὰ χεῖρας ἐκδοσις ἐγένετο ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ συλ-
λογέως, ὅπερ διαφέρει ἐν τισὶ τοῦ τυπωμένου κειμένου. Τὰς πλείστας
τῶν διαφορῶν τούτων, κίτινες προδήλως εἶναι τυπογραφικὰ ἀμαρτή-
ματα, δὲν ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νά σημειώσωμεν, περιοριζόμενοι εἰς τὴν
ἀναγραφὴν μόνων τῶν ἐπομένων. — Στ. 8 συχνοκερνοῦνται. 10 συχνο-
κερνοῦσαι. 11 συχνοκερνοῦμαι. 13 συντυχιά. 17 τάντιβουίνιν. 20 τῶν κ.
εἶν' τσάμιας. 21 βραχιόνια.

Στ. 2 Πόλη ἢ Κωνσταντινούπολις, Περαντσίαν ἢ συνοικία Πέραν.
16 δέβ' = διάβα, ἄγε. 19 μεκιάνιν λ. τουρκ. ἀναπαυτήριον, κατὰ λυμ.α.
20 τσάμια = πλόκαμος.

52

Κρήτης.

(Jeanarakī, ἄσματα κρητικά, Lpz. 1876 σ. 145 ἀρ. 146. — Εὐξείνιος
Πόντος 1880 τ. Α' σ. 336).

Παιδιά, κ'εἶντα γινήκανε τοῦ κόσμ' οἱ ἀντρωμένοι,
μουδὲ ἔς τσοῖ μέσαις φαίνονται, μουδὲ ἔς τς ἀναμεσάδες.
Κάτω ἔς τὴν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ, ἔς τὴν τέλειωση τοῦ κόσμου
σιδεροπύργου χτίζουνε τοῦ Χάρου νά χωστοῦνε.
5 Κι' ὁ Χάρος μύγια γίνεται, μπαίνει ἀπὸ παραθύρι,
καὶ βροῖστ' ὁμορφονιοὺς ὑγιούς, κι' ὁμορφους κοπελλιάρους,
καὶ μπήκε καὶ κοντάρειγεν ὁ Χάρος τς ἀντρωμένους.
Μὰ ἕνας νιὸς, χήρας ὑγιός, ψηλανακουμπωμένος,
τοῦ Χάρ' ἀντροκαλιζεντον, τοῦ Χάρ' ἀντροκαλειέται.
10 «Χάρε, σὰν εἶσαι Χάροντας, σὰν εἶσαι παλληκάρι,
Ἔλα νά πὰ παλέψωμε ἔς τὸ σιδερὸν ἄλωνι,
ἀπὸ χει πάτους σίδερα καὶ γύρους ἀτσαλένιους».
Καὶ πῆγαν κι' ἀπαλέψανε ἔς τὸ σιδερὸν ἄλωνι
ἀπὸ χει πάτους σίδερα καὶ γύρους ἀτσαλένιους.
15 Κ' ἔφτα φοραῖς τὸν ἔβαλεν ὁ νιὸς τὸ Χίρο κάτω.

Πάνω ἔς τς ἐφτά, πάνω ἔς τς ὀχτώ, τοῦ Χάρου κακοφάνη.

Πιάνει τὸ νιὸ ποῦ τὰ μαλλιά καὶ κάτω τόνε βάνει.

« Ἄφες με, Χάρ', ἀπ' τὰ μαλλιά, καὶ πιάσ' μ' ἀποῦ τῆ μέση,
νὰ ἰδῆς ἀπάλι ἀντρίστικο, τὸ κάνου οἱ γιάντρωμένοι,

20 τὸ κάνου οἱ γιάνδρες οἱ καλοί, οἱ καστροπολεμάρχοι.»

ΣΗΜ. Στ. 1 γινήκασι (ΕΠ). 2 ἔς τοῖς (ΕΠ). 3 τ' ὄρανοῦ (J).
4 Ἄλλως: χτίζουσε, νὰ μὴ τοὺς βλάφ' ὁ Χάρος (ΕΠ). 5 μῦγα (ΕΠ).
ἀπὸ π. (J. ΕΠ). 6 βρίζ' ὁ. (ΕΠ). 7 κοντ'ἀργευσεν (ΕΠ), ἀντρειωμέ-
νους (J). 9 ἀντροκαλειέτον (ΕΠ). 10 Ἄντε (ΕΠ). 11 σέ σ. (Ε).
12-13 Λείπουσι ΕΠ). 16 Χάρου (ΕΠ). 18 ἀπ' τὰ μ. καὶ βάννει τόνε
κ. (ΕΠ). 19 Ἄφες με (ΕΠ). 20 οἱ ἀντρ. (ΕΠ).

* 53

(Th. Kind, Anthologie neugriech. Volkslieder, Lpz. 1861 σ. 68-70
[μετὰ γερμ. μεταφράσεως]).

Ἄ θεέ μ', καὶ τί νὰ γίνηκαν τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι,
ποῦ οὐδὲ σὲ γάμους φαίνονται, οὐδὲ σὲ πανηγύρια;
Φκειάνουν τὸ σιδερόκαστρο, νὰ μὴν τοὺς εἶρη ὁ Χάρος.
Τὸ φκειασαν, τὸ διωρθώσανε, ἐμπήκανε καὶ μέσα.

5 Ἔβαλαν τὰ κανόνια τους, καὶ στήσαν τὰ μπαράκια.

Καὶ ὁ Χάρος ἐξανάφανε ἔς τὸν κάμπο καβαλλάρης.
Μαῦρος εἶναι, μαῦρα φορεῖ, μαῦρό 'ν' καὶ τᾶλογό του,
μαῦρα καὶ τὰ λαγωνικά, μαῦρος εἶναι καὶ ὁ κάμπος.

Καὶ ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετάει, καὶ ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέγει.

10 «Γειά σας, χαρά σας, βρὲ παιδιά! — Καλὸ ἔς τονε τὸ Χάρο!

Χάρε μου, πόθεν ἔρχεσαι, καὶ ποῦθε νὰ πηγαίνης;

— Παιδιά μου, μ' ἔστειλ' ὁ θεός, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σας.

— Ἐμεῖς ψυχὴ δὲν δίνομε, τ' εἴμαστε παλληκάρια.

Ἔχομε κάστρο δυνατό, εἴμαστε καὶ ἀνδρειωμένοι.»

15 Καὶ ἀκόμα λόγος ἦτανε καὶ ἡ συντυχία κρατειέται,

μὴ ταραχίτσα γίνηκε, τὸ κάστρο δὲν ἐφάνη.

Μιά συννεφίτσα πλάκωσε πάνω ἔς τοὺς ἀνδρειωμένους,

κ' ἐκλεισαν τὰ ματάκια τους, τὸν κόσμο δὲν εἶδαν.

Ψιλὴ φωνίτσα βάλανε, ὅσο κι' ἂν ἐδυνόσαν.

20 «Συχωρεθῆτε, βρὲ παιδιά, καὶ σεῖς δόλιοι ἀνδρειωμένοι!»

ΣΗΜ Στ. 3 σιδερόκαστρον Κ. 4 ἐμπήκανε Κ. 6 ἐξανάφανε Κ.

12 ψυχὴν Κ. 13 δίδομεν Κ. 18 κόσμον Κ. 20 συχωρηθῆτε Κ.

54

Πελοποννήσου.

(M. Lejeune, Ἐπιδόριον. Ἀθ. 1888 σ. 196) (Μοιρολόγι).

Θέ μου, καὶ τί γινήκανε τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι;
Πῆγαν τὴν πέρα τῆ μεριά, πέρ' ἀπὸ τὸ ποτάμι,
καὶ χτίσαν σιδερόπυργο νὰ μὴν τοὺς εἶρη ὁ Χάρος.
Βαίνουν ἔς τὴν ἄκρη σίδερο, ἔς τὴ μέση τὸ μολίβι.
5 κ' ἀπάν' ἀπάνοι μπάλαμο γιὰ τὴν ἐλαφροσίγη
Κι' ὁ Χάρος τοὺς ἀγνάντεψε πό να πλατὺ μερντίανι.
Κράττει τοὺς νιοὺς ἀπ' τὰ μαλλιά, τοῖς νιαῖς ἀπ' τοῖς πλεξοῦδαις,
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα ἔς τὴ σέλλα κρεμασμένα,
καὶ κείνους τοὺς παλιόγερους τοὺς εἶχε δραγουμένους.

* 55

Λακκοβικίων Μακεδονίας.

(Γουσίου, Τὰ τραγούδια τῆς πατρίδος μου, Ἀθ. 1901 σ. 99 ἀρ. 153). Μοι-
ρολόγι).

Τοῦ πεθαμένου τᾶρματα δὲν πρέπει νὰ φοργειοῦνται,
μόν' πρέπει νὰ ναι κρεμαστὰ μέσα ἔς τὸ σταυροδρόμι,
κι' ὅσοι διαβάταις κι' ἂν περνοῦν νὰ τὰ καλημεροῦνε.

«Καλὴ σας μέρα, ἄρματα». — Καλὸ ἔς τοὺς διαβάταις.

5 — Ἄρματα μ', ποῦ 'ν' ἀφέντης σας, ἔς τὴ μέσ' ποῦ σᾶς φοροῦσε:

— Ὁ Χάρος τὸν προσκάλεσε νὰ πάη νὰ τὸν φιλέψη,

κ' ἐκεῖ ποῦ τρώγαν κ' ἔπιναν, κ' ἐκεῖ ποῦ συμπετιοῦνταν.

γυριζ' ὁ Χάρος καὶ τὸν λέγ', κρυφὰ τὸν κουβεντιάξει.

— Μένα Θεὸς μὲ ἔστειλε, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.

10 — Δίχως ἀσθένεια κι' ἀρρωστιά, ψυχὴ δὲν παραδίνο.

Ἄιντε νὰ πολεμήσωμε ἔς τὰ μαρμαρένι' ἄλῶνια,

κι' ἂν μὲ νικήσης, Χάρε μου, νὰ πάρης τὴν ψυχὴ μου,

κι' ἂν σὲ νικήσω, Χάρε μου, νὰ πάρω τὸ σπαθί σου. —

Σὰν ἄρχισαν ἀπ' τὸ πρωτὶ, κοντὰ τὸ μεσημέρι

15 πῆρε ὁ νιὸς νὰ κόβεται, πῆρε νὰ γονατίζη.

Γυριζ' τὸ Χάρο καὶ τὸν λέγ', κρυφὰ τὸν κουβεντιάξει.

— Παρακαλῶ σε, Χάρε μου, καὶ σὲ φιλῶ τὸ χέρι,

νὰ μὲ χαρίσης τὴ ζωὴ κόμα πεντέξη μέραις

γιατ' ἔχω μάννα παραγριά, γυναῖκα μὲ παιδοῦδια. . . .

264 Ν. Γ. Πολίτου, Ἀκριτικά ἄσματα. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ.

20 Ἄφσε με, Χάρε π' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε με π' τὸ χέρι.—
Τὸ στόμα τ' αἷμα γιόμουσε, τάχειλι του φαρμάκι».

ΣΗΜ. Στ. 11 μόν' ζίντε, Χάρε μ', νὰ π.

* 56

Μάνης.

(Παρθασσ. ΙΖ' σ. 478, 12.)

Τοῦ πεθαμένου ἄρματα δὲν πρέπει νὰ βασιτεῶνται,
μόν' πρέπει νὰ τὰ ῥήξουνε 'ς ἓνα βαθὺ λαγκάδι,
νὰ τρώῃ ἢ σκουριά τὸ σίδερο κι' ὁ σκῶρος τὸ κοντάκι,
5 κι' ὅσοι διαβάταις κι' ἄν περνοῦν, ὅλοι νὰ τὰ ζωτᾶνε.
«Ἄρματα, ποῦ 'ν' ὁ ἀφέντης σας, καὶ ποῦ 'ν' τὰφεντικό σας;
— Ὁ Χάρος τὸν ἐκάλεσε, παντρεύει τὸν υἱό του.
Καλεῖ τοὺς νιοὺς γιὰ τὸ χορὸ, ταῖς νιαῖς γιὰ τὰ τραγούδια,
κάλεσε καὶ τοὺς γέροντες νὰ σφάξῃ γιὰ κριάρια».
10 Ἵ τὸν Ἄδη καὶ 'ς τὴ μαύρη γῆ
δὲν εἶναι γλέντια καὶ χοροί.

* 57

Ἡπειρου.

(Χασιώτου, Συλλογὴ τῶν κατὰ τὴν Ἡπειρον δημ. ἄσματων, Ἀθ 1866 σ.
168 ἀρ. 2).

Τοῦ πεθαμένου τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλειῶνται,
μούν' πρέπει νὰ ναι 'ς ἐρημιά, σὲ τρία σταυροδρομία,
κι' ὅσοι διαβάταις κι' ἄν διαβοῦν νὰ τὰ καλημερίσουν.
«Καλὴ μερὰ σας, ἄρματα.— Καλό 'ς τοὺς τοὺς διαβάταις.
5 — Ἄρματα, ποῦ 'ν' ἀφέντης σας καὶ ποῦ ναι ὁ καλός σας;
— Ὁ Χάρος τὸν ἐγύρεψε παιδί γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ».—
«Χάρε μου, κι' ἄν μ' ἐγύρεψες παιδί γιὰ νὰ μὲ κἀνῃς,
γιὰ ἄντε νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ἄλῶνι».
Κ' ἐκεῖ πάησαν κ' ἐπάλεψαν σὲ μαρμαρένιο ἄλῶνι,
10 κι' ὁ Χάρος τὸν ἐνίκησε, τοῦ πῆρε τὴμ ψυχούλα.
«Ἄφσε με, Χάρε μ', ἄφσε με, πέντ' ἔξ ἀκόμα χρόνια,
τ' ἔχω γυναῖκα παρανιά καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει

Ν. Γ. Πολίτου, Ἀκριτικά ἄσματα. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ.

265

ἄν περπατήσῃ σιγαλὰ τῆς λένε καμαρώνει,
κι' ἄν περπατήσῃ γλήγορα, τῆς λὲν ἄντρα γυρεύει
15 ἔχω καὶ τὰ παιδιὰ μικρά, τ' ἀφίνω 'ς τὰ σοκάκια».

58

Κρήτης.

(Jeannarakí, ἄσματα κρητικά, Lpz. 1876. σ. 142—3 ἀρ. 142).

Τρῶτε καὶ πίνετ', ἄρχοντες, κ' ἐγὼ νὰ σᾶς διηγοῦμαι,
κ' ἐγὼ νὰ σᾶς διηγηθῶ γιὰ ἓναν ἀντρωμένο,
γιὰ ἓνα νιόν, τὸν εἶδα γὼ 'ς τσοῖ κάμπους κ' ἐκυνήγα,
κυνήγα καὶ ἐλαγώνευγεν ὁ νιὸς κι' ἀγριμολόγα
5 'ς τὸ γλάκιο πιάν' ὁ νιὸς λαγὸ, 'ς τὸν πῆδο πιάν' ἀγρίμι,
τὴν πέρδικα τὴν πλουμιστὴ ὀπίσω τὴν ἀφίνει.
Μ' ὁ Χάροντας ἐπέρασε κ' ἦτονε μανισμένος
«Ἐβγαλε, νιέ, τὰ ξοῦχα σου, βγάλε καὶ τ' ἄρματά σου,
δέσε τὰ χέρια σου σταυρὸ νὰ πάρω τὴ ψυχὴ σου.
10 — Δὲ βγάνω γὼ τὰ ξοῦχά μου, μηδὲ καὶ τ' ἄρματά μου
μηδὲ τὰ χέρια μου σταυρὸ νὰ πάρῃς τὴ ψυχὴ μου.
Μ' ἄντρας ἐσύ, ἄντρας κι' ἐγὼ κ' οἱ δυὸ καλαντρωμένοι,
κι' ἄντε νὰ π' ἀπαλέψωμε 'ς τὸ σιδερόν ἄλῶνι,
νὰ μὴ θάϊσουν τὰ βουνὰ καὶ νὰ χαλάσ' ἡ χώρα».
15 Ἐπῆγαν κι' ἀπαλέψανε 'ς τὸ σιδερόν ἄλῶνι,
κ' ἐννιά φοραῖς τὸν ἔβαλεν ὁ νιὸς τὸ Χάρο κάτω
Κι' ἀπάνω εἰς τς ἐννιά φοραῖς τοῦ Χάρο κακοφάνη,
πιάνει τὸ νιὸ ποῦ τὰ μαλλιά χάμαις τὸν γονατίζει
«Ἄφισ με, Χάρ', ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσ' μ' ἀποὺ τὰ μπράτσα,
20 καὶ τοτεσὰς σοῦ δείχνω γὼ πὼς εἶν' τὰ παλληκάρια.
— Ἀπὸ κειδὰ τὰ πιάνω γὼ οὐλὰν τὰ παλληκάρια,
πιάνω κοπέλλαις ὁμορφαις κι' ἄντρες πολεμιστᾶδες
καὶ πιάνω καὶ μωρὰ παιδιὰ μαζί μὲ τσοῖ μαννάδες».

ΣΗΜ. Στ. 5-6 Πρβλ. ἀρ. 42.

* 59

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς.)

Τρίτην ἐσπάρθη ὁ Διγενῆς καὶ τρίτην ἐγεννήθη,
τρίτην ἐκαβαλλίκευσε τὰπαιδευτο μουλάρι,

καὶ τό μαθε καὶ πήγαινε ἔς τοὺς ἄγριους πολέμους·
 5 τρίτη τοῦ ἦρθε μῆνυμα νὰ πάη ἔς τὸ σεφέρι.
 Ἵς τὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, ἔς τὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες,
 καὶ ἔς τὰ ξαναγουρίσματα ἔκοψε τρεῖς χιλιάδες.

Βασιλοπούλα ἀγνάντειπε ἀπὸ ψηλὸ παλάτι,
 τοῦ Διγενῆ βουλήθηκε, γυναῖκα νὰ τὴν πάρη.
 10 Ἦτανε καὶ βασίλισσα, ἦταν καὶ δηγοπούλα,
 καὶ διδαγμένη ἦ νένε της καὶ παινεμένη ἔς οὐλα.
 Ἔστειλε τὸ φουσσάτο του ἔς τὴν πόρτα της ἀπέξω.
 Καθὼς τὸ εἶδε ἡ λυγερή, ἔς τὸν κύρη της πηγαίνει.
 «Καλὸ ἔς την, τὴν Ἀννέτα μου, καλὸ ἔς τὴν ἀκριβὴ μου.
 — Ἀφέντη μου, ὁ Διγενής, τὸ ἄξιο παλληκάρι,
 15 ποῦ ἔμπαινε ἔς τὸν πόλεμο, σὰ δράκος, σὰ λεοντάρι,
 φουσσάτο ἐξημέρωσε ἀπόψε ἔς τὴν αὐλή μου.
 — Κόρη μου, σύρε πάρ' τονε, τί κινδυνεύει ὁ θρόνος,
 καὶ ἡ ζωὴ μου θὰ χαθῆ, θὰ μείνης χωρὶς κύρη».
 Ὀλονυχτὶς ἐκάθετο σὰ νὰ ἔγνεθε ἔς τὴ σβίγα,
 20 καὶ τὸ πρῶτὸ σηκώθηκε ἔκανε σὰν τὴ στρίγλα.
 Χρυσὸ μαχαῖρι ἔβγαλε ἀπὸ χρυσὸ φηκάρι,
 τὸ κεφαλάκι του ἔκοψε σὰν τρυφερὸ ἀγγουράκι.
 Τὰ χέρια της ἐσταύρωσε, ἔς τὸν κύρη της πηγαίνει.
 «Καλὸ ἔς τηνε, τὴν κόρη μου, τὴν πολυαγαπημένη.
 25 Πῶς, κόρη μου, ἦλθες γρήγορα γιὰ νὰ με ἀνταμώσης;
 — Ἐκοψα τὸ κεφάλι του σὰν τρυφερὸ ἀγγοῦρι,
 τὸ κάρφωσα ἔς τὴ λόγχη του κ' ἔφυγε τὸ φουσσάτο.
 Ὁ ἥλιος ἐβασίλειψε ἔς τὰ θλιβερά του μάτια.
 — Κόρη μ', σοῦ πρέπει ὁ θρόνος μου, σοῦ πρέπει καὶ κορῶνα,
 30 ποῦ ἔσωσες χώραις καὶ χωργιὰ καὶ ὅλη τὴ Βαβυλῶνα».

ΣΗΜ. Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐστάλη πρὸ 40 περίπου ἐτῶν, ἐκ Θηβῶν, ἀν-
 δὲν μ' ἀπατᾷ ἡ μνήμη, εἰς τὴν ἐπιτροπείαν τῆς ἐκδόσεως τῶν Νεοελ-
 ληνικῶν ἀναλέκτων τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου Παρινασσοῦ. Φέρει ὑπο-
 γραφὴν Κατίγκω Γρηγορίου. Πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου ἐνόμισα
 ἀναγκαστικὰς τρεῖς μεταβολάς· ἐν στ. 3 ὅπου τὸ χειρόγραφον ἔχει: «τό
 μαθε καὶ π.» ἐν στ. 14 «Κύρη μου, ὁ Δ.» καὶ ἐν στ. 30 «ὀποῦ ἐλευ-
 θέρωσες χώραις καὶ χωριὰ καὶ ὅλη τὴν Βαβυλῶνα». Ὁ στίχος οὗτος
 ἠδύνατο νὰ ἔχη καὶ ἄλλως: «ποῦ ἔγλυσες χ.».

* 60

Χίου.

(Κανελλάκη, Χιακὰ ἀνάλεκτα. Ἀθ. 1890 σ. 60-1).

Ἀπέθανε ὁ Ἀνδρόνικος κ' ἀφῆκεν ἀντρειωμένο,
 ἀφῆκε καὶ τὴν Ἀρετοῦ τριῶν μερῶν λουχοῦσα,
 τῆς ἔφηκε καὶ λίγο χροῖς, ἐννιά χιλιάδες γρόσια,
 τῆς ἔφηκε καὶ γιὰ νὰ ζῆ χίλι' ἐργατῶν ἀμπέλι.
 5 «Ἀμπέλι μου πλατόφυλλο καὶ καιροδουλεμένο,
 ἦσαν οἱ χροιοφéléταις μου τᾶσπρα των νὰ γυρέψουν
 γῆ τᾶσπρα των νὰ δώσωμεν γῆ μέσ' ε' τᾶμπέλι μπαίνουν.
 — Ἄς μὲ κλαδέψουν ἄρχοντες καὶ ἐργάταις παλληκάρια,
 10 κ' ἄς μὲ βλαστολογήσουνε τρι' ἀπάρθενα κορίτσια,
 καὶ τὸ τσαμπί, τᾶπότσαμπο τὸ χρέος θε' νὰ βγάλῃ».
 Μὰ τὸ παιδὶν ἐμίλησε ἀφ' τῆς μάννας τὰ χέρια.
 «Τῆς μάννας μ' τὰ δανείσετε κ' ἦρτετε νὰ ζητήτε;
 Ἀφέντης μ' εἶχε τὸ κλειδί, κ' ἦ μάννα τὴν κασσέλα.
 15 Ἀμέτε φέρετε τὸ κλειδί κ' ἀνοιῖτε τὴν κασσέλα,
 κ' ὄσα φλουριὰ κ' ἂν εὔρετε ὅλα ἐπάρετέ τα».

* 61

Ἰμβρου.

(Ὁ ἐν ΚΠ. Σύλλογος 1874 τ. Η' σ. 542).

Ἐνας ἀετὸς κατέβηκε σὲ ῥιζιμιὸ λιθάρι,
 καὶ βᾶστα κ' εἰς τὰ νύχια του ἀνθρωπινὸ κεφάλι.
 Καὶ τὸ κεφάλι ἔγραφε, πολὺ βαριὰ ἔγραφε,
 5 ποῦ τανε πρῶτος τοῦ χωριοῦ, ποῦ ὠρίζε τὴ χώρα
 ἔῤῃνε τοῖς πλούσιοι ἑκατὸ καὶ τοῖς φτωχοὶ διακόσα,
 καὶ μιὰ χήρα, καλὴ χήρα, τὴ ἔῤῃνε πεντακόσα.
 Παίρνει τὰ μάτια κλιάμενα ἔς τᾶμπέλι της κ' ὑπάγει.
 «Ἀμπέλι μου καλάμπελο, νὰ σὲ πωλήσω θέλω,
 πολὺ χρέος μὲ ἔῤῃξανε, νὰ τὸ πληρώσω θέλω.
 10 — Μάννα μου, γιὰ μὴ μὲ πουλῆς, μάννα μου, δούλεψέ με.
 Βάλε μι πλάταις γιὰ δουλειά, χέρια νὰ μὲ κλαδέψουν,
 τρία κορίτ' ἀπάρθενα νὰ μὲ βλαστολογήσουν.

Κάμε πατήρια δεκοχτώ, βουτσιὰ ἐξήντα ἔξη,
καὶ μὲ τὰπανωτσάμπουρα θὰ βγάλῃς τὸ χρεὸς σου».
15 Ἦρτε καιρὸς καὶ ἔκαμε τρία τσαμπιά τὰμπέλι,
τό να τὸ τρώγει ὁ κόρακας, τὸ ἄλλο ὁ βεργάτης,
καὶ μὲ τὸ ἓνα μοναχὸ ἤβγαλε τὸ χρεὸς της.

ΣΗΜ. Στ. 16 τὸ να τρώγει.

* 62

Πελοποννήσου.

(Μ. Δελέκου, Δημοτικὴ ἀνθολογία. Ἀθ. 1868 σ. 18-9 ἀρ. 9. — Legrand, Recueil de chansons pop. grecques σ. 204 ἀρ. 92).

«Ἄετέ, ποῦ κάθεσαι ψηλὰ καὶ χαμηλὰ ἀγναντεύεις,
φυλάξου νὰ μὴ γελοσθῆς καὶ κατεβῆς ἔστους κάμπους·
οἱ κάμποι βρόχια γιόμισαν καὶ τὰ βουναὶ λεβένταις».
Κ' ἐκεῖνος τὸ παράκουσε, ἔστους κάμπους καὶ κατέβη,
5 καὶ κυνηγοὶ τὸν πιάσανε καὶ ἔστο κλουβὶ τὸν βάναν·
φωμὶ τοῦ δίνουν, δὲν τὸ τρῶ, νερὸ καὶ δὲν τὸ πίνει·
κάτι κρατεῖ ἔστὰ νύχια του, ἀνθρώπινο κεφάλι·
φοραῖς φοραῖς τὸ ὄψαε, φοραῖς φοραῖς τοῦ λέει·
«Κεφάλι μ', τί κακό καμες, ποῦ σὲ τσιμπᾶν τὰ ὄρνεα;
10 Νὰ μὴν ἐβαρυζύγιασε, νὰ μὴν ἀκριβοπούλεις;
— Μαὶδὲ ἐβαρυζύγιασα, μαὶδὲ ἀκριβοπούλεια.
Γέροντας ἦμουν ἔστὰ χωριά, καὶ προεστὸς ἔσταῖς χώραις·
τοὺς ἄρχοντας ντρεπόμωνα καὶ τοὺς φτωχοὺς λυπόμουν,
μὰ μιὰ χήρα μὲ τριὰ παιδιὰ, μ' ἓνα κομμάτι ἄμπέλι,
15 βαρὺ χρέη τὴν ἔρρηξα καὶ θὲ νὰ τὸ πουλήσῃ.
Σταυρὸ βαίνει τὰ χέρια της, ἔς τὰμπέλι της παραίνει·
— Ἄμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
βαρὺ χρέη μοῦ ῥήξανε, καὶ θέλα σὲ πουλήσω.—
— Μὴ μὲ πουλᾷς, κυροῦλα μου, καὶ μὴ μὲ παζαρεύῃς.
20 Βάλε κλαδούχους γέροντας, σκαφτιάδες παλληκάρια,
βάλε κοράσια ἀπάρθυνα νὰ μὲ βλαστολογήσουν·
φθιάσε βαγένια δώδεκα καὶ πατητήρια πέντε,
καὶ μὲ τὸν τσιπουρίτη μου τὸ χρέη σου τὸ βγαίνω»—.

ΣΗΜ. Στ. 11 Μηδὲ—μηδὲ L. 13 πτωχοὺς L. 16 βάνει L.

* 63

(Γαργίδου, Συλλογὴ δημοτ. ἑσμάτων. Ἀθ. 1859 σ. 59-60).

Ἔνα κοράκι ξεβγαίνειν μέσα ἀπὸ τὸν ἴδη,
σύρει καὶ εἰς τὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινὸ κεφάλι,
κι' ὄρας ὄρας τὸ ὄψαεν, κι' ὄρας ὄρας τοῦ λέγει.
«Κεφάλι, κακοκέφαλο, κακοῦ καιροῦ γραμμένο,
5 τὰ τ' ἔκαμες ἔς τὰ νιάτα σου κ' εἶσαι κριματισμένο;
Μὴν ἦσουν πρῶτος ἔς τὸ χωριό, κ' ἐμοίραζες τὰ χρέη;
Ἐρρηγες πλούσιους ἑκατό, καὶ τοὺς φτωχοὺς διακόσια,
καὶ μιὰ χήρα μὲ δυὸ παιδιὰ τοὺς ῥήγεις πεντακόσια,
τ' εἶχεν ἄμπέλια κ' εἶν' καλὰ, χωράφια ζηλεμένα.
10 Ἦ τὰμπέλι πῆγε κάθησε καὶ πικραμένα κλαίει.
— Ἄμπέλι μου πλατύφυλλο κ' ἐμορφοκλαδεμένο,
βαριά χρέη μ' ἔρρηξανε καὶ θέλω σὲ πωλήσῃ.
— Μὴ μὲ πωλῆς, κυροῦλα μου, μηδὲ νὰ μὲ ξεκάμῃς.
Βάλε τρεῖς γέρους γέροντας νὰ μ' ἐμορφοκλαδέψουν,
15 καὶ παλληκάρια ἀνύπανδρα νὰ μ' ἐμορφοκλαδέψουν,
τρία κοράσι' ἀπάρθυνα νὰ μὲ βλαστολογήσουν.
Κάμε βαγένια δώδεκα καὶ κάδους δεκαπέντε,
καὶ μὲ τὰ πανωστάφυλα τὰ χρέη σου νὰ βγάλῃς».

* 64

Γρανίτσης τοῦ δήμου Ἀπεραντίων τῆς Ἐδρυτανίας.

(Παρά Δημ. Οἰκονόμου, 1888).

Μαῦρος αἰτὸς ἐξεβγαίνει μέσα ἀπὸ τὸν ἴδη,
βαστούσε κ' εἰς τὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινου κεφάλι·
πολλαῖς βολαῖς τὸ ὄψαε, πολλαῖς βολαῖς τοῦ λέει.
«Κεφάλι, τί κακό καμες, κ' εἶσαι κριματισμένο;
5 — Φοντὰ ἦμουν πρῶτος ἔς τὸ χωριό, κοντζάμπασης ἔς τὴν χώρα,
ἔβαν' τοὺς πλούσιους ἑκατό καὶ τοὺς φτωχοὺς διακόσια,
νιὰ χήρα καὶ νιὰ ὄρφανὴ τὴ βάνω πεντακόσια.
Ἄμπέλι εἶχεν ἔμορφο, κάθηται καὶ τὸ κλαίει:
— Ἄμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
10 θὰ σὲ πουλῆς', ἄμπέλι μου, κὶ θὰ σὲ παζαργιάσω.—
— Μὴ μὲ πουλεῖς, κυροῦλα μου, κὶ μὴ μὲ παζαργιάζῃς».

βάλε τοὺς νιοὺς καὶ σκάψε με, γιρόντους κλάδεψέ με,
βάλε κορίτσι' ἀπάρθυνα νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
νὰ κάμω κι γώ, νὰ πάρες κι σύ, νὰ βγάλῃς κι τὸ χρέος»—.

65

Λάστας τῆς Γορτυνίας.

(Ἐξ ἀνεκδότου συλλογῆς Ν. Λάσκαρη, 1888. — Ν. Λάσκαρη, ἡ Λάστα, Πύργ. 1908 σ. 325-6), (τῆς τάβλας).

- Ἔνα πουλι θαλασσινό, κι ἄλλο πουλι βουνήσιο,
κεῖνα τὰ δυὸ μαλώνανε, κεῖνα τὰ δυὸ κολιώνται.
Γυρῖζει τὸ θαλασσινὸ καὶ λέει τοῦ βουνήσιου.
5 «Μὴ μὲ μαλώνῃς, βρὲ πουλί, μὴ μὲ παραχουγιάζῃς,
τί ἐγὼ πολὺ δὲν κάθουμε 'ς τὸν ἐδικό σου τόπο·
τὸ Μάη καὶ τὸ Θεριστὴ κι' οὐλον τὸν Ἀλωνάρη,
καὶ τὸ δεκαπενταύγουστο, τῆς Παναγιᾶς περνώντας,
τότε σ' ἀφίνω τό γε γειά, 'ς ἀφίνω τὸ σπολλάτη,
10 τί ἐγὼ θὰ πὰ 'ς τὸν τόπο μου, θὰ πὰ καὶ 'ς τὸ χωριό μου,
πὼκεῖ 'ν' ἐξῆντα δυὸ κορφαῖς, καὶ ἐξηνταδυὸ βρουσοῦλαις,
πᾶσα κορφή καὶ φλάμπουρο, πᾶσα κορφή καὶ βρύση,
καὶ 'ς τὴν καλύτερη κορφή κάθεται γερακίνα,
μὰ βάσταγε 'ς τὰ νύχια τῆς ἀνθρωπινὸ κεφάλι,
κι' ὠραις ὠραις τὸ τσίμπαγε, κι' ὠραις ὠραις τοῦ λέει.
15 —Κεφάλι, τί κακό καμες, ποῦ σὲ τραυᾶν τὰ ὄρνια;
νὰ μὴν ἐβαρυζύγιασες, νὰ μὴν ἐβαρυπῆρες;—
—Ἐγὼ δὲ βαρυζύγιασα, μάιτε ἐβαρυπῆρα·
μιᾶς χήρας, μιᾶς κακόχηρας, μὲ τρι' ἀρφανοκαμμένα,
ἐκείνη ἐβαρυχρήσα, βαριά χρέη τῆς πῆρα.
20 Βαρυπουλάει τὰμπέλι τῆς καὶ κλαίει καὶ τρανιέται·
ἦταν τὰμπέλι τῆς καλό, κι' ἀτῆ τῆς προκομμένη.
'Σ τῆ μέση ἐδιάη κ' ἔκατσε, τοῦ λέει μοιριολόγι.
—Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
ἂν δὲ σ' ἀγάπαγα πολὺ, θὰ σὲ εἶχα πουλημένο.—
25 —Τί ἔχεις, κυρά, ποῦ χλίβεσαι καὶ βαρυναστενάζεις;—
—Βαριά χρέη μὴ ῥῆξανε καὶ θέλα σὲ πουλήσω—
—Μὴ μὲ πουλᾶς, κυροῦλα μου, κ' ἐγὼ θὰ σὲ ξεχρωῶσω,
καὶ τοὺς ἐργάταις τοὺς καλοὺς ἐγὼ θὰ τοὺς πληρῶσω.

- 30 Για βάλε νιοὺς νὰ σκάψουνε καὶ γέρους νὰ κλαδέψουν,
καὶ τρία κοράσια ἀπάρθυνα νὰ μὲ κορφολογήσουν,
νὰ κάμω μοῦστο θησαυρό, τὰ χρέη σου νὰ βγάλῃς».

ΣΗΜ. Στ. 2. Ἄλλως: μ. τὰ πολυαγαπημένα. 4. Ἄλλως: βρὲ
π., καὶ μὴ με κακοπαίρης. 7. Ἄλλως: 'ς τὰς δεκαπέντε τ' ἄλλου-
νοῦ, 'ς τὰς δεκοχτὼ τ' Ἀυγούστου.

65^α

Δημητσάνης, Στεμνίτσας, Καρυταίνης τῆς Γορτυνίας.

(Ἐξ ἀνεκδότων συλλογῶν Χαρ. Μελετοπούλου [Α] καὶ Κ. Κασιμάτη [Β. Γ.]).

- Ἔνας αἰτὸς καθότανε σὲ ῥιζιμιὸ λιθάρι,
καὶ βάσταγε 'ς τὰ νύχια του στρατιωτικὸ κεφάλι.
Ὄραις ὠραις τὸ τσίμπαγε, ὠραις ὠραις τοῦ λέγει.
5 «Κεφάλι κακοκέφαλο καὶ κακοτυχισμένο,
κεφάλι τί κακό καμες, ποῦ σὲ τραυᾶν τὰ ὄρνια;
Νὰ μὴν ἐξικοζύγιαζες, νὰ μὴν ἀκριβοπούλεις;
—Μηδὲ ἐξικοζύγιαζα, μηδὲ ἀκριβοπούλα,
παρὰ ἦμουν δημογέροντας κ' ἐμοίραζα τὰ χρέη.
10 'Σ τοὺς πλούσιους ἔρρηνα κατὸ καὶ 'ς τοὺς φτωχοὺς διακόσια,
μιᾶς χήρας μὲ δυὸ τριὰ ἀρφανά τῆς ῥήνω πεντακόσια,
τί εἶχε ἕνα ἀμπέλι κ' εἶν' καλὸ κ' ἦθελ' νὰ τῆς τὸ πάρω.
Κ' ἡ χήρα ὁποῦ τ' ἔκουσε πολὺ τῆς κακοφάνη·
παίρνει καὶ πάει 'ς τὰμπέλι τῆς, τὸ συχοχαιρεταί·
15 —Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο
τόσον καιρὸ μὲ εἶχες κυρά, τώρα θὰ σὲ πουλήσω·
βαρὺ χρεὸς μοῦ ῥῆξανε, γυρεύουν νὰ σὲ πάρουν.
—Μὴ μὲ πουλᾶς, κυροῦλα μου, καὶ μὴ μὲ παζαρῖζῃς,
γιὰ βάλε νιοὺς νὰ σκάψουνε καὶ γέρους νὰ κλαδέψουν,
καὶ τρία κορίτσια ἀπάρθυνα, νὰ μὲ βλαστοκοπήσουν,
20 φτιάσε βαγένια ξηνταδυὸ καὶ φόραις ξηνταπέντε,
καὶ μὲ τὰπανωτσάμπια μου τὸ χρέος σου νὰ βγάλω».

ΣΗΜ. Στ. 1 κ. σὲ μιὰ ψηλὴ ῥαχοῦλα (Δημητσάνης) κ. σὲ κλέ-
φτικα λημέρια (Στεμνίτσας) Δυὸ τρεῖς ἀἰτοὶ καθόσαντε σὲ (Καρυταίνης).
2 γ. του ἀνθρωπινὸ κεφάλι (Δ) βαστοῦσαν καὶ 'ς τὰ νύχια τους ἀνθρω-

πινὸ κ. (Κ). 3 Ὡ. ὦ. συμπάχνε, ὦ. ὦ. τοῦ λένε (Κ.) ὦ. ὦ. τὸ βώ-
ταγε καὶ ὦ. τὸ βωτάει (Δ). 4 (Λεῖπει Δ. Κ.). 5 κ. καμες (Κ). 6 ἐ.,
νὰ μὴν ἐξικοπούλαγες; (Σ) νὰ μὴν ἀκριβοζύγιασες, νὰ μὴν ἀκριβοπού-
λησες; 7 μ. ἐ. μ. ἐξικοπούλαγα (Σ.) Μάχτε ἐ. μάχτε ἀ. (Δ.) οὔτ' ἀκρι-
βοζύγισα, οὔτ' ἀκριβοπούλησα (Κ.). 8 Ἐγὼ ἤμουν δ. (Δ) καὶ μάζευα
τὰ χρ. (Σ.) (Λεῖπει ὁ στίχος Κ.). 9 ῥήγνω ἕκατὸ 'ς τοὺς ἀρχοντες καὶ
(Σ.) (Λεῖπει ὁ στ. Κ.). 10 ῥήνω (Σ.) Παρὰ μιὰ χήρα ἀδίκησα, βερύ
χρεος τῆς δίνω (Κ.). 11 καὶ θέλω νὰ τὸ πάρω (Κ)· μὰ εἶχε ἕνα ἀ.
ἦταν κ. τί ἤθελα ν' τῆς (Δ)· γιὰτ' ἔχει ἀ. κ' εἶναι καλὸ καὶ θέλω νὰ
τὸ πουλήσω (Σ). 12 (Λεῖπει ὁ στ. Σ. Δ.). 13 καὶ τὸ σταυρό της ἔκανε
καὶ τὸ σταυρό της κάνει (Κ) (Λεῖπει ὁ στ. Σ). 14-16 (Λεῖπουν οἱ
στ. Σ). 15 (Λεῖπει ὁ στ. Κ.). 16 ῥ., καὶ θελὰ σὲ πουλήσω (Δ).
17 πουλῆς (Κ). κ. μου, κ' ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ βγάλω (Δ). Ἀφέντη μου, μὴ
μὲ π. καὶ μὴ (Σ). 18 νὰ σκάπτουνε καὶ γ. νὰ κλαδεύουν (Σ) νὰ κλα-
δεύουν (Δ). 19 βλαστοκομᾶνε (Δ) βλαστολογᾶνε (Σ). 20 (Λεῖπει ὁ στί-
χος Δ. Σ). 21 θὰ βγάλῃς (Κ) (Λεῖπει ὁ στ. Σ).

Στ. 20 φόραις μικροὶ πίθοι οἴνου (βαρελάκια).

*66

Καρυῶν τῆς ἐπαρχίας Καβακλῆ τῆς Ἀν. Ρούμελης.

(Λουλουδοπούλου, Συλλογὴ ἀνέκδοτος σ. 98, ἀρ. 99).

«Κεφάλι κακοκέφαλο, τὶ σὲ τιμποῦν οἱ κάργαις;
—Τάν μαν νιὸς τσορμπατζῆς καὶ ὄριζα τῆ χώρα,
ῥήχνα τοὺς πλούσιους πὸ κατό, τῆ φτώχεια πὸ διακόσια,
τῆ χήρα, τὴν κακόχηρα ῥήχνω τρακόσια,
5 τ' ἔχει ἡ χήρ' ἀμπέλι καλὸ καὶ θέλ' νὰ τὸ πουλήσῃ,
πλούσιος νὰ τὸ πάρῃ». —
Τὰ παπουτσάκια τς ἤπαιρνε 'ς τὰμπέλι μόνον πάγει,
τὰμπέλι μόνον ἤλεγε, τὰμπέλι τς μόνον λέγει.
10 «Ἀμπέλι μου πλατόφυλλο καὶ νιό-μου φυτεμένο,
θυμᾶσ' ὅταν σὲ φύτευα μὲ γέλοια μὲ τραγούδια;
καὶ τώρα πῶς θὰ σὲ πουλήσ' ἐγὼ μὲ κλάματα μὲ πόνο,
πλούσιος νὰ σὲ πάρῃ;
Βαρὺ δόσιο ἔρρηξαν, χαράτσι καὶ βαρίζι». —
Τὰμπέλι τότε ἤλεγε καὶ τὴν καλοσμπουριάζει.

15 «Μὴ μὲ πουλᾶς, κερουῖλα μου, καὶ μὴ μὲ παζαρεύῃς
μόν' πᾶρε νιὸς καὶ σκάψε με, γερόντους κλάδεψέ με,
πᾶρε καὶ μωρογκόπαιδα, νὰ μὲ καρφολογήσουν,
κ' ἀράδιασ' τὰ βαρέλια σου σαράντα τὴν ἀράδα,
καὶ νὰ πληρώσῃς τὸ δόσιο σου καὶ τὸ βαρὺ χαράτσι».

ΣΗΜ. Στ. 2 τὴν χ. 3 κκτὸν τὴν φτ. 4 τὴν χ. 20 κ. μου, μὴ
μὲ π. 16. Προσέθεσα ἐν ἀρχῇ τὸ μόν' πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ μέτρου.

Στ. 13 βαρίζι φόρος. 14 καλοσμπουριάζει = κατκπρᾶννει· (μπορεῖ
καὶ μπορεῖνι, ὁ σφοδρὸς ἄνεμος καὶ μετᾶφ. ὁ θυμὸς, τὸ πείσμα, ἐκ τοῦ
ἰταλοβενετ. borin).

*67

Ἠπειροῦ.

(Αραβαντινοῦ σ. 297 ἀρ. 495).

Χρυσὸς αἰτὸς ἐκάθονταν ψηλὰ 'ς ἕνα λιθάρι,
κ' ἐκράταγε 'ς τὰ νύχια τοῦ ἀνθρώπινο κεφάλι·
βολαῖς βολαῖς τὸ κύλαγε, βολαῖς βολαῖς τοῦ λέγει·
«Κεφάλι, τί κακό καμες καὶ σὲ κρατῶ 'ς τὰ νύχια;
5 — Ἐκείνον τὸν παλιὸν καιρὸ καὶ τὸ παλιὸ ζαμάνι,
μ' εἶχεν ἡ χώρα προεστὸν, μ' εἶχεν ἡ χώρα πρῶτον,
κ' ἀντᾶρρηχνα τὸ δόσιμο καὶ τὸ βαρὺ τεφετέρι,
δέκα 'ς τοὺς πλούσιους ἔρρηχνα, 'ς ταῖς χήραις δεκαπέντε,
10 'ς τῆ δόλια τῆ φτωχολογιά, ἔρρηχνα τριάντα πέντε·
κ' ἡ φτώχεια κλάψαν ἔκαμε, κλάψαν ἀπὸ τ' ἔμένα,
καὶ ὁ Πασσᾶς ἐπρόσταξε μῶκοψαν τὸ κεφάλι».

*68

Βάρνας.

(Ἰω. Νικολάου, Ἡ Ὀδησὸς (Βάρνα). Ἐν Βάρνῃ 1894 σ. 318).

Πραματευτῆς κατέβαινε, στρατιώτης θὰ διαβαίνει,
κ' ἀφήσανε καὶ δυὸ ὄρφανά, ἀγόρι καὶ κορίτσι.
Τᾶγόρι ἦτον ἔννεα χρονῶ, καὶ τὸ κορίτσι δέκα,
κ' ἀφήσανε καὶ χρεὸς πολὺ ἔννεα χιλιάδες γρόσια,
5 κ' ἀφήσανε τ' ἀμπέλι τοῦ κατὸ ντουλούμια τόπο.
Καὶ μιὰ λαμπρή, καλὴ γιορτή, καὶ μιὰ καλὴ ἡμέρα
σκαωθήκανε τὰ ὄρφανά 'ς τὰμπέλι τους νὰ πάνε.

274 Ν. Γ. Πολίτου, Ἀκριτικά ἄσματα. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ.

- Γύρω τριγύρω γύριζαν κι' ἀπὲ τῆ μέση κλαῖνε.
«Ἄμπέλι μ', τὰμπελάκι μου, τὸ χρέος μου νὰ βγάλῃς.
10 — Φέρτε γέρους κλαδέψετε καὶ νέους νὰ τσαπίσουν,
καὶ τρία φτωχοκόριτσα νὰ τὸ κορφοκοπήσουν,
κι' ἀπὲ τὰ πενταράκια μου. . . .»

*69

Πάργας.

Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ δημ. ἄσμ. σ. 292 ἀρ. 483. Θέρου δημ. τραγούδια σ. 103).

- «Ἄμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲν βγάνεις;
μ' ἐχάλασες, παλιάμπελο, κ' ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλῆς, ἀφέντη μου, κ' ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω·
5 γιὰ βάλῃς νιούς καὶ σκάψῃς με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλῃς γρι.αῖς μεσόκοπαις νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλλ' καὶ κορίτσι' ἀνύπαντρα νὰ μὲ κορφολογήσουν».

*70

Ἡπείρου.

(Ζωγράφ. ἀγὼν Α' σ. 186-7 ἀρ. 23).

- «Ἄμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
τί δὲν καρπεῖς, τί δὲν ἀνθεῖς, τί δὲν κάνεις σταφύλια;
Ἄμπέλι μου μ' ἐχρέωσες καὶ θελὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλῆς, ἀφέντη μου, καὶ μὴ μὲ παζαρεύῃς.
5 Μόν' βάλῃς νιούς 'ς τὸ σκάψιμο, γερόντους εἰς τὸν κλάδο,
βάλῃς κορίτσια ἀπάρθενα νὰ μὲ κεφαλοδέσουν,
νὰ βάλῃς καὶ μικρὰ παιδιὰ νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
τότε νὰ ἰδῆς, ἀφέντη μου, σταφύλια ποῦ θὰ κάνω».

*71

Λευκάδος.

(Ὁ ἐν ΚΠ. ἑλλ. σύλλογος 1874 τ. Η' σ. 417).

- «Ἄμπέλι μου πλατόφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
ἐπέρσεψαν τὰ χρέγια μου καὶ θὰ νὰ σὲ πουλήσω.

